

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	83
<hr/>	
zeszyt	4

Warszawa 2015

RADA REDAKCYJNA

Jerzy Franke – przewodniczący (IINiSB UW), Mariola Antczak (KBiN UŁ),
Shifra Baruchson-Arbib (Bar Ilan University, Israel), Ewa Głowacka (IINiB UMK),
Elżbieta Gondek (IBIN UŚ), Artur Jazdon (BUAM), Maria Juda (IBiIN UMCS),
Dariusz Kuźmina (IINiSB UW), Krystyna Matusiak (University of Denver, USA),
Maria Próchnicka (IINiB UJ), Marta Skalska-Zlat (IINiB UW),
Barbara Sosińska-Kalata (IINiSB UW), Elżbieta Stefańczyk (SBP),
Jolanta Stępniań (Biblioteka PW), Katalin Varga (National Educational Library
and Museum, Hungary), Maja Žumer (University of Ljubljana, Slovenia).

REDAKCJA

Elżbieta Barbara ZYBERT – redaktor naczelna
Dorota GRABOWSKA – sekretarz redakcji
Dariusz GRYGROWSKI – redaktor tematyczny
Anna WOŁODKO – redaktor językowy
Anna GRZECZNOWSKA – redaktor statystyczny

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

*Zawartość „Przeglądu Bibliotecznego” jest cytowana w czasopiśmie
abstraktowym „Library and Information Science Abstracts”
oraz w dostępnej w Internecie bibliografii „The Central European
Journal of Social Sciences and Humanities”*

Pełne teksty roczników 1927-2013 dostępne są
w Archiwum Cyfrowym SBP: www.sbp.pl/archiwumcyfrowe oraz
w Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej: www.bbc.uw.edu.pl/dlibra

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 83

2015

zeszyt 4

TREŚĆ

ARTYKUŁY

- JADWIGA WOŹNIAK-KASPEREK: Bibliografia a katalog biblioteczny – dyskusja o pojęciach i terminach 517
- ANNA GÓRSKA, FABIO PAPPALARDO: Library of the Court of Justice of the European Union (Biblioteka Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej)... 533
- JAROSŁAW PACEK: Pole semantyczne książki 546
- MAGDALENA WÓJCIK: Typologia współczesnych usług informacyjnych. 563

Z WARSZTATÓW BADAWCZYCH

- AGNIESZKA FLUDA-KROKOS: Krajowe Ramy Kwalifikacji a kształcenie bibliotekarzy na przykładzie programów i planów studiów kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie – rok akad. 2012/13 579

SPRAWOZDANIA

- „Biblioteka w społeczeństwie wiedzy. Informacja, edukacja, profesjonalizm”. Konferencja naukowa Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego (Łódź, 9-11 czerwca 2015 r.) (*Justyna Jerzyk-Wojtecka*) 591
- „Dynamiczne biblioteki: dostęp, rozwój i transformacja”. Światowy Kongres Bibliotek i Informacji i 81. Konferencja Generalna IFLA (Kapsztad, Republika Południowej Afryki, 15-21 sierpnia 2015 r.) (*Elżbieta Barbara Zybert*) .. 594
- „Zakochaj się w bibliotece”. X Jubileuszowe Forum Młodych Bibliotekarzy (Warszawa, 17-18 września 2015 r.) (*Bożena Chlebicka-Abramowicz*) 614

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

- Bibliothekare zwischen Verwaltung und Wissenschaft. 200 Jahre Berufsbilddebatte.* Herg. von Irmgard Siebert und Thorsten Lemanski. Frankfurt a. M.: Klostermann, 2014 (*Krystyna Hudzik*) 617
- IFLA School Library Guidelines* [online]. Written by the IFLA School Libraries Section Standing Committee. Ed. by: Barbara Schultz-Jones and Dianne Oberg, with contributions from the International Association of School Librarianship Executive Board. 2nd rev. ed. June 2015. Endorsed by the IFLA Professional Committee. International Federation of Library Associations and Institutions, 2015 (*Bogumiła Staniów*) 621
- Kolekcje w zbiorach bibliotek pedagogicznych*, pod red. nauk. Agnieszki Fludy-Krokos, Beaty Janik, Kraków: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2015 (*Bernardeta Iwańska-Cieślik*) 623

Przegląd piśmiennictwa krajowego (<i>Barbara Koryś</i>)	626
Z lektur zagranicznych (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	631
Z ŻYCIA SBP	649
Z ŻAŁOBNEJ KARTY	
Wanda Pindlowa (1933-2015) (<i>Maria Kocójowa</i>)	659
WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW	667

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Volume 83

2015

Number 4

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

- JADWIGA WOŹNIAK-KASPEREK: Bibliographies and Library Catalogs – Discussing Concepts and Terms 517
- ANNA GÓRSKA, FABIO PAPPALARDO: Library of the Court of Justice of the European Union 533
- JAROSŁAW PACEK: The Semantic Field of Books 546
- MAGDALENA WÓJCIK: The Typology of Contemporary Information Services . 563

RESEARCH REPORTS

- AGNIESZKA FLUDA-KROKOS: National Framework of Qualifications and Librarians' Education as Exemplified by the Curricula of Information and Library Studies at the Pedagogical University in Cracow (2012/2013) 579

REPORTS

- „The library in the knowledge society. Information, education, professionals”. Łódź University Library Scientific Conference (Łódź, June 9-11, 2015) (*Justyna Jerzyk-Wojtecka*) 591
- „Dynamic Libraries: Access, Development and Transformation”. IFLA World Library and Information Congress and 81st IFLA General Conference and Assembly (Cape Town, South Africa, August 15-21, 2015) (*Elżbieta Barbara Zybort*) 594
- „Fall in love with the library”. 10th Young Librarians' Forum (Warszawa, September 17-18, 2015) (*Bożena Chlebicka-Abramowicz*)..... 614

REVIEWS AND LITERATURE SURVEYS

- Bibliothekare zwischen Verwaltung und Wissenschaft. 200 Jahre Berufsbilddebatte.* Herg. von Irmgard Siebert und Thorsten Lemanski. Frankfurt a. M.: Klostermann, 2014 (*Krystyna Hudzik*) 617
- IFLA School Library Guidelines* [online]. Written by the IFLA School Libraries Section Standing Committee. Ed. by: Barbara Schultz-Jones and Dianne Oberg, with contributions from the International Association of School Librarianship Executive Board. 2nd rev. ed. June 2015. Endorsed by the IFLA Professional Committee. International Federation of Library Associations and Institutions, 2015 (*Bogumiła Staniów*). 621
- Kolekcje w zbiorach bibliotek pedagogicznych (The collections of Polish pedagogical libraries).* Eds Agnieszka Fluda-Krokos, Beata Janik. Kraków: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2015 (*Bernardeta Iwańska-Cieślak*) .. 623

Polish literature survey (<i>Barbara Koryś</i>)	626
Foreign publications (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	631
NEWS FROM SBP (POLISH LIBRARIANS ASSOCIATION)	649
OBITUARIES	
Wanda Pindlowa (1933-2015) (<i>Maria Kocójowa</i>)	659
GUIDELINES FOR AUTHORS	671

JADWIGA WOŹNIAK-KASPEREK
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski
e-mail: jbwozniak@uw.edu.pl

BIBLIOGRAFIA A KATALOG BIBLIOTECZNY – DYSKUSJA O POJĘCIACH I TERMINACH



Jadwiga Woźniak-Kasperek jest profesorem nauk humanistycznych. Absolwentka bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na UW. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa uzyskała w 1990 r. na Wydziale Neofilologii UW. Stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych ze specjalnością bibliologia – bibliotekoznawstwo i informacja naukowa uzyskała w 2001 r. na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Od 1982 r. pracuje w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Jest kierownikiem Zakładu Historii Teorii i Metodyki Bibliografii. Główny nurt jej zainteresowań

badawczych to zagadnienia organizacji i zarządzania informacją i jej zasobami, także teoria i praktyka terminologii, metodologia bibliologii i informatologii oraz teoria i metodyka bibliografii. Autorka ponad 150 publikacji; m. in.: *Wiedza i język informacyjny w paradygmacie sieciowym* (Warszawa 2011); *Kryzys wartości wiedzy? Zagadnienia Informacji Naukowej* 2010 nr 2 s. 3-20; [z Sebastianem D. Kotułą] *Komunikacja bibliologiczna i książka w przestrzeni sieci – pytania o tożsamość poznawczą i terminologiczną*. W: *Kulturowa tożsamość książki*. Pod red. Anny Cisło i Agnieszki Łuszpak. Wrocław 2014, s. 9-26. Jest bibliotekarzem dyplomowanym, przez 12 lat pracowała jako konsultant naukowej w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie.

SŁOWA KLUCZOWE: Bibliografia – teoria, zadania, perspektywy. Katalog. Siatka terminologiczna. Otoczenie cyfrowe.

ABSTRAKT: **Teza/cel artykułu** – W artykule podjęto próbę rekapitulacji konstytutywnych różnic między spisem bibliograficznym a katalogiem bibliotecznym z uwzględnieniem wpły-

wów technologii informacyjno-komunikacyjnych, przytoczono argumenty przemawiające za właściwym operowaniem tymi pojęciami i związanymi z nimi terminami, wskazano niebezpieczeństwa prymitywizacji istoty bibliografii i bibliografowania, zwrócono uwagę na wybrane problemy, pojawiające się na styku bibliografii i technologii świata cyfrowego. **Metoda badawcza** – W badaniu, którego efekty referuje artykuł, przyjęto metodę o charakterze jakościowej analizy źródeł wtórnych (ang. *desktop research*). **Wyniki/Wnioski** – 1) Zrównywanie pojęciowe i realne, tj. w rzeczywistości pozajęzykowej, bibliografii i katalogów bibliotecznych jest nieuprawnione i niebezpieczne, choć oczywiście waga konsekwencji takich postaw i działań jest różna. 2) Wokół prototypowej bibliografii pojawia się coraz więcej bibliografiopodobnych form piśmienniczych, które również należy objąć refleksją z zakresu teorii bibliografii. 3) Aby skutecznie rozwijać naukę, realizować politykę naukową na różnych szczeblach i sprawnie zarządzać nauką, niezbędna jest konwergencja najlepszych praktyk bibliograficznych, technologii cyfrowych, wiedzy i umiejętności specjalistów dziedzinowych i bibliografów oraz narzędzi oferowanych przez humanistykę cyfrową.

Metoda bibliograficzna jest jedną z nielicznych oryginalnych metod (Bieńkowska, 1989) bibliologii i informatologii, częścią ogólniejszej perspektywy (bibliograficznej), w centrum uwagi której lokują się zasoby bibliograficzne¹, ich identyfikacja, rejestracja, organizacja, dystrybucja, pośredniczenie w wyszukaniu i wykorzystaniu. Marginalizowanie bibliografii i jej wartości, brak dociekliwości w rozumieniu istoty metody bibliograficznej i sprowadzanie jej często do mechanicznego zestawiania danych bibliograficznych, dziś coraz częściej dokonywanego przy użyciu programów typu Mendeley, RefWorks czy Zotero, prowadzą do zubożenia fundamentu kultury umysłowej, w tym nauki, nie mówiąc już o tym, że (przynajmniej) do tej pory bez działań bibliograficznych i informacji bibliograficznej nie dało się uprawiać nauki. W 1978 r. na Trzeciej Ogólnopolskiej Naradzie Bibliografów Anna Sitarska nazwała bibliografię „ekologią środowiska intelektualnego”, podkreślając jej związki z procesami badawczymi i wymaganiami środowiska naukowego (Sitarska, 1980)². Dziś może nawet bardziej niż kie-

¹ Termin zasób/zasoby informacyjne jest polskim odpowiednikiem *information resources*. Zgadzam się, że może on budzić różnego rodzaju opory i niechęć. Jest jeszcze czas, żeby zastanowić się nad lepszym odpowiednikiem. Nie można jednak zrównywać „*information resources*” z „dokument/dokumenty”. *Information resources* wprowadza do języka i wiedzy nową kategorię ontologiczną i pojęciowo-leksykalną. Skoro akceptujemy FRBR czy planujemy wprowadzenie RDA, to nie możemy odrzucać kategorii zasobu na rzecz dokumentu. Dokument jest materializacją jednej jedynej lub jednej z wielu realizacji dzieła. Dzieło i realizacja nie mają fizycznych desygnatów, ale współtworzą zasób (bibliograficzny, informacyjny), który na poziomie materializacji i egzemplarza odpowiada dokumentowi. FRBR jest dziś uznawany za ważny model teoretyczny działań bibliograficznych. Za późno na zastanawianie się, czy rzeczywiście jest on tak ważny, przełomowy, istotnie biblioteczny i bibliograficzny. Wywarł on niekwestionowany wpływ na RDA, do implementacji którego przymierza się coraz więcej bibliotek w Polsce. Uzasadnione wydaje się zatem pytanie, jak to jest możliwe, gdy nie akceptuje się kategorii zasobu?

²Warto dodać, że postulaty Anny Sitarskiej ukazania kulturotwórczej funkcji spisów, ich znaczenia w szeroko rozumianych badaniach naukoznawczych nie pozostały bez echa, choć do dziś potencjał tej propozycji nie jest w pełni wykorzystywany.

dykolwiek wcześniej bibliografia jest podstawowym, choć pośrednim, miernikiem oceny aktywności i „wartości” naukowej tak poszczególnych osób, jak i instytucji (vide Polska Bibliografia Naukowa). Jeśli ma być to wskaźnik autentyczny, wiarygodny, to tym większa rola informacji bibliograficznej. Czy można wyobrazić sobie wiarygodne analizy bibliometryczne czy też siatki cytowań bez rzetelnego materiału danych bibliograficznych? Jak prawidłowo oceniać osoby, zespoły i instytucje nie dysponując zgodnymi z rzeczywistością informacjami bibliograficznymi, które pozwalają również na uchwycenie zjawisk zachodzących w kulturze, w nauce. „Przeniesienie się idei między różnymi dyscyplinami naukowymi, kształtowanie się szkół – środowisk naukowych, wykrywanie nieformalnych środowisk badawczych, czy wreszcie ujawnianie kierunków łączenia się różnych specjalności (...) bądź też zjawisk usamodzielniania się różnych dziedzin – to wszystko w sposób szczególnie zobiektywizowany pokazuje właśnie system bibliografii” (Sitarska, 1980, s. 65). Naprawdę trudno wyobrazić sobie prawidłowe realizowanie np. polityki naukowej na różnych szczeblach zarządzania i finansowania nauki bez interpretacji aspektów instytucjonalnych, statystycznych, informatologicznych czy epistemologicznych rzetelnych informacji bibliograficznych. Technika cyfrowa stwarza dziś o wiele bogatsze możliwości nie tylko rejestrowania czy kumulowania danych, ale również organizowania, reorganizowania, przetwarzania według różnych kryteriów, wizualizowania, często łączenia z informacjami faktograficznymi, stwarza szansę na przełamanie stereotypu bibliografii jako narzędzia niepasującego do wymogów współczesnych społeczeństw. Chociaż praca naukowa z istoty swej jest pracą twórczą, indywidualną lub zespołową kreacją intelektualną, to nie może obejść się bez znajomości i nawiązywania do tego, co zostało dokonane przez innych i poddane środowiskowej weryfikacji. W badaniach wykorzystujemy dorobek innych osób dostępny najczęściej w postaci publikacji i oddajemy mu szacunek w postaci cytowań, wskazania autorstwa poprzedników. Bibliografia jest fundamentem, na którym powstają nowe prace, dzieła. Bibliografia i nauka są, jak pisała Anna Sitarska, silnie zespolone „na podłożu nieodzowności społecznego odbioru osiągnięć naukowych i możliwości akceptacji społecznej ukrytej w tym odbiorze” (Sitarska, 1980, s. 61).

BIBLIOGRAFIA

Pojęcie bibliografii, rozumianej jako uporządkowany spis dobranych według przyjętych zasad opisów dokumentów, związane jest z pojawieniem się książki drukowanej. „Dopiero ten wielki wynalazek dokonany w Europie XV w. stał się punktem zwrotnym w rozwoju bibliografii” (Dembowska, 2001, s. 11). Analizując pierwsze bibliografie XVI i XVII w. można zauważyć, że ich twórcy mniejszą wagę przykładali do identyfi-

kacji bibliograficznej rejestrowanych druków, większą do opisywania treści i informacji biograficznych o autorach. Jak pisze Maria Dembowska o wczesnych bibliografiach, „były to właściwie biobibliograficzne słowniki podające tylko skrócone opisy druków, przeważnie ich tytuły, bez dalszych danych bibliograficznych” (Dembowska, 2001, s. 12). Dla nazwania tworzonych spisów posługiwano się w różnych czasach różnymi określeniami, m.in. takimi jak biblioteka, (np. *Bibliotheca universalis* Konrada Gesnera), katalog, (np. *Catalogue of English printed books* Andrew Maunsella, *Bibliografia polska. Katalog 50 000 druków polskich lub Polski dotyczących od roku 1800 ułożony abecedowo według autorów i przedmiotów, z wyrażeniem cen księgarskich* Karola Estreichera), indeks, repertorium czy leksykon. Przyjęto, że pierwszym, który użył określenia bibliografia do nazwania spisu bibliograficznego, był Gabriel Naudé (*Bibliographia politica* 1633). Mianem bibliografii bywały określane także inwentarze zbiorów bibliotecznych. Wiek XVIII przyniósł nie tylko dalszy rozwój sztuki drukarskiej i zamiłowania do książek pięknych i rzadkich, ale również rozwój praktyki bibliograficznej oraz w pewnym stopniu również teorii bibliografii. Wtedy to zaczęto wyróżniać dwa koncepty bibliografii: literacko-historyczny i techniczny (zewnętrzny, bibliofilski). „Wyraźnego rozgraniczenia obu rodzajów bibliografii dokonał Fryderyk Adolf Ebert (...). Ebert wyróżnił bibliografię czystą i stosowaną (...). Pierwsza wykazuje, co w ogóle wyszło w druku na danym obszarze, w danym czasie bądź w zakresie poszczególnych dziedzin wiedzy (...). Bibliografia stosowana, którą można także nazwać zewnętrzną, opisującą lub historyczną w ściślejszym znaczeniu, rozpatruje książki według ich wartości dla zbieracza-bibliofila (...). Tego rodzaju bibliografia, służąca nieraz snobizmowi i próżności zbieraczy, których bibliofilstwo było częstokroć stosowaniem się do obowiązującej mody i kwestią «dobrego tonu», przyczyniła się jednak do wykształcenia metody opisu bibliograficznego, zwracając baczną uwagę na dokładność i szczegółowość danych, rozwiązując we właściwy sposób ukryte lub fałszywe autorstwo, ustalając miejsce i datę druku itp.” (Dembowska, 2001, s. 13). W języku polskim nazwa bibliografia na oznaczenie spisu bibliograficznego zaczęła być powszechniej stosowana dopiero w drugiej połowie XIX w. dzięki pracom Karola Estreichera, a zwłaszcza jego *Bibliografii polskiej*. Warto też przypomnieć, że Joachim Lelewel spisy publikacji dobranych pod kątem ich treści nazywał literaturą, czego pamiątką jest dzisiejsza „literatura przedmiotu”.

Nie można stracić z pola uwagi tego, że od początku bibliografie były silnie związane z drukarstwem i handlem książką. Wzrost liczby książek na rynku spowodował konieczność ich ewidencji. Pierwsze spisy (*Messkataloge*) rejestrowały przede wszystkim wydawnictwa własne drukarza czy nakładcy, później także i nakłady innych. W polskiej terminologii specjalistycznej istnieje termin bibliografia księgarska, rozumiany jako odmiana

bibliografii ogólnej rejestrująca publikacje znajdujące się w obiegu księgarskim³, uwzględniająca w ich opisie dane ważne dla rynku księgarskiego (np. cenę, wysokość nakładu, dostępność handlową itp.). Bibliografia księgarska może mieć, podobnie jak wiele innych rodzajów spisów bibliograficznych, charakter prospektywny (zapowiedzi, plany wydawnicze), bieżący i retrospektywny (katalogi składowe, antykwarskie). Bibliografia księgarska bywa nazywana katalogiem księgarskim.

KATALOG BIBLIOTECZNY

Przed bibliografiami były katalogi i inwentarze bibliotek. Katalog Biblioteki Aleksandryjskiej, czyli słynne pinakes Kallimacha z Kyrene, można uznać za kompletny (lub bliski kompletności) rejestr dorobku piśmienniczego czasu, w którym powstały. Dziś żaden katalog nawet się nie zbliża do tego ideału. Nie w pełni uświadamiane zaszczości historyczno-konceptualne sprawiają, że można spotkać się z tendencją nie tylko do utożsamiania terminów bibliografia i katalog, co jest mniejszym złem, ale i obiektów mianami tymi nazywanych. Na to, moim zdaniem nieuprawnione i niebezpieczne zrównanie, oprócz wspomnianych wyżej zaszczości zapewne jakiś wpływ miały zmiany w podejściu do opisu dokumentów, zwłaszcza rezygnacja z tworzenia i odróżniania opisu katalogowego od opisu bibliograficznego. Dziś dokument opisywany jest za pomocą ustrukturalizowanego zestawu danych bibliograficznych (wraz z danymi służącymi do zarządzania rekordami bibliograficznymi). Dane odnoszące się do dokumentów jako jednostek katalogu bibliotecznego podawane są w odrębnych zapisach, tzw. rekordach zasobu, egzemplarza. Skoro rekord bibliograficzny w bazie katalogowej jest (lub może być) taki sam jak w bazie bibliografii, to może powstać złudne wrażenie, że katalog niczym się nie różni od spisu bibliograficznego (a bibliografia od katalogu). Tymczasem różnice są nadal takie, jak i w przeszłości. „Mianowicie, bibliografia daje opis jednostek idealnego zbioru, niezależnie od tego, czy są one rzeczywiście skupione w określonym miejscu, uwzględniając także takie, które przestały istnieć skutkiem czytelniczego zużycia, kataklizmów dziejowych lub świadomego niszczenia. Przy tym (...) opis każdej jednostki jest reprezentatywny dla całego wydania. Przeciwnie, katalog biblioteczny zawiera opisy poszczególnych egzemplarzy różnych wydań, istniejących

³Od kilkunastu lat w Polsce nie prowadzi się tego typu rejestracji. Po upadku ostatniego bastionu, tj. Centrum Informacji o Książce, pewnym substytutem bibliografii księgarskiej przez jakiś czas była autorska (Hanny Macierewicz) lista nowości w „Notiesie Wydawniczym”. W środowisku bibliotekarzy i bibliografów sporo dziś się mówi o potrzebie współpracy różnych środowisk w generowaniu informacji bibliograficznej, ale w przeciwieństwie do np. Niemiec czy Francji praktyczne rezultaty są niezauważalne.

w konkretnym zbiorze w momencie sporządzania opisów, z uwzględnieniem cech indywidualnych nabytych przez każdy z tych egzemplarzy” (*Metodyka*, 1963, s. 19). Różnice między katalogiem bibliotecznym a bibliografią mogą być mniejsze lub większe, ale ciągle są to dwa różne produkty, choć oba o charakterze bibliograficznym. Bibliografia jest manifestacją istnienia, katalog pozwala zlokalizować określony zasób i uzyskać do niego dostęp. Im większa jest potrzeba wysokiej kompletności odpowiedzi na kwerendę, zapytanie informacyjne, tym większa pierwszoplanowa rola bibliografii; katalogi, biblioteki cyfrowe, zasoby sieciowe i inne pojawiają się później. Mówiąc językiem FRBR i RDA, najpierw trzeba znaleźć zasób, który spełnia zadane kryteria, następnie go zidentyfikować, tj. upewnić się, że jest właściwy, z niego wybrać to, co najbardziej przydatne i na końcu pozyskać doń dostęp.

Bibliografowanie to nie tylko umiejętność zidentyfikowania, zinterpretowania i właściwego zarejestrowania materiałów bibliograficznych. To również wiedza, umiejętność, a czasami i sztuka odkrycia zasobów, które powinny się znaleźć w bibliografii, oceny ich specyfiki, wartości, relewancji z punktu widzenia przyjętych założeń i kryteriów doboru, kwestia dysponowania wiedzą niezbędną do selekcji materiału, głęboka znajomość tematyki objętej bibliografią, by móc poprawnie i efektywnie zorganizować zebrane dane, uporządkować je, poindeksować, spleść w sieć, której wartość heurystyczna i wyszukiwawcza nie jest zwykłą sumą przetwarzanych elementów. Czym innym jest jednak zrównywanie bibliografii z katalogiem bibliotecznym, a czym innym rozszerzanie uniwersum bibliograficznego, w tym stwarzanie wygodnej dla wszystkich możliwości przeszukiwania zarówno katalogów jak i bibliografii z jednego miejsca, wspólnego „okna” wyszukiwawczego, w modelu idealnym zintegrowanego z dostępem do zarejestrowanego zasobu. Realizacja tego celu wymaga spełnienia wielu dodatkowych (oprócz jednolitości opracowania danych bibliograficznych) warunków, w tym jednolitego systemu dostępu do zawartości oraz objęcia rejestracją różnych typów wytworów kultury (vide postulaty leżące u podstaw FRBR). Współczesne narzędzia bibliograficzno-informatyczne pozwalają na informacyjno-wyszukiwawcze zespolenie np. informacji katalogowej o lokalizacji dokumentu, jego cyfrowego obrazu, również obrazu rękopisu, jeśli jest dostępny, kolejnych edycji dzieła i ich lokalizacji, przekładów na języki obce, filmów (w różnych wariantach), nagrań przedstawień teatralnych i telewizyjnych, ikonografii, wiedzy o autorze, opracowań na temat dzieła itd.

Zawartość katalogu bibliotecznego wyznacza historia i aktualny stan kolekcji jednej lub większej liczby bibliotek (w przypadku katalogów centralnych), w tym zmienna polityka gromadzenia zbiorów, zależna od czynników finansowych, organizacyjnych, nierzadko politycznych czy personalnych. W skład kolekcji bibliotecznych mogą wchodzić zasoby

przypadkowe (vide darowizny) lub determinowane np. doraźną polityką instytucji macierzystej. Brakować może z kolei tego, co wydawałoby się, że bezwzględnie powinno być w danej bibliotece, ale nigdy do niej nie trafiło, zostało np. zagubione lub świadomie z różnych, nie zawsze chwalebnych powodów, wycofane. Można zatem powiedzieć, że katalog inwentaryzuje⁴ rzeczywisty i aktualny stan „posiadania” instytucji oraz ulega zmianie, gdy zmienia się ów stan posiadania. Tymczasem bibliografia jest świadomie i celowo dobranym, uporządkowanym, w przyjętych granicach dążącym do kompletności zestawem metadanych o zasobach bibliograficznych, bez względu na miejsce ich przechowywania czy status i stan zachowania. Jest specyficznym obrazem stanu produkcji wydawniczej, piśmienniczej, szerzej ludzkiej kreatywności zmaterializowanej w postaci różnych artefaktów kulturowych powstałych w określonym miejscu, czasie i warunkach. Wyłączenie obiektu z kolekcji bibliotecznej, np. w rezultacie zagubienia, skutkuje usunięciem odpowiedniego rekordu z katalogu, podczas gdy bibliografia jest „niewrażliwa” na tego typu sytuację. Problem nieuzasadnionego utożsamiania katalogu z bibliografią nabiera szczególnego znaczenia w wypadku bibliografii narodowych. Tam, gdzie jest tradycja opracowywania bieżących bibliografii narodowych, nie ma równości pomiędzy bibliografią narodową a katalogiem biblioteki narodowej, choć są to zbiory współzależne, a w skrajnym przypadku nawet mogące się pokrywać. Inne są też wymagania i oczekiwania co do jakości i wartości danych. Bibliografie i katalogi nie są narzędziami alternatywnymi, przeciwnie są komplementarne, nawzajem się uzupełniają, dopełniają, dążąc do harmonijnej integracji na fundamencie współdzielonej wartości, jaką stwarza metoda bibliograficzna (Bednarska-Ruszałowa, 1989), niekiedy niewłaściwie sprowadzana do rutynowych, by nie rzec mechanicznych, czynności. Dziś powinno się zwracać szczególną uwagę na rozwijanie komplementarności różnych narzędzi i zasobów, czemu sprzyjają zarówno przemiany społeczne, jak i te w sferze techniki, w tym teleinformatyki.

ZADANIA BIBLIOGRAFII

Wielowiekowe istnienie bibliografii i przemiany nie zmieniły istotnie jej najogólniejszych zadań. Zadania te są dwojakiej natury. Z jednej strony bibliografie służą celom utylitarnym, umożliwiają lub co najmniej ułatwiają osobom zainteresowanym dotarcie do właściwych dokumentów, pośredniczą między informacją o obiekcie a potencjalnym

⁴ Gwoli ścisłości trzeba dodać, że w katalogach bibliotecznych można również znaleźć rekordy bibliograficzne zasobów, których biblioteka realnie nie posiada, a jedynie ma do nich czasowy dostęp na mocy wykupionych licencji.

odbiorcą, użytkownikiem, umożliwiają identyfikację, rozpoznanie obiektu i zaspokojenie doraźnych potrzeb informacyjnych. Ale bibliografie mają też inne, nie mniej ważne, zadanie. Są skarbnicami pamięci, obrazem stanu szeroko rozumianej kultury w określonym czasie i miejscu, dokumentem, który ma znamiona dokumentu archiwalnego, przeznaczonego do zachowania dla przyszłych pokoleń. Dziś zbyt często traci się z pola widzenia to zadanie historyczno-archiwizacyjne, sprowadzając bibliografię do (bardzo ważnej, ale nie jedynej i czasami nie najważniejszej) roli narzędzia informacyjno-wyszukiwawczego. Różne typy spisów bibliograficznych w różnym stopniu są powołane do pełnienia tych dwu funkcji. Inaczej to wygląda w przypadku bibliografii narodowej, a inaczej np. w przypadku bieżących bibliografii specjalnych, choć i w ich grupie też nie ma jednorodności. Rola i znaczenie bibliografii nie ograniczają się do bycia „jedyne” spisem pewnych obiektów. Bibliografia jest rodzajem i formą komunikowania się, dyskursu społecznego i naukowego, mającego za podstawę uznanie niezbywalnej roli metadanych w identyfikacji przedmiotu bibliografii, tj. zmaterializowanych⁵ artefaktów kulturowych, wśród których szczególne miejsce jak do tej pory nadal przypada książce. „Bibliografia umożliwia stałą orientację, w jakim kierunku zmierza kultura. Pozwala pośrednio różnym instytucjom podejmować cele społeczne i uprawiać politykę społeczną. Jednostkom ludzkim, grupom społecznym i narodom bibliografia pozwala komunikować się, wymieniać doświadczenia i rozpowszechniać wiedzę. Służy rozwojowi nauki, gdyż umożliwia orientację w stanie badań, źródłach niedocenionych i ważnych, pozwala wskazywać kolejne efekty badań. Jest pomocna każdej nauce i jest częścią metodologii nauk szczegółowych. Obejmuje wszystkie sfery życia społecznego, nauki, techniki, handlu, rozrywki i sztuki. (...) Umożliwia śledzenie statystycznego, określonego liczbowo rozwoju ruchu wydawniczego” (*Bibliografia*, 2000, s. 25-26). Cechy wspólne wszystkich spisów bibliograficznych wynikają ze specyfiki tekstu bibliografii i jej zadań. „(...) każdy spis bibliograficzny składa się z szeregu jednostek, wyodrębnionych za pomocą pewnych wyróżnień graficznych lub typograficznych i następujących po sobie w pewnym określonym porządku. Te części składowe spisu bibliograficznego – to pozycje bibliograficzne, z których każda obejmuje zasadniczo (...) opis jednego dokumentu. Przypatrując się z kolei poszczególnym opisom bibliograficznym, stwierdzamy, że opisy te zbudowane są według pewnego schematu” (*Metodyka*, 1963, s. 26).

⁵ Specyficzna materialność obiektów sieciowych jest zapewne jedną z przyczyn problemów z ich rejestracją bibliograficzną. Coraz większa jest potrzeba szybkiego zaproponowania rozwiązania tych problemów, nawet jeśli miałyby to być rozwiązania niedoskonałe lub przenoszące na grunt polski któryś z modeli wypracowanych w innych krajach.

TEORIA BIBLIOGRAFII

Bibliografia to nie tylko efekt pracy bibliografa, jego wiedza i umiejętność, to również refleksja naukowa dotycząca m.in. spisów bibliograficznych, omówień⁶, monografii bibliograficznych⁷. To także refleksja dotycząca sposobów realizowania misji i zadań bibliografii, praktyki bibliograficznej, organizacji bibliografii i reprezentacji wiedzy zawartej w bibliografiach itd., a na poziomie metanaukowym m.in. siatki pojęciowo-terminologicznej, tworzącej językowy obraz bibliografii.

Wydaje się możliwe, że pewien wpływ na zamęt conceptualny, jaki dziś można zaobserwować w rozważanym polu pojęciowo-semantycznym bibliografii, ma z jednej strony utrzymujące się od jakiegoś czasu małe zainteresowanie teorią bibliografii jako obszarem badań naukowych, z drugiej zaś praktyka powierzchownego, uproszczonego przejmowania pewnych terminów głównie z języka angielskiego oraz postrzegania znaczeń jedynie przez pryzmat aktualnego użycia. „Od połowy XVIII do początków XX w. nazywano «bibliografią» cały dział wiedzy, ogarniający wszystkie dyscypliny zajmujące się książką; a zatem to, czemu przywykliśmy już obecnie nadawać inne, zbliżone do siebie, choć nie ściśle równoznaczne terminy: bibliologia, nauka o książce, księgoznawstwo. Wprawdzie niektóre języki (angielski, czasem niemiecki) wolą nadal stosować dla owej całości wyraz «bibliografia», lecz – poza tymi wyjątkami – utarło się już powszechnie inne, szczegółowsze jego znaczenie. Bibliografia oznacza dziś prawidłowo tylko jedną z dziedzin ogólnej nauki o książce, tę mianowicie, która (...) zajmuje się opisem książek i układaniem ich spisów” (Łysakowski, 1995, s. 2). W terminologii anglojęzycznej praktykę bibliograficzną i jej produkty, czyli spisy bibliograficzne dokumentów, w tym książek wchodzących w skład określonej kolekcji, tj. na określony temat, określonego autora, wydanych w określonym czasie itp., najczęściej określa się mianem *enumerative*

⁶Omówienie, przegląd bibliograficzny to praca o nieschematycznej formie, omawiająca określony zespół piśmienniczy; charakter omówień bibliograficznych mają np. „stany badań”.

⁷Bibliografowie (w szczególności Adam Łysakowski) pod pojęciem monografii bibliograficznej rozumieją studium badawcze, które ma za przedmiot jedno dzieło. W *Podręcznym słowniku bibliotekarza* znajdziemy objaśnienie pojęcia monografii bibliograficznej („Rodzaj specjalnej, kompletnej bibliografii osobowej «podmiotowo-przedmiotowej» wraz z kalendarium życia i twórczości autora dzieł objętych taką monografią”, s. 203) bliższe temu, jak miano to jest stosowane w literaturoznawstwie. Najszerzą wykładnię podaje *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego* definiując monografię bibliograficzną jako „wyczerpujące studium opracowane w postaci rozprawy bądź spisu bibliograficznego, ew. łączące obie te formy, a opisujące jedno dzieło lub ich zbiór (powiązany osobą autora, tematem lub formą)” (*Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*, Wrocław 1976, s. 215). Więcej na temat monografii bibliograficznych w: A. Bajor: *Z zagadnień form bibliografii: monografia bibliograficzna*. Warszawa 2005.

*bibliography*⁸. Do tej klasy zaliczane są również bibliografie, które w polskiej terminologii specjalistycznej nazywamy załącznikowymi⁹ oraz wykazami prac cytowanych (Guilford). *Enumerative bibliography* (niekiedy zwana również *systematic bibliography*) ma na celu przede wszystkim zarejestrowanie dokumentów, sporządzenie wykazu bez wchodzenia w szczegóły, nie podaje (lub podaje niewiele) informacji o treści czy własnościach fizycznych rejestrowanych obiektów. Informacje o zawartości, treści częściej można znaleźć w bibliografiach specjalnych działów wiedzy, dziedzin i zagadnień (*subject bibliography*)¹⁰. Z kolei *analytical bibliography*¹¹ (*critical bibliography*)¹² to *de facto* porównawcze i historyczne badanie książek jako obiektów materialnych, ich cech i własności, metod i technik produkcji, wpływu na zawartość książki materiału z którego została wykonana, rodzaju oprawy, to również studia nad historią książek, badanie tego co odróżnia i wyróżnia książkę spośród innych obiektów kultury itp. Badaniom tym towarzyszy lub może, ale nie musi, towarzyszyć spis bibliograficzny, sporządzony z dużą precyzją i z uwzględnieniem szczegółowych danych dotyczących charakterystyk i własności zarejestrowanych książek jako obiektów materialnych. *Analytical bibliography* obejmuje swym zakresem trzy podobszary: *historical bibliography*, czyli historię książek i metod ich produkcji, w języku polskim dziś nazwalibyśmy go bibliologią historyczną; krytykę tekstu (*textual bibliography*) zajmującą się badaniem relacji pomiędzy tekstem ukształtowanym przez autora a tekstem w publikacji; badania książki jako obiektu materialnego, jej morfologii, cech fizycznych, typograficznych itp. pierwotnie (Dembowska, 2001, s. 13) postrzeganego jako jedynie potencjalny przedmiot zainteresowania bibliofilów (*descriptive bibliography*). W jednym dziele mogą być łączone różne gatunki bibliograficzne, czego dobrym przykładem jest m.in. książka Stanisława Grzeszczuka *Między historią i bibliografią literatury staropolskiej. Studia* (Rzeszów, 1992).

⁸ *Podręczny słownik bibliotekarza* (2011) podaje jako polski odpowiednik tego terminu bibliografia rejestracyjna, co jednak przesuwając sens terminu angielskiego w kierunku własności pozycji bibliograficznych (brak adnotacji lub analiz dokumentacyjnych). Moim zdaniem lepszym tłumaczeniem byłby spis bibliograficzny (w tym również bibliografia rejestracyjna).

⁹ Dziś rzadko używaną, ale wiele znaczącą, nazwą synonimiczną bibliografii załącznikowej jest kryptobibliografia.

¹⁰ Wartościowe rozważania porównawcze znaczeń w języku polskim i innych językach na przykładzie terminu bibliografia specjalna można znaleźć w artykule A. Matczuk: Bibliografia specjalna. Historia i zakres pojęcia. W: *Bibliografia. Teoria. Praktyka. Dydaktyka*. Praca zbior. pod red. Jadwigi Woźniak-Kasperek i Mikołaja Ochmańskiego. Warszawa: Wydaw. SBP, 2009, s. 88-116.

¹¹ *Podręczny słownik bibliotekarza* (2011) podaje jako polskie odpowiedniki jedynie dwa terminy: bibliografia analityczna, bibliografia abstraktowa.

¹² *Podręczny słownik bibliotekarza* (2011) podaje jako polski odpowiednik tego terminu bibliografia krytyczna.

Dzięki bibliografii cywilizowane społeczeństwa mogą się poruszać po świecie książek, dokumentów, artefaktów kulturowych, które same stworzyły. Bibliografia to również efekt krytycznych i dociekliwych badań książki i innych obiektów. „Sztuka sporządzania wykazów piśmiennictwa nie polega na mechanicznym szeregowaniu danych identyfikacyjnych zawartych na kartach tytułowych książek. Zawiera w sobie wiele elementów niezwykle ważnych poznawczo. Przede wszystkim wymaga prawidłowego rozpoznania dzieła, a więc uzupełnienia brakujących danych, rozszyfrowania autorów publikacji anonimowych, pseudonimów i kryptonimów, sprostowania fałszywych danych bibliograficznych, wyróżnienia wariantów wydawniczych itp. Dalej – opisanie poszczególnych pozycji w sposób czytelny, jednolity i porównywalny z innymi źródłami, umożliwiający szybką i jednoznaczną identyfikację. Wreszcie, poprzez układ bibliografii i odpowiednie indeksy – zestawienia spisów w taki sposób, aby potrafiły odpowiedzieć na bardzo rozmaicie i z różnych punktów widzenia formułowane pytania, np. w kontekstach autorskich, przedmiotowych, narodowościowych, środowiskowych, językowych, terytorialnych, chronologicznych, typologicznych, formalnoprawnych itp. Niełatwą umiejętnością jest również odpowiednie zestawienie warsztatu bibliograficznego, zadawanie właściwych pytań i wyszukiwanie odpowiedzi zadowalających uczonego w sensie ilościowym i jakościowym” (Bieńkowska, 1989, s. 333-334). Tak pojmowane bibliografowanie krzyżuje się z zakresem i powinnościami bibliologii¹³ i jak pisał Łysakowski, jest wyrazem pracy naukowej.

W polskiej tradycji pojęciowo-terminologicznej co najmniej do początku XX w. bibliografia obejmowała zespół zagadnień, które dziś nazywamy bibliologią (Leleweł, 1823-1826; Vrtel-Wierczyński, 1951). W drugiej połowie XIX w. w niektórych krajach na pierwszy plan wysunęło się bibliotekoznawstwo. W Polsce bibliotekoznawstwo, jako nazwa umiejętności bibliotekarskiej, pojawiło się w tytule podręcznika opublikowanego w 1862 r. przez Włodzimierza Górskiego¹⁴. Zawężające pojmowanie znaczenia bibliografii ma zatem stosunkowo niedługą historię i pozostaje w pewnej sprzeczności z np. mapą pojęciowo-terminologiczną tradycji angloamerykańskiej, co może być źródłem pewnych nieporozumień. Aby rozwiać wątpliwości, warto sięgać do tekstów Kazimierza Piekarskiego, Jana Muszkowskiego, Kazimierza Budzyka czy Karola Głombiowskiego.

¹³ Warto tu przypomnieć stanowisko Ranganathana wyrażone w książce *Social bibliography or physical bibliography* (Delhi 1952, p. 22) dające się streścić stwierdzeniem, że bibliografia to nauka o książce, oraz Ranganathanowskie pojęcie książki jako triady: dusza (*soul*; temat, przedmiot książki) – komponent niematerialny (*subtle body*; język zastosowany do komunikacji komponentu duszy) – komponent fizyczny (*gross body*).

¹⁴ W. Górski: *Krótki rys zasad bibliotekoznawstwa*, Warszawa 1862.

ZAKOŃCZENIE

W toku wcześniejszego wywodu starałam się przytoczyć argumenty na rzecz tego, iż zrównywanie pojęciowe i realne, tj. w rzeczywistości pozajęzykowej, bibliografii i katalogów bibliotecznych jest wyrazem uproszczonego pojmowania zjawisk i mechanizmów kulturo- i wiedzytwórczych. Ani bibliografia nie jest katalogiem, ani katalog bibliografią¹⁵, choć bez wątpienia jest on bibliograficznej natury. Katalogowanie to nie to samo co bibliografowanie, choć opis bibliograficzny w obu przypadkach robi się dziś tak samo, ale z myślą o realizacji różnych celów. Zarówno bibliografie, jak i katalogi są bardzo ważnymi, ale dziś jednymi z licznych narzędzi dostępu do informacji i wiedzy. Wiele przemawia nie za rezygnowaniem z tworzenia bibliografii, ale za uczynieniem zeń systemu czy serwisu, w którym metadane byłyby tylko jednym z elementów obsługi użytkowników, za większym, pełniejszym zintegrowaniem z bibliotekami, archiwami, repozytoriami cyfrowymi. Może zamiast digitalizować kolejne zasoby jakiejś instytucji, spróbować zbudować „bibliotekę cyfrową” wokół spisu bibliograficznego? Taka wielowarstwowa integracja danych różnych kategorii i poziomów oraz cyfrowych obrazów artefaktów kultury tworzyłaby nową wartość i mogłaby wydatnie poprawić dostęp do informacji i wiedzy. Jak napisał Henryk Hollender „docelowo bazy bibliograficzne to nie lista i nie zbiór, lecz system, i tak właśnie je projektujemy” (Hollender, 2013, s. 11). Ja dodałabym: to sieć systemów, w której dziś możliwe jest zrealizowanie wielu wcześniejszych postulatów teoretycznych i wymagań praktycznych.

Wraz z rozwojem technologii cyfrowych oraz przemianami etosu pracy i edukacji pojęcie bibliografii staje się coraz bardziej pojęciem prototypowym. Wprawdzie jądro kategorii jest nadal wyraziste i dominujące nad obrzeżami, to jednak coraz częściej albo zastanawiamy się, czy dany spis rzeczywiście jest bibliografią, albo z różnych powodów nazywamy bibliografią to, co nią w ścisłym sensie (jądra kategorii) nie jest. Wokół prototypu bibliografii pojawia się coraz więcej form bibliografiopodobnych, takich jak np. hotlisty, zestawienia załadek, linków¹⁶ itp. Być może warto byłoby wprowadzić do języka specjalistycznego pojęcie produk-

¹⁵ Błędem jest „mechaniczne” tłumaczenie na język polski tekstów innych języków, bowiem stosowana w nich terminologia odzwierciedla specyficzny dla każdego języka naturalnego i będącego jego podsystemem języka specjalistycznego obraz świata. Na przykład, w języku angielskim znajdziemy takie zdanie „A library’s card catalog is an example of an enumerative bibliography”, co nie znaczy, że w języku polskim jego sens będzie wyrażał się stwierdzeniem, iż „Katalog kartkowy biblioteki jest przykładem spisu bibliograficznego”.

¹⁶ Te bibliografiopodobne cyfrowe formy piśmiennicze zwykle łączą w sobie rozwiązania o charakterze bibliograficznym z dostępem do tekstów rejestrowanych dokumentów. Z jednej strony niejednokrotnie mają mankamenty bibliograficzne, z drugiej zaś tworzą komfortową dla użytkownika sytuację natychmiastowego dostępu do tekstu.

tów lub wytworów bibliograficznych czy bibliograficznej natury. Taki termin generyczny pozwoliłby na precyzyjniejsze i bardziej jednoznaczne uporządkowanie, w tym segmentację, pola semantycznego pojęcia bibliografii. Zbigniew Żmigrodzki proponował termin opracowanie bibliograficzne, rozumiejąc go jako obejmujący „zarówno spisy (...), jak i przeglądy – omówienia (...) oraz monografie bibliograficzne” (*Bibliografia*, 2000, s. 35). Moja propozycja idzie dalej, rozszerzając propozycję Żmigrodzkiego tak w planie treści, jak i wyrażania. Otwarta pozostaje nadal sprawa uporządkowania pola semantycznego tego nowego pojęcia (bez względu na jego postać leksykalną). W języku polskim terminologia bibliograficzna zdaje się być dość schematyczna, odwołująca się na ogół do cech spisów bibliograficznych (np. bibliografia adnotowana, bieżąca, zalecająca), a pomijająca istotę bibliografowania i profesjonalnej odpowiedzialności za prawidłowość podejmowanych decyzji i jakość tworzonego produktu. Profesjonalnie opracowana bibliografia, często poprzedzona czasochłonnymi i intelektualnie złożonymi badaniami przedmiotu późniejszego spisu, byłaby jednym z wytworów, produktów bibliograficznych, podczas gdy nie każdy z tych ostatnich mógłby sięgać po zaszczytne miano bibliografii. Bibliografowanie wymaga wiedzy i rozumienia środowiska kulturowego, z którego wywodzą się przedmioty bibliografii, bibliografowanie to nie proste zestawianie danych, dziś często z wykorzystaniem właściwego oprogramowania, ale odpowiedzialna praca, będąca ważnym ogniwem łańcucha dystrybucji informacji i wiedzy. Współczesnym społeczeństwom, w tym nauce, jest potrzebny nowoczesny intelektualny „przemysł” bibliograficzny, który wykorzystując ICT, technologie cyfrowe, wiedzę specjalistów dziedzinowych i bibliografów, specyfikę wytworów prac i ich obiegu¹⁷ wiarygodnie, rzetelnie i wszechstronnie wspierałby rozwój nauki, kultury, gospodarki i społeczeństw. Bibliografia rejestruje i dystrybuuje informacje bibliograficzne, ale również stwarza warunki do badania i często sama bada zespoły artefaktów kulturowych, w tym naukowych, powstających w różnych środowiskach, ich struktury formalne i treściowe, funkcjonowanie, „zmiennosc i zależność zachodzące między zespołami dokumentów a środowiskiem intelektualnym, w którym wyrastają” (Sitarzka, 1980, s. 63). Dziś dodatkowe narzędzia wsparcia w tym zakresie oferuje tzw. humanistyka cyfrowa. Pozwalają one odkryć to, co wcześniej było niewidoczne w wydawałoby się niemal do końca poznanym obszarze. „Kładzie się (...) nacisk na wypracowanie nowych sposobów rozumienia rzeczywistości złożonej z ogromnych ilości danych (...). Powszechnie w tego typu badaniach staje się wykorzystywanie wizualizacji,

¹⁷ Mam tu na myśli wyniki prac objętych różnymi klauzulami ograniczeń dystrybucji, poufności, tajności itp.

crowdsourcingu, metod eksperymentalnych. Narzędzia cyfrowe przestają być jedynie dodatkiem do tradycyjnych badań, a stają się czynnikami generującymi nowe modele poznania i rozumienia rzeczywistości" (Bomba, 2013, s. 60).

Na styku „starej” bibliografii i „nowych” technologii świata cyfrowego pojawiają się problemy wymagające wnikliwego rozważenia i rozwiązania. Cyfrowa „zmiana” oferuje bogactwo zasobów i narzędzi, nie tylko do wykorzystania przy tworzeniu bibliografii, ale także do objęcia refleksją i rejestracją bibliograficzną nowych artefaktów kultury, uczynienia ich dostępnymi w wielowarstwowym, ale spójnym, układzie np. bibliotek cyfrowych. Ogrom, otwartość i zróżnicowanie zasobów, jak również danych (vide big data) i narzędzi to nie zagrożenie dla bibliografii, a przeciwnie szansa, by powstała jeszcze lepsza, sprawniejsza odpowiadająca oczekiwaniom społecznym bibliografia *nova*.

BIBLIOGRAFIA

- Bajor, Agnieszka (2005). *Z zagadnień form bibliografii. Monografia bibliograficzna*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Bednarska-Ruszczyńska, Krystyna (1989). Metoda bibliograficzna i jej zastosowanie. W: *Z problemów metodologii i dydaktyki bibliotekoznawstwa i informacji naukowej*. Praca zbior. pod red. Marii Kocójowej. Kraków: Nakładem Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 37-54. [Ser.] Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historycznoliterackie, z. 74.
- Bibliografia. Metodyka i organizacja* (2000). Pod red. Zbigniewa Żmigrodzkiego. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Bibliometrics and citation analysis: from the Science Citation Index to Cybermetrics* (2009). Lanham, MD: Scarecrow Press.
- Bieńkowska, Barbara (1989). Metody bibliologiczne w badaniach dziejów nauk. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, nr 2, s. 331-342.
- Bomba, Radosław (2013). Narzędzia cyfrowe jako wyznacznik nowego paradygmatu badań humanistycznych. W: *Zwrot cyfrowy w humanistyce. Internet. Nowe media. Kultura 2.0*. Pod red. Andrzeja Radomskiego i Radosława Bomby. Lublin 2013, s. 57-71, [online]. [dostęp: 14.04.2013]. Dostępny w WWW: <<http://e-naukowiec.eu/zwrot-cyfrowy-w-humanistyce/>>.
- Bowers, Fredson (1952). Bibliography, pure bibliography, and literary studies. In: *The Papers of the Bibliographical Society of America*. Chicago: Chicago University Press, vol. 46, pp. 186-208.
- Dembowska, Maria (2001). *Metoda Bibliografii polskiej Karola Estreichera*. Wyd. 3. uzup. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Franke, Jerzy (2015). RDA (Resource Description and Access) – geneza i koncepcja. *Przegląd Biblioteczny*, R. 83, nr 1, s. 7-60.
- Guilford, James. *Different types of bibliographies* [online]. [dostęp: 17.06.2014]. Dostępny w WWW: <http://www.ehow.com/list_6864367_different-types-bibliographies.html>.

- Hollender, Henryk (2013). Zasoby bibliograficzne jako narzędzie i model wiedzy. W: *Bibliograficzne bazy danych i ich rola w rozwoju nauki. II Konferencja naukowa Konsorcjum BazTech, Poznań, 17-19 kwietnia 2013* [online]. [dostęp: 11.01.2015]. Dostępny w WWW: <<http://eprints.rclis.org/22532/>>.
- Lelewel, Joachim (1823-1826). *Bibliograficznych ksiąg dwoje*. T. 1-2, Wilno: Nakładem i Drukiem Józefa Zawadzkiego.
- Lysakowski, Adam (1995). *Określenie bibliografii*. Warszawa: Biblioteka Narodowa.
- Metodyka bibliograficzna. Poradnik dla autorów bibliografii specjalnych* (1963). Praca zbior. pod red. Heleny Hleb-Koszańskiej, Marii Dembowskiej i Henryka Sawoniaka. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Nowodworski, Witold (1959). „*Bibliograficznych ksiąg dwoje*” Joachima Lelewela. *Studium historyczno-bibliograficzne na tle epoki*. Wrocław: Ossolineum.
- Oparina, Olga D. (2012), The interdisciplinary aspects of the interaction of bibliography with social sciences and humanities. *Scientific and Technical Information Processing*, vol. 39, no 1, pp. 42-46.
- Podręczny słownik bibliotekarza* (2011). Oprac. Grzegorz Czapnik, Zbigniew Gruszka przy współpracy Hanny Tadeusiewicz. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Sitarska, Anna (1980). Bibliografia a nauka. W: *Trzecia Ogólnokrajowa Narada Bibliografów Warszawa 5-7 VI 1978 r. Referaty i dyskusja*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, s. 58-70. [Ser.] Prace Instytutu Bibliograficznego nr 24.
- Sitarska, Anna (2012). *Bibliografia osobowa. Korzystne i niekorzystne uwarunkowania zastosowań ICT (na przykładzie bibliografii Jana Pawła II)*. Białystok-Wilno: Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego.
- Smiraglia, Richard P. (2008). Rethinking what we catalog: documents as cultural artifacts. *Cataloging and Classification Quarterly*, vol. 45, no 3, pp. 25-38
- Tennis, Joseph (2011). Is there a new bibliography? *Cataloging and Classification Quarterly*, vol. 49, no 2, pp. 121-126.
- Vrtel-Wierczyński, Stefan (1951). *Teoria bibliografii w zarysie*, Wrocław: Wydaw. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich
- Winship, Michael (1992). „What the bibliographer says to the cataloger”. *A Journal of Rare Books, Manuscripts and Cultural Heritage* [online], vol. 7, no. 2, pp. 98-108 [dostęp: 12.01.2015]. Dostępny w WWW: <<http://rbm.acrl.org/content/rbml/7/2/98.extract>>.
- Woźniak-Kasperek, Jadwiga (2014). Bibliografia w cyfrowej przestrzeni informacyjnej. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* [online]. [dostęp: 12.01.2015]. Dostępny w WWW: <<http://ispan.waw.pl/journals/index.php/sfps/issue/view/42>>.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 23 lipca 2015 r.

JADWIGA WOŹNIAK-KASPEREK
Institute of Information and Book Studies
The University of Warsaw
e-mail: jbwozniak@uw.edu.pl

BIBLIOGRAPHIES AND LIBRARY CATALOGS – DISCUSSING CONCEPTS AND TERMS

KEYWORDS: Bibliography – theory, tasks, perspectives. Catalog. Terminology framework. Digital environment.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The article includes: an attempt to recapitulate fundamental differences between a bibliography and a library catalog with the impact of information and communication technologies taken into consideration, arguments in favor of the appropriate use of those notions and related terms, the list of dangers resulting from the primitive approach to the nature of bibliography and its construction, a discussion of selected problems appearing on the border of bibliography and digital world technologies. **Research methods** – The author employed the method of desk research. **Results/Conclusions** – 1) Conceptual and real (i.e. done in extralinguistic reality) equation of bibliographies and library catalogs is unjustified and dangerous, although the outcome of such approaches and actions may vary. 2) More and more often the prototypical bibliography is accompanied by bibliography-like forms which also should be subject to the research in the field of bibliography theory. 3) In order to implement scholarly strategies on various levels as well as develop and manage science in an efficient manner, there is a demand for the convergence of: bibliography best practices, digital technologies, the knowledge and skills of bibliographers and subject specialists, tools used in digital humanities.

ANNA GÓRSKA
Library of the Court of Justice of the European Union
e-mail: anna.gorska@curia.europa.eu

FABIO PAPPALARDO
Library of the Court of Justice of the European Union
e-mail: fabio.pappalardo@curia.europa.eu

LIBRARY OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION



Anna Górska studied classical philology and law at the Warsaw University, where she completed later postgraduate studies in information science and librarianship.

She was an intern in the librarianship at the University of Pisa (2007) and University of Milan (2009).

Currently she is employed at the Direction of the Library of the Court of Justice of the European Union. Her professional interests focus on law librarianship and especially on indexing languages which were the main subject of her articles published in „Zagadnienia Informacji Naukowej” and „Przeegląd Biblioteczny”.



Fabio Pappalardo, Ph.D. in European and Comparative employment law at the University of Ferrara, D.E.A. in employment law at the University of Paris X (Nanterre), Master Degree in History and Management of Archival and Bibliographic Heritage at Ca' Foscari University of Venice, works since 2008 as law librarian at the Library of the Court of Justice of the European Union.

He is the author of several case-notes, articles and surveys on the EU law and has been the co-editor of the book «L'Europa dei diritti », Donzelli, Rome, 2015. He is also the co-editor of

a collection of European codes « I codici europei », Invictus, Cesena and of a Commentary of the Charter of fundamental rights of the European Union that will be published in 2016 by Giuffrè, Milano.

KEYWORDS: The Library of the Court of Justice of the European Union. Law librarianship. Library management. Classification. Descriptors. Legal information.

ABSTRACT: Thesis/objective – The aim of the article is to promote knowledge about the Library of the Court of Justice of the European Union. The mission of the Library, which was established as a closed to public strictly specialized library, determined its development: to carry out its tasks a special indexing system has been created, the mission influenced the collection, methods of storage and the arrangement of the administration department of the Library. Experiences and ideas concerning the organisation of the Library and its catalogue could be of benefit for librarians willing to improve the quality of the library service as well. **Research method** – The authors analysed the documents as books and articles on the Library of the CJEU. Some of these publications were internal bulletins of the Court of Justice, some monographs and articles widely available for public. The bibliography includes both memoirs, monographs on strictly legal topics of institutional law and doctrine, library science publications concerning functioning of libraries, creation of catalogues and knowledge organisation systems. Some author's remarks are their subjective observations made during the work at the Directorate-General for Library, Research and Documentation. **Results and conclusions** – The Library of the Court of Justice becomes the only keeper and custodian of the whole legal heritage of united Europe. This implies also the new challenge for the Library. A catalogue of the highest quality, one that is consistent and original, and furnished with a rich notational system, should be the fruit of long-term work executed on the basis of pre-determined criteria that anticipate trends of EU law development. To keep in mind a universal rule underlying the activity of every library, namely widespread and free access to knowledge, the Library should adapt its policy to changing world for instance finding a balance between limitations imposed by copyrights and related rights and open access ideas.

A law library of a major supranational institution such as the Court of Justice of the European Union (henceforth, for simplicity's sake, to be referred to as the EU) faces many challenges today.

On the one hand, it has to carry out its main function, that of being at the service of the members and staff of the institution, offering a multitude of documents concerning the legislation, the doctrine and the jurisprudence in all the official languages of the EU, now 24, in a variety of formats, paper, digital or microfiche.

On the other, thanks to a visibility gained from the online catalogue of the Library, it is exposed to demands made by researchers and citizens, with the difficulty of finding a balance between incoming requests and the services that it can offer.

THE COURT OF JUSTICE OF THE EU

Following art. 13 and 19 of Treaty on the European Union, The Court of Justice of the European Union (for simplicity CJEU) is one of the institutions of the EU. It is the judicial body of the European Union. It now consists of

three courts: the Court of Justice, the General Court and the Civil Service Tribunal¹. The 2 Courts are composed of one judge for each Member State. The Court of Justice has also 11 Advocates General² who assist with each case and deliver their opinions, without being neither judge nor prosecutor. The members of the Court are independent and do not represent the country they came from. The CJEU seats in Luxembourg, in the quarter of the city featuring various EU institutions, the Kirchberg.

The main task of the Court is to examine the legality of European Union law measures and ensure the uniform interpretation and application of the European Union law.

To comply this mission the Court, as an institution, reviews the legality of the acts of the European Union institutions, ensures that the Member States comply with obligations under the Treaties, and, under certain conditions, interprets EU law at the request of the national judges.

A famous and often quoted article of the early '80s affirms "Tucked away in the fairyland Duchy of Luxembourg, with benign neglect by the powers that be and the mass media, the Court of Justice (...) has fashioned a constitutional framework for a federal-type structure in Europe" (Stein, 1981, p. 1). Step by step the case-law of the Court of Justice, putting flesh on the bare bones of the EU law, has founded a coherent legal system (Tizzano, 2012) introducing the principle of direct effect of EU law (then European Community law) in the Member States, that enables citizens to rely directly on EU law before their national courts³, establishing the primacy of EU (then European Community law) over domestic law⁴, creating a community subject to the rule of law and a legal environment for citizen by protecting their rights⁵, recognizing the liability of a Member State to individuals for damage inflicted on them by a breach of EU law (then European Community law) by that State⁶ and creating a catalogue of fundamental rights (Mancini, 2000) even before the adoption of the Charter of fundamental rights of the EU in 2001.

Because of the continuous deepening of the European integration through the case-law, the CJEU has been compared to a Constitutional

¹ A reform project of the judicial system of the EU in under discussion in front of the legislative body (European Parliament and Council of the EU).

² At the moment there are only 10 Advocates General because the 11th, who should have started his mandate in October 2015, has not been appointed yet.

³ Case 26/62, *N.V. Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos*, Judgment of 5 February 1963.

⁴ Case 6/64, *Flaminio Costa v. ENEL*, Judgment of 15 July 1964.

⁵ Case 294/83, *Parti écologiste "Les Verts" v European Parliament*, Judgment of 23 April 1986.

⁶ Case C479/93, *Andrea Francovich, Danila Bonifaci and others*, Judgment of 9 November 1995. For an in-depth analysis of the aforementioned judgments See: Poiarés Maduro M., Azoulai L., *The Past and Future of EU law, The classics of EU Law revisited on the 50th Anniversary of the Rome Treaty*, Oxford and Portland, Hart, 2010.

Court (Gaudin, 2000) and to the Supreme Court of the United States of America (Lenaerts, 1988). Actually, it is a hybrid court acting, depending on the occasions, as a Constitutional Court, as a Supreme Court and as an International Tribunal (Dal Ferro, 2014). Nowadays, its role is recognised by the jurisdictions of the Member States and it interacts with the national judges, through the preliminary ruling procedure (a procedure that in case of doubt allows every national judge to refer to the CJEU a question on the EU law) in order to ensure the interpretation and the application of the EU treaties and the EU law (Gattinara, Pappalardo, 2014 and Gattinara, 2014).

MISSION OF THE LIBRARY OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EU

The present Library of the Court of Justice of the European Union (EU) was established in 1953, a short while after the Court of Justice of the European Coal and Steel Community had been established as a legal body of the new organization, which was established by the Treaty of Paris signed on 18 April 1951.

All the three courts within the Court of Justice of the European Union have a common infrastructure. One of these auxiliary units within the administrative structure is the Directorate-General for Library, Research and Documentation. One of its divisions is the Library, which is divided into two units: A (*Fonds de la Bibliothèque*) which deals with library resources, consisting of acquisition, indexation, cataloguing, and periodicals. The second one, B, is responsible for client services (*services proposés aux utilisateurs*), and the introduction and maintenance of electronic applications indispensable for digital resources (*bibliothèque numérique*). The Library has 23 full-time posts. Because of the staff shortage, employees of other units render support, undertaking some extra tasks. This is especially evident in the case of indexation – five lawyers deal with documents in 8 languages, the indexation in the remaining 16 languages being done by the lawyers from the Research and Documentation Department or of the Translations Department, under the supervision of a law librarian of the Library.

The service role of the Library sets its mission. The primary task of the Library is to provide assistance to its users in their duties: the members of the three institutions which constitute the Court – the Court of Justice, the General Court, and the Civil Service Tribunal – and officials of the Court. For this reason, the Library can be considered as a special library intended to be used by a small group of people. Within the mission there are some additional functions of the Library which are complementary to the main goal – which is to be a depository for all the documents on European integration and the promotion of knowledge of the European legal system, performed by providing an online catalogue, a current bibliography (*Bib-*

liographie courante), information on recent acquisitions and, once a year, a juridical bibliography on European integration (*Bibliographie juridique de l'intégration européenne*) (Pappalardo, 2014).

PROFILE OF THE COLLECTION

The profile of the collection is dependent upon the mission of the Library. Even though its vocation is gathering and bequeathing to future generations a complete collection on the European Community and European Union legal system, this kind of publication constitutes only 20% of the collection. The remaining 80% includes the documents on national law of the 28 Member States and non-EU countries, general works on comparative law, the theory of law, international law, the history of the European integration, politics, economy, and tools useful for the Translation Department (mainly monolingual and multilingual dictionaries and grammars). Apart from printed documents, there is also a digital collection available on the internal web site⁷. The development of the Library depends on the development of the Union and in consequence is still in process. Every new accession treaty augments the collection by a new national law compartment and all new competences of the EU law must be reflected in the collection. It is worth mentioning that the original number of six signatories to the Paris and the Rome Treaties increased to 28 in 2013. Subsequent accession treaties were signed and the Communities and/or the Union have gone through 7 enlargements (in 1973, 1981, 1986, 1995, 2004, 2007 and 2013). As a consequence of that policy, the collection now amounts to 220,000 volumes and 2,500 periodicals together with electronic databases (Pappalardo, 2014). It is a considerable number of items, especially since the Library is relatively young. The dynamics of the collection is promoted by financial policies. The Library as a unit of the EU institutions is directly subject to budget regulations provided by the Treaty on the Functioning of the European Union specified in Article 310 and Financial Regulation No. 1605/2002. The yearly budget for new acquisitions amounts to 900,000 Euros and the Library buys 400-600 documents of various types per month.

As the Library of the Court of Justice of the EU has a similar profile to other legal libraries of international jurisdiction or national constitutional courts⁸, we present as an example a few data on selected collections and we compare them with three of the most important legal collections in the

⁷ About the electronic resources of CJEU Library: Coulon, 2012/2013, pp. 37-41.

⁸ It is also explicitly expressed in literature on the topic, eg. The history of the Court of Justice of the European Union since its origin by Ditlev Tamm in: *The Court of Justice and the Construction of Europe: Analyses and Perspectives on Sixty Years of Case-law*, the Hague, 2013, p. 10.

world. The library of the Italian Constitutional Court⁹, contemporary to the Court of Justice Library, has a collection of 130,000 volumes and 1,000 periodicals including 430 current issues. The library of the Polish Constitutional Court has 16,300 volumes, subscribes to 110 periodicals and all Polish digital legal databases. Digital resources account for 5-10% of the whole collection¹⁰. The Library of the International Court of Justice, the principal judicial organ of the United Nations (UN) owns 50,000 volumes and subscribes to around 150 periodicals¹¹. The law library of the Sorbonne, Cujas, dating back to 1475, counts at the moment more than a million volumes¹². The law collection of the Library of Congress has 2,900,000 volumes and the most complete collection of foreign legal gazettes in the United States¹³ making this collection the biggest in the world. Also the library of the European University Institute (EUI) may be compared to the Library of the Court of Justice. The collection policy of this library is in line with the mission of the EUI which aims to contribute to the development of the cultural heritage of Europe “as a whole and in its constituent parts and awareness of “relations with cultures outside of Europe”¹⁴. Even if the EUI library has a collection of 550,000 books, 1700 journals and almost 350 databases¹⁵, the Library of the Court of Justice has a bigger law collection than the EUI, in terms of number of books and journals. Another important difference is that the EUI library has limited its law collection to documents in five languages: English, French, German, Italian and Spanish¹⁶.

Another peculiarity is the fact that all the documents that belong to its collection are analysed and a bibliographical notice is created for every document that might be of interest for the institution. It means not only non-serial publication, but single articles in periodicals or *Libri amicorum* as well, which deal with national, international or comparative law relevant

⁹ The Library of Italian Constitutional Court was established on 1 February 1956, Corte costituzionale della Repubblica italiana [online], [accessed: 04.01.2015]. Available on WWW: <http://www.cortecostituzionale.it/ActionPagina_955.do>.

¹⁰ The Polish Constitutional Court dates back to 1986 and in consequence has a smaller collection than similar libraries of old democracies. The authors thank Mr Piotr Sobczyk from the Office of Constitutional Court for sharing information and data on this institution.

¹¹ International Court of Justice [online], [accessed: 18.06.2015]. Available on WWW: <<http://www.icj-cij.org/registry/index.php?p1=2&p2=4&p3=0&lang=en>>.

¹² Bibliothèque CUJAS [online], [accessed: 04.01.2015]. Available on WWW: <<http://bcujas-cms.univ-paris1.fr/fr/print/140>>.

¹³ Library of Congress. About the Library. Fascinating Facts [online], [accessed: 04.06.2015]. Available on WWW: <<http://www.loc.gov/about/fascinating-facts/>>.

¹⁴ Collection Policy. Coping with Change [online]. European University Institute (EUI) Available on WWW: <<http://www.eui.eu/Documents/Research/Library/CollectionPolicy.pdf>>.

¹⁵ European University Institute. About the Library [online], [accessed: 04.06.2015]. Available on WWW: <<http://www.eui.eu/Research/Library/AboutTheLibrary/Index.aspx>>.

¹⁶ European University Institute. Collection Profile [online], [accessed: 04.06.2015]. Available on WWW: <<http://www.eui.eu/Research/Library/ResearchGuides/Law/CollectionProfile.aspx>>.

to the work of the Court of Justice or EU law (Kuerten 2009). In that sense the catalogue containing rich subject description can be compared to a kind of bibliographical database without abstracts, which is updated every day and freely available through the world wide web (<http://www.bib-curia.eu>) (Fructus, 2014).

SEAT AND SERVICES

Owing to its narrow specialization, the Library of the Court of Justice possesses an almost complete collection of documents on the European legal system and creates the most exhaustive bibliography worldwide on European law and integration processes. Since 2012 the library catalogue can be consulted online. Apart from the information on the documents actually existing in the collection, the catalogue provides information on the documents ordered but not introduced into the collection signed with an annotation (*suggestion commande*) in field 655 of MARC21 format.

Access to the collection is mainly reserved for employees of the Court of Justice. They also have the right to enter some of the Library repositories. A second group of users are external clients who could benefit from the Court collection. These are lawyers, researchers or students dealing with European law. They need an authorisation, which gives them free access to the Court's buildings within a time period not exceeding one month per year. This group of users is entitled to consult all the documents on place and order some of those stored in the repositories, where they have no access. Authorisations can be obtained through a contact form on the website.

The Library is located in the main seat of the Court of Justice, a building designed by Dominique Perrault, the architect of the buildings of the National Library of France. During the first period of the Court, the Library occupied rooms at Boulevard Prince Henri 23, in the former Hellinckx House, where the administration of the Court was also placed (Van Houtte, 1987). It then moved to the Cote d'Eich building, from 1959 to 1973 and from then on, it has been located in one of the buildings of the Court of Justice in Kirchberg. For several reasons concerning the increase in the collections, the development of the EU jurisdictions and the development of the EU, the Library, while remaining in the Kirchberg, moved in 1999 from the main building (The Palais) to the C building and in 2008 to the Galerie.

The Library measures 2,200 m² and incorporates rooms on three levels. Part of the collection, containing older periodicals or less popular publications, is stored in 5 depots. The reading room, with free wi-fi access, has about 100 places, some of them with computers, where the catalogue can be consulted. Open access facilities provide current periodicals on EU law, and books concerning other important topics such as international and comparative law and the national law of the member states. During

working hours a help-desk team can assist users. This kind of service was launched relatively late – in 1994, when it appears that the Library started to render quasi-public assistance (Kohler, 1994). It was designed mainly for external users unfamiliar with the structure of the shelving and the catalogue.

A distinctive feature of the Library is multilingualism. There are 24 official languages within the European Union, but as previously mentioned, the collection is not limited to publications of member states. The whole collection therefore covers 60 languages. In the past the biggest problem rose from lack of software which would be able to read non-Latin characters. Now the software managing the catalogue, Symphony by SirsiDynix, deals easily with Greek and Cyrillic characters. Multilingualism could be a problem only for the catalogue, since in the open access facilities publications are located by subject, and in consequence it is easy to find a required document regardless of the language.

CATALOGUE

The library catalogue can be consulted on the website. The interface is simple and intuitive, available in both French and English language versions. The home page offers a simple search field which uses Boolean operators. There is a possibility to choose between options of searching within books and recent documents and then choose searching by author, title, subject, ISBN, and ISSN, which further allows one to refine the results automatically by predefined criteria in the form of facets which suggest the author's name, publication date, language, format of the document, subject, and shelf location. There is also the possibility of sorting results by relevance, publication date (descending and ascending), title, and author.

The advanced search allows searches by single words or exact phrase and unwanted terms. It is also possible to confine limits to a certain format type where a choice is wider than in a simple search, giving the possibility of choosing article, audio cassette, audio disc, books, computer file, continuing resources, diskette, electronic resources, loose-leaf, microform, video cassette, and video disc. This group of fields also offers inclusion or exclusion of words in the title, author's name and subject (il. 1). The interface for advanced search also provides for the arrangement of many criteria simultaneously. The catalogue is organized in the format MARC21 on the basis of the Anglo-American Cataloguing Rules 2 modified according to local needs.

Subject searching can be carried out using classification codes. This kind of subject searching offers the best relevance owing to the special system of indexing that is carried out by lawyers, and the catalogue contains not only the information on books but, as aforementioned, on single articles published in periodicals as well. The Library worked out its own classifi-

cation system which better meets its needs than general classification schemes like Dewey Decimal Classification or Universal Decimal Classification.

The classification scheme comprises 13,335 terms including 1,399 terms relating to EU law. The external users can consult the classification scheme together with the rules online in both the French and English language versions.

CLASSIFICATION

A special classification system has been created to express the subject in the most specific way. It is a form of decimal classification descended from the Universal Decimal Classification, and so secondarily derived from the Dewey Decimal Classification. It is a multirelational monohierarchical classification having simple subdivisions. It covers a specific field of knowledge — law — and some overlapping related fields, like economy or political science. The Library has also got a small collection of general works. They are marked by the classification symbol 000.7* which covers the remaining fields of knowledge.

The classification uses an alphanumeric notation. Latin letters specify only main classes representing European law (institutional law, substantive law, international relationships). All the other symbols identifying both main classes and subclasses are Arabic numerals. The principal characteristics of the classification are that the symbol in the first place shows the branch of law and then the specific subject of the document; it is enumerative, and it has a controlled vocabulary and a type of grammar which demands the fixed order of the symbols in a compound symbol.

The lack of uniformity of the classification results from a fusion of several different systems existing in the past. There were formerly a classification system for national law, another for international law, another for European law and so on. The classification scheme with a relative index includes a list of the main classes and subclasses together with their natural language equivalents. It is available on the catalogue webpage in French and English language versions. The main classes express a general or specific topic depending on the needs of the Library: the class 000. indicates the general theory of law and other non-legal areas, while on the other hand main classes AAA., BBB., CCC., determine the institutional EU law, substantial EU law and EU international relationships. As is obvious, the vastest class in the system is law with specific classes for European law.

The classification symbol does not indicate the shelf localization, which is an important advantage of this classification, making it different from other systems. Each book has a topographic code for the purpose of shelving. The code reflects only the general class of the classification, which serves exclusively to determine the subject and form of the document. In attri-

bution of the code the form is more important than the topic. In order to gather all documents of the same form like CD-ROMs, microfiches, brochures, leaflets or booklets and to provide their lodging in one place they are attributed with special topographical codes created for this purpose (Kuersten, 2009). Of course classification symbols very often correspond to topographic codes. All the possibilities are described in the indexing manual.

Such a detailed system unfortunately has not avoided inconsistency and defects. For example the subclass „general works” – *généralités* – has four kinds of numeric symbols, which end in 0, 1, 2 or 3 (Pappalardo, 2014). It is neither a uniform nor an easy solution for the user. Since 2010 some work aimed to make the use of the classification scheme more intuitive and user-friendly has been launched. At the moment, the fundamental purpose for all work undertaken is the maintenance of the quality of the catalogue. To avoid damage being caused by those errors, the principles of the main rules for choosing documents for indexing and the level of analysis stay stable for years while simultaneously work on the correction of the previous rules according to the current standards is underway. Finally, a catalogue of the highest quality, one that is consistent and original, and furnished with a rich notational system does not emerge from nothing. It should be the fruit of long-term work executed on the basis of predetermined criteria that anticipate trends of EU law development, and in consequence the type of publications, in order for potential problems to be solved in time before the system suffers from irreversible damage. In this case the most important thing is to check the quality of the catalogue, which allows for the correction of inevitable errors and opportunity to confront the problems from the past and find *ex ante* and not the *ex post* solutions shared every day by law librarianship (Pappalardo, 2014).

CONCLUSION

To bring into focus the mission of the Library, it is necessary to collect all documents reflecting the European integration process both in paper and digital versions. Plenty of databases created within the framework of common EU projects provide access to the jurisdictional and official documents. Such undertakings make the paper documents unnecessary. In this situation it is the Library of the Court of Justice which becomes the only keeper and custodian of the whole legal heritage of united Europe.

This implies also the new challenge for the Library. Digital humanities, striking roots into the space taken by traditional methods of research, data processing and the handing down of its results, force changes in past systems. Widespread electronic databases influence the functioning of the catalogue. Its role is not only to show what a library possesses within a collection

but also to indicate databases and collections available online and absent on the shelves. Despite limitations imposed by copyrights and related rights, and tendencies to tighten the conditions of licences by publishers, the Library of the Court of Justice is expected to keep in mind a universal rule underlying the activity of every library, namely widespread and free access to knowledge. In this situation it is worth considering the opening of digital resources (possibly paid for in some cases) as is done by the Peace Palace Library, one of the oldest and most prestigious libraries specialized in international law¹⁷, and the National Library of Luxembourg¹⁸, which provide remote access to their electronic periodicals and full text databases; in the field of European law only the Library of the Court of Justice possesses such exhaustive and profound resources as would enable this.

The views and opinions expressed in this article are those of the authors and do not necessarily reflect the official policy or position of the Court of Justice of the European Union.

BIBLIOGRAPHY

- Coulon, Françoise (2012/2013). *Ressources électroniques et bibliothèques juridiques*. Mémoire de Master 1. Université Paul Valéry, Montpellier 3, 2012/2013.
- Dal Ferro, Alberto (2014). Una Corte costituzionale o una corte suprema? In: *L'Europa dei diritti*. A cura di Giacomo Gattinara, Fabio Pappalardo. Roma: Donzelli, pp. 13-24.
- Fructus, Isabelle (2014). (sous la direction de), *Méthodologie de la recherche documentaire juridique*. Bruxelles: Larcier, p. 231.
- Gattinara, Giacomo; Pappalardo, Fabio (2014). La Corte di giustizia e le corti costituzionali e supreme. In: *L'Europa dei diritti*. A cura di Giacomo Gattinara, Fabio Pappalardo. Roma: Donzelli, pp. 25-37.
- Gattinara, Giacomo (2014). L'interazione tra la Corte di giustizia e i giudici nazionali: il rinvio pregiudiziale. In: *L'Europa dei diritti*. A cura di Giacomo Gattinara, Fabio Pappalardo. Roma: Donzelli, pp. 71-82.
- Gaudin, Hélène (2000). La Cour de justice, juridiction constitutionnelle? *Revue des affaires européennes = Law & European Affairs*, no. 3, pp. 209-222.
- Kohler, Christian (1994). Ouverture d'un HELP DESK à la bibliothèque. *Bulletin de la Cour*, no. 34, p. 23.
- Kuerten, Jos (2009). The Library of the Court of Justice of the European Communities = Библиотека на Съд на Европейските общности. In: ТОДОРОВА, Т., *Университетските библиотеки – мост към единното европейско образователно пространство = University libraries – Bridge to unified European educational space*. София, Св. Климент Охридски, p. 86.

¹⁷ Peace Palace Library [online], [accessed: 24.06.2015]. Available on WWW: <<http://www.peacepalacelibrary.nl/2015/06/remote-access/>>.

¹⁸ Bibliothèque nationale de Luxembourg [online], [accessed: 24.06.2015]. Available on WWW: <<http://www.bn.lpublic.lu/fr/collections/collections-numeriques/index.html>>.

- Lenaerts, Koenraad (1988). *Le juge et la constitution aux Etats-Unis d'Amerique et dans l'ordre juridique européen*. Bruxelles: Bruylant, p. 261.
- Mancini, Giuseppe Federico (2000). Democracy and the European Court of Justice. In: *Democracy & Constitutionalism in the European Union*. Oxford-Portland: Hart, pp. 31-50.
- Pappalardo, Fabio (2014). Il contributo della Direzione generale biblioteca, ricerca e documentazione della Corte di giustizia ovvero "Iura novit Curia". In: *L'Europa dei diritti*. A cura di Giacomo Gattinara, Fabio Pappalardo. Roma, Donzelli, pp. 93-104.
- Stein, Eric (1981). Lawyers, judges and the making of a transnational constitution. *American Journal of International Law*, vol. 75, no. 1, pp. 1-27.
- Tizzano, Antonio (2012). Il nuovo ruolo delle corti supreme nell'ordine politico e istituzionale: la Corte di giustizia e dell'UE. *Diritto dell'Unione europea*, Anno XVII, no. 4, pp. 811-849.
- Van Houtte, Albert (1987). Memories of the Court of Justice 1953-1982. *Cour de justice des Communautés européennes*. XXXV ANNI 1952-1987, Luxembourg: Office des publications des Communautés européennes, pp. 69-91.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 15 listopada 2015 r.

ANNA GÓRSKA

Library of the Court of Justice of the European Union
e-mail: anna.gorska@curia.europa.eu

FABIO PAPPALARDO

Library of the Court of Justice of the European Union
e-mail: fabio.pappalardo@curia.europa.eu

BIBLIOTEKA TRYBUNAŁU SPRAWIEDLIWOŚCI UNII EUROPEJSKIEJ

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteka Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Bibliotekarstwo prawnicze. Zarządzanie biblioteką. Klasyfikacja. Deskryptory. Informacja prawnicza.

ABSTRAKT: **Teza/cel artykułu** – Intencją autorów artykułu jest rozpropagowanie wiedzy o Bibliotece Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Misja Biblioteki – zbliżona do misji wyspecjalizowanych bibliotek publicznych – określiła jej rozwój. W celu zrealizowania zadań Biblioteki opracowano specyficzny system indeksowania, misja miała także wpływ

na zasady gromadzenia, metody przechowywania oraz organizację działu administracyjnego Biblioteki. Doświadczenia i pomysły związane z prowadzeniem Biblioteki i jej katalogu mogą posłużyć pracownikom bibliotek pragnącym podnieść jakość świadczonych usług.

Metoda badań – Autorzy dokonali analizy książek i artykułów udostępnianych przez Bibliotekę, zarówno wewnętrznych biuletynów Trybunału Sprawiedliwości, jak i ogólnodostępnych monografii i publikacji w czasopiśmie. Analizą objęto wspomnienia, monografie prawnicze z zakresu prawa i doktryn instytucjonalnych, a także publikacje bibliotekoznawcze dotyczące działania bibliotek, budowania katalogów i systemów organizacji wiedzy. Część uwag autorów stanowią subiektywne obserwacje poczynione podczas pracy w Dyrekcji Generalnej do spraw Bibliotek, Badań i Dokumentacji.

Wyniki i wnioski – Biblioteka Trybunału Sprawiedliwości jest jedynym opiekunem całej spuścizny prawniczej zjednoczonej Europy, co stawia ją w obliczu prawdziwego wyzwania. Katalog Biblioteki, wysokiej jakości, spójny, oryginalny i wyposażony w bogaty system adnotacji, powinien stanowić produkt długotrwałej pracy realizowanej według ściśle określonych kryteriów, antycypujących trendy w rozwoju prawa unijnego. W celu zachowania podstawowej zasady regulującej działanie każdej biblioteki, tj. zasady nieograniczonego dostępu do wiedzy, Biblioteka powinna dostosować swoją politykę do zmieniającego się świata, na przykład równoważąc ograniczenia wynikające z prawa autorskiego i praw pokrewnych z ideami otwartego dostępu.

JAROSŁAW PACEK
Instytut Bibliograficzny
Biblioteka Narodowa
e-mail: j.pacek@bn.org.pl

POLE SEMANTYCZNE KSIĄŻKI



Dr Jarosław Pacek jest kierownikiem Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej. Jest autorem monografii: *Bibliografia w zmieniającym się środowisku informacyjnym*, (Warszawa, 2010) oraz twórcą i redaktorem serwisów sieciowych związanych z działalnością informacyjną (m.in. Sternik. Słownik terminologiczny z zakresu bibliografii i katalogowania <http://sternik.bn.org.pl/>). Publikuje artykuły naukowe z zakresu problemów bibliografii w środowisku cyfrowo-sieciowym, wpływu Internetu na organizację działalności informacyjnej, zmian nośników informacji, terminologii nauki o informacji.

SŁOWA KLUCZOWE: Terminologia bibliologiczna. Infolingwistyka. Informatologia. Książka. Pole semantyczne.

ABSTRAKT: **Teza/cel artykułu** – Ustalenie aktualnego znaczenia książki w tekstach polsko- i angielskojęzycznych o charakterze kodyfikacyjnym. **Metody badań** – Zebranie korpusu definicji, wybranie kluczowych elementów deskrypcji i wskazanie natężenia występowania poszczególnych cech (znaczeń). **Wyniki/wnioski** – W zbadanym materiale przeważa rozumienie książki jako tworu fizycznego, w dużo mniejszym stopniu rozumiana jest jako medium przestrzeni społecznej i informacyjnej. Wykorzystanie dla badań terminologicznych z zakresu informatologii, językoznawczej teorii pola semantycznego, zakładającej, że każde słowo współwystępuje z innymi w pewnych wyodrębnionych kategoriach znaczeniowych.

WSTĘP

Zastanawiając się nad znaczeniem książki zgadzamy się, że należy ona do najbardziej znanych i rozpowszechnionych międzykulturowo osiągnięć działalności człowieka. Z pewnością jednak jej funkcje, skala oddziaływania i popularność zmieniały się w ciągu dziejów i są obecnie odmienne w róż-

nych środowiskach. Natomiast potoczna wiedza o świecie podpowiada natychmiastowe wyobrażenie fizycznej postaci książki. Na ile jednak nowe media mogą lokować się w tym obrazie, zarówno w naukowym, jak i potocznym odbiorze? Jakie konkretne cechy pomagają odróżnić książkę od innych typów dokumentów i decydują o tym, że można dany obiekt zaliczyć i skatalogować jako książkę właśnie? Z tymi pytaniami mierzą się na co dzień pracownicy bibliotek, archiwów, muzeów i innych instytucji opracowujących dokumenty.

W szerokim ujęciu książka to pewien fenomen kulturowy i jak napisał Krzysztof Migoń – fakt społeczny. Dlatego „w bibliologii użyteczne okazały się takie kategorie poznawcze, jak: <<książka w społeczeństwie>>, <<książka i/a społeczeństwo>>, <<społeczna funkcja książki>>”. Cechą nurtu socjologicznego w badaniach nad książką jest „traktowanie książki (i uniwersum książek) nie tylko jako historycznego i społecznego faktu, lecz także jako aktu, jako nieustannego procesu komunikacji międzyludzkiej i społecznej, jako rzeczywistej i potencjalnej realizacji ról książki” (Migoń, 2008, s. 17).

Istota książki ma z pewnością charakter wielowymiarowy. Antoni Krawczyk, pisząc o jej informacyjnej przestrzeni, wyróżnił dwa podstawowe aspekty. Według niego książkę można postrzegać jako twór fizyczny i wówczas „traktuje się książkę jako samodzielny układ, niepowiązany z innymi układami, będąca jakby zamkniętą monadą. Tak rozumiana książka jest mikroukładem. W tym przypadku przestrzeń książki sprowadza się jedynie do wymiarów fizycznych. Sama fizyczna przestrzeń książki nie przejawia jeszcze żadnej aktywności, choć posiada potencjalne możliwości, ażeby przy zetknięciu się z czytelnikiem stworzyć inny rodzaj przestrzeni różnie określanej, jak np. przestrzenią społeczną, przestrzenią informacyjną książki itp.” (Krawczyk, 2009, s. 16). Dwa aspekty wskazane przez Krawczyka to obszary bardzo istotne dla dociekań naukowych. Należy o nich pamiętać chcąc uzyskać pełny, ontologiczny obraz idei książki. Dwoistość natury książki jest jej specyficzną cechą. Według Małgorzaty Góralskiej „Cielony i duchowy aspekt istnienia książki stanowi jeden z bardziej charakterystycznych wyznaczników jej kulturowego fenomenu. Treść przekazu autorskiego, spisana w postaci komunikatu tekstowego, dociera bowiem do czytelnika wtedy, gdy następuje jego fizyczny kontakt z materiają publikacji” (Góralska, 2009, s. 85).

Interesujące rozważania dotyczące istoty książki zaprezentował Sebastian Kotuła w publikacji *Komunikacja bibliologiczna wobec World Wide Web* (Kotuła, 2013). Autor wprowadza termin *książkowatość* (jako odpowiednik angielskiego *bookness*) dla nazwania cechy, jaką musi posiadać obiekt, aby można go było uznać za książkę. Wyjaśniając znaczenie terminu, Kotuła wspiera się szeregiem ustaleń innych badaczy i podsumowuje, że na książkowatość składa się triada: „tekst (wydrukowany, zorganizowany i uporządkowany

w określony, tj. książkowy, sposób), materiał (kodeksowa forma, scalona z papierowych kart) oraz czytanie (możliwość obcowania z tak rozumianym tekstem utrwalonym w tak rozpatrywanym materiale, w sensie doświadczenia zmysłami materialnej organizacji tekstu)” (Kotuła, 2013, s. 64). Autor przyznaje, że otwarte pozostaje pytanie, jak zoperacjonalizować tak rozumianą książkowatość, aby można było ją wykorzystać do włączania (lub nie) obiektów do uniwersum książek (Kotuła, 2013, s. 64).

CELE, METODA I TEZY ARTYKUŁU

Przeznaczeniem niniejszego artykułu, obok rozważań teoretycznych, jest ustalenie aktualnego znaczenia pojęcia książki, reprezentowanego w zbadanych tekstach polsko- i angielskojęzycznych, o charakterze kodyfikacyjnym. Celem etapu prac, których wyniki zaprezentowane są poniżej, nie jest jeszcze zbudowanie wzorcowej definicji książki. Takie zadanie może okazać się szczególnie trudne. Górska zauważyła wręcz, że „Granica, po przekroczeniu której dzieło zaczyna być książką, jest niemożliwa do określenia, stąd też istniejące definicje książki przybliżają nas tylko do jej istoty, nie wyczerpując jednakże w pełni złożoności tego zagadnienia” (Górska, 1997, s. 9). Zadaniem przedstawionych prac jest zbadanie, w jakim stopniu w dostępnym materiale badawczym reprezentowane są oba opisane wcześniej sposoby myślenia o książce, traktujące ją jako twór fizyczny oraz jako medium dla przestrzeni społecznej i informacyjnej. Celem jest również sprawdzenie, na ile w rozumieniu książki odzwierciedlony został postęp technologiczny. Kolejnym istotnym celem artykułu jest również próba ustalenia, czy zebrany materiał może być przydatny np. podczas prac kategoryzacyjnych, katalogowych, bibliograficznych.

Metodą prowadzącą do uzyskania odpowiedzi na pytanie, jakie jest aktualne rozumienie książki, może być zebranie korpusu definicji, zestawienie kluczowych elementów wykorzystywanych do deskrypcji i w dalszym etapie wskazanie natężenia występowania poszczególnych cech (znaczeń). Jest to zabieg, który można scharakteryzować z pomocą językoznawczej teorii pól semantycznych, zakładającej, że każde słowo stanowi element szerszego systemu języka, w którym uwikłane jest w rozmaite związki z innymi słowami i z którymi współwystępuje, w pewnych wyodrębnionych kategoriach znaczeniowych.

Ryszard Tokarski przypomina, że pierwsze prace budujące teorię pól znaczeniowych powstały jeszcze w latach 20. i 30. XX w. zwłaszcza wśród językoznawców niemieckich, takich jak Jost Trier, Walter Porzig i nieco później działający Leo Weisgerber (Tokarski, 2012, s. 361). Do polskich badaczy tego obszaru można zaliczyć Jerzego Bartmińskiego, Zofię Cygal-Krupę, Andrzeja Markowskiego oraz właśnie Tokarskiego.

Według Tokarskiego „przyjmuje się, że słownictwo danego języka stanowi zwarty system wzajemnie ze sobą powiązanych leksemów. Ten całościowy system rozpada się na mniejsze zespoły słowne, zwane polami znaczeniowymi, które z kolei są zbiorami słów wzajemnie wyznaczających swoje granice znaczeniowe. Każda zmiana leksykalna w obrębie pola, np. usunięcie słowa czy wprowadzenie nowego, musi spowodować semantyczne przekształcenia elementów pozostałych – w formie znaczeniowej ekspansji, zwężenia znaczeniowego lub eliminacji z danego pola. Kształt poszczególnych pól semantycznych, tj. ich zasób słownikowy i wewnętrzne relacje między jednostkami, jest skorelowany z istniejącymi ponad językiem polami pojęciowymi, które pokazują swoiste dla danej kultury czy dla danego języka sposoby ujmowania rzeczywistości. W tym sensie pola semantyczne stają się empirycznie danymi świadectwami właściwego dla danego społeczeństwa językowego rozumienia i ujmowania świata” (Tokarski, 2012, s. 361; zob. też: Tokarski, 2014).

Podobne stwierdzenia znajdujemy w *Encyklopedii językoznawstwa ogólnego*. Pole semantyczne (znaczeniowe) zostało tutaj zdefiniowane jako „Uporządkowany wewnętrznie pod względem paradygmatycznym i syntagmatycznym zbiór leksemów reprezentujących zbiór pojęć związanych jakimś pojęciem nadrzędnym, np. pojęciem intelektu, piękna, pokrewieństwa, barwy i in.” (Polański, 2003, s. 444). Jak napisano dalej, wspólną cechą wszystkich koncepcji pola semantycznego jest ujmowanie słownictwa jako wewnętrznie zorganizowanego systemu.

Dla opisu analizy przeprowadzonej na potrzeby niniejszego artykułu, przyjmijmy za R. Tokarskim ogólną definicję pola semantycznego: „jako uporządkowanej grupy wyrazów powiązanych przynależnością do wspólnej kategorii znaczeniowej” (Tokarski, 2012, s. 362). Właśnie ta specyficzna zdolność pól semantycznych do rekonstruowania fragmentów obrazu świata użytkowników języka może znaleźć zastosowanie w zbadaniu znaczenia pojęcia książki.

Dla potrzeb badania zebrano zestaw definicji zamieszczonych w źródłach encyklopedycznych i słownikowych, a także w kilku publikacjach o charakterze podręcznikowym. Zbadane pozycje można usytuować w obszarze problemowym bibliologii i informatologii, kilka ma charakter ogólnych opracowań encyklopedycznych. Kompletny wykaz wykorzystanych źródeł znajduje się na końcu artykułu. Wykorzystano publikacje z ostatnich 30 lat, a więc z okresu kiedy do praktyki wkroczyły już nowe technologie informacyjne. Następnie zastosowano indeksowanie swobodne do wyboru słów kluczowych, kodujących zawartość definicji. Zebrane w ten sposób dane zostały poddane analizie jakościowej z wykorzystaniem metody indukcyjnej. Wyniki pogrupowano w ramach utworzonych kategorii, w których porządek słów wyznaczony został częstotliwością ich występowania w definicjach. W efekcie uzyskano zespół elementów o różnym stopniu po-

wtarzalności, które wskazywane są jako typowe dla książki i mogą ją wyróżniać na tle innych typów dokumentów.

Zastosowaną metodę można uznać za zbliżoną do indeksowania lingwistycznego/syntaktycznego, którą Wiesław Babik charakteryzuje (w odniesieniu do metod automatycznego indeksowania dokumentów), jako wykorzystującą „automatyczną analizę językową w celu wyróżnienia w tekście dokumentu wyrażen informacyjnie ważnych, znaczących dla jego treści” (Babik, 2013, s. 42). Badania przedstawiane w niniejszym artykule lokują się także na obszarach dziedzin infolingwistyki, oraz bibliolingwistyki (Migoń, Skalska-Zlat, 1995). W odniesieniu do infolingwistyki Babik stwierdza, że „Powodem jej uprawiania jest potrzeba dostosowania sposobów prezentacji informacji do oczekiwań jej odbiorców, niezbędność zmian w interfejsach wyszukiwawczych oraz konieczność rezygnacji z kontroli semantycznej na rzecz słownictwa swobodnego, niekontrolowanego, czyli słów kluczowych, i/lub wyszukiwania pełnotekstowego” (Babik, 2013, s. 43-44).

Na zebranych materiale definicyjnym przeprowadzona została operacja, którą można porównać do swoistego oznaczenia tagami, co oznacza, że z treści poszczególnych definicji wybrane zostały znaczące swobodne słowa kluczowe. Należy przy tym podkreślić, że odnotowane zostały pojedyncze wskazania wybranej cechy książki, bez względu na to, ile razy określony wyraz (lub inne wyrazy, wyrażające dane znaczenie) pojawiał się w tekście jednej definicji. Celem była obserwacja znaczenia terminu książka, ujętego w definicjach, nie zaś tworzenie listy frekwencyjnej określonych słów kluczowych. Niektóre słowa kluczowe wyszczególnione w badaniu zostały utworzone, mimo że nie pojawiają się bezpośrednio w tekście, lecz najtrafniej wyrażają znaczenie analizowanego materiału. Zliczenie liczby wskazań na poszczególną cechę (wyrażoną danym słowem kluczowym) pozwoliło na kontrolę prawdziwości następujących tez:

- Możliwe jest wykorzystanie językoznawczej teorii pola semantycznego dla celów badań terminologicznych na obszarze bibliologii i informatologii.
- Zbadanie częstotliwości wykorzystania określonych słów kluczowych w definicjach pozwala wskazać słowa dystynktywne i obligatoryjne, dla rozumienia istoty książki.
- Możliwe jest wyodrębnienie grup (obszarów) znaczeń typowych dla pojęcia książki, poprzez zgrupowanie słów kluczowych, wyrażających pokrewne znaczenia, połączonych ze sobą asocjacyjnie.
- Poprzez porównanie częstotliwości wykorzystania słów kluczowych w wyodrębnionych grupach można ocenić, jakie obszary znaczenia są najbardziej i najmniej typowe dla pojęcia książki (najczęściej i najrzadziej przywoływane w definicjach).

OMÓWIENIE WYNIKÓW

W trakcie prac analizie poddano 24 definicje z polsko- i angielskojęzycznych źródeł informacji, z czego 21 pochodziło ze źródeł o charakterze słownikowym lub encyklopedycznym, zaś 3 pozycje to wydawnictwa o charakterze podręcznikowym. W efekcie analizy z każdej definicji zaindeksowano słowa kluczowe wskazujące cechy, wykorzystane do zdefiniowania badanego obiektu – książki. Wyodrębnionych zostało 105 słów kluczowych, które można uporządkować w dwóch zasadniczych obszarach, ogólnie określonych jako: obszar cech formalnych oraz obszar cech abstrakcyjnych. Obszary te i ich podgrupy, które zostaną szczegółowo omówione w dalszej części artykułu, zestawione ze sobą budują pewną mapę znaczeniową, w granicach której, zawiera się znaczenie desygna-tu książka.

UPORZĄDKOWANIE SŁÓW. OMÓWIENIE PIERWSZEJ DZIESIĄTKI

Występowanie określonych znaczeń (wyrażonych tutaj słowami kluczowymi), rozkłada się w sposób odwrotnie proporcjonalny. Oznacza to, że słów, które pojawiały się często w definicjach, jest najmniej, zaś najliczniejszą grupę stanowią słowa, które pojawiały się rzadko, np. tylko jeden raz. Najwyższą popularność polegającą na przywołaniu w szesnastu definicjach, uzyskało jedno słowo. Następnie pojawiają się 2 słowa z liczbą 12 definicji; 2 słowa – z liczbą 10 definicji; 2 słowa – z liczbą 9 definicji; 2 – 8; 2 – 7; 1 – 6; 5 – 5; 7 – 4; 8 – 3; 16 – 2. Najliczniejsza grupa słów przywołanych tylko jednokrotnie (w jednej z 24 definicji), składa się z 57 pozycji.

Pierwszą dziesiątkę najczęściej występujących słów, otwiera *dokument piśmienniczy* (przywołany w 16 z 24 zbadanych definicji). Na resztę listy dziesięciu najczęstszych słów składają się: druk (12 definicji), kodeks (12), dzieło (10), zapis myśli ludzkiej (10), dokument graficzny (9), nieczasopismo (9), papier (8), wydawnictwo zwarte (8), publikacja wielostronicowa (7). Jako jedenaste słowo pojawia się zestaw arkuszy i jest ostatnim z dwóch słów z 7 wystąpieniami.

Wskazana lista zawiera słowa, z którymi książka jest najsilniej kojarzona. Te konotacje są zauważalne nie tylko w słownikowych i encyklopedycznych eksplikacjach, są także obecne w języku profesjonalistów rozmawiających o książce, w literaturze branżowej. Należy przyznać zdecydowanie, że większość z pierwszych dziesięciu słów (aż 8) konstituuje książkę wskazując na jej cechy formalne oraz traktując ją w kategorii materialnego nośnika. Są to słowa o utartym już znaczeniu, jednoznaczne i łatwo rozpoznawalne przez pracowników ośrodków związanych z książką i informacją.

GRUPY CECH „FORMALNYCH” I „ABSTRAKCYJNYCH”

Można dokonać podziału zebranych 105 słów na wyraźnie rysujące się dwie, duże grupy, które już wskazano w przypadku omówienia pierwszej dziesiątki słów. Grupa wszystkich słów „formalnych” odnoszących się do postaci fizycznej zawiera aż 90 słów, zaś grupa słów wyrażających znaczenie książki w kategoriach „abstrakcyjnych” zawiera zaledwie 15 słów.

Nie zmienia tej przewagi zbadanie frekwencji powołań słów w definicjach. Słowa z grupy pierwszej pojawiały się łącznie 241 razy w definicjach, zaś z grupy drugiej 39. Warto jednak odnotować, że w grupie drugiej znalazły się słowa z bardzo wysoką częstością występowania (dzieło – 10 powołań i zapis myśli ludzkiej – 10 powołań). Nie można w tym miejscu jednak pozwolić na interpretację, w której bogactwo repertuaru słów składających się na daną grupę, uznane zostanie za odzwierciedlenie faktycznego stopnia szczegółowości rozpoznania danego obszaru badań związanego z książką. Dla podobnych ocen należałoby przeprowadzić pełniejsze badania naukowe i bibliometryczne. Prezentowane dalej wnioski mogą odnosić się do aktualnej kondycji wiedzy związanej z książką, tylko pod warunkiem przyjęcia założenia, że zawartość definicji stanowi adekwatne odzwierciedlenie tego stanu. Natomiast frekwencja słów, oznaczająca liczbę przywołań w definicjach, może posłużyć do oceny powszechności określonego rozumienia książki, prezentowanego w wydawnictwach informacyjnych, zwłaszcza branżowych. Wiedzę o tym, jakiego typu cechy książki są wskazywane w zbadanym materiale, uzyskamy wydzielając węższe kategorie.

Na wstępie analizy podgrup należy wskazać skrajne ramy liczebności i częstotliwości wystąpienia słów, które dadzą punkt odniesienia do oceny wyników. Najwyższa uzyskana częstotliwość w całym zbiorze 105 słów, wyniosła 107, co oznacza, że słowa najliczniejszej podgrupy złożonej z 41 elementów, były przywołane łącznie 107 razy w 24 definicjach. Można uznać, że zarówno wysoka liczebność oraz częstotliwość są dowodem bardzo istotnej roli znaczenia wyrażonego słowami tej grupy. Z kolei najmniejsza częstotliwość wyniosła 4 i osiągnęły ją dwie grupy składające się każda z 4 słów. Niska liczebność i częstotliwość mogą być wyrazem marginalnej przydatności dla zrozumienia istoty książki.

Wskazane parametry obrazuje tabela.

Tabela 1

Porównanie liczebności i częstotliwości słów w podgrupach

	Grupa „Formalna”	Grupa „Abstrakcyjna”
Liczba podgrup	5	3
Łączna liczba słów	90	15
Łączna częstotliwość słów	241	39

PODZIAŁ SZCZEGÓŁOWY GRUPY „FORMALNEJ”

Uporządkowano tutaj materiał w ramach pięciu podgrup. Zebrano słowa odnoszące się do zawartości obiektu książkowego i powstała w ten sposób podgrupa związana ze strukturą obiektu książkowego „budowa nośnika” – (41 słów); z jego zawartością – „typ zawartości” (17 słów); z postacią i materiałem nośnika – „typ nośnika” (15 słów); z techniką zapisu i odczytu – „tryb odczytu” (11 słów); oraz związane z obiegiem książki – „obieg” (5 słów). Nazwy wyróżnionych grup wzorowane są na terminologii wykorzystanej w zasadach katalogowania RDA („typ zawartości”, „tryb odczytu”, „typ nośnika”), oraz dokumencie MARC 21 Format for Bibliographic Data („typ zawartości”, „tryb odczytu”, „typ nośnika”, „budowa nośnika”). Zostały w tych standardach zastosowane w celu wyróżnienia w rekordach bibliograficznych informacji dotyczących treści, sposobu utrwalenia, fizycznego uporządkowania i manipulowania zasobami. Ramy utworzonych i prezentowanych w niniejszym artykule podgrup są dość szerokie, tzn. zawierają słowa, które pojawiały się w definicjach, choć można je uznać za potoczne lub mało precyzyjne. Są to jednak określenia, które dobrze wyrażają cechy książki wskazywane w badanych definicjach, np. lekki materiał (grupa „typ nośnika”); nie odbitka (grupa „typ zawartości”); odczyt bezpośredni (grupa „tryb odtwarzania”); łatwo przenośna, obszerna (grupa „budowa nośnika”).

Najliczniejszą podgrupą jest „budowa nośnika”, która zawiera 41 następujących słów (liczby podane po słowach oznaczają liczbę definicji, w których słowa przywołano): kodeks 12, nieczasopismo 9, wydawnictwo zwarte 8, publikacja wielostronicowa 7, zestaw arkuszy 7, nie mniej niż 49 stron 5, okładka 5, jeden lub więcej tomów 4, zbiór 4, tabliczka 3, zwój 3, urządzenie magazynujące informacje/nośnik informacji 3, formy odległe w czasie 3, nie mniej niż 64 strony 2, łatwo przenośna 2, forma powszechna 2, nie broszura 3, wkład (zestaw) 2, całość 1, czasopismo 1, część kolekcji bibliotecznej 1, gazeta 1, część tomu 1, egzemplarze 1, ISBN 1, jednostka bibliograficzna 1, karty tytułowe 1, mapa 1, nie gazeta 1, nie akcydens 1, nie film 1, nie mapa 1, nie mniej niż 24 strony 1, nie opowiadanie 1, materiały wprowadzające 1, materiały uzupełniające tekst główny 1, materiały pomocnicze i informacyjne 1, monografia 1, obszerna 1, oprawa spiralna 1, znaczna długość 1.

Liczebność tej grupy świadczy o wysokim znaczeniu struktury książki dla jej poprawnego zrozumienia. Suma częstotliwości tych słów (łącznie 107) potwierdza silne przywiązanie książki do formy kodeksowej, jej odróżnienie od czasopisma, strukturę złożoną z arkuszy i stron, obecność okładki, a także częstą wielotomowość. Na marginesie zasadniczych rozważań można zwrócić uwagę, że zakres pojęcia czasopismo jest również nieostry. Zasadne jest bowiem pytanie: czy pojedynczy tom czasopisma,

ukazującego się rzadko, nieregularnie, zawierający obszerną pracę jednego autora, z własnym tytułem jest jeszcze czasopismem, czy staje się już książką? Inne formy takie jak zwój, czy tabliczka w tym zestawieniu leżą już na peryferiach głównego nurtu rozumienia książki. Rozumienie książki zatem jest dość hermetycznie związane z formą kodeksu. Warto również zwrócić uwagę, na objętość minimum 49 stron, jakie musi posiadać kodeks, aby mógł być uznany za książkę. Jest to najczęstszy parametr, choć wymienia na jest też liczba 64 i 24 stron. Na taki limit wskazują duże wydawnictwa: *International Encyclopedia of Information and Library Science* (Feather, Sturges, 2003). *Harrod's Librarians' Glossary and Reference Book* tłumaczy, że limit 49 stron został ustalony na konferencji UNESCO w 1964 r. (Prytherch, 2005). Słownik *ODLIS* (*Online Dictionary for Library and Information Science*) wskazuje ponadto, że ANSI (American National Standards Institute) włącza publikacje złożone z mniej niż 49 stron, pod warunkiem posiadania twardych okładek (Reitz, 2004). Z kolei Kazimierz Rzewuski w książce *Księgoznawstwo* (Rzewuski, 1987, s. 11) podał nieco inną od powyższych informację, zgodnie z którą za nieperiodyczne (czyli książki i broszury) w 1965 r. UNESCO uznało pozycje zawierające do 64 stron. *Podręczny słownik bibliotekarza* z 2013 r. przywołuje 64 i 49 stron, faworyzując nieco pierwszą opcję: „Wydawnictwo zawierające więcej niż 64 (według innych ustaleń 49) strony w odróżnieniu od broszury” (Czapnik, Gruszka, 2011). Warto odnotować, za słownikiem *ODLIS*, ciekawy casus amerykańskiej poczty, która zastosowała specjalny cennik dla paczek zawierających publikacje o objętości nie mniej niż 24 strony, co najmniej 22 strony zadrukowane materiałami przeznaczonymi do czytania, lub bibliografią i reklamą ograniczoną do zapowiedzi książkowych (Reitz, 2004).

Kolejna podgrupa określona jako „Typ zawartości” zawiera 17 słów, z których najczęstszym jest druk (wystąpienia w 12 definicjach) i dalsze: rękopis 4, elektroniczna 4, fotokopia 2, powielanie mechaniczne 2, pusty (niezapełniony treścią) 2, fotografia 1, maszynopis 1, ksylograf 1, kserograf 1, offset 1, typografia 1, internetowa 1, nie odbitka 1, wydruk innej wersji 1, wirtualna 1, przeznaczenie do zapisu 1. Łączny wynik częstotliwości słów tej grupy to 37. Jak widać, druk jest podstawowym sposobem utrwalania zawartości książkowej, wciąż mocno dystansującym inne techniki. Choć w tej grupie zaznaczają się już nowoczesne, elektroniczne technologie, lecz ich recepcja w definicjach jest mało powszechna. Książka elektroniczna stoi tu na tej samej pozycji co książka rękopiśmienna.

Następną grupą pod względem liczebności jest „Typ nośnika” z 15 słowami: papier 8, pergamin 6, jednostka fizyczna 5, trwała 5, welinowa 4, twarda oprawa 3, mikrofilm 2, papirus 2, błyszcząca okładka 1, inny materiał 1, lekki materiał 1, kasetta audio/video 1, miękka oprawa 1, nośnik CD 1, obwoluta 1, taśma 1. Łączna częstotliwość tej grupy to 42. Widoczne jest tu silne związanie książki z nośnikami takimi jak papier i pergamin, czyli

tymi, które wykształciły i wpływają nadal na współczesny obraz książki. Książka też ma być trwałą jednostką materialną. Tutaj znów inne techniki nie przebijają się wysoko, aby kształtować współczesne znaczenie książki.

Grupa „tryb odczytu” składa się z 11 słów: dokument piśmienniczy (najwyższy wskaźnik częstotliwości pośród wszystkich słów) 16, dokument graficzny 9, obrazy 4, tekst 3, odczyt bezpośredni 2, paginacja 2, symbole 2, zapis muzyczny 2, mówiona 1, multimedialna 1, wymaga umiejętności czytania i pisania 1. Ta grupa obrazuje najbardziej rozpowszechniony sposób komunikacji z książką: dokument piśmienniczy zapełniony graficznie, nie wymagający dodatkowych narzędzi do odczytu. Multimedialność znajduje się na dalszym planie. Wysoki wspólny wskaźnik częstotliwości – 43, w dużym stopniu jest zbudowany dzięki słowu dokument piśmienniczy. Potwierdza się w ten sposób najmocniejsza rola pisma, kształtująca wciąż niezmienną funkcję książki, polegającą na utrwaleniu myśli, za pomocą słowa pisanego.

Ostatnia grupa wskazuje na „obieg” książki i jego elementy: opublikowanie 4, powielanie 3, czytelnicy i badacze 2, upowszechnienie 2, dystrybucja 1. Ta kategoria pojawiła się łącznie 12 razy w definicjach. Mała liczebność słów tej grupy może wskazywać, że fakt odbioru, wykorzystania książki, jej funkcjonowanie i obieg społeczny nie stanowią w bibliotekoznawstwie ważnego elementu dla zrozumienia, czym książka jest w istocie. Odbiorem książki zajmuje się wyspecjalizowana dyscyplina czytelnictwa. Można wysnuć, być może zaskakujący wniosek, że pomimo kilkudziesięcioletniej historii stawiania odbiorcy w centrum większości procesów bibliotekarskich, wciąż nie dostrzegamy funkcji informacyjnej książki tak wyraźnie, jak historyczno-dokumentacyjnej. Ponadto obieg księgarski, opublikowanie, powielenie, czyli zwielokrotnienie książki to zabiegi, których nie zaliczamy do najistotniejszych w rozpoznaniu, czym książka jest jako taka. Tak więc, można uznać, że nie są to warunki konieczne dla uznania dokumentu za książkę.

SYNTEZA DLA GRUP „FORMALNYCH”

Rozumienie książki poprzez jej cechy formalne, postrzeganie jej jako obiektu fizycznego, przejawia się w kilku głównych obszarach. Definiując książkę postrzega się ją głównie poprzez jej strukturę, zawartość, materiał, z którego jest wykonana, sposób komunikacji z użytkownikiem (system, kod wykorzystany do utrwalenia i odczytu zawartości), oraz w dużo mniejszym stopniu poprzez możliwość jej zwielokrotnienia i obiegu.

Typowa struktura książki to forma kodeksu, zaś typologicznie książkę od innych dokumentów, zwłaszcza czasopism, odróżnia zawartość, nieciągłość ukazywania się i objętość powyżej 49 stron. Podstawowym typem zawartości obiektu książkowego jest druk. Nośnikiem papier, metodą zapisu i odczytu tekst piśmienniczy. Choć wyrażenie tekst piśmienniczy

może wydawać się redundantne, pamiętajmy, że pojęcie tekstu odnosi się nie tylko do pisma. Np. semiotyka posługuje się terminem tekst kultury, którym mogą być wytwory pozajęzykowe. O obiegu książki decyduje opublikowanie, a więc udostępnienie szerokiemu gronu odbiorców i zwielokrotnienie.

Tabela 2

Częstotliwość występowania słów z grupy „formalnych”

Grupa słów formalnych	Liczba słów w grupie	Łączna częstotliwość
Budowa nośnika	41	107
Typ zawartości	17	37
Typ nośnika	15	42
Tryb odczytu	11	43
Obieg	5	12
Łącznie	90	241

PODZIAŁ SZCZEGÓŁOWY GRUPY „ABSTRAKCYJNEJ”

Grupa ta liczy 15 elementów. Na jej wspólną semantykę składają się znaczenia trzech podgrup: „Zawartość książki” (7 słów), „Przeznaczenie książki” (4 słowa) i „Symbolika książki” (4 słowa). Łączny wskaźnik ich częstotliwości wynosi 39. W porównaniu z ogólną częstotliwością i liczebnością słów grupy wcześniej analizowanej widać wyraźną różnicę pomiędzy siłą oddziaływania w definicjach cech formalnych książki oraz abstrakcyjnych wyobrażeń o niej.

Słowa najliczniej reprezentowanej tutaj podgrupy, związanej z „zawartością książki”, są jednakże dość często powoływane w definicjach: zapis myśli ludzkiej 10, dzieło 10, literatura 5, treść 3, nauka 1, wiadomość 1, wiedza 1. Konstytuuje się w ten sposób funkcja książki jako nośnika dla myśli ludzkiej, z obszarów takich jak nauka czy literatura. Istotne jest odnotowanie wysokiego wskaźnika częstotliwości – 31. Podnosi to rangę abstrakcyjnej zawartości książki i świadczy o częstym powoływaniu tego aspektu w zbadanych źródłach. Ma to prawdopodobnie związek z istotną częścią zabiegów bibliotecznych, polegających na opracowaniu rzeczowym. Identyfikacja treściowa to obszar trudny i niezwykle istotny z perspektywy dalszego przetwarzania wiedzy. Dostrzec można pewne podobieństwo między zakresem i częstotliwością tej grupy (łączna częstotliwość 31) a podgrupy „typ zawartości” słów z grupy formalnych (łączna częstotliwość 37). Tkwi tu prawdopodobnie potwierdzenie szczególnego uznania bibliotekoznawstwa i bibliologii dla tego, co jest składnikiem „wewnętrznym” książki, zarówno w wymiarze formalnym jak i abstrakcyjnym.

„Przeznaczenie książki” określone jest następującymi słowami: cele 1, instrument komunikowania się 1, przekracza granice czasu i przestrzeni 1, użytkowa 1. Łączna częstotliwość tej grupy to zaledwie 4. W tej grupie żadne ze słów nie osiągnęło przewagi nad pozostałymi, pod względem częstości występowania. Można dostrzec analogię do nikłej rangi zestawu „obieg” wśród słów „formalnych”. Źródła informacji o konotacji bibliotekoznawczej rzadko rozpatrują książkę w kontekście jej społeczno-komunikacyjnego funkcjonowania.

„Symbolika książki” to ostatnia z wyodrębnionych w zebranych słownictwie grup. Złożona jest z 4 słów: ikoniczny status 1, symbol cywilizacji 1, symbol tradycji religijnej 1, znaczenie kulturowe 1. Poprzez niską statystykę i częstotliwość tej grupy wyraża się brak silniejszego uznania w definiowaniu książki aspektów z zakresu jej funkcji symbolicznej i kulturowej.

SYNTEZA DLA GRUP „ABSTRAKCYJNYCH”

Aspekty kulturowe, symboliczne pomimo ich użyteczności dla uzyskania komplementarnego obrazu książki, o czym pisał cytowany we wstępie K. Migoń, pozostają poza centrum zainteresowania źródeł informacyjnych, nie stanowią istotnego składnika deskrypcji książki. Trafne może być tu spostrzeżenie Małgorzaty Góralskiej: „choć mogłoby się wydawać, że duchowy i intelektualny wymiar książki przedstawia o wiele większe możliwości badawcze, w bibliologicznej interpretacji natury książki liczy się również (a niekiedy przede wszystkim) jej fizyczne oblicze” (Góralska, 2009, s. 86).

Najczęstsze odniesienia nawiązują do abstrakcyjnej zawartości i treści książki, jako zapisu myśli ludzkiej, a więc do dzieła literackiego. Celem książki jest usprawnienie procesu komunikowania się, przenoszenie wiadomości w czasie i przestrzeni. Jej znaczenie wyraża się w pełnieniu funkcji symbolu dla tradycji kulturowej, cywilizacyjnej i religijnej.

Zestawienie łącznej częstotliwości występowania słów poszczególnych grup prezentuje się następująco:

Tabela 3

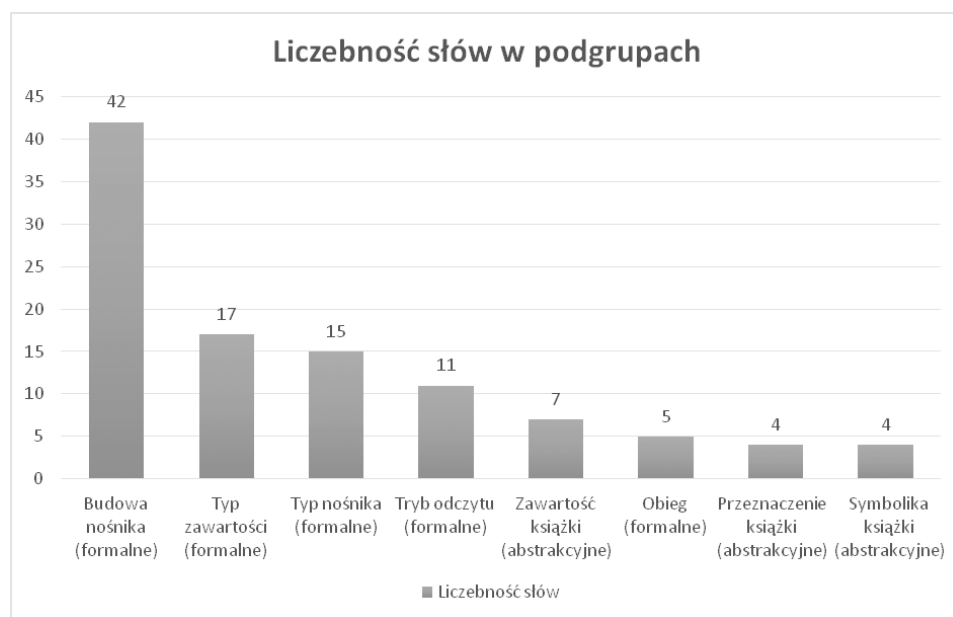
Częstotliwość występowania słów grupy z „abstrakcyjnych”

Grupa słów abstrakcyjnych	Liczba słów w grupie	Łączna częstotliwość
Zawartość książki	7	31
Przeznaczenie książki	4	4
Symbolika książki	4	4
Łącznie	15	39

PODSUMOWANIE I ZAKOŃCZENIE

Wyniki dokonanej analizy pozwalają stwierdzić, że uzasadnione są wskazane na początku artykułu tezy: możliwe jest wykorzystanie językoznawczej teorii pola semantycznego, dla badań terminologicznych z zakresu informatologii i bibliologii; można wskazać słowa dystynktywne i obligatoryjne dla rozumienia istoty książki; można wyodrębnić obszary znaczeń typowych dla pojęcia książki; można ocenić, jakie obszary znaczeń są najbardziej i najmniej typowe dla pojęcia książki.

W ocenie istotności poszczególnych znaczeń oraz liczebności poszczególnych grup znaczeniowych mogą pomóc dwa wykresy.



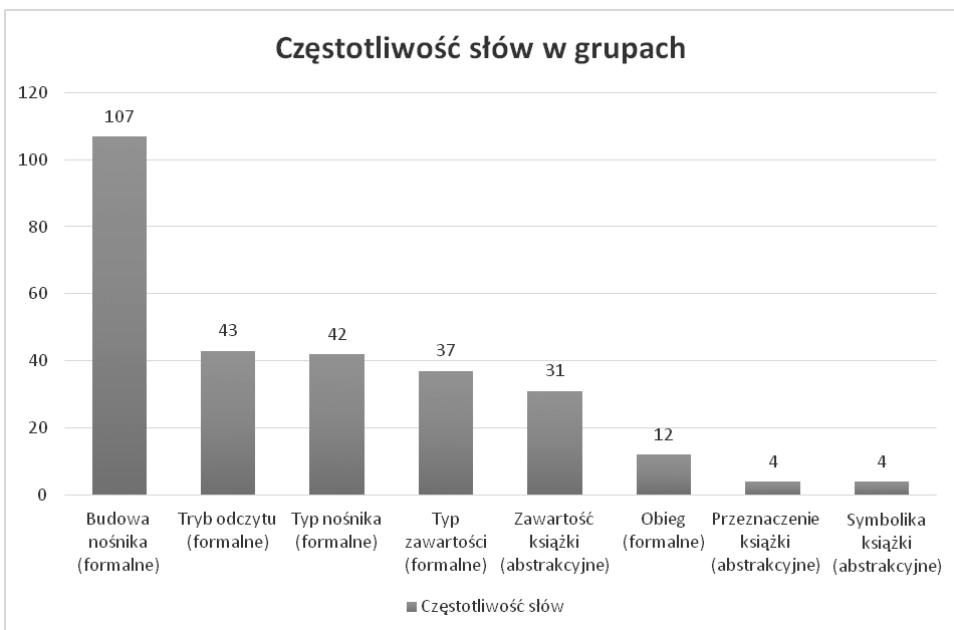
Wykres 1. Liczebność słów w poszczególnych podgrupach

Wykres 1 wskazuje, że spośród wyodrębnionych obszarów rozumienia książki, przywołanych w zbadanych definicjach, najszerszym repertuarem słownictwa dysponuje „budowa nośnika”. Jest więc to obszar, z którego najchętniej czerpią twórcy definicji książki. Z kolei „przeznaczenie” i „symbolika książki” to prawdopodobnie najslabiej rozpoznane obszary. W przypadku liczebności również zaznacza się dominacja podgrup związanych z formalną, materialną postacią nośnika. Jak można zauważyć porównując wykresy 2 i 3, pomimo oczywistego związku, liczebność słów nie przekłada się obligatoryjnie na częstotliwość określonych podgrup (zmiana kolejności grup formalnych). Świadczy to dobitniej o sile znaczenia „zawartości książki”, które mimo niewysokiej liczby reprezentującej je słów, uzyskało znaczącą częstotliwość.

Wykres 2 uwidacznia wyraźnie największą częstotliwość (107) przywołań w definicjach, a więc najwyższą popularność znaczeń z podgrupy „budowa nośnika”, najmniejszą zaś częstotliwość (4) uzyskaną przez dwie podgrupy związane z „przeznaczeniem” i „symboliką książki”. Wykres obrazuje również zdecydowaną dominację grup formalnych w rozumieniu istoty książki. Wyjątek stanowi podgrupa „zawartość książki”, która potwierdza rozumienie książki jako nośnika fizycznego, lecz używanego dla przechowywania niematerialnej zawartości, czyli treści intelektualnych.

Ocena wyników analizy prowadzi do odnotowania pewnego paradoksu. Pomimo przewagi materialnego, fizycznego i formalnego ujęcia w rozumieniu książki, trudno odnaleźć definicję na tyle wyczerpującą, aby można było algorytmicznie dokonać selekcji i odróżnić książkę od innych typów dokumentów. Obiekty, których powszechnie nie zaliczymy do książek, mogą spełniać warunki wyznaczone poprzez zastosowanie listy wskazanych wyżej cech. Na przykład broszura stanowi dokument piśmienniczy, drukowany. Posiada zwartą formę kodeksową, wielostronicową i jest wytworzona z papieru. Może być nośnikiem dla dzieła i utrwalac myśl ludzką. Zatem okazuje się, że funkcjonujące, dostępne definicje książki nie stanowią wystarczająco przydatnego narzędzia w działalności bibliotekarskiej.

Obserwacje dokonane na materiale o naukowej proweniencji potwierdzają popularne rozumienie książki, które EWOK uznaje wręcz za potocz-



Wykres 2. Łączna częstotliwość słów zgromadzonych w podgrupach

ne (por.: Birkenmajer, Kocowski, Trzynadlowski, 1971). Jest to rozumienie jednakże wąskie, niewłączające do kategorii książkowości innych postaci niż klasyczne. Dyskutować należy, czy takie ujęcie jest wciąż prawidłowe. Autor artykułu zamierza podjąć się zbadania w podobny sposób, potocznego rozumienia książki przez jej odbiorców, spoza kręgu zawodowo z nią związanego. Może to przynieść cenne obserwacje, mające istotne znaczenie w kontekście wychodzenia naprzeciw oczekiwaniom użytkowników i dostosowywania do ich potrzeb oferowanego bibliotecznego środowiska informacyjnego.

Pomimo faktu obecności problemów związanych z elektronicznymi postaciami dokumentów w szerokim dyskursie na obszarze nauk oraz działalności związanych z informacją, wyniki zaprezentowanej analizy unaczyniają, że rozumienie pojęcia książki nie uległo zmianie i wciąż jest ona postrzegana „klasycznie”. Funkcjonujące definicje naukowe nie stanowią przydatnego narzędzia wspomagającego podejmowanie decyzji o zaliczeniu obiektów do świata książek.

BIBLIOGRAFIA

- Babik, Wiesław (2013). Język naturalny w wyszukiwaniu informacji i problemy jego przetwarzania. *Zagadnienia Informacji Naukowej*, nr 1, s. 37-47.
- Birkenmajer, Aleksander; Kocowski, Bronisław; Trzynadlowski, Jan, kom. red. (1971). *Encyklopedia wiedzy o książce*. Wrocław: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, XXII s., 2874 szp.
- Czapnik, Grzegorz; Gruszka, Zbigniew oprac. (2011). *Podręczny słownik bibliotekarza*. Warszawa: SBP, Uniw. Łódzki, 612 s.
- Feather, John; Sturges, Paul, ed. (2003). *International Encyclopedia of Information and Library Science*. London, New York: Routledge, 688 p.
- Górska, Małgorzata (1997). Próba analizy pojęcia książki w ujęciu funkcjonalnym, strukturalistycznym i semiologicznym. W: *Ze współczesnych zagadnień nauki o informacji*. Pod red. M. Górnego, P. Nowaka. Poznań: Wydaw. Sorus, s. 9-18.
- Górska, Małgorzata (2009). *Książki, nowe media i ich czasoprzestrzeń*. Warszawa: Wydaw. SBP, 150 s.
- Kotuła, Sebastian D. (2013). *Komunikacja bibliologiczna wobec World Wide Web*. Lublin: Wydaw. UMCS., 170 s.
- Krawczyk, Antoni, (2009). Przestrzeń jako kategoria poznawcza przy wyjaśnianiu funkcjonowania książki. W: *Przestrzeń informacyjna książki*. Red J. Konieczna, S. Kurek-Kokościńska, H. Tadeusiewicz. Łódź: Wydaw. Biblioteka, s. 15-26.
- Migoń, Krzysztof (2008). O współczesnej sytuacji badawczej w naukach o książce, bibliotece i informacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1, s. 14-21.
- Migoń, Krzysztof; Skalska-Zlat, Marta (1995). *Bibliolinguistics and bibliometrics – connections and interdependence: theoretical and quantitative analysis*. In: *Fifth International Conference of the International Society for Scientometrics and Informetrics: Proceedings – 1995: June 7-10 1995*. Ed. M.E.D. Koenig, A. Bookstein. Medford, pp. 331-347.

- Polański, Kazimierz, red. (2003). *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 731 s.
- Prytherch, Raymond J., ed. (2005). *Harrod's Librarians' Glossary and Reference Book: A Directory of Over 10,200 Terms, Organizations, Projects and Acronyms in the Areas of Information Management, Library Science, Publishing and Archive Management*. Burlington: Ashgate Publishing, Ltd., 753 p.
- Reitz, Joan M. (2004). *ODLIS Online Dictionary for Library and Information Science* [online]. [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_A.aspx>.
- Rzewuski, Kazimierz (1987). *Księgoznawstwo*. Warszawa: Wyd. Szkolne i Pedagogiczne, 301 s.
- Tokarski, Ryszard (2012). *Słownictwo jako interpretacja świata*. W: *Współczesny język polski*. Pod red. J. Bartmińskiego. Lublin: Wydaw. UMCS, 695 s.
- Tokarski, Ryszard (2014). *Światy za słowami. Wykłady z semantyki leksykalnej*. Lublin: Wydaw. UMCS, 371 s.

WYKAZ ŹRÓDEŁ DEFINICJI

- Bednarek, Antoni, red. (2004). *Encyklopedia katolicka*. T. 10. Lublin: Tow. Nauk. KUL, VIII s., 1424 łamy.
- Bieńkowska, Barbara (2005). *Książka na przestrzeni dziejów*. Warszawa: Wydaw. CEBID, 352 s.
- BGAWFiS w Gdańsku (2015). *Słownik pojęć bibliotecznych*. [online]. Biblioteka Główna Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku. [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.bib.awf.gda.pl/index.php/slownik-pojec-bibliotecznych.html>>.
- Czapnik, Grzegorz; Gruszka, Zbigniew oprac. (2011). *Podręczny słownik bibliotekarza*. Warszawa: Wydaw. SBP, Uniw. Łódzki, 612 s.
- Dembowska, Maria, red., (1979). *Słownik terminologiczny informacji naukowej*. Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 237 s.
- Feather, John; Sturges Paul, ed. (2003). *International Encyclopedia of Information and Library Science*. London, New York: Routledge, 688 p.
- Głombiowski, Karol; Świdorski, Bolesław; Więckowska, Helena, red. (1976). *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*. Wrocław: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 337 s.
- Gupta, Om P. (1994). *Comprehensive Glossary for Library & Information Science: English-Hindi: Hindi-English*. New Delhi: University Grants Commission, 213 p.
- James, Rita (2008). *Lotus Illustrated Dictionary of Library & Information Science*. New Delhi: Lotus Press, 200 p.
- Kawatra, P. S. (2000). *Textbook of Information Science*. New Delhi: APH Publishing, 323 p.
- PN-ISO 5127. *Informacja i dokumentacja. Terminologia* (2005). Warszawa: PKN.
- Prytherch Raymond J., ed. (2005). *Harrod's Librarians' Glossary and Reference Book: A Directory of Over 10,200 Terms, Organizations, Projects and Acronyms in the Areas of Information Management, Library Science, Publishing and Archive Management*. Burlington: Ashgate Publishing, Ltd., 753 p.
- Reitz, Joan M. (2004). *ODLIS Online Dictionary for Library and Information Science* [online]. [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_A.aspx>.
- Rzewuski, Kazimierz (1987). *Księgoznawstwo*. Warszawa: Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne, 301 s.

- Sierotwiński, Stanisław (1986). *Słownik terminów literackich. Teoria i nauki pomocnicze literatury*. Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 307 s.
- SSW. Collegium Balticum (2015). *Słownik terminów bibliotecznych*. [online]. Szczecińska Szkoła Wyższa. Collegium Balticum. [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.cb.szczecin.pl/o-uczelniach/biblioteka/slownik-terminow-bibliotecznych>>.
- Suraj, V. K., ed. (2005). *Encyclopaedic dictionary of library and information science*. Vol. 1, Delhi: Gyan Publishing House, 906 p.
- Szk. Podst. Nr 26 im. Piastów Śląskich (2013). *Słowniczek pojęć bibliotecznych*. [online]. Szkoła Podstawowa Nr 26 imienia Piastów Śląskich [dostęp: 2.12.2013]. Dostępny w WWW: <<http://strona-arch.zsp12.wroclaw.pl//content/view/560/105/>>.
- Wasilewski, Juliusz (2000). Edukacja czytelnicza i medialna. Niezobowiązujący słownik niektórych pojęć. *Biblioteka w Szkole*, nr 3, s. 1-36.
- Watters, Carolyn (1992). *Dictionary of Information Science and Technology*. Boston: Academic Press, 300 p.
- Wikipedia. *The Free Encyclopedia* (2015). [online]. [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://en.wikipedia.org/>>.
- Wikipedia. *Wolna encyklopedia* (2015). [online]. [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <<http://pl.wikipedia.org/>>.
- Wolarski, Wojciech, red. (2001). *Britannica – edycja polska*. T. 22. Poznań: Kurpisz, 468 s.
- WN PWN (2015). *Encyklopedia PWN* (2015). [online]. Wydaw. Naukowe PWN; [dostęp: 20.03.2015]. Dostępny w WWW: <http://encyklopedia.pwn.pl/>.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 8 lipca 2015 r.

JAROSŁAW PACEK
Institute of Bibliography
National Library of Poland
e-mail: j.pacek@bn.org.pl

THE SEMANTIC FIELD OF BOOKS

KEYWORDS: Book studies terminology. Inf linguistics. Information science. Books. Semantic field.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The author intends to identify the current meaning of the book in Polish and English texts of codificational nature. **Research methods** – The collected corpus of definitions served the author to find the key elements of the definitions and their frequency. **Results/Conclusions** – The documents researched show books mostly as physical entities, less often books are understood as the medium of community and information space. The author applies the linguistic theory of the semantic field which holds that each word appears in the context of other words in certain specified categories of meaning.

MAGDALENA WÓJCIK
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński
e-mail: magda.a.wojcik@gmail.com

TYPOLOGIA WSPÓŁCZESNYCH USŁUG INFORMACYJNYCH



Magdalena Wójcik – adiunkt w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jej zainteresowania badawcze obejmują problematykę nowych form komunikacji w Internecie, w tym szczególnie mediów społecznościowych i ich związków z działalnością instytucji książki. Najważniejsze publikacje to: *Web 2.0 w działalności usługowej instytucji książki*. Kraków: Wyd. UJ, 2013; *Rozszerzona rzeczywistość – potencjał badawczy z perspektywy bibliologii i informatologii*. *Przeгляд Biblioteczny* 2014, R. 82, z. 4, s. 565-581 oraz *The Use of Web 2.0 Services by Urban Public Libraries in Poland: Changes over the Years 2011–2013*. *Libri* 2015, vol. 65, issue 2, pages 91–103.

SŁOWA KLUCZOWE: Usługi bibliotek. Usługi informacyjne. Typologia usług.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Przedmiotem artykułu są usługi informacyjne świadczone przez biblioteki publiczne i akademickie. Głównym celem przeprowadzonej analizy było scharakteryzowanie współczesnych usług informacyjnych oraz opracowanie ich typologii. **Metoda badań** – Dokonano systematycznej analizy literatury przedmiotu na podstawie wyszukiwania prowadzonego w bazach: Science Direct, SpringerLink i Wiley Online Library oraz w katalogach Biblioteki Narodowej, Biblioteki Jagiellońskiej i NUKAT. **Wyniki/Wnioski** – Współczesne usługi informacyjne są przede wszystkim świadczone zdalnie za pośrednictwem sieci i stanowią uzupełnienie tradycyjnych usług realizowanych w bibliotece. Charakterystyczna dla współczesnej działalności usługowej jest wielokanałowość i szybkość przekazu informacji oraz synchroniczny charakter komunikacji. Usługi informacyjne są spersonalizowane, angażujące i współtworzone przez użytkowników. Opracowana typologia usług informacyjnych pokazuje ich różnorodność. Wśród narzędzi wykorzystywanych w procesie świadczenia usług informacyjnych można wyróżnić: czaty i wideo-czaty, pocztę elektroniczną, komunikatory internetowe, narzędzia Web 2.0 oraz aplikacje mobilne.

WSTĘP

Dynamiczny rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych sprawia, że choć misja działania bibliotek związana z pośredniczeniem w komunikacji publicznej pozostaje bez zmian (Wojciechowski, 2010), to jednak zmieniają się sposoby i narzędzia jej realizacji. Przyzwyczajenia i oczekiwania użytkowników bibliotek kształtowane poprzez korzystanie z nowych mediów sprawiają, że oczekują oni od bibliotek możliwości natychmiastowego, zdalnego i wielokanałowego dostępu do informacji. Konieczność sprostania rosnącym oczekiwaniom użytkowników zapoczątkowała szereg zmian w praktyce działalności bibliotecznej i informacyjnej. Automatyzacja bibliotek, digitalizacja zbiorów, tworzenie bibliotek cyfrowych i coraz szersze korzystanie przez instytucje książki z możliwości Internetu zmieniły standardy funkcjonowania bibliotek, nie pozostając bez wpływu na jeden z kluczowych obszarów ich działania – działalność usługową, w tym także usługi informacyjne.

CEL I PRZEDMIOT

Przedmiotem artykułu są usługi informacyjne świadczone przez biblioteki publiczne i akademickie. Głównym celem przeprowadzonych analiz było scharakteryzowanie współczesnych usług informacyjnych oraz opracowanie ich typologii. Do celów szczegółowych można zaliczyć:

- wskazanie cech charakterystycznych dla współczesnych usług informacyjnych,
- dokonanie typologii współczesnych usług informacyjnych w oparciu o przyjęte kryteria,
- wskazanie kierunków zmian w zakresie świadczenia usług informacyjnych przez biblioteki publiczne i akademickie.

KLUCZOWE TERMINY

Chociaż problematyka prowadzenia działalności usługowej jest dobrze zakorzeniona na gruncie nauk o zarządzaniu i ekonomii, definicja usług wciąż nie jest jednoznaczna. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na takie cechy usług, jak ich niematerialny charakter oraz użyteczność dla zaspokajania potrzeb odbiorców. Adam Mazurkiewicz, podsumowując rozważania na temat natury usług, stwierdza: „Ze wszystkich, w zasadzie, proponowanych definicji wynikają następujące najbardziej charakterystyczne cechy usług:

- niematerialność (usługi nie mają materialnego charakteru);
- heterogeniczność (usługi mają różnorodny charakter, co utrudnia m.in. ich systematyzację);
- nierozdzielność (usługa jest nierozdzielnym procesem obejmującym wytworzenie usługi, jej dystrybucję i konsumpcję);

– nietrwałość (usługi mają charakter bezpośredni i nie mogą być magazynowane). Ważną cechą usług, podkreślaną w wielu najnowszych publikacjach, jest interakcja z klientem – odbiorcą usługi” (Mazurkiewicz et. al., 2011, s. 63).

W kontekście działalności bibliotek mianem usługi można określić wszystkie czynności realizowane przez bibliotekarzy w ramach ich obowiązków zawodowych, zmierzające do zaspokojenia potrzeb użytkowników, które nie muszą, choć mogą, przybierać postać materialnych produktów (Wójcik, 2013, s. 28). W praktyce działalność usługowa bibliotek skupia się głównie wokół realizacji procesów mediacji, a więc pośredniczenia między użytkownikami a dobrami nauki i kultury. Szczególną rolę odgrywają tu usługi informacyjne, a więc usługi związane z realizacją kwerend, prowadzeniem doradztwa informacyjnego oraz udzielaniem informacji katalogowej i przedmiotowej na życzenie użytkownika. Zaznaczenia wymaga w tym miejscu różnica między działalnością/ofertą informacyjną biblioteki a usługą informacyjną. Działalność informacyjna obejmuje szerszy zakres czynności, w tym opracowanie źródeł i jest prowadzona z inicjatywy biblioteki. Usługa informacyjna natomiast jest świadczona w odpowiedzi na konkretną potrzebę użytkownika. Na uwagę zasługuje jednak fakt, że zarówno w literaturze przedmiotu, jak i w praktyce działalności bibliotecznej terminów usługa i usługa informacyjna używa się w zróżnicowanych kontekstach, włączając w zakres działalności usługowej szersze lub węższe zestawy czynności, o czym pisze szczegółowo Stanisława Kurek-Kokocińska (Kurek-Kokocińska, 2009, s. 202-204). W niniejszym artykule analizie poddano wyłącznie cechy i typy usług informacyjnych, przyjmując wąskie rozumienie tego pojęcia, odpowiadające zakresem angielskiemu terminowi *reference services*. Z analizy wyłączono zatem problemy związane z całokształtem współczesnych usług bibliotecznych oraz kwestie prowadzenia przez biblioteki działalności informacyjnej, w szerokim znaczeniu. Przedstawiona w artykule charakterystyka i typologia nie dotyczy zatem całości oferty bibliotecznej, a jedynie świadczonych przez biblioteki, wąsko definiowanych usług informacyjnych.

METODA

Dokonano systematycznej analizy literatury przedmiotu w oparciu o wyszukiwanie prowadzone w bazach: Science Direct, SpringerLink i Wiley Online Library. Bazy wybrano tak, by reprezentowały piśmiennictwo udostępniane przez trzech istotnych wydawców publikacji naukowych: Elsevier, Springer oraz Wiley. Poszukując publikacji w języku polskim, przeprowadzono wyszukiwanie w bazach Biblioteki Narodowej oraz w katalogu NUKAT. Uzupełniająco przeszukano także katalog Biblioteki Jagiellońskiej (ze względu na różnice w konstrukcji aparatu wyszukiwawczego w stosunku do NUKAT). W szczególnych przypadkach do analizy włączono

no także piśmiennictwo, które nie zostało zindeksowane w wymienionych źródłach (np. prezentacje z konferencji), jeśli miały one szczególnie silny związek tematyczny z problematyką artykułu. Do próby nie włączono jednak raportów publikowanych przez sekcje zajmujące się usługami informacyjnymi należące do organizacji zawodowych zrzeszających bibliotekarzy (np. IFLA, ALA, ALISE). Ze względu na specyfikę tych dokumentów uznano, że powinny one stać się w przyszłości przedmiotem osobnych badań.

Zakres tematyczny wyszukiwania obejmował prace poruszające problematykę działalności usługowej bibliotek. Wyszukiwanie prowadzono posługując się hasłami, takimi jak: usługi informacyjne, usługi biblioteczne, *information services*, *reference services*, *library services*. Zasięg chronologiczny obejmował publikacje wydane w latach 2000-2014. Początek cesury czasowej wyznaczył rok 2000, uznany za istotny ze względu na swój symboliczny charakter (koniec XX w.), analizę zakończono zaś na publikacjach z 2014 r., a więc najbardziej aktualnych w momencie pisania artykułu. Pod uwagę wzięto wyłącznie prace opublikowane w języku polskim i angielskim. Zebrany materiał (pełne teksty prac, abstrakty, słowa kluczowe) poddano analizie jakościowej poszukując wątków, które pozwoliłyby na wyodrębnienie cech charakterystycznych dla współczesnych usług informacyjnych lub odnosiły się do problemu ich typologii.

STAN BADAŃ

Analiza literatury przedmiotu pokazała, że problematyka świadczenia działalności usługowej była w latach 2000-2014 stosunkowo często poruszana na gruncie bibliologii i informatologii. Do najczęściej omawianych tematów można zaliczyć:

- wpływ Internetu na sposoby świadczenia usług informacyjnych (Liu, 2001; Naqvi, 2007; Tuominen, 2000; Xiuqin, 2011),
- nowe trendy w usługach informacyjnych (Crockett & McDaniel & Remy, 2002; Furgał, 2008; Materska, 2007b; Xiaolin, 2000),
- usługi informacyjne w bibliotekach cyfrowych i hybrydowych (Buckland, 2008; Han & Goulding, 2002; Lankes et. al, 2002),
- mobilne usługi informacyjne (Lippincott, 2010; Lotts & Graves, 2011; Materska, 2007a)),
- promocja usług bibliotecznych i informacyjnych (Das & Karn, 2008; Gupta, 2006; Khan & Ahmad & Bhatti, 2012; MacEachern, 2001; Madhusudhan, 2008),
- ocena jakości usług informacyjnych (Bertot, 2004; Crawford, 2000; Crawford, 2006; Durrance & Fisher-Pettigrew, 2002; Kamińska & Żołądowska-Król, 2009),
- usługi informacyjne dla osób niepełnosprawnych (Davies & Wisdom & Creaser, 2001; Harbour, 2008; Myhill, 2002).

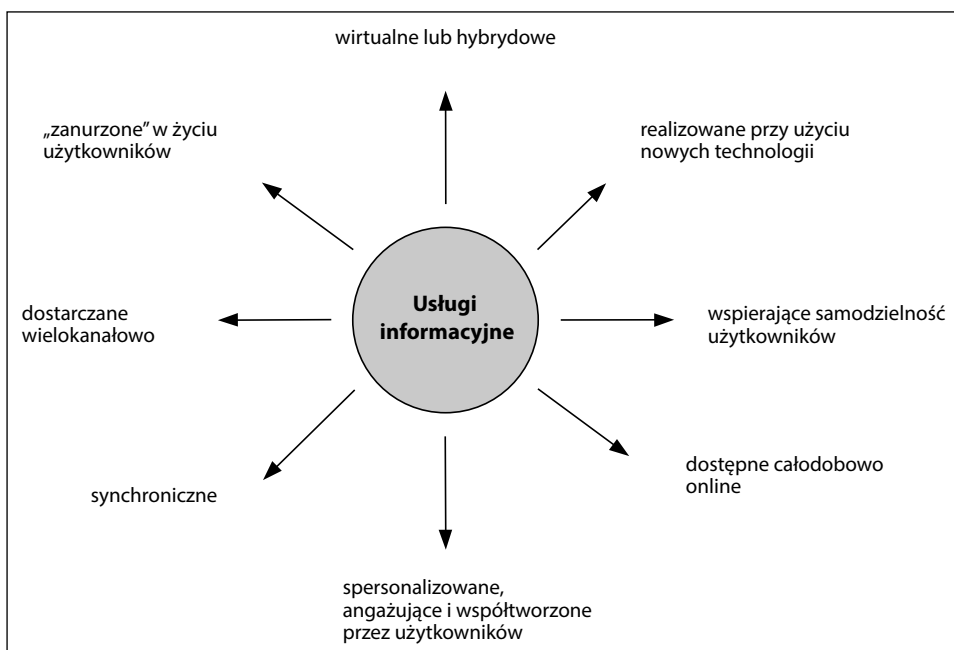
CHARAKTERYSTYKA WSPÓŁCZESNYCH USŁUG INFORMACYJNYCH

W opublikowanych w latach 2000-2014 pracach poświęconych analizie zakresu i sposobów świadczenia działalności usługowej podkreśla się dynamiczny charakter zmian, jakie zaszły w tym obszarze. Genezy zmian upatruje się w rozwoju technologicznym, który przekłada się także na funkcjonowanie instytucji książki. Wśród kluczowych czynników zmian w sferze usług bibliotecznych wymienia się m.in. procesy komputeryzacji bibliotek, zwiększenie oferty zasobów elektronicznych, digitalizację zbiorów i tworzenie bibliotek cyfrowych, aktywność bibliotek w środowisku sieciowym, w tym w sferze Web 2.0. Zdaniem Łucji Maciejewskiej i Barbary Urbańczyk: „Postęp w telekomunikacji, komputeryzacja, digitalizacja, usługi elektroniczne całkowicie zmieniają oblicze bibliotek, które dzięki zastosowaniu nowych technologii poszerzają swoje usługi, powiększają zasoby o kolekcje, ułatwiają efektywne ich wykorzystanie, zdobywając coraz większe uznanie użytkowników (Maciejewska & Urbańczyk, 2006, s. 43). Beata Chrapczyńska dodaje: „Automatyzacja bibliotek w niezwykle sposób odmieniła oblicze usług informacyjnych (...)” (Chrapczyńska, 2008). Znaczna część usług ulega częściowej wirtualizacji, co widać szczególnie wyraźnie na przykładzie działalności bibliotek akademickich. Według Maciejewskiej i Urbańczyk: „Biblioteki akademickie stają się księżnicami hybrydowymi, które łączą w sobie cechy biblioteki tradycyjnej i cyfrowej, z rozległą elektroniczną przestrzenią informacyjną. Terytorium działań biblioteki znacznie rozszerza się i wykracza poza jej mury” (Maciejewska & Urbańczyk, 2006, s. 43). Zmieniają się przyzwyczajenia i oczekiwania użytkowników. Zdaniem Iwony Sójkowskiej i Filipa Podgórskiego: „Bezpośredni kontakt z użytkownikiem coraz częściej ustępuje miejsca pośrednim sposobom komunikacji. Współczesny użytkownik przeważnie oczekuje jedynie wskazówki, aby dalej samodzielnie kontynuować poszukiwania (...)” (Sójkowska & Podgórski, 2006, s. 408). Podobną opinię prezentują Maciejewska i Urbańczyk, pisząc: „Przeciętny użytkownik posiada podstawowe umiejętności wyszukiwania informacji i oczekuje jedynie wskazówek usprawniających jego działania. Oczekuje pomocy w efektywniejszym konstruowaniu zapytań, wsparcia w doborze odpowiednich narzędzi oraz wskazania nowych źródeł informacji” (Maciejewska & Urbańczyk, 2006, s. 43). Koncepcję tę popierają także Lifeng Han i Anne Goulding, pisząc o wartości tzw. *self-help mode* – modułów pomocy wspierających użytkowników w samodzielnym rozwiązywaniu typowych problemów (Han & Goulding, 2003, p. 260). W literaturze przedmiotu podkreśla się również, że współczesne usługi informacyjne, aby spełniać oczekiwania klientów bibliotek, powinny być spersonalizowane, angażujące i współtworzone przez społeczność użytkowników.

Przyzwyczajenia związane z korzystaniem z zasobów Web 2.0 wywierają wpływ na oczekiwania użytkowników względem bibliotek, sprawiając, że do najbardziej pożądaných usług należą te, które świadczone są online, w systemie 24/7 i opierają się na komunikacji synchronicznej (Han & Goulding, 2003, p. 259). Organizacja tego rodzaju usług informacyjnych jest oczywiście trudna – jeśli w ogóle możliwa, choć zdaniem Lindy Katz: „Realizowane w czasie rzeczywistym usługi informacyjne są teraz standardowym elementem działalności usługowej w średnich i dużych bibliotekach, jak również w wielu mniejszych”¹ (Katz, 2013, p. 1). W literaturze przedmiotu zwraca się również uwagę na wielokanałowość przekazu jako cechę wyróżniającą nowoczesne usługi informacyjne. Zdaniem Han i Goulding: „Mnogość form świadczenia usług informacyjnych pozwala na łatwy dostęp użytkownikom o różnych osobowościach, poziomie wiedzy, umiejętnościach czy warunkach finansowych” (Han & Goulding, 2003, p. 260). Podkreślono więc istotny związek między wielokanałowym przekazem a znoszeniem barier w dostępie do informacji. Na konieczność zapewnienia użytkownikom różnorodnych kanałów komunikacji z pracownikami informacji zwracają także uwagę Joel Cummings, Lara Cummings i Linda Frederiksen, pisząc o preferencjach użytkowników bibliotek akademickich (Cummings & Cummings & Frederiksen, 2007, p. 81). Istotnym wyznacznikiem nowoczesnych usług informacyjnych jest także ich „zanurzenie” (ang. *embedding*) w życiu użytkowników. V. Brezhneva zwraca uwagę, że poszukiwanie informacji nie powinno być sztucznym procesem oderwanym od codziennego życia. Rolą bibliotekarzy jest zatem bycie blisko użytkowników i stałe uczestniczenie w procesie zdobywania przez nich wiedzy. Zdaniem autorki: „Jednym z innowacyjnych trendów w bibliotekarstwie jest wprowadzanie bibliotekarzy do aktywności, w które zaangażowani są czytelnicy” (Brezhneva, 2012, p. 48). Podaje ona przykład zaangażowania bibliotekarzy w pracę nauczycieli akademickich i bieżące udzielanie przez nich pomocy studentom w trakcie zajęć. Brezhneva wpisuje taki sposób świadczenia usług informacyjnych w szerszy kontekst osadzonego bibliotekarstwa (ang. *embedded librarianship*). Do koncepcji tej nawiązują również w swoich badaniach Erika Bennett i Jennie Simning, podkreślając zalety osadzonego bibliotekarstwa dla wspierania procesu budowania długotrwałych relacji między studentami a biblioteką (Bennett & Simning, 2010).

Podsumowując dotychczasowe rozważania (Rys. 1), można przyjąć, że współczesne usługi informacyjne to przede wszystkim usługi wirtualne lub hybrydowe, realizowane przy użyciu nowych technologii, dostępne całodobowo online i zapewniające synchroniczną komunikację z bibliotekarzem.

¹ Wszystkie tłumaczenia fragmentów prac dotychczas nieopublikowanych w języku polskim są tłumaczeniami własnymi.



Rys. 1. Cechy współczesnych usług informacyjnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie literatury przedmiotu.

Istotne jest również, by usługi informacyjne były dostarczane wielokanałowo oraz by nie odcinały się w sposób sztuczny od codziennych aktywności użytkownika. Nowoczesne usługi informacyjne są spersonalizowane i angażujące, respektują i wspierają samodzielność użytkowników oraz ich chęć współtworzenia bazy wiedzy.

TYPOLOGIA WSPÓŁCZESNYCH USŁUG INFORMACYJNYCH

Iwona Sójkowska i Filip Podgórski, omawiając zakres informacyjnych powinności bibliotekarzy, wymieniają czynności takie jak: „identyfikacja produktów informacyjnych – poszukiwanie, rozpoznanie, testowanie, przygotowanie oferty informacyjnej – uporządkowanie informacji, techniczna obsługa dostępności produktów informacyjnych, konsultacje informacyjne, praca z użytkownikiem, promocja usług informacyjnych” (Sójkowska & Podgórski, 2006, s. 410). Podobny wykaz cytuje – za Samuelem Greenem – Lidia Derfert-Wolf, omawiając problematykę elektronicznych usług informacyjnych (Derfert-Wolf, 2006). Do podstawowych elementów działalności informacyjnej bibliotek zaliczono czynności takie jak: „instruowanie użytkowników odnośnie korzystania ze zbiorów, pomoc w doborze źródeł, udzielanie odpowiedzi na pytania, promocja biblioteki w środowisku” (Derfert-Wolf, 2006). Przytoczone wykazy odnoszą się do szerokiego zakre-

su pojęcia działalności informacyjnej bibliotekarzy, która obejmuje nie tylko bezpośrednio udostępnianie informacji na życzenie klienta, ale także przygotowanie, analizę, opracowanie, obsługę i promocję źródeł. Nie wszystkie z wymienionych czynności mają jednak charakter usług.

Jacek Wojciechowski, pisząc o bibliotecznej ofercie informacyjnej, wymienia bezpośrednio usługi informacyjne świadczone na miejscu oraz oferowane zdalnie, realizowane synchronicznie lub asynchronicznie (Wojciechowski, 2010, s. 122-123). Podobne podejście prezentuje Katarzyna Materska, która, pisząc o współczesnych usługach informacyjnych świadczonych za pośrednictwem Internetu, wymienia usługi asynchroniczne – „cechuje je brak bezpośredniej komunikacji z bibliotekarzem i wydłużony czas otrzymania odpowiedzi (np. poczta elektroniczna, formularze WWW)” (Materska, 2007 (b)) oraz usługi synchroniczne – „realizowane w czasie rzeczywistym, kiedy następuje natychmiastowa interakcja pomiędzy użytkownikiem i bibliotekarzem (np. czat)” (Materska, 2007 (b)). W tym podziale zwrócono uwagę na aspekt związany z ilością czasu upływającego między zgłoszeniem potrzeby informacyjnej a rozwiązaniem problemu. Autorka zaznacza przy tym, że asynchroniczne usługi informacyjne ustępują miejsca interaktywnym usługom realizowanym w czasie rzeczywistym.

Charles A. Bunge i Richard E. Bopp dokonali podziału usług informacyjnych ze względu na ich zakres, wyróżniając trzy grupy:

1. Indywidualne lub grupowe szkolenia informacyjne.
2. Doradztwo informacyjne.
3. Usługi polegające na bezpośrednim rozwiązywaniu zgłoszonych przez użytkowników problemów i udzielaniu odpowiedzi na ich pytania (Bunge & Bopp, 2000).

Z kolei w typologii Han i Goulding, usługi informacyjne zostały podzielone na tradycyjne i cyfrowe. W obrębie usług tradycyjnych wyróżniono – ze względu na kanał komunikacji – usługi świadczone telefonicznie, za pośrednictwem poczty tradycyjnej lub faksu. W obrębie usług cyfrowych autorzy wymieniają – ze względu na czas i sposób realizacji – usługi synchroniczne (np. czat) i asynchroniczne (wymiana e-maili, komunikacja poprzez strony WWW) (Han & Goulding, 2003). Podobny podział stosuje także Anita Chandwani. W obrębie cyfrowych usług asynchronicznych autorka wymienia komunikację za pomocą poczty elektronicznej i formularzy WWW, w obszarze usług synchronicznych wymienia natomiast usługi realizowane poprzez:

- czaty i komunikację za pośrednictwem komunikatorów internetowych,
- wideoczaty,
- oprogramowanie oparte na sztucznej inteligencji (ang. *digital reference robots*),
- platformy służące wspólnej pracy i wymianie zasobów,
- całodobowe wirtualne biura (Chandwani, 2010).

Analiza omówionych wcześniej modeli działalności usługowej pozwoliła na podjęcie próby opracowania typologii współczesnych usług informacyjnych. Biorąc pod uwagę kryteria, takie jak:

- typ udostępnianej informacji,
- forma realizacji usługi,
- miejsce realizacji,
- wykorzystana technologia,
- czas realizacji,
- wykorzystane narzędzia

można wyróżnić następujące typy usług (Schemat 1):

Schemat 1 Typologia współczesnych usług informacyjnych

<p>Informacja katalogowa</p> <ul style="list-style-type: none"> - doradztwo - zdalnie <ul style="list-style-type: none"> - za pośrednictwem Internetu <ul style="list-style-type: none"> - synchroniczne <ul style="list-style-type: none"> - za pomocą oprogramowania komputerowego (np. komunikatory internetowe, w tym umożliwiające transmisję audio-wideo, np. Skype) - za pośrednictwem wybranych narzędzi Web 2.0 (np. czat, forum, serwisy społecznościowe) - za pomocą aplikacji na urządzenia mobilne (usługi mobilne, usługi oparte na technologii rozszerzonej rzeczywistości) - asynchroniczne <ul style="list-style-type: none"> - za pośrednictwem stron WWW (np. „zapytaj bibliotekarza”, formularze kontaktu) - za pośrednictwem wybranych narzędzi Web 2.0 (np. blog, wiki) - za pośrednictwem poczty elektronicznej - za pośrednictwem innych technologii lub form komunikacji <ul style="list-style-type: none"> - synchroniczne <ul style="list-style-type: none"> - telefonicznie - asynchroniczne <ul style="list-style-type: none"> - za pomocą poczty tradycyjnej - lokalnie <ul style="list-style-type: none"> - kwerenda - zdalnie <ul style="list-style-type: none"> - za pośrednictwem Internetu <ul style="list-style-type: none"> - synchroniczne <ul style="list-style-type: none"> - za pomocą oprogramowania komputerowego (np. komunikatory internetowe, w tym umożliwiające transmisję audio-wideo, np. Skype) - za pośrednictwem wybranych narzędzi Web 2.0 (np. czat, forum, serwisy społecznościowe) - za pomocą aplikacji na urządzenia mobilne (usługi mobilne, usługi oparte na technologii rozszerzonej rzeczywistości) - asynchroniczne <ul style="list-style-type: none"> - za pośrednictwem stron WWW (np. „zapytaj bibliotekarza”, formularze kontaktu) - za pośrednictwem wybranych narzędzi Web 2.0 (np. blog, wiki)

- za pośrednictwem poczty elektronicznej
 - za pośrednictwem innych technologii lub form komunikacji
 - synchroniczne
 - telefonicznie
 - asynchroniczne
 - za pomocą poczty tradycyjnej
 - lokalnie
 - pytanie-odpowiedź
 - zdalnie
 - za pośrednictwem Internetu
 - synchroniczne
 - za pomocą oprogramowania komputerowego (np. komunikatory internetowe, w tym umożliwiające transmisję audio-wideo, np. Skype)
 - za pośrednictwem wybranych narzędzi Web 2.0 (np. czat, forum, serwisy społecznościowe)
 - za pomocą aplikacji na urządzenia mobilne (usługi mobilne, usługi oparte na technologii rozszerzonej rzeczywistości)
 - asynchroniczne
 - za pośrednictwem stron WWW (np. „zapytaj bibliotekarza”, formularze kontaktu)
 - za pośrednictwem wybranych narzędzi Web 2.0 (np. blog, wiki)
 - za pośrednictwem poczty elektronicznej
 - za pośrednictwem innych technologii lub form komunikacji
 - synchroniczne
 - telefonicznie
 - asynchroniczne
 - za pomocą poczty tradycyjnej
 - lokalnie
- Informacja rzeczowa
- doradztwo
 - zdalnie
 - za pośrednictwem Internetu
 - synchroniczne
 - za pomocą oprogramowania komputerowego (np. komunikatory internetowe, w tym umożliwiające transmisję audio-wideo, np. Skype)
 - za pośrednictwem wybranych narzędzi Web 2.0 (np. czat, forum, serwisy społecznościowe)
 - za pomocą aplikacji na urządzenia mobilne (usługi mobilne, usługi oparte na technologii rozszerzonej rzeczywistości)
 - asynchroniczne
 - za pośrednictwem stron WWW (np. „zapytaj bibliotekarza”, formularze kontaktu)
 - za pośrednictwem wybranych narzędzi Web 2.0 (np. blog, wiki)
 - za pośrednictwem poczty elektronicznej
 - za pośrednictwem innych technologii lub form komunikacji
 - synchroniczne
 - telefonicznie
 - asynchroniczne
 - za pomocą poczty tradycyjnej
 - lokalnie
 - kwerenda

- zdalnie
 - za pośrednictwem Internetu
 - synchroniczne
 - za pomocą oprogramowania komputerowego (np. komunikatory internetowe, w tym umożliwiające transmisję audio-wideo, np. Skype)
 - za pośrednictwem wybranych narzędzi Web 2.0 (np. czat, forum, serwisy społecznościowe)
 - za pomocą aplikacji na urządzenia mobilne (usługi mobilne, usługi oparte na technologii rozszerzonej rzeczywistości)
 - asynchroniczne
 - za pośrednictwem stron WWW (np. „zapytaj bibliotekarza”, formularze kontaktu)
 - za pośrednictwem wybranych narzędzi Web 2.0 (np. blog, wiki)
 - za pośrednictwem poczty elektronicznej
 - za pośrednictwem innych technologii lub form komunikacji
 - synchroniczne
 - telefonicznie
 - asynchroniczne
 - za pomocą poczty tradycyjnej
- lokalnie
 - pytanie-odpowieź
- zdalnie
 - za pośrednictwem Internetu
 - synchroniczne
 - za pomocą oprogramowania komputerowego (np. komunikatory internetowe, w tym umożliwiające transmisję audio-wideo, np. Skype)
 - za pośrednictwem wybranych narzędzi Web 2.0 (np. czat, forum, serwisy społecznościowe)
 - za pomocą aplikacji na urządzenia mobilne (usługi mobilne, usługi oparte na technologii rozszerzonej rzeczywistości)
 - asynchroniczne
 - za pośrednictwem stron WWW (np. „zapytaj bibliotekarza”, formularze kontaktu)
 - za pośrednictwem wybranych narzędzi Web 2.0 (np. blog, wiki)
 - za pośrednictwem poczty elektronicznej
 - za pośrednictwem innych technologii lub form komunikacji
 - synchroniczne
 - telefonicznie
 - asynchroniczne
 - za pomocą poczty tradycyjnej
- lokalnie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie literatury przedmiotu, 2014.

Opracowana typologia prezentuje 6-stopniowy podział. Wyróżniono informację katalogową i rzeczową. Następnie, w obrębie przyjętych kategorii związanych z typem udostępnianej informacji, wyodrębniono trzy podstawowe formy realizacji usług informacyjnych: doradztwo, usługi typu pytanie-odpowieź oraz kwerendy. W obrębie wskazanych form wyróżniono w dalszej kolejności usługi świadczone zdalnie i lokalnie, a w obrę-

bie świadczonych zdalnie ze względu na technologię – te świadczone za pośrednictwem Internetu oraz te świadczone za pomocą innych środków przekazu. W kolejnym etapie wyróżniono usługi świadczone synchronicznie i asynchronicznie, a w tych kategoriach dokonano dalszego podziału ze względu na wykorzystane narzędzia. Opracowana typologia pozwala spojrzeć na zagadnienie współczesnych usług informacyjnych w sposób bardziej systematyczny, co może ułatwić dalsze analizy tej problematyki.

PERSPEKTYWY ROZWOJU USŁUG INFORMACYJNYCH

W najnowszych opracowaniach (IFLA/RIS, 2014) dotyczących stanu obecnego oraz przyszłości usług informacyjnych podkreśla się aspekt postrzegania działalności usługowej instytucji książki nie tyle w kategorii pracy bibliotekarzy na rzecz użytkowników, ale bardziej w kontekście wspólnego, opartego na partnerstwie tworzenia zasobów wiedzy. Przeprowadzona analiza literatury przedmiotu pokazała przy tym, że przyszłość bibliotecznych usług informacyjnych można wiązać przede wszystkim z dalszym rozwojem technologii informacyjno-komunikacyjnych. Nowe narzędzia – stosowane w przemyślny sposób – mogą prowadzić do większej niż obecnie personalizacji usług informacyjnych i intensywnego zaangażowania użytkowników w proces tworzenia zasobów wiedzy.

Rozważając perspektywy dalszego rozwoju usług informacyjnych, warto, obok wymienionych już narzędzi internetowych i mobilnych, wziąć pod uwagę także możliwości, jakie niesie technologia rozszerzonej rzeczywistości (ang. *augmented reality*, AR). Narzędzia AR pozwalają uzupełniać obraz świata rzeczywistego o wygenerowaną cyfrowo warstwę informacyjną. W odróżnieniu od tzw. rzeczywistości wirtualnej nie tworzą nowych, sztucznych światów, ale dodają nową wartość do już istniejących przestrzeni i przedmiotów (Pardel, 2009). Rozszerzona rzeczywistość jest już – choć z rzadka – wykorzystywana w bibliotekach akademickich w celu poprawy jakości usług. Przykłady bibliotek europejskich (Biblioteka Uniwersytetu w Oulu – Finlandia) i amerykańskich (Biblioteka University of Miami, Biblioteka North Carolina State University, Los Angeles Public Library) pokazują, że może to być kolejny kierunek zmian w sposobach świadczenia współczesnych usług informacyjnych.

Wdrażanie w bibliotekach nowych rozwiązań jest procesem trudnym, warunkowanym wieloma czynnikami, w tym finansowymi czy organizacyjnymi. Decydującym warunkiem powodzenia wydaje się jednak postawa samych bibliotekarzy – ich gotowość do ciągłego samodoskonalenia, otwartość na zmiany i chęć wdrażania innowacyjnych pomysłów w praktykę działalności usługowej. Środowisko profesjonalistów informacji pokazało już nie raz, że gotowość na zmiany – tak by lepiej służyć potrzebom użytkowników – jest nieodłączną częścią charakterystyki zawodu bibliotekarza, co pozwala z optymizmem patrzeć w przyszłość usług informacyjnych.

WNIOSKI

Przeprowadzona analiza pokazała, że współczesne usługi informacyjne to przede wszystkim usługi świadczone zdalnie za pośrednictwem sieci, stanowiące uzupełnienie tradycyjnych usług realizowanych w bibliotece. Charakterystyczna dla współczesnej działalności usługowej jest wielokanałowość i szybkość przekazu informacji oraz synchroniczny charakter komunikacji. Współczesne usługi informacyjne są spersonalizowane, angażujące i współtworzone przez użytkowników. Ich celem nie jest wyręczanie użytkowników w procesie wyszukiwania zasobów informacyjnych, ale raczej wspieranie ich aktywności i samodzielności.

Opracowana typologia usług informacyjnych ukazała ich różnorodność. Można wymienić usługi świadczone na miejscu w bibliotece oraz usługi świadczone zdalnie za pomocą różnych kanałów komunikacji, w sposób synchroniczny i asynchroniczny. Do najciekawszych narzędzi wykorzystywanych w procesie świadczenia usług informacyjnych można zaliczyć: czaty i wideoczaty, pocztę elektroniczną, komunikatory internetowe, narzędzia Web 2.0 oraz aplikacje mobilne.

Analiza kierunków rozwoju usług informacyjnych pozwala sądzić, że ich przyszłość należy wiązać przede wszystkim z dalszym rozwojem technologii informacyjno-komunikacyjnych, postępującą personalizacją usług oraz włączaniem użytkowników – w coraz większym stopniu – w procesy tworzenia zasobów wiedzy.

BIBLIOGRAFIA

- Bennett, Erika; Simning, Jennie (2010). Embedded librarians and reference traffic: A quantitative analysis. *Journal of Library Administration*, vol. 50.5-6, pp. 443-457.
- Bertot, John Carlo (2004). Libraries and networked information services: issues and consideration in measurement. *Performance measurement and metrics*, vol. 5.1, pp. 11-19.
- Brezhneva, V. V. (2012). Trends in the development of information services. *Scientific and Technical Information Processing*, vol. 39.1, pp. 47-50.
- Buckland, Michael K. (2008). Reference library service in the digital environment. *Library & Information Science Research*, vol. 30.2, pp. 81-85.
- Bunge, Charles A.; Bopp, Richard E. (2000). History and varieties of reference services In: *Reference and Information Services: an Introduction*, R.E. Bopp and L.C. Smith, eds, Libraries Unlimited, Colorado, pp. 3-25.
- Chandwani, Anita (2010). An overview of digital reference services. *Modern Practice in Library and Information Service, Nagpur* [online], [dostęp: 10.08.2014]. Dostępny w WWW: <http://eprints.rclis.org/14295/1/DIGITAL_REFERENCE_SERVICES.pdf>.
- Chrapczyńska, Beata (2008). Nowoczesne usługi informacyjne kluczem do sukcesu użytkowników. Stan obecny i perspektywy [online], [dostęp: 10.08.2014]. Dostępny w WWW: <<http://eprints.rclis.org/13977/1/chrpczynska-n.pdf>>.

- Crawford, John (2000). *Evaluation of library and information services*. London: Aslib.
- Crawford, John (2006). *The culture of evaluation in library and information services*. Oxford, England: Chandos Publishing.
- Crockett, Charlotte; McDaniel, Sarah; Remy, Melanie (2002). Integrating Services in the Information Commons: Toward a Holistic Library and Computing Environment. *Library Administration and Management*, vol. 16.4, pp. 181-186.
- Cummings, Joel; Cummings, Lara; Frederiksen, Linda (2007). User preferences in reference services: Virtual reference and academic libraries. *Libraries and the Academy*, vol. 7.1, pp. 81-96.
- Das, Basanta Kumar; Karn, Sanjay Kumar (2008). Marketing of library and information services in global era: a current approach. *Webology*, vol. 5.2 [online], [dostęp: 11.08.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.webology.org/2008/v5n2/a56.html>>.
- Davies, J. Eric; Wisdom, Stella; Creaser, Claire (2001). Out of sight but not out of mind: visually impaired people's perspectives of library & information services. Library & Information Statistics Unit, Loughborough University [online], [dostęp: 11.08.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.lboro.ac.uk/microsites/infosci/lisu/pages/publications/stvtextonly.html>>.
- Derfert-Wolf, Lidia (2006). Elektroniczne usługi informacyjne typu pytanie-odpowieź -światowe trendy i doświadczenia bibliotek. *Biuletyn EBIB* 1/71 [online]. [dostęp: 11.08.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.ebib.pl/2006/71/derfert.php>>
- Durrance, Joan C.; Fisher-Pettigrew, Karen E. (2002). Toward developing measures of the impact of library and information services. *Reference & User Services Quarterly*, vol. 42, no. 1, pp. 43-53.
- Furgał, Małgorzata (2008). Oferta usług informacyjnych biblioteki akademickiej oparta na nowych technologiach [online]. [dostęp: 11.08.2014]. Dostępny w WWW: <http://library.put.poznan.pl/konf_idn/art/4_1.pdf>.
- Gupta, Dinesh K., ed. (2006). *Marketing library and information services: international perspectives*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Han, Lifeng; Goulding, Anne (2003). Information and reference services in the digital library. *Information Services and Use*, vol. 23.4, pp. 251-262.
- Harbour, Wendy S. (2008). *Disabled students' access to information about postsecondary disability services during their college search process*. Harvard Graduate School of Education [Thesis].
- IFLA/RISS presentations (2014) [online]. [dostęp: 24.03.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.ifla.org/node/7086>>.
- Kamińska, Joanna; Żołędowska-Król, Beata red. (2009). *Jakość usług bibliotecznych w społeczeństwie informacyjnym*. Praca zbior. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Katz, Linda S (2013). *Digital reference services*. New York: Routledge.
- Khan, Shakeel Ahmad; Bhatti, Rubina (2012). Application of social media in marketing of library and information services: A case study from Pakistan. *Webology* vol. 9.1, pp. 1-8 [online]. [dostęp: 11.08.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.webology.org/2012/v9n1/a93.html>>
- Kurek-Kokocińska, Stanisława (2009). Kilka uwag o usługach bibliotecznych. W: *Jakość usług bibliotecznych w społeczeństwie informacyjnym*. Pod red. J. Kamińskiej i B. Żołędowskiej-Król. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 197-204.
- Lankes, R. David, et al (2002). *Implementing Digital Reference Services: Setting Standards and Making It Real*. New York: Neal-Schuman Publishers.

- Lippincott, Joan K. (2010). A mobile future for academic libraries. *Reference Services Review*, vol. 38.2, pp. 205-213.
- Liu, Lewis-Guodo (2001). *The role and impact of the Internet on library and information services*. Westport, Conn.: Greenwood Publishing Group Inc.
- Lotts, Megan; Graves, Stephanie (2011). Using the iPad for reference services Librarians go mobile. *College & Research Libraries News*, vol. 72.4, pp. 217-220.
- MacEachern, Ruth (2001). Measuring the added value of library and information services: the New Zealand approach. *IFLA journal*, vol. 27.4, pp. 232-237.
- Maciejewska, Łucja; Urbańczyk, Barbara (2008). Czego oczekują użytkownicy biblioteki akademickiej w dobie informacji elektronicznej?. *Biblioteka-klucz do sukcesu użytkowników (ePublikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, nr 5)*, s. 42-52.
- Madhusudhan, M (2008). Marketing of library and information services and products in university libraries: a case study of Goa University Library [online], [dostęp: 12.08.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bit.ly/YwA7vw>>.
- Materska, Katarzyna (2007a). Mobilność usług informacyjnych [online], [dostęp: 12.08.2014]. Dostępny w WWW: <http://bg.uwb.edu.pl/?pid=PFB_Nowoczesne_uslugi_informacyjne_w_bibliotekach>.
- Materska, Katarzyna (2007b). Nowoczesne usługi informacyjne w bibliotekach [online], [dostęp: 12.08.2014]. Dostępny w WWW: <bg.uwb.edu.pl/download/nowoczesne_uslugi_informacyjne.ppt>
- Mazurkiewicz, Adam, et al. (2011). System operacyjny oceny stopnia dojrzałości wdrożeniowej innowacyjnych rozwiązań w zakresie usług. *Problemy Eksploatacji*, s. 61-73.
- Myhill, Christine E. (2002). ICT for access to information services for disabled people: an overview of projects and services at Gateshead Libraries Service. *Program*, vol. 36 iss. 3, pp. 176-181.
- Naqvi, Shehbad Husain (2003). Impact of internet on library and information services. *Library Herald*, vol. 45.1, pp. 51-60.
- Pardel, Przemysław (2009). Przegląd ważniejszych zagadnień rozszerzonej rzeczywistości. *Studia Informatica*, vol 30, nr 1 (82), s. 35-64.
- Sójkowska, Iwona; Podgórski, Filip (2006). Dokąd zmierza informacja? – czyli co oferuje biblioteka, a czego oczekuje użytkownik. Stan obecny i rozwój informacji naukowej w bibliotekach uczelni technicznych. W: *Biblioteki XXI wieku. Czy przetwarzamy? II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej*. Łódź: Politechnika Łódzka, s. 407-420.
- Tuominen, Kimmo (2000). Monologue or Dialogue in the Web Environment? The Role of Networked Library and Information Services in the Future [online], [dostęp: 12.08.2014]. Dostępny w WWW: <<http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED450797.pdf>>.
- Wojciechowski, Jacek (2010). *Biblioteka w komunikacji publicznej*. Warszawa: SBP.
- Wójcik, Magdalena (2013). *Web 2.0 w działalności usługowej instytucji książki*. Kraków: UJ.
- Xiaolin, Zhang (2000). Towards Knowledge Services: Seeking Development Opportunities for Library and Information Services in the 21st Century. *The Journal Of The Library Science In China*, iss. 5, pp. 30-35.
- Xiuqin, Chen (2011). Public library information services' Problems and Solutions on the internet information age. *Ascent*, iss. 4, pp. 119-121.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 26 marca 2015 r.

MAGDALENA WÓJCIK
Institute of Information and Library Studies
Jagiellonian University
e-mail: magda.a.wojcik@gmail.com

THE TYPOLOGY OF CONTEMPORARY INFORMATION SERVICES

KEYWORDS: Library services. Information services. Typology of services.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The article is focused on contemporary information services delivered by public and academic libraries and their typology. **Research method** – The current literature in the field was analyzed based on the research done in ScienceDirect, SpringerLink and Wiley Online Library databases, the online catalogs of National Library of Poland and Jagiellonian Library and NUKAT union catalog. **Results/Conclusions** – Contemporary information services mostly are delivered remotely via WWW and complement traditional services delivered on-site in the libraries. They are characterized by the multi-channel and instant delivery and synchronic communication, being also customized, involving and co-created by the users. The typology of the services presented in the article shows their diversity – the tools used to deliver those services include: chats and videochats, e-mail, net messengers, Web 2.0 solutions and mobile applications.

AGNIESZKA FLUDA-KROKOS
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
e-mail: a.fluda_krokos@interia.pl

**KRAJOWE RAMY KWALIFIKACJI A KSZTAŁCENIE
BIBLIOTEKARZY NA PRZYKŁADZIE PROGRAMÓW
I PLANÓW STUDIÓW KIERUNKU INFORMACJA
NAUKOWA I BIBLIOTEKOZNAWSTWO
UNIwersYTETU PEDAGOGICZNEGO
W KRAKOWIE – ROK AKAD. 2012/13**



Agnieszka Fluda-Krokos – adiunkt w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, dr nauk humanistycznych (Uniwersytet Jagielloński, 2011), absolwentka kierunków: Filologia Polska (Uniwersytet Jagielloński, 2005), Edytorstwo (studia podyplomowe, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, 2007), Informacja Naukowa i Bibliotekoznawstwo (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, 2008). Zainteresowania badawcze: proweniencje (w szczególności ekslibrisy), księgozbiory historyczne, biblioteki pedagogiczne, wyszukiwanie informacji oraz kształcenie bibliotekarzy. Najważniejsze publikacje: Z problemów badań proweniencyjnych na przykładzie zbioru starych druków Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie. Wstęp do badań. W: *Książka, biblioteka, informacja. Między podziałami a wspólnotą. III*, pod red. Jolanty Dzieniakowskiej i Moniki Olczak-Kardas, Kielce, 2012, s. 343-361; „Ex Bibliotheca: Magazyn Grafików i Kolekcjonerów Ekslibrisów” (1999-2009). *Rocznik Historii Prasy Polskiej* 2013, t. XVI, z. 1 (31), s. 131-155; Sztuka ekslibrisowa Tyrsusa Wenhrynowicza (1924-2002). W: *Kraków-Lwów: książki XIX i XX wieku*. T. 11, pod red. W.M. Kolasy, I. Pietrzekiewicz, M. Rogoża, Kraków 2014, s. 181-193; „Disper-

se” znaczy „w rozproszeniu” – losy biblioteki pałacowej Lubomirskich w Przeworsku. W: *Dziedzictwo utracone – dziedzictwo odzyskane*. Red. A. Kamler, D. Pietrkiewicz, Warszawa, 2014, s. 433-457.

SŁOWA KLUCZOWE: Proces Boloński. Krajowe Ramy Kwalifikacji. Nauka o informacji. Bibliotekoznawstwo. Edukacja.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Artykuł ma na celu przedstawienie aktualizacji programu studiów na kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie na podstawie wytycznych sformułowanych podczas Procesu Bolońskiego. **Metody badań** – Do opracowania tekstu wykorzystano analizę dokumentacyjną oraz wyniki badań ankietowych. **Wyniki/wnioski** – W wyniku nowelizacji ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym” z dn. 18 marca 2011 r. w szkolnictwie wyższym zaczęły obowiązywać Krajowe Ramy Kwalifikacji, będące pokłosiem Procesu Bolońskiego. Mając na uwadze mobilność studentów, nacisk na zagadnienie uczenia się przez całe życie i masowość szkolnictwa wyższego w Polsce oraz dostosowując kształcenie na poziomie wyższym do standardów europejskich, zdefiniowano i wprowadzono pojęcie efektów kształcenia w trzech obszarach (wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne), które są jednymi z najważniejszych kryteriów oceny kierunków studiów. Nowe programy studiów, oparte na przyjętych założeniach, obowiązują od roku akad. 2012/2013. Ich ocena będzie możliwa po zakończeniu cyklu studiów.

WPROWADZENIE

Początek kształcenia bibliotekarzy na poziomie akademickim w Polsce to rok 1945 (Więckowska, 1971, s. 230-242), kiedy na Uniwersytecie Łódzkim rozpoczęła działalność naukowo-dydaktyczną Katedra Bibliotekoznawstwa założona przez Jana Muszkowskiego¹. Sześć lat później powołano taką jednostkę na Uniwersytecie Warszawskim², zaś inicjatorem jej powstania był Aleksander Birkenmajer. Z kolei w 1956 r. Antoni Knot otworzył kierunek bibliotekoznawczy na Uniwersytecie Wrocławskim. Na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie edukacja bibliotekarska trwa od 1959 r. (Grzywacz, 2013, s. 91-97), a w roku akademickim 2012/2013 kształcenie przyszłych bibliotekarzy odbywało się jeszcze w kilku innych ośrodkach akademickich – poza wspomnianymi już łódzkim, warszawskim, wrocławskim i krakowskim, były to m.in. Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.

¹ Jan Muszkowski (1882-1953) – bibliotekarz i bibliotekoznawca, teoretyk i badacz nauki o książce.

² Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej na Uniwersytecie Warszawskim powstał w 1969 r. (z katedry istniejącej od 1952 r.), na Uniwersytecie Wrocławskim w 1969 r. z katedry istniejącej od 1957 r.

Na przestrzeni 70 lat od utworzenia pierwszej jednostki wchodzącej w strukturę uczelni wyższej i kształcącej przyszłych bibliotekarzy, programy nauczania, jak i sam profil studiów ulegały zmianom (Gondek, 2011, s. 37-46; *Kształcenie...*, 1996; Lisowska-Kożuch, Wrona, 2011, s. 47-54). Dzisiejsza edukacja bibliotekarzy to przede wszystkim szeroko pojmowana nauka o informacji i nowoczesnych technologiach niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania bibliotek (Machcińska, 2013, s. 15-20). To także inne całościowe spojrzenie na szkolnictwo, w którym główny nacisk kładzie się nie tylko na przekazanie wiedzy, lecz przede wszystkim na wyedukowanie absolwentów, posiadających wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne.

TERMINOLOGIA I PODSTAWY PRAWNE

Zmiany w konstruowaniu programów i planów studiów, opisywanie sylwetki absolwenta i wskazywanie konkretnych efektów kształcenia są konsekwencją przyjęcia w Polsce założeń Procesu Bolońskiego³, który, zapoczątkowany w 1999 r., miał cztery główne cele: stworzenie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, wspomaganie budowy społeczeństwa opartego na wiedzy, odkrywanie i zatrzymywanie „talentów dla Europy” oraz stworzenie systemu edukacji charakteryzującego się różnorodnością, porównywalnością, przejrzystością, elastycznością i mobilnością. Aby móc realizować przyjęte założenia stworzono system punktów ECTS⁴ (*Europejski...*, 2006) oparty z kolei na osiągnięciu konkretnych efektów kształcenia⁵. Poza wprowadzeniem wspólnego dla krajów unijnych systemu punktów oraz określeniem efektów kształcenia Proces Boloński zmienił również kształt i postrzeganie kształcenia wyższego. Z jednostopniowego zmieniło się ono na trzystopniowe – 3-letnie licencjackie (I stopień), 2-letnie magisterskie (II stopień) i 4-letnie doktoranckie (III stopień), a do tworzenia procesu nauczania przyszłych absolwentów włączono interesariuszy zewnętrznych (pracodawców) i wewnętrznych (studen-

³ Proces Boloński – zespół działań podjętych w 1999 r., mających na celu m.in. utworzenie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, stworzenie atrakcyjnego modelu kształcenia na poziomie wyższym oraz przygotowanie absolwentów do prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie opartym na wiedzy i informacji. [Źródło: *Słownik kluczowych pojęć związanych z krajowym systemem kwalifikacji* [online]. [dostęp: 12.11.2014]. Dostępny w WWW: <http://www.polsl.pl/Informacje/ProcesBoloski/Documents/slownik_krk.pdf>].

⁴ ECTS – ang. *European Credit Transfer and Accumulation System*, przelicznik godzinowy: 1 ECTS = 25–30 h dydaktycznych (wykładów, ćwiczeń, konsultacji, pracy własnej studenta). [Źródło: *Słownik kluczowych pojęć związanych z krajowym systemem kwalifikacji* [online]. [dostęp: 10.12.2014]. Dostępny w WWW: <http://www.polsl.pl/Informacje/ProcesBoloski/Documents/slownik_krk.pdf>].

⁵ Efekty uczenia się – ang. *Learning Outcomes*, wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne, w które powinien zostać wyposażony absolwent studiów wyższych. [Źródło: *Słownik kluczowych pojęć związanych z krajowym systemem kwalifikacji* [online]. [dostęp: 10.12.2014]. Dostępny w WWW: <http://www.polsl.pl/Informacje/ProcesBoloski/Documents/slownik_krk.pdf>].

tów). Wprowadzono także grupę przedmiotów do wyboru, a do dyplomów dodatek w postaci suplementu z nazwami przedmiotów i liczbą uzyskanych punktów ECTS. Zarówno punkty, suplement, jak i trójstopniowy podział szkolnictwa wyższego oraz możliwość wyboru dodatkowych zajęć, pozwalają na realizację jednego z założeń Procesu Bolońskiego – mobilności studentów. Wszystkie jego wytyczne zogniskowano wokół wartości nadrzędnej – uczenia się przez całe życie (*Zalecenie...*, 2008)⁶, niezbędnego dla funkcjonowania w społeczeństwie opartym na wiedzy i informacji.

Pochodnymi Procesu Bolońskiego są także dwa istotne pojęcia odnoszące się do działań praktycznych – Krajowe Ramy Kwalifikacji (określane dalej jako KRK), oparte na Europejskich Ramach Kwalifikacji (ERK) (*Zalecenia*, 2008)⁷, oraz jakość kształcenia.

Termin KRK został zdefiniowany w 2008 r. jako „narzędzie służące do klasyfikowania kwalifikacji na wyszczególnione według przyjętego zespołu kryteriów poziomy osiągnięć w uczeniu się, które ma na celu integrację i koordynację krajowych podsystemów kwalifikacji oraz poprawę przejrzystości, dostępności, rozwoju i jakości kwalifikacji w odniesieniu do rynku pracy i społeczeństwa obywatelskiego” (*Zalecenie*, 2008). Zatem dzięki wprowadzeniu KRK ułatwieniu uległy wszelkie procedury związane z porównywaniem i uznawaniem dyplomów będących dowodami uzyskania odpowiednich kwalifikacji, a także zwiększona została autonomia jednostek szkolnictwa wyższego w aspekcie tworzenia programów studiów (Chruścińska, 1995; Próchnicka, 2008, s. 110-121; *Autonomia*, 2010) i wprowadzania w nich zmian. Obecnie kadry naukowe poszczególnych kierunków studiów opracowują zakres treści związanych z konkretną dziedziną nauki, dopasowując ich realizację do przyjętych kierunkowych efektów kształcenia, odnoszących się do obszarowych efektów kształcenia, nie zaś, jak to było dotychczas, treści nauczania. Wszelkie zmiany, jak i tworzenie nowych programów studiów powinny być zgodne z założeniami Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego (Kraśniewski, 2011). Również potencjalni, jak i rzeczywisti studenci mają większy dostęp do programów oraz innych niezbędnych informacji związanych z kształceniem (np. sylwetki absolwenta, efektów kształcenia, punktów ECTS), a wprowadzenie punktów ECTS i konkretnych kwalifikacji pozwala im na większą mobilność w zakresie kontynuacji kształcenia i zdobywania wiedzy przez całe życie.

Podstawowymi terminami organizującymi KRK są kwalifikacje i efekty kształcenia. Kwalifikacje zostały zdefiniowane jako „efekty kształcenia, poświadczone dyplomem, świadectwem, certyfikatem lub innym dokumentem

⁶ Ang. *Lifelong Learning Programme*.

⁷ ERK = Europejskie Ramy Kwalifikacji – ang. *European Qualification Framework*, opis efektów, jakie powinien osiągnąć absolwent po ukończeniu danego stopnia studiów; jednostki nadrzędne wobec KRK – porównywalność ERK i KRK ma służyć ułatwieniu porównywalności dyplomów otrzymywanych w różnych uczelniach.

wydanym przez uprawnioną instytucję, potwierdzającym uzyskanie zakładanych efektów kształcenia” (*Prawo...*, 2005, s. 2). Pochodną kwalifikacji są efekty kształcenia, czyli wszystko to, co absolwent danego stopnia studiów powinien wiedzieć, rozumieć i umieć wykonać, kończąc dany etap edukacji wyższej. Efekty w szkolnictwie wyższym utworzone zostały w sposób hierarchiczny. Najszerzy zakres mają efekty ogólne (generyczne), charakteryzujące dany etap studiów (I, II lub III stopień). Podrzędne do nich są efekty obszarowe, opisujące wiedzę, umiejętności i kompetencje, w jakie powinien zostać wyposażony absolwent studiów technicznych, humanistycznych itd. Niżej w hierarchii są efekty kierunkowe (szczegółowe), tworzone dla poszczególnych kierunków studiów. Ostatnimi i najważniejszymi pod względem treści są efekty przedmiotowe, odnoszące się do konkretnych kursów i nawiązujące do efektów kierunkowych.

Efekty kierunkowe podzielone zostały na trzy grupy: wiedza (teoretyczna lub faktograficzna, zbiór faktów, danych, teorii, praktyk), umiejętności (kognitywne i praktyczne, wykorzystanie wiedzy do realizacji określonych zadań i rozwiązywania problemów) oraz kompetencje personalne i społeczne (stosowanie zdobytych wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych w trakcie pracy zawodowej i w kontaktach z interesariuszami). Przy tworzeniu efektów kształcenia należało stosować odpowiednią terminologię. I tak opisując wiedzę, były to określenia: ma wiedzę, zna, posiada wiedzę, rozumie; umiejętności – potrafi, umie, posługuje się, wykorzystuje; kompetencje społeczne – ma świadomość, potrafi pracować w zespole, wykazuje zaangażowanie itp.

Działania podejmowane w ramach jakości kształcenia mają zagwarantować prawidłowe funkcjonowanie KRK i procesów związanych z ich wprowadzaniem i ewaluacją, mające na celu stałe monitorowanie, ocenę i poprawianie oferowanych usług edukacyjnych. Zapewnianie odpowiedniego poziomu kształcenia oparte jest w uczelniach wyższych również na kilkustopniowych procedurach: rozporządzeniach ogólnouczelnianych, wydziałowych, instytutowych i kierunkowych, oczywiście przy uwzględnieniu legislacji ministerialnej⁸.

WDRAŻANIE

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie prace nad wdrożeniem KRK rozpoczął w roku akademickim 2011/2012. Wynikiem prac zespołu, któremu przewodniczył

⁸ Regulacje prawne: *Ustawa z 27.07.2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym.*, *Rozporządzenie z 2.11.2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego*, *Rozporządzenie z 4.11.2011 r. w sprawie wzorcowych efektów kształcenia*, *Rozporządzenie z 5.10.2011 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia*, *Rozporządzenie z 29.09.2011 r. w sprawie warunków oceny programowej i oceny instytucjonalnej*.

dr Piotr Krywak⁹, wicedyrektor Instytutu, było stworzenie podstawowej dokumentacji koniecznej do wprowadzenia KRK i realizacji założeń Procesu Bolońskiego – programów studiów I i II stopnia, opisów sylwetek absolwentów, planów studiów oraz kart kursów do poszczególnych przedmiotów, obowiązującej od roku akademickiego 2012/2013.

Zgodnie z założeniami Procesu Bolońskiego na pierwszym stopniu studiów (licencjat) student powinien uzyskać 180 ECTS, co daje 30 punktów na semestr. W ciągu tych trzech lat studenci mają zrealizować także określone w programie studiów efekty kształcenia poprzez udział w zajęciach z 45 przedmiotów, realizowanych w formie wykładów – 525-555¹⁰ godzin i ćwiczeń w grupach audytoryjnych¹¹, laboratoryjnych i konwersatoryjnych – 1015 godzin, oraz praktykach – 120 godzin w bibliotece publicznej, naukowej lub szkolnej¹². Dodatkowo z oferty pięciu bloków opcjonalnych (Wiedza o prasie i dziennikarstwie, Edytorstwo i wiedza o literaturze, Zarządzanie informacją, Biblioteki dla specjalnych grup użytkowników, Kultura książki drukowanej), realizowanych w semestrach od trzeciego do szóstego, student ma obowiązek wybrać jeden blok przedmiotów, co łącznie zwiększa liczbę zrealizowanych godzin zajęć o 455 (w zależności od wybranych opcji liczba godzin wykładów waha się od 160 do 195, ćwiczeń od 260 do 295)¹³. Absolwent studiów I stopnia powinien w toku studiów osiągnąć 50 efektów kształcenia – 20 z obszaru wiedzy, 21 z obszaru umiejętności i 9 z obszaru kompetencji społecznych¹⁴.

⁹ W skład zespołu weszli pracownicy Instytutu: prof. Krzysztof Woźniakowski (kierownik Katedry Czasopiśmiennictwa), dr hab. prof. UP Hanna Batorowska (kierownik Katedry Informacji Naukowej), dr hab. prof. UP Maria Konopka (kierownik Katedry Historii Książki i Bibliotek), dr hab. prof. UP Halina Kosętka (kierownik Katedry Edytorstwa i Kultury Literackiej), dr hab. prof. UP Maria Pidlupczak-Majerowicz (kierownik Katedry Bibliotekarstwa), dr Urszula Lisowska-Kożuch (Katedra Bibliotekarstwa) oraz dr Agnieszka Fluda-Krokos (Katedra Historii Książki i Bibliotek).

W roku akad. 2012/2013 powołano Zespół ds. Jakości Kształcenia Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, w którego skład wchodzi: dr hab. prof. UP Grażyna Wrona (Katedra Badań Książki i Prasy), dr Ewa Wójcik (Katedra Badań Książki i Prasy), dr Urszula Lisowska-Kożuch (Katedra Bibliotekarstwa i Czytelnictwa) oraz dr Agnieszka Fluda-Krokos (Koordynator ds. Jakości Kształcenia na kierunku Informacja Naukowa i Bibliotekoznawstwo, Katedra Badań Książki i Prasy).

¹⁰ 555 godzin w opcji wyboru dwóch wykładów ogólnouczelnianego w języku polskim (2 x 15 h godzin w dwóch semestrach) lub 525 w przypadku wyboru dwóch wykładów ogólnouczelnianego w języku obcym (1 x 15 h godzin w dwóch semestrach).

¹¹ Zgodnie z *Zarządzeniem Nr R-8/2009 Rektora Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie z dnia 28 kwietnia 2009 r. w sprawie: liczebności grup studenckich na prowadzonych w Uczelni studiach wyższych* liczba studentów w poszczególnych grupach powinna być nie mniejsza niż: wykładowa – w zależności od liczebności rocznika (lub roczników), konwersatoryjna (K) – 15 osób, laboratoryjna (L) – 12 osób, seminaryjna (S) – 8 osób, szkolna / praktyki (P) – 7 osób, audytoryjna (A) – 25 osób.

¹² Do punktów ECTS wliczany jest Całkowity Nakład Pracy Studenta.

¹³ Liczba godzin na studiach niestacjonarnych jest proporcjonalnie mniejsza, większy nacisk na tego typu studiach został położony na pracę własną studenta.

¹⁴ Pełny wykaz efektów kształcenia dla I i II stopnia studiów wraz z opisem sylwetki absolwenta dostępne są na stronie: <http://iinib.up.krakow.pl/dydaktyka-iinib-up.html?1_3> [dostęp: 15 grudnia 2014 r.].

Należy zwrócić uwagę, że według nowych zasad odchodzi się od przekazywania wiedzy na rzecz jej zdobywania poprzez różne formy realizacji zajęć i sprawdzania osiągniętych (lub nie) efektów.

II stopień studiów, trwający cztery semestry, to 120 ECTS do uzyskania w trakcie 195 godzin wykładów i 267 godzin ćwiczeń z 15 przedmiotów obowiązkowych oraz 210 godzin ćwiczeń i wykładów przedmiotów fakultatywnych – dwóch w semestrze drugim oraz po jednym w trzecim i czwartym; blok pedagogiczny to 142 godziny przedmiotów pedagogiczno-psychologicznych – 20 godzin wykładów i 122 godziny ćwiczeń. Dodatkowo, podobnie jak na I stopniu, student musi uczestniczyć w wykładach ogólnouczelnianych – dwóch polskojęzycznych lub jednym obcojęzycznym w semestrach drugim i trzecim, co daje łącznie 30 lub 60 godzin wykładów więcej.

Dla studiów II stopnia (stacjonarnych i niestacjonarnych) kierunku Informacja Naukowa i Bibliotekoznawstwo opracowano 39 efektów kształcenia (14 z obszaru wiedzy, 17 z obszaru umiejętności, 8 z obszaru kompetencji społecznych). Na specjalności nauczycielskiej II stopnia student dodatkowo realizuje 7 efektów kształcenia z zakresu nauk pedagogiczno-psychologicznych (2 z obszaru wiedzy, 3 z obszaru umiejętności, 2 z obszaru kompetencji społecznych).

Jako formę weryfikacji zakładanych efektów kształcenia przyjęto, zawarte w kartach kursów, następujące metody: e-learning, gry dydaktyczne, ćwiczenia w szkole, zajęcia terenowe, praca laboratoryjna, projekt indywidualny, projekt grupowy, udział w dyskusji, referat, praca pisemna, egzamin ustny, egzamin pisemny, inne.

Wynikiem wdrażania KRK były także zmiany w programach i planach studiów. Dokonano niewielkich korekt w liczbie godzin wybranych przedmiotów oraz uzupełniono plany studiów o wymagane punkty ECTS (25-30 h = 1 ECTS). Odpowiednie przeliczenie punktów ECTS zostało uwzględnione w kartach poszczególnych kursów, w których brano pod uwagę Całkowity Nakład Pracy Studenta (CNPS) – liczbę godzin w kontakcie z prowadzącym (wykład, konwersatorium – ćwiczenia, laboratorium itd., pozostałe godziny kontaktu studenta z prowadzącym) oraz liczbę godzin pracy studenta bez kontaktu z prowadzącymi (lektura w ramach przygotowania do zajęć, przygotowanie krótkiej pracy pisemnej lub referatu po zapoznaniu się z niezbędną literaturą przedmiotu, przygotowanie projektu lub prezentacji na podany temat – praca w grupie, przygotowanie do egzaminu). Zgodnie z obowiązującymi przepisami każdy semestr studiów równa się 30 punktom ECTS. Po ukończeniu I stopnia studiów absolwent uzyskuje 180 ECTS, kończąc II stopień studiów – 120 ECTS.

JAKOŚĆ KSZTAŁCENIA

Jak wspomniano we wstępie, jednym z elementów wdrażania Procesu Bolońskiego i KRK jest stworzenie narzędzi zapewniających odpowiedni poziom jakości kształcenia – jego oceny i poprawy. W Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UP opracowano program wewnątrzinstytutowego systemu zapewniania jakości kształcenia oparty na realizacji określonych działań: sprawdzenie kart kursów; weryfikacja efektów kształcenia – matryce; umieszczenie aktualnych planów i programów studiów na stronie WWW Instytutu, udostępnienie tychże oraz kart kursów w sekretariacie lub bibliotece Instytutu; hospitacja zajęć (cykliczne); ankietyzacja studentów (cykliczne) – wyciąganie wniosków przez prowadzących zajęcia z anonimowo wypełnianych przez studentów ankiet; kontakty z zewnętrznymi interesariuszami – badanie związku kwalifikacji z zatrudnieniem (ciągłe i cykliczne) – ciągłe kontakty z placówkami, w których studenci odbywają praktyki, staże lub wolontariaty, cykliczne spotkania z dyrektorami krakowskich bibliotek, konsultacje dotyczące programów kształcenia i oczekiwań rynku pracy wobec absolwentów. Kolejną formą uczestnictwa potencjalnych pracodawców w kształtowaniu oferty edukacyjnej Instytutu, są cykliczne spotkania (ostatnie 14 marca 2013 r., 21 interesariuszy zewnętrznych) kadry Instytutu z dyrektorami bibliotek krakowskich (m.in. Biblioteki Głównej Politechniki Krakowskiej, Biblioteki Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej, Biblioteki Muzeum XX. Czarторыskich, Biblioteki Międzynarodowego Centrum Kultury, Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej, Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej, Krowoderskiej Biblioteki Publicznej). Po krótkim przedstawieniu obowiązującego od roku akad. 2012/2013 programu nauczania odbyła się merytoryczna dyskusja poświęcona oczekiwaniom rynku pracy dla bibliotekarzy wobec programów kształcenia tej grupy zawodowej. Dyskusji i ocenie gości zostały poddane programy i treści studiów, a także kwalifikacje, w jakie jest wyposażony absolwent (Fluda-Krokos, 2013, s. 37-40).

Jednym z elementów współpracy z interesariuszami zewnętrznymi jest także stały kontakt z opiekunami studentów, odbywających praktyki w różnych typach bibliotek (szkolne, pedagogiczne, publiczne, naukowe). Opisowa ocena, jaką zamieszcza pracownik biblioteki pełniący nadzór nad studentami, zawiera opinię na temat wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, jakimi wykazał się podopieczny w trakcie odbywania praktyki. Jest to zatem cenna informacja zwrotna nie tylko o zrealizowaniu programu praktyk, lecz także realizacji konkretnych efektów kształcenia.

Cennym doświadczeniem są także spotkania z przedstawicielami bibliotek zagranicznych, zapraszanyimi, m.in., dzięki kontaktom Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego – referaty w Instytucie wygłosili goście z: Belgii, Czech, Litwy, Łotwy i Stanów Zjednoczonych.

Następnymi krokami, zmierzającymi do podniesienia jakości kształcenia, jest analiza wyników nauczania (statystyki zaliczeń, ocen, prac zaliczeniowych i dyplomowych) oraz zwiększenie udziału nowoczesnych metod nauczania w procesie kształcenia – e-learning, blended learning itp. Biorąc pod uwagę rosnące znaczenie e-learningu w nauczaniu oraz atrakcyjność prowadzonych tą metodą zajęć, w dniu 7 marca 2013 r. zorganizowano w Instytucie spotkanie z Wiolettą Skrzypek, metodykiem e-nauczania Europejskiego Centrum Kształcenia Ustawicznego i Multimedialnego, będącego jednostką Uniwersytetu Pedagogicznego. W trakcie dwugodzinnego spotkania przedstawiła ona możliwości wykorzystania uczelnianej platformy Moodle do prowadzenia zajęć. Podjęto decyzję o zintensyfikowaniu działań związanych z e-learningiem w Instytucie. Ponadto zdecydowano, że część przedmiotów będzie prowadzona z wykorzystaniem strategii hybrydowej (część zajęć stacjonarnych, część w formie e-learningu).

Niezwykle istotne w zapewnieniu odpowiedniej jakości jest także wsparcie studentów poprzez dostosowane harmonogramy, miejsce do wypoczynku, dyżury, dostępność prowadzących, konsultacje online, stypendia, dostęp do sal multimedialnych, indywidualny tok nauczania. Ponadto organizowane są także spotkania naukowo-integracyjne – wyjazdy i wyjścia studentów z pracownikami Instytutu. W kwietniu 2012 r. odbył się wyjazd do zamku w Łąncucie, gdzie studenci odbyli zajęcia w zabytkowej bibliotece zamkowej, której zbiory przez kilka wieków gromadził ród Potockich. W grudniu 2012 r. odwiedziono zamek w Pieskowej Skale, gdzie zapoznano się nie tylko z bogatymi zbiorami, lecz także z biblioteką rodową krasiczyńskiej linii Sapiehów. Planowane są kolejne wyjazdy. Ponadto studenci w ramach zajęć terenowych odwiedzają krakowskie biblioteki historyczne i współczesne.

Ostatnim działaniem jest analiza wyników ankiet badających losy absolwentów. Ostatnia zweryfikowana ocena wynikająca z monitoringu losu absolwentów miała miejsce w 2012 r. Ankietyzacji poddanych zostało 71 absolwentów, którzy odpowiedzieli na 24 pytania. Z analizy wynika, że 41% absolwentów oceniło, iż studia dobrze spełniły ich oczekiwania, 24% – średnio, 17% – słabo, 15% – bardzo dobrze i 3% – źle. W ocenie przygotowania absolwentów do pracy (Czy ukończone studia dobrze przygotowały Cię do pracy?) 54% ankietowanych stwierdziło, że raczej tak, 21% – raczej nie, 8% – nie wiem, 8% – zdecydowanie nie, 8% – zdecydowanie tak. Gorzej jednak wypadł kierunek w pytaniu określenia szans absolwentów kierunku na rynku pracy. Aż 41% uznało, że ukończone studia raczej nie dają dobrej szansy, 25% – zdecydowanie nie, 24% – raczej tak, 6% – zdecydowanie tak, 4% – nie wie. Rzeczywiście, w obecnej sytuacji bibliotek (zmniejszane środki finansowe, zmiany w ustawach dotyczących bibliotek, likwidowanie bibliotek lub ich łączenie z innymi placówkami), absolwenci mogą mieć

problem ze znalezieniem pracy w zawodzie, aczkolwiek biblioteki to nie jedyne miejsca dla absolwentów kierunku Informacja Naukowa i Bibliotekoznawstwo. Pracują oni także w domach kultury, muzeach, księgarniach, wydawnictwach, portalach internetowych itp. Kolejne pytanie dotyczyło polecenia innym osobom ukończonej uczelni. 58% respondentów odpowiedziało, że raczej tak, 28% – zdecydowanie tak, 10% – chyba nie, 4% – zdecydowanie nie¹⁵.

Ocena cyklu kształcenia rozpoczętego w roku akad. 2012/13 będzie możliwa po zakończeniu jego realizacji.

PODSUMOWANIE

Wprowadzenie Krajowych Ram Kwalifikacji spowodowało podjęcie szeregu prac mających na celu dostosowanie obowiązujących programów nauczania kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo do wymagań Procesu Bolońskiego. Część formalną (efekty, ECTS, karty, weryfikacja, umieszczenie dokumentacji w Internecie na stronie WWW Instytutu itp.) należy w Instytucie uznać za zakończoną. Kontynuowana będzie współpraca z interesariuszami zewnętrznymi, a cykliczne formy pracy związane z jakością kształcenia przynosić będą nowe spostrzeżenia i innowacje w zakresie edukacji przyszłych bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej.

BIBLIOGRAFIA

- Autonomia programowa uczelni: ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego* (2010), oprac. red. Ewa Chmielecka [online]. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa 2010, [dostęp: 10.11.2014]. Dostępny w WWW: <http://www.nauka.gov.pl/g2/orygin al/2013_05/577acf803ab68698c4639ec62e77cf6a.pdf>.
- Budowa Krajowego Systemu Kwalifikacji*, (2009) [online]. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa, [dostęp: 15.12.2014]. Dostępny w WWW: <http://www.kwalifikacje.edu.pl/images/download/Publikacje/prezentacja%20_%20budowa_ksk.pdf>.
- Chruścińska, Jadwiga (1995). Szanse czy zagrożenia. O kształceniu bibliotekarzy na poziomie pomaturalnym. *Poradnik Bibliotekarza*, nr 7/8, s. 18-21.
- Deklaracja Bolońska i co dalej: zbiór komunikatów, wytycznych i sugestii: materiały ze strony internetowej MENiS* (2004). Poznań: Uniwersytecka Komisja Akredytacyjna – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza.
- Europejski System Transferu i Akumulacji Punktów (ECTS): krótki przewodnik opracowany na podstawie przewodnika „Europejski System Transferu i Akumulacji Punktów i suplement do dyplomu” wydanego w roku 2004 przez Komisję Europejską*, (2006). Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji : Narodowa Agencja Programu SOCRATES.

¹⁵ Cała analiza dostępna jest na stronie: <http://bks.up.krakow.pl/htmlarea/uploaded/informacja_naukowa_i_bibliotekoznawstwo.pdf>.

- Fluda-Krokos, Agnieszka (2013). Konsultacje na temat programów studiów. *Bibliotekarz*, nr 5, s. 37-40.
- Gondek, Elżbieta (2011). Perspektywy kształcenia bibliotekarzy dla środowisk zurbanizowanych (na przykładzie województwa śląskiego). W: *Kształcenie bibliotekarzy na potrzeby środowisk lokalnych*. T.1, red. E. Chuchro, M. Ochmańskiego, M. Zająca. Warszawa: Polskie Towarzystwo Bibliologiczne, Oddział Warszawski, s. 37-45.
- Grzywacz, Halina (2013). Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa – zarys historii. *Konspekt*, nr 2 (47), s. 91-97.
- Kraśniewski, Andrzej (2011), *Jak przygotowywać programy kształcenia zgodnie z wymaganiami wynikającymi z Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego?* Warszawa: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
- Lisowska-Kozuch, Urszula, Wrona, Grażyna (2011). Biblioteka gminna czy biblioteka w gminie? Potrzeby i wyzwania edukacji akademickiej kandydatów do pracy w małych bibliotekach gminnych. W: *Kształcenie bibliotekarzy na potrzeby środowisk lokalnych*. T.1, red. E. Chuchro, M. Ochmańskiego, M. Zająca. Warszawa: Polskie Towarzystwo Bibliologiczne, Oddział Warszawski, s. 47-54.
- Machcińska, Katarzyna (2013). Bibliotekarz XXI wieku – broker, informatyk, menedżer czy psycholog? W: *Biblioteki i bibliotekarze XXI wieku: kształcenie, oczekiwania a rzeczywistość*, red. J. Czyrek, B. Górna. Wrocław: Korporacja Bibliotekarzy Wrocławskich, Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna we Wrocławiu, s. 15-20.
- MNiSW (2005). *Ustawa z 27.07.2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym* [online]. Dziennik Ustaw Nr 164, poz. 1365, z późniejszymi zmianami; [dostęp: 15.09.2014]. Dostępny w WWW: <<http://isip.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20051641365>>.
- MNiSW (2011). *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 5.10.2011 w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia* [online]. Dziennik Ustaw 2011, Nr 243, poz. 1445. [dostęp: 15.09.2014]. Dostępny w WWW: <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20112431445>>.
- MNiSW (2011). *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 2.11.2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego* [online]. Dziennik Ustaw 2011, Nr 253, poz. 1520; [dostęp: 15.09.2014]. Dostępny w WWW: <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20112531520>>.
- MNiSW (2011). *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 29.09.2011 r. w sprawie warunków oceny programowej i oceny instytucjonalnej* [online]. Dziennik Ustaw 2011, Nr 207, poz. 1232; [dostęp: 15.09.2014]. Dostępny w WWW: <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20112071232>>.
- MNiSW (2011). *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 4.11.2011 r. w sprawie wzorcowych efektów kształcenia* [online]. Dziennik Ustaw 2011, Nr 253, poz. 1521; [dostęp: 15.09.2014]. Dostępny w WWW: <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20112531521>>.
- Próchnicka, Maria (2008). Standardy kształcenia i akredytacja kierunku „Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo”. W: *Przyszłość bibliotek w Polsce: materiały z ogólnopolskiej konferencji Warszawa 12-13. 2007 r.* [pod red. J. Sadowskiej]. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 110-121.
- Słownik kluczowych pojęć związanych z krajowym systemem kwalifikacji* [online]. [dostęp: 15.05.2014]. Dostępny w WWW: <http://www.polsl.pl/Informacje/ProcesBolonski/Documents/slownik_krk.pdf>.
- Więckowska, Helena (1971). System kształcenia bibliotekarzy na uniwersytetach polskich. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1-4, s. 230-242.

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z 23.04.2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie [online]. „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej” 2008/C 111/01; [dostęp: 10.12.2014]. Dostępny w WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:111:0001:0007:PL:PDF>>.

Zybert, Elżbieta Barbara, Szyszko, Mieczysław, red. (1996). *Kształcenie bibliotekarzy dla przyszłości: materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Jachranka k. Warszawy, 22-24 października 1995 : II Forum SBP*, 95. Warszawa: Wydaw. SBP.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 27 czerwca 2015 r.

AGNIESZKA FLUDA-KROKOS
Institute of Information and Library Studies
Pedagogical University in Cracow
e-mail: a.fluda_krokos@interia.pl

**NATIONAL FRAMEWORK OF QUALIFICATIONS
AND LIBRARIANS' EDUCATION AS EXEMPLIFIED BY
THE CURRICULA OF INFORMATION AND LIBRARY STUDIES
AT THE PEDAGOGICAL UNIVERSITY IN CRACOW (2012/2013)**

KEYWORDS: Bologna Process. National Framework of Qualifications. Information studies. Library studies. Education.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The article is to present the updates to the curriculum of Information and Library Studies at the Pedagogical University in Cracow based on the Bologna Process guidelines. **Research method** – The author used abstracts and survey results to prepare the article. **Results/Conclusions** – As a result of the update to the Higher Education Act (March 18, 2011) the higher education in Poland has become to be regulated by the National Framework of Qualifications (one of the outcomes of the Bologna Process). Taking into consideration students' mobility, emphasis on life-long learning and mass higher education in Poland and adjusting higher education to the European standards, the reformers defined and introduced education results in three areas (knowledge, skills and social competences) to be used as one of the most important criteria for studies evaluation. New curricula based on those criteria have been valid since the academic year 2012/2013 and their evaluation will be possible after one full cycle of studies is finished.

**„BIBLIOTEKA W SPOŁECZEŃSTWIE WIEDZY. INFORMACJA,
EDUKACJA, PROFESJONALIZM”****Konferencja naukowa Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego**

(Łódź, 9-11 czerwca 2015 r.)

W dniach 9-11 czerwca 2015 r. w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego odbyła się konferencja naukowa zatytułowana „Biblioteka w społeczeństwie wiedzy. Informacja, edukacja, profesjonalizm”. Wzięło w niej udział 87 osób, podczas sześciu sesji wygłoszono 28 referatów.

W trakcie obrad przedyskutowano najnowsze rozwiązania związane z rolą bibliotek akademickich w powstawaniu społeczeństwa wiedzy w Polsce: zagadnienia dotyczące zapewnienia dostępu do szeroko pojętej elektronicznej informacji naukowej i doskonalenia relacji z użytkownikami, wymogi edukacji informacyjnej użytkowników, rozwój nowoczesnych narzędzi i usług bibliotecznych, problematykę tworzenia otwartych zasobów wiedzy i rolę e-zasobów w działalności bibliotek akademickich oraz przemiany w zawodzie bibliotekarza naukowego.

Uroczystego otwarcia konferencji dokonał Tomasz Piestrzyński, dyrektor Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Odbyły się dwie sesje. W sesji zatytułowanej „Biblioteka w społeczeństwie wiedzy” znalazły się cztery referaty. Sesję moderowała Maria Wrocławska, emerytowana dyrektor Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Dwa pierwsze wystąpienia – Agnieszki Dziedziczak-Foltyn z Instytutu Socjologii UŁ *Uczelnie akademickie i ich biblioteki w Europie wiedzy* oraz Jacka Ladoruckiego z Katedry BiIN UŁ *Misja bibliotek w społeczeństwie wiedzy i informacji* stanowiły wprowadzenie do tematyki konferencji. Autorzy analizowali zadania bibliotek akademickich i uczelni oraz nowe standardy usług dopasowane do potrzeb czytelniczych obywateli społeczeństwa wiedzy. O jakości usług mówili także Radosław Jeż, Anna Konieczko i Małgorzata Kwiatkowska z BG Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach w referacie *Jakość usług informacyjnych biblioteki akademickiej jako ważny element gospodarki opartej na wiedzy*. Paulina Milewska z Biblioteki UŁ skupiła się na zagadnieniach komunikacji naukowej biblioteki akademickiej w świetle zachodzących przemian społecznych w prezentacji *Brama do*

wiedzy. Rola biblioteki akademickiej w procesie komunikacji naukowej na przykładzie bibliotek akademickich w Łodzi.

Druga sesja kontynuowała tematykę poprzedniej, a jej moderatorem była Jadwiga Woźniak-Kasperek z UW. Obrady rozpoczęło wystąpienie Wiesława Babika z IINiB UJ zatytułowane *Ekologia informacji w bibliotecznej społeczności informacyjnej*, w którym przedstawił zagadnienia związane z systematyzowaniem informacji naukowej. Z kolei Marta Elżbieta Szkudlarek z Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ w referacie *Jak w dobre społeczeństwo informacji przyciągnąć użytkownika do biblioteki? Wykorzystanie nowych technologii i rozwiązań na przykładzie Biblioteki Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego* wykazała, że dobra organizacja biblioteki i właściwe dostosowanie usług do potrzeb użytkowników może stanowić klucz do popularności placówki, a także znakomicie promować jej wizerunek. Monika Stańska oraz Ewa Walewska z BG WAT w prezentacji *Polityka gromadzenia zbiorów w bibliotece Wojskowej Akademii Technicznej* przedstawiły historyczne przemiany w zakresie polityki gromadzenia zbiorów oraz jej dostosowanie do zmieniających się oczekiwań czytelników. Sesję zakończyła Renata Osiewała z Biblioteki Instytutu Historii UŁ wystąpieniem *Miejsce i rola bibliotek zakładowych w systemie dydaktyczno-naukowym i informacyjnym szkoły wyższej na przykładzie sieci bibliotecznej Uniwersytetu Łódzkiego. Zarys problematyki*.

Pierwszy dzień obrad zakończyła krótka dyskusja, podczas której podjęto tematy związane z dostosowaniem usług bibliotecznych w bibliotekach akademickich do potrzeb współczesnych użytkowników.

W drugim dniu konferencji odbyły się dwie sesje. Moderatorem pierwszej, zatytułowanej „Użytkownik – biblioteka. Doskonalenie relacji” był Jacek Ladorucki. W referacie *Jak biblioteka może wspierać zarządzanie reputacją naukową uczonych i zespołów badawczych* Marek Górski i Dorota Buzdygan z Biblioteki Politechniki Krakowskiej zajęli się problemem współpracy bibliotek akademickich z kadrą naukową uczelni. Magdalena Seta z BG SGGW w Warszawie omówiła szkolenia *information literacy* w środowisku uczelni przyrodniczych (*Edukacja informacyjna w bibliotekach uczelni przyrodniczych*). Monika Curyło z Biblioteki Wydziału Filologicznego UJ zaprezentowała *Bazę Bibliografii Pracowników Uniwersytetu Jagiellońskiego jako element oceny nauczyciela akademickiego*. Teresa Górniak i Renata Felińska z BUŁ przedstawiły wyniki badań, dotyczących dostępności bibliotek naukowych dla osób powyżej 55. roku życia (*Biblioteka naukowa w życiu ludzi starszych*). Aleksandra Chruściel wraz z Justyną Rakoczy, także pracownicy Biblioteki UŁ, omówiły *Rolę Wypożyczalni Miejscowej i Międzybibliotecznej w nowej jakości kształcenia akademickiego na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego*. Sesję zakończyło wystąpienie Pauli Gamus z Katedry BiIN UŁ poświęcone funkcjom, jakie mogą pełnić komiksy w nowoczesnych bibliotekach naukowych (*Nie bójmy się komiksów...*).

Kolejną sesję, poświęconą nowoczesnym narzędziom i usługom bibliotecznym, moderowała Ewa Dobrzyńska-Lankosz, dyrektor BG Akademii Górniczo-Hutnicznej w Krakowie. Sesję rozpoczęło wystąpienie Jadwigi Woźniak-Kasperek z IINiSB UW, zatytułowane *Zniewalająca moc cyfry. Refleksja na temat humanistyki cyfrowej i bibliotekarstwa cyfrowego*. Andrzej Koziaara, Grażyna Razik, Małgorzata Waga i Anna Piechowicz byli autorami referatu omawiającego automatyzację systemu usług bibliotecznych w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego – CINiBA, której są pracownikami (*Informatyczne wspomaganie usług biblioteki akademickiej. System zintegrowany – inte-*

gracja systemów). Teresa Skibicka, dyrektor BG Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy w prezentacji *Informacja normalizacyjna jako przykład oferty bibliotecznej skierowanej do inżynierów – obecnych, przyszłych i nie tylko...* zwróciła uwagę na ważne zagadnienie wysokiej jakości informacji normalizacyjnej w uczelniach technicznych. Sesję zakończyło wspólne wystąpienie Małgorzaty Roźniakowskiej-Kłosińskiej i Elżbiety Skubały z Biblioteki Politechniki Łódzkiej zatytułowane *Rola biblioteki uczelnianej w tworzeniu bazy informacyjnej szkoły wyższej*. Obrady zakończyła dyskusja, podsumowująca problematykę przedstawioną w dwóch pierwszych dniach.

Ostatni dzień konferencji wypełniły dwie sesje. Pierwszą z nich, zatytułowaną *E-zasoby w działalności bibliotek akademickich* moderował Marek Górski, dyrektor Biblioteki Politechniki Krakowskiej. Obrady rozpoczął referat Ewy Dobrzyńskiej-Lankosz, dyrektor BG Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, dotyczący wprowadzania prac dyplomowych do repozytorium instytucjonalnego – *Pisemne prace dyplomowe jako część repozytorium instytucjonalnego Akademii Górniczo-Hutniczej. Organizacja i zarządzanie*. Następnie Urszula Knop z BG Politechniki Częstochowskiej przedstawiła prezentację na temat obecności akademickich czasopism informacyjnych w katalogach komputerowych, bibliotekach cyfrowych i na stronach internetowych bibliotek uczelni technicznych (*Akademickie czasopisma informacyjne w katalogach OPAC, bibliotekach cyfrowych i na stronach WWW bibliotek wyższych uczelni technicznych*). Dorota Olejnik z BG Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy w wystąpieniu *Repozytorium uczelniane, budowa i koordynacja jego działania szansą na wzmocnienie pozycji biblioteki w realizacji misji naukowo-edukacyjnej uczelni* wypowiedziała się na temat tworzenia i koordynowania przez biblioteki uczelniane repozytoriów i ich znaczenia dla pozycji bibliotek oraz realizacji misji naukowo-edukacyjnej uczelni. Następnie po raz kolejny przedstawiła referat M. Roźniakowska-Kłosińska z Biblioteki Politechniki Łódzkiej zatytułowany *Otwarte czasopisma i dane badawcze w naukach technicznych*. Lidia Mikołajuk z Biblioteki UŁ wygłosiła komunikat o repozytorium uczelnianym jako systemie zarządzania wiedzą – *Nowoczesny system zarządzania wiedzą na przykładzie funkcjonowania repozytorium instytucjonalnego*. Sesję zamknął referat Ewy Bugaj i Anety Soboń, także z Biblioteki UŁ, omawiający badania własne nad wykorzystaniem bibliotecznych kolekcji elektronicznych w edukacji uniwersyteckiej – *E-zasoby w kształceniu akademickim*.

Moderatorem ostatniej sesji konferencji, poświęconej rozważaniom dotyczącym zawodu bibliotekarza (*Zawód bibliotekarza dziś i jutro*), była Elżbieta Skubała. Jako pierwsza swoje wystąpienie wygłosiła Katarzyna Bikowska z Biblioteki Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. Było ono poświęcone zakresowi obowiązków bibliotekarzy dziedzinowych i nosiło tytuł *Bibliotekarz dziedzinowy – oczekiwania vs. rzeczywistość*. Kolejny referat przedstawiła Anna Gońka z Biblioteki Politechniki Lubelskiej. Zawarła w nim wyniki badań własnych dotyczących wizerunku bibliotekarzy na macierzystej uczelni – *Wizerunek pracownika biblioteki akademickiej – raport z badań przeprowadzonych w Bibliotece Politechniki Lubelskiej*. Magdalena Kokosińska z BUW skupiła się na funkcjach bibliotekarzy-informatorów – *Od informacji do wiedzy. Rola bibliotekarzy-informatorów w bibliotece akademickiej*. Sesję, a zarazem obrady konferencji, zakończyli pracownicy Biblioteki Politechniki Łódzkiej – Justyna Sendecka i Maciej Sierpowski w wystąpieniu stanowiącym próbę dookreśle-

nia najważniejszych elementów stanowiących o jakości pracy bibliotekarza i jego rozwoju zawodowego – *Wiedza, kompetencje, zaangażowanie – wartości determinujące rozwój bibliotekarza*. Konferencję zakończyła krótka dyskusja, podsumowująca przedstawioną problematykę.

Justyna Jerzyk-Wojtecka
Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego

Tekst wpłynął do Redakcji 25 czerwca 2015 r.

„DYNAMICZNE BIBLIOTEKI: DOSTĘP, ROZWÓJ I TRANSFORMACJA”¹. ŚWIATOWY KONGRES BIBLIOTEK I INFORMACJI I 81. KONFERENCJA GENERALNA IFLA.

(Kapsztad, Republika Południowej Afryki, 15-21 sierpnia 2015 r.)

Kongresy IFLA odbywają się na różnych kontynentach. W tym roku była to Afryka. W ramach kontynentu wybór kraju na organizatora tego międzynarodowego spotkania to wyraz niezwykłego uznania dla bibliotekarstwa danego kraju i jego możliwości organizacyjnych, co jest oceniane przez międzynarodowe gremium. Światowy Kongres i 81. Konferencja Generalna IFLA odbywały się w Kapsztadzie, w Republice Południowej Afryki. I był to już drugi kongres IFLA, który miał miejsce w tym kraju. W 2007 r. odbył się Kongres w Durbanie, w 13 lat po zakończeniu okresu segregacji rasowej w tym kraju, trwającej 46 lat.

Tegoroczny Światowy Kongres Bibliotek i Informacji oraz 81. Konferencja Generalna Międzynarodowej Federacji Bibliotekarskich Stowarzyszeń i Instytucji odbywały się pod hasłem „Dynamiczne biblioteki: dostęp, rozwój i transformacja”.

Słowa powitania wygłosili Minister Sztuki i Kultury Nathi Mthethwa oraz przewodniczące Narodowego Komitetu Organizacyjnego Segametsi Molawa i Ujala Satgoor, którzy przybliżyli stan bibliotekarstwa w Republice Południowej Afryki oraz działania podejmowane na rzecz rozwoju sieci biblioteczno-informacyjnej i podnoszenia jakości życia społeczeństwa poprzez zapewnianie mu dostępu do bibliotek i informacji.

Podczas otwarcia poinformowano o spotkaniu ministrów krajów afrykańskich z udziałem organizacji bibliotekarskich (m.in. African Library Associations and Institutions) oraz Prezydent IFLA, podczas którego dyskutowano na temat stanu bibliotek na kontynencie afrykańskim i dostępu do informacji. W efekcie przyjęta została

¹ „Dynamic Libraries: Access, Development and Transformation”.

Cape Town Declaration, w której przedstawiciele władz krajów afrykańskich zobowiązali się do promowania polityki bibliotecznej gwarantującej dostęp do informacji, będący jednym z podstawowych praw człowieka oraz do zapewnienia środków niezbędnych dla rozwoju bibliotek w ich krajach.

Głównym mówcą podczas sesji inauguracyjnej tegoroczny Kongres i Konferencję był wybitny fizyk jądrowy, dr Rob Adam, specjalizujący się m.in. w programach budowy infrastruktury energetycznej. Jego wykład zatytułowany *The SKA and Big Data* poświęcony był SKA (the Square Kilometre Array), projektowi budowy sieci anten i teleskopów instalowanych w Australii i RPA, których zadaniem będzie przeszukiwanie obszarów wszechświata na niespotykaną do tej pory skalę.

W trakcie trwania Kongresu zaprezentowano łącznie 303 referaty w różnych sekcjach i grupach specjalnych. Ich tematyka zawierała się w następujących grupach problemowych:

- rola i udział bibliotek w realizacji potrzeb różnych grup użytkowników;
- bibliotekarstwo, archiwizacja, digitalizacja, bibliografia, eo, historia bibliotek, etyka;
- organizacja bibliotek, zarządzanie, standaryzacja, ewaluacja, statystyka, stowarzyszenia;
- gromadzenie, opracowanie, udostępnianie, przechowywanie, konserwacja, rodzaje zbiorów;
- budownictwo biblioteczne, „zielone biblioteki”;
- kształcenie w zakresie LIS.

ROLA I UDZIAŁ BIBLIOTEK W REALIZACJI POTRZEB RÓŻNYCH GRUP UŻYTKOWNIKÓW

Zagadnienia dotyczące udziału bibliotek w zaspokajaniu potrzeb użytkowników bardzo często pojawiały się w wystąpieniach. Podczas jednej z sesji Prezydent IFLA Sinikka Sipilä, kończąca w tym roku swoją kadencję, nawiązała do hasła przewodniego swojej prezydentury „Strong Libraries, Strong Societies” i po raz kolejny podkreśliła coraz większe znaczenie bibliotek dla rozwoju społeczeństwa, zwłaszcza w zapewnianiu dostępu do wiedzy i informacji. Przypomniała o istotnej roli IFLA i stowarzyszeń bibliotekarskich w podnoszeniu poziomu usług bibliotecznych i doskonaleniu wizerunku bibliotek. Wielokrotnie, tak podczas tej sesji jak i innych, nawiązywano do Deklaracji Lyońskiej z 2014 r., która sprzyja doskonaleniu działań bibliotecznych, głosi prawo dostępu do informacji i rozwoju i tym samym promuje rozwój i zmiany, szczególnie w środowiskach, w których ludzie są marginalizowani z różnych powodów: ubóstwa, płci, niepełnosprawności lub nierównego dostępu do edukacji.

Spotkanie Sekcji Government Libraries dotyczyło bibliotek rządowych jako ważnych instytucji zapewniających dostęp do informacji. Jan Parry z Wielkiej Brytanii (*Information Sharing & Information Privacy – Supporting the Hillsborough Independent Panel, United Kingdom*) mówiła m.in. o poufności informacji; Maria Göckeritz i Elna Kähö (*Creating of New Library and Information Services within the Government of Finland*) zaprezentowały nową bibliotekę powołaną w strukturze rządu Finlandii. Reyna Josvah-Rabiazza, Nivo Andriamiharisoa i Julisse Rarafamilanto (*Pour la Transparence et la Bonne Gouvernance: Qu'est ce qui A Été Fait à Madagascar dans le Cadre de*

la Promotion de l'Accès à l'Information (2012-2014) przedstawili informację na temat działalności rządu Madagaskaru w zakresie promocji dostępu do informacji w latach 2012-2014.

Na temat przyszłości bibliotek istniejących w ministerstwach Namibii i prowadzonych przez nie usług informacyjnych oraz zaleceń służących doskonaleniu tych usług mowa była w referacie, który wygłosiła Namutenya Hamwaalwa (*Empowering National Development Goals: The Future of Ministerial Libraries in Namibia*). Natomiast Victor A. Walusimbi i Felix R. Nsiimoomwe (*Merging of Library and Information Services: The Bank of Uganda Experience*) zaprezentowali doświadczenia Banku Ugandy w zakresie łączenia usług biblioteczno-informacyjnych.

Wiele uwagi poświęcono sprawom alfabetyzacji i rozwoju czytelnictwa, przygotowaniu do kształcenia ustawicznego i ich roli w tworzeniu silnych społeczności (m.in. Annie Everall: *Literacy Matters! The importance of literacy and reading in the creation of strong societies*; Lisa Krolak: *Literacy Matters! Literacy as a foundation for lifelong learning*; Barbara Combes: *Literacy Matters! Digital Literacies, Reading and Libraries*; Ingrid Bon: *Literacy Matters! An integrated approach in the Netherlands*). W wystąpieniu Helle Mortensen (*Literacy Matters! The literacy and reading needs of people with special needs*), zwrócono uwagę na problemy alfabetyzacji i potrzeby czytelnicze osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji (hospitalizowane, przebywające w domach opieki, w zakładach karnych, upośledzone intelektualnie, fizycznie i psychicznie). O działaniach na rzecz alfabetyzacji w krajach afrykańskich można było się dowiedzieć z wystąpienia Victorii Okojie (*Literacy Matters! Literacy, libraries and building strong societies in Africa*).

W sesji zorganizowanej przez sekcję Library Service to People with Special Needs oraz Public Libraries omawiano bardzo ważne, ale jednocześnie trudne sprawy: prawa osób bezdomnych do informacji, upośledzonych psychicznie, więźniów oraz działań podejmowanych przez biblioteki w tym zakresie. Sanja Bunic z Zagreb City Library w Chorwacji (*Why they need us and why we hesitate: the homeless in the library*) przekonywała dlaczego bezdomni potrzebują bibliotek, bibliotekarzy i świadczonych usług oraz dlaczego bibliotekarze mają w tym zakresie szereg obaw i wątpliwości. Nancy Bolt ze Stanów Zjednoczonych (*It takes a village – how public libraries collaborate with community agencies to serve the homeless in the United States*) przedstawiła wspólne działania amerykańskich bibliotek publicznych i instytucji działających w środowisku na rzecz osób bezdomnych. O możliwościach pomocy bibliotekarzy w stosunku do osób z zaburzeniami psychicznymi, o formach terapii zajęciowej mówili Raymond Pun (USA/China): *Librarians under crisis call: supporting the mental health challenges through policy, social media and resource* oraz Lena Hillestad z Norwegii (*Seniorgamer – seniors with dementia facing new technology and computergames*). Działania biblioteczne prowadzone w zakładach karnych na Tajwanie, w Niemczech i w wybranych krajach europejskich (również w Polsce), a także pozaeuropejskich przedstawili Li-Hsiang Lai (*Library service to prisoners in Taiwan: an overview, lessons, and challenges* oraz Gerd Peschers (*Books open up Worlds – Examples of cooperation between prison and public libraries in Germany and selected countries from all over the world*).

W sekcji School Libraries dyskutowano na temat wytycznych dla bibliotek szkolnych. Ivan Siqueira z University of São Paulo w Brazylii (*A School Library Guideline for Disadvantaged School Children in Brazil*) przedstawił zalecenia biblioteczne dla uczniów w niekorzystnej sytuacji społecznej ze szkół w Brazylii. Przybliżył inter-

dyscyplinarny program alfabetyzacji informacyjnej odwołujący się do wytycznych dla bibliotek szkolnych i wykorzystujący pożądane umiejętności społeczne. Program został przeprowadzony wśród uczniów w wieku 6-11 lat w szkole w stanie São Paulo. Celem programu było minimalizowanie braków w zakresie kompetencji informacyjnych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Jednocześnie ten interdyscyplinarny projekt pokazał, jak można zaprojektować wytyczne dla bibliotek szkolnych, by mogły być ważnym narzędziem w kształtowaniu umiejętności społecznych. W referacie Anu Ojaranta (*A Phase Between Two National Core Curricula – What Do We See for the Future in Finnish Education?*) przedstawiono zmiany w programach kształcenia w szkołach fińskich i wynikające z tego konsekwencje dla bibliotek publicznych i szkolnych.

Annie Ballarin, Christophe Poupet, Didier Vin-Datiche (*Aspirations, Modalities and Evaluation Tools of School Libraries: From International Standards to Current French Realities*) przedstawili proces przeobrażeń we francuskim systemie edukacyjnym i wiążące się z tym modele oceny bibliotek szkolnych. Aktualnie funkcjonują dwa modele ewaluacyjne bibliotek szkolnych wynikające z rekomendacji IFLA School Library Guidelines: 1) indywidualna i okresowa ocena nauczyciela-bibliotekarza oraz 2) ogólna samoocena szkoły, która sukcesywnie wykorzystuje jakościowe podejście do wypracowywania wspólnych zachowań i polityki oraz wprowadzenie zmian w działaniach praktycznych. Ta zbiorowa samoocena jest bardziej motywująca i bardziej przystająca do tworzonego podejścia jakościowego. W efekcie takiego jakościowego podejścia, ciągłego doskonalenia szkoła przekształca się w „uczącą się szkołę”, w której nauczyciel-bibliotekarz zmienia się w swojej pracy, dzięki zbiorowemu doświadczeniu. Elsa Conde i Isabel Mendinhos z Portugalii (*The School Library Evaluation Model, Portugal 2014-17: A Tool for Guiding, Assessment and Improving*) omówiły znaczenie ewaluacji dla realizacji programu bibliotecznego, a następnie zaprezentowały *School Libraries Network Programme* utworzony w 1996 r. przez portugalskie Ministerstwa Edukacji i Kultury oraz *School Library Evaluation Model*, który jest wprowadzany we wszystkich portugalskich szkołach do oceny bibliotek szkolnych. Proces ewaluacji bibliotek szkolnych w Japonii, pod kątem satysfakcji użytkowników, przedstawiła Michiko Matsumoto (*School Library Evaluation and User Satisfaction in Japan*). Omówiła także badania własne dotyczące zadowolenia uczniów z usług świadczonych przez bibliotekę szkolną, przeprowadzone na podstawie autorskich kwestionariuszy: *School Library Evaluation Form* i *School Library User Satisfaction*.

Sekcje Information Technology, Public Libraries, Asia and Oceania oraz Library and Research Services for Parliaments podejmowały zagadnienia dotyczące roli bibliotek we wspomaganianiu rozwoju oraz technologii ułatwiającej dostęp do informacji. O alfabetyzacji informacyjnej skierowanej do osób zajmujących się rolnictwem w Indiach mówili Sunil Goria i Sanjay K. Bihani (*Web-based Information Literacy Campaign for Transforming Agricultural Research and Technology to Indian Farmers: A model*). Ukazali znaczenie działalności informacyjnej w ośrodkach doradztwa rolniczego w kraju, w którym 68% populacji żyje z rolnictwa. Zaprezentowali wykorzystywanie aplikacji ICT w działaniach na rzecz rolników oraz biblioteki rolnicze działające w Indiach. Omówiony został także autorski model internetowej kampanii alfabetyzacji informacyjnej na rzecz przekształcenia badań i technologii w rolnictwie indyjskim, wykorzystujący oprogramowanie Moodle. Pokonywanie wykluczenia informacyjnego w środowiskach osób upośledzonych i zmarginalizowanych w Nigerii przy

udziale bibliotek ruchomych było tematem wystąpienia Davida Matsveru i Jeana Kanengoni (*Bridging the information gap for disadvantaged and marginalized communities: Experiences of the Namibia Regional Mobile Libraries*).

Mariusz Stoica (*The App library: technology and media education for teens*) przedstawiła działania prowadzone w stosunku do nastolatków wywodzących się z ubogich rodzin na terenie biblioteki County Library „Alexandru D. Xenopol” w rumuńskim mieście Arad. Celem programu zatytułowanego „App Library”, finansowanego przez EIFL (Electronic Information for Libraries) Public Library Innovation Programme (EIFL-PLIP) było dostarczenie młodym ludziom wiedzy i praktycznych umiejętności potrzebnych do korzystania z mediów cyfrowych, rozwijanie ich krytycznego myślenia oraz poprawnego i efektywnego wypowiedzania się w Internecie.

Yoriko Sato i Masashi Kosaka (*Digitized Contents Transmission Service for Libraries in Japan*) omówili działalność National Diet Library w zakresie digitalizacji zbiorów oraz zasoby znajdujące się w National Diet Library Digital Collections, które od 2012 r. są udostępniane także w innych japońskich bibliotekach. Wg danych z maja 2015 r. 507 bibliotek, w tym 282 publiczne, 210 akademickich i 15 specjalnych korzystało z usługi NDL w tym zakresie.

Przedstawiciele National Library of Indonesia Chaerul Umam i Joko Santoso (*Indonesian National Digital Library: A national collaboration for preserving national heritage and information access*) przedstawili projekt biblioteki cyfrowej (Indonesian National Digital Library), zainicjowany w 2010 r., oparty na sieci współpracujących bibliotek, którego celem jest zabezpieczenie dziedzictwa kulturowego, a także rozwijanie świadomości i zrozumienia kulturowej różnorodności w tym kraju.

Na wspólnym posiedzeniu sekcji Library and Research Services for Parliaments, Africa oraz Law Libraries tematem rozważań były zagadnienia dostępu do informacji prawniczej i legislacyjnej na terenie Afryki. Ukazywano rolę bibliotek i bibliotekarzy (m.in.: Rosemary Shafack: *Enabling legislation for access to information in Cameroon*; Eric Yeboah Apeadu: *Ignorance of the Law is no excuse: making Ghana's Legal and Legislative information accessible to all*; Oludayo John Bamgbose, Etim Imaobong, Caroline Ilako, Yolanda Jones: *Dynamic Law Libraries: Access, Development and Transformation in Africa and the United States*).

Prezentowano przeobrażenia dokonywane przez biblioteki parlamentarne w różnych krajach tak, aby mogły sprostać oczekiwaniom i wyzwaniom XXI w. Przybliżono biblioteki w Ugandzie (John Bagonza-Mugabi, Francis Kintu: *From a Reactive Research Section to a Robust Monitoring and Evaluation Legislative Oversight Data Centre: The Transformation of Uganda Parliament Research Service to Meet the Challenges of the 21st Century*), Chile (Francisco Mardones: *Georeferenced Libraries: Expansion of Services in the Cloud for Congress and Community*; Natacha Bonnal: *Accessibilité du Droit: Vers la Redéfinition du Rôle des Bibliothèques Parlementaires*), Zimbabwe (Isaiah Munyoro: *What are the Successes and Failures of Parliamentary Constituency Information Centres in Communicating Parliamentary Information to Zimbabwe's Citizens?*), Japonii (Hiroyuki Okuyama: *Making Information from the Diet Available to the Public: The History and Development as well as Current Issues in Enhancing Access to Parliamentary Documentation*), Pakistanie (Munazza Abidi: *Library 2.0 @ Parliamentary Libraries*).

Sekcja Literacy and Reading przedstawiła zalecenia i najlepsze praktyki w zakresie programów alfabetyzacyjnych prowadzonych w bibliotekach (Lisa Krolak: *Literacy and Reading Section Guidelines for Library Based Literacy Programs*). Lesley Farmer

z California State University (*Using research to promote literacy & reading in libraries*) zwróciła uwagę na przydatność badań naukowych do promocji alfabetyzacji i czytelnictwa w bibliotekach.

Na temat działań bibliotecznych prowadzonych w stosunku do osób z niesprawnością wzroku w bibliotekach fińskich, zabrała głos Rauha Maarno (*Library for all: Also for the print disabled*) z Celia Library w Helsinkach. Przedstawiła projekt *Library for All* dotyczący współpracy biblioteki Celia dla osób z problemami w czytaniu tekstów drukowanych (osoby starsze, z dysfunkcją wzroku, dyslektyczne) z bibliotekami publicznymi w Finlandii, zaplanowany na okres październik 2013 r. – grudzień 2015 r. Celem projektu jest udostępnianie w fińskich bibliotekach publicznych książek mówionych produkowanych przez Celia Library i tym samym zapewnienie równego dostępu do literatury i informacji osobom mającym trudności w korzystaniu z tekstów drukowanych.

Tematyki konkursów jako formy promującej biblioteki, czytelnictwo i alfabetyzację w środowisku wiejskim w Afryce dotyczył referat Christiny J. Nel (*Library competitions promoting libraries, reading and literacy in a rural African environment*).

Klaus U. Werner (*Reading aloud as intangible cultural heritage: A German initiative to support literacy, reading and libraries worldwide*) ukazał znaczenie głośnego czytania jako formy wspierającej alfabetyzację, czytelnictwo i biblioteki na całym świecie, które, jako ważne dla alfabetyzacji, powinno być popularyzowane w bibliotekach i szkołach m.in. poprzez organizowanie Światowych Dni Czytania. W wystąpieniu zaprezentowano inicjatywę DBV (German Library Association) i Stiftung Lesen (German reading foundation) umieszczenia tej techniki na Liście Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO (List of Intangible Cultural Heritage (ICH)).

Osób starszych i ich aktywnego udziału w życiu środowiska dotyczyło wystąpienie Atlanty Meyer z Australii (*Technology classes for senior citizens: Creating an environment where senior citizens can develop technology skills to actively participate in a strong society*), która zaprezentowała zajęcia technologiczne dla seniorów, których tematyka jest ustalana na podstawie zgłoszeń, prowadzone w bibliotece publicznej. Dzięki tym zajęciom mogą oni rozwijać swoje technologiczne umiejętności, niezbędne w codziennym funkcjonowaniu.

Sesja zorganizowana przez sekcję Libraries Serving Persons with Print Disabilities poświęcona była usługom bibliotecznym adresowanym do osób niewidomych i z dysfunkcją wzroku. Luc Maumet z francuskiego Association Valentin Haüy (*Audio Books with Human Voice or Text to Speech: Many Solutions for a Better Access to Reading*) zaprezentował nowe rozwiązania technologiczne, które umożliwiają lepsze warunki do czytania.

Przedstawicielka Celia Library w Helsinkach (Kirsi Yläne: *Finnish Accessibility Guidelines for Public Libraries*) przedstawiła fińskie wytyczne dla bibliotek publicznych dotyczące dostępności do zbiorów i informacji dla osób z różnymi problemami, ze szczególnym uwzględnieniem osób z dysfunkcją czytania. Ingvild Aanensen i Eli Frisvold z Norwegian Library of Talking Books and Braille (*The Best Thing the Blind World has Ever Seen! Writing Camp for Visually Impaired Young People*) przedstawiły bardzo ciekawy projekt realizowany przez NLB (Norwegian Library of Talking Books and Braille) od 2005 r. – organizacji obozów doskonalących umiejętności twórczego pisania wśród osób niedowidzących. Dzięki udziałowi w tych obozach uczestnicy poznają literaturę, ale także mają możliwość tworzenia i zaprezentowa-

nia własnej twórczości literackiej, dzięki czemu pokonują niską, niekiedy, samoocenę, zdobywają większą pewność siebie i afirmację otoczenia.

O konieczności przybliżania działań bibliotecznych dla osób niewidomych i mających kłopot z czytaniem tekstów drukowanych i rozwiązaniach w tym zakresie mówiły Neli Kaunda (*Bringing Library and Information Services to the Visually Impaired Persons: the Experience of the South African Library for the Blind*) i Anne Leer (*The work and impact of the Accessible Book Consortium: Bringing books to people with print disabilities*).

Sesja zorganizowana przez Committee on Freedom of Access to Information and Freedom to Expression (FAIFE) poświęcona była roli bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej w czasach kryzysu, spowodowanego czynnikami społecznymi, politycznymi, religijnymi czy ekonomicznymi. Ukazano także, jak organizacje takie jak IFLA mogą włączać się w proces minimalizacji tego zjawiska.

Nick Poole (*How libraries can help in times of crisis – an overview*) mówił, co i jak mogą robić biblioteki, by minimalizować napięcia społeczne wynikające z kryzysu. Julia Brungs (*IFLA's work on cultural heritage in areas of conflict*) przybliżyła udział IFLA w działaniach zabezpieczających dziedzictwo kulturowe na obszarach objętych konfliktem. Natomiast Steven Buchanan, Katherine Loudon i Lauren Tuckerman z Wielkiej Brytanii (*Reaching the disadvantaged and disengaged in times of crisis: towards an understanding of information behaviours to inform interventions*) przedstawili raport z badań dotyczących zachowań informacyjnych ludzi, którzy znaleźli się w niekorzystnych sytuacjach, ukazali rolę bibliotek publicznych, które mogą zapewnić dostęp do wiarygodnych informacji i udzielać wsparcia. Jednakże, jak wynika z przedstawionych badań, niewiele jest dowodów potwierdzających wykorzystanie tych możliwości bibliotek.

Laura Maclet (*Libraries and Access to information in emergencies situations: the example of the Ideas Box*) przybliżyła przedsięwzięcie *Ideas Box*, zainicjowane przez Stowarzyszenie Biblioteki bez Granic. Jego celem jest ułatwianie dostępu do edukacji, kultury i informacji w sytuacjach kryzysów humanitarnych na świecie. Skrzynka zaprojektowana przez Philippe'a Starcka we współpracy z Biurem Wysokiego Komisarza NZ ds. Uchodźców (UNHCR) jest wyposażona w komputery, ma podłączenie do Internetu (umożliwia dostęp do treści edukacyjnych), tablety i gry, książki tradycyjne i czytniki e-booków, aparaty i przenośne kino. Stanowi pomoc dla nauczycieli i uczniów dla samokształcenia, rozwoju zawodowego, twórczości artystycznej i dostępu do informacji. Pozwala dzieciom, dorosłym i całym społecznościom odtworzyć to, co zostało utracone, a ponadto, utorować im drogę do samodzielnej przyszłości. Skrzynki są zabezpieczone przed deszczem, wysokimi temperaturami czy pyłem i można je spakować i rozpakować w zaledwie kilka minut.

Tematem wiodącym sesji zorganizowanej przez sekcję Metropolitan Libraries była alfabetyzacja informacyjna, medialna i czytelnicza jako sposób na społeczne włączenie mieszkańców w aglomeracjach wielkomiejskich. Kiersten Cox, Vicki Gregory i Julius Fleschner (*No One Left-Behind! Teaching Information Literacy in a Different Way to an Urban Population*) przedstawili działania podjęte na University of South Florida, adresowane do studentów-sportowców. Ponieważ ta grupa ma słabe wyniki w nauce, School of Information przygotowała, specjalnie z myślą o nich, kursy alfabetyzacji informacyjnej w celu zwiększenia ich sukcesów w nauce i poprawienia ich umiejętności korzystania z informacji. W referacie omówiono pięć strategii, dzięki którym te zajęcia odnoszą sukces. Jak podkreślili referenci, strategie wykorzystane

w tych zajęciach mogą być stosowane w innych instytucjach, takich jak biblioteka miejska lub inna instytucja zainteresowana doskonaleniem umiejętności klientów w zakresie kompetencji informacyjnych.

Christine Mackenzie (*Dogs and Opera Help Literacy – Really?*) omówiła programy realizowane w Yarra Plenty Regional Library w Melbourne, których celem jest pozyskanie czytelników, którzy do tej pory nie korzystali z usług biblioteki i nawet o tym nie myśleli. Wśród tych programów na uwagę zasługują: *Reading Rover* – usługi mobilnej minibiblioteki, która regularnie organizuje w różnych miejscach zajęcia zachęcające rodziców do czytania książek niemowlętom i młodszym dzieciom; *Mill Park* – adresowany do dzieci autystycznych i ich rodziców; *Doggy tale* z udziałem specjalnie przygotowanych psów, którym dzieci na głos czytają; specjalne programy operowe dla osób głuchych; *Storytime* dla osób dorosłych, które nie czytają dla rozrywki, by odkryli radość z czytania. Raymond Pun (*Geospatial Literacy as Digital Literacy: Building GIS Program to Support and Engage with Interdisciplinary and Multidisciplinary Research Communities*) ukazał, jak system informacji geograficznej, kładący nacisk na umiejętności geoprzestrzenne może być przydatny do nauczania kompetencji cyfrowych. Natomiast Siobhan A. Reardon, Autumn McClintock, Sara S. Moran i Joel A. Nichols (*Health Strategies for Public Libraries: How the Free Library of Philadelphia Addresses Health Barriers to Literacies*) zaprezentowali, jak można wykorzystać zainteresowanie użytkowników informacjami na temat zdrowia do kształcenia ich kompetencji informacyjnych.

Sekcja Libraries for Children and Young Adults zaprezentowała dynamicznie rozwijające się biblioteki dla dzieci i młodych użytkowników, działające na kontynencie afrykańskim. Przybliżono najlepsze praktyki w zakresie bibliotekarstwa dziecięcego z Południowej Afryki (Susan Alexander: *Masiphumelele Library: a Holistic Service to Youth and Children in the Community*); Beninu (Stéphane Sonon: *Relations Bibliothèques et Écoles: la Participation des Enseignants aux Activités des Bibliothèques au Bénin*; Léon S. Djogbénu: *Impliquer des Acteurs Extérieurs dans les Animations de la Bibliothèque pour favoriser L'adhésion des Jeunes Publics: L'expérience de la Médiathèque de L'Institut Français du Bénin*), Burkina Faso (Michael Kevane: *Community Libraries and Reading Programs for Youth in Burkina Faso*) i Zambii (Elizabeth Giles: *Evaluating Lubuto Library Collections in Zambia: A Case Study in Dynamic and Strategic Children's Collection Development*).

Wielokrotnie poruszano problem roli i udziału bibliotek w procesie rozwoju i społecznej transformacji. Także w Sekcji Latin America and the Caribbean prezentowano doświadczenia w tym zakresie. Ana María Talavera Ibarra i Aurora de la Vega Ramírez (*Oportunidad Para Todos: Tres Experiencias de Inclusión Social en Bibliotecas Públicas de Perú*) zaprezentowały programy służące integracji społecznej poprzez wspieranie edukacji i doskonalenie jakości życia, dzięki dostępowi do informacji i Internetu, prowadzone w Peru w miejskiej bibliotece publicznej Miraflores, w Yauya oraz w bibliotekach CEDRO.

Podobne działania służące integracji społecznej, ale ukierunkowane na osoby z niesprawnością intelektualną i autystyczne, prowadzone przez La Biblioteca del Congreso Nacional de Chile przedstawiła Paola Santibiez Morales (*Experiencia de Inclusión Sociolaboral de Personas con Discapacidad Intelectual y del Espectro Autista en la Biblioteca del Congreso Nacional de Chile*).

Valeria dos Santos Gouveia Martins i Vilson Zattera (*Inclusive University Library: Learning and Researching Environment for Users with Disabilities*) zaprezentowali dzia-

łałość Accessibility Laboratory w Cesar Lattes Central Library w brazylijskim University of Campinas, którego celem jest wspieranie niepełnosprawnych studentów tej uczelni w korzystaniu z biblioteki, jej usług i zbiorów oraz z nowych technologii.

Jak zawsze, bardzo aktywna była Grupa Indigenous Matters, która wiele uwagi poświęciła alfabetyzacji w stosunku do tubylczej ludności, tworzeniu i rozwijaniu jej wiedzy na temat lokalnej tradycji oraz działaniom bibliotek na rzecz tej ludności.

Przedstawiono działania prowadzone dla Lapończyków (Paula Sequeiros: *North of the North, a Sami Library: Inscriptions of Colonialism and Resistance*), rdzennej ludności na terenie Sfederowanych Stanów Mikronezji i Wspólnoty Marianów Północnych (Celilia Lizama Salvatore: *Indigenous Literacy through Indigenous Cultural Heritage Materials and Resources*) a także Aborygenów z Nowej Południowej Walii w Australii i Wysp Cieśniny Torresa (Kirsten Thorpe, Monica Galassi (*Diversity, Recognition, Respect: Embedding Indigenous Services at the State Library of New South Wales, Australia*); Damien Webb (*Curating with Community: Indigenous Knowledge Informing Cultural Collections*). Ebijuwu Adefunke (*Management of Indigenous Knowledge in Primary Healthcare: Bridging the Gap between Library and Alternative Healthcare Practitioners in Nigeria*) pokazał możliwość wykorzystania medycyny ludowej w systemie podstawowej opieki zdrowotnej i zorganizowania ścisłej współpracy między praktykami alternatywnej opieki zdrowotnej i bibliotekami w Nigerii.

Referaty prezentowane podczas obrad sekcji Library Services to Multicultural Populations ukazywały, jak poprzez elektroniczne i cyfrowe włączenie i integrację dokonuje się poznanie ekonomicznego, społecznego i kulturalnego bogactwa społeczności wielokulturowej. Xiaohong Luo, Tian Zhan i Jiangshun Zhang (*Guangzhou Library's „Return of the Historic Images“ Collaborative Project*) przybliżyli wspólny projekt biblioteki w Kantonie, Konsulatu Generalnego Nowej Zelandii w tym mieście oraz Presbyterian Archives Research Centre (PARC) w Nowej Zelandii, którego celem było zachowanie i promowanie dziedzictwa kulturowego miasta, pokazywanie wspólnej historii, poprzez upowszechnianie zdjęć wykonanych przez nowozelandzkich misjonarzy na terenie Kantonu od końca panowania dynastii Qing do początku lat 1950 (do powstania ChRL).

Katia (Ekaterina) Shklyar z fińskiej Sello Library w Espoo (*„Reading Diploma“ – One Way of Supporting a Native Language: Library Work in Person and by Digital means in Espoo City Library*) zaprezentowała działania prowadzone przez tę bibliotekę na rzecz wspierania nauki języka ojczystego wśród dzieci i młodzieży, wywodzących się z mniejszości rosyjskiej. Podobnie Gina Grotelueschen (*Moldovan Public Libraries Emerge to Address the Needs of a Multicultural Population*) przybliżyła udział bibliotek publicznych w Mołdawii, coraz częściej postrzeganych jako centra środowiskowe, w dostosowywaniu się do potrzeb wielokulturowego i wielojęzycznego społeczeństwa, budowanie porozumienia i współpracy poprzez wykorzystywanie nowych technologii.

Sekcje School Libraries oraz Health and Biosciences Libraries we wspólnej sesji pokazywały, jak biblioteki szkolne oraz biblioteki związane z opieką zdrowotną mogą dbać o dobre samopoczucie użytkowników. Sarah Hayman i Jennifer Tieman z Australii (*Palliative Care Knowledge for All Australians: Librarians' Work within a Multidisciplinary Team Creating a National Health Knowledge Network*) mówiły o projekcie *Australia's CareSearch Palliative Care Knowledge* zainicjowanym w 2008 r. i finansowanym przez Australian Government Department of Health. Zrzesza on specjalistów

z różnych dziedzin (także bibliotekarzy i specjalistów w zakresie informacji). Celem tego przedsięwzięcia jest zapewnienie lekarzom, pacjentom, ich rodzinom i opiekunom pomocy w opiece paliatywnej, poprzez dostęp do wiarygodnych informacji wspierających ich w tych działaniach.

Monica S. Chipungahelo, Haruna Hussein, James Ndege i Salum Lujenje (*Promoting Public Access to Health Information: Experiences of the Association For Health Information and Library In Africa (AHILA) – Tanzania Chapter*) mówili na temat działań promujących dostęp do informacji zdrowotnej, prowadzonych na terenie Tanzanii. Ellen Berg Larsen (*Stronger Mental Health for Children and Adolescents in the Library*) omówiła projekt Stronger mental health for children and adolescents prowadzony w bibliotece publicznej w okręgu Tromsø w Norwegii. Gromadzi ona i upowszechnia informacje na temat książek, komiksów i filmów dla dzieci i młodzieży poruszających problematykę zdrowia psychicznego. Ponadto, w tejże bibliotece ponownie uruchomiono stronę internetową z pytaniami i odpowiedziami dotyczącymi zdrowia psychicznego, zamieszczanymi w największej gazecie norweskiej. Dla zapewnienia wysokiej jakości informacji zamieszczanych na stronie internetowej biblioteka nawiązała współpracę z centrum zdrowia psychicznego dla młodzieży – Public Health Youth Centre Tvibit.

Potrzeby i możliwości wsparcia dla nastolatków zarażonych wirusem HIV i chorych na AIDS dotyczył referat Karen Gavigan i Kendry Albright (*A Culturally-Targeted HIV/AIDS Graphic Novel for Teen Well-Being (USA)*). Zaprezentowały one wykorzystanie komiksu (*AIDS in the End Zone.*) dotyczącego wirusa HIV i AIDS, dostosowanego do możliwości percepcyjnych młodych adresatów, do działań informacyjnych, zwiększających ich świadomość na temat choroby i zapobiegania jej. Informacje na temat programu zdrowotnego prowadzonego w Bibliotece Aleksandryjskiej przedstawiła Suzanne Samir (*The Health Program in the Library of Alexandria, Egypt*).

Sekcja Reference and Information Services przybliżyła nowe modele usług informacyjnych. Lesley Farmer (*Teaching Ethics to Teens Via School Library Reference Services*) zwróciła uwagę na konieczność nauczania w bibliotekach szkolnych etycznego wykorzystywania informacji, m.in. związanego z prawami autorskimi, bezpieczeństwem i poufnością informacji wśród nastolatków. Przypomniała zasady kodu etycznego American Library Association z 1995 r. stanowiącego ramy dla postępowania w bibliotekach w odniesieniu do usług, zasobów, własności i wolności intelektualnej. Bibliotekarze szkolni powinni nie tylko przestrzegać ich w swojej pracy, ale także wykorzystywać każdą okazję, by zaznajamiać młodych użytkowników z etycznym wykorzystywaniem informacji. Ponadto, ponieważ biblioteki szkolne są komponentem systemu edukacji formalnej, pracujący w nich bibliotekarze pełnią rolę *loco parentis* w stosunku do uczniów. Tym samym na nich spoczywa obowiązek kierowania etycznymi zachowaniami uczniów w korzystaniu ze zbiorów i informacji.

Rajen Munoo (*Research Consultations and Co-Location Service Add Value to the Reference & Information Services-Instruction Continuum: How Research Librarians Curate their Service at the Singapore Management University Library*) przedstawił wielokierunkowe działania w zakresie informacji i programów kształcenia informacyjnego prowadzone przez bibliotekarzy w Li Ka Shing Library na Singapur Management University. Zaprezentował studium przypadku dotyczące konsultacji prowadzonych w the Centre for English Communication, które są pośrednią formą pomiędzy zajęciami z zakresu alfabetyzacji informacyjnej i Research and Innovation Services (R&IS).

Flippie Van der Walt (*The Reference Librarian's new approach to coaching information literacy for children: new approach in reference and information services in the City of Cape Town*) zwrócił uwagę na potrzebę rozwijania kompetencji informacyjnych wśród uczniów. Ponieważ system kształcenia w RPA nie zapewnia kształcenia w tym zakresie i nie ma tam bibliotek szkolnych, rolę tę przejmują bibliotekarze z bibliotek publicznych. Referent przybliżył programy kształcenia informacyjnego, adresowane do uczniów, które będą realizowane przez bibliotekarzy ze 104 bibliotek publicznych w Kapsztadzie. Yung-ting Chen i Ming-yuan Chu (*Developing Digital Reference Service toward Civic Movements: A Case Study of the Sunflower Student Movement in Taiwan*) zaprezentowali udział bibliotekarzy w zaspokajaniu potrzeb informacyjnych wspomagających rozwój społeczeństwa i umożliwiających obywatelom partycypację w procesach decyzyjnych i uczestnictwo w życiu demokratycznego społeczeństwa na przykładzie Sunflower Student Movement na Tajwanie.

Alissa Sputore (*Sustainable academic libraries in Australia: exploring 'radical collaborations' and implications for reference services*) nakreśliła programy współpracy realizowane przez bibliotekę University of Western Australia, których celem jest zwiększenie zakresu usług dla społeczności uniwersyteckiej. Programy te stanowią istotną część działań informacyjnych i częściowo zastępują dotychczasowe usługi o charakterze tradycyjnym poprzez oferowanie cennych, wieloaspektowych form wsparcia dla studentów.

Podczas Kongresu wielokrotnie ukazywano, jak biblioteki wspierają programy społeczno-ekonomicznego rozwoju prowadzące do podnoszenia jakości życia mieszkańców. Tej problematyce poświęcona była sesja zorganizowana przez sekcje Social Science Libraries oraz Library and Research Services for Parliaments. Swoje referaty zaprezentowali: Bertha Janneke Mostert z RPA (*Parliamentary Libraries as Contributors to Social-Economic Policy and Programme Development for Societal Improvements: a Status Report*); Kayo Denda z USA (*Changing User Needs and Expectations in the 21st Century*), która omówiła zmieniające się potrzeby i oczekiwania użytkowników w XXI w. Natomiast Sylvia Piggott z Kanady (*Customer Service Driven by Adaptability and Focus on People Being Met Where They Want to Be Met Lead to Log-Term Satisfaction*) zwróciła uwagę na konieczność przygotowywania usług dostosowanych do potrzeb użytkowników, jako istotny warunek zapewniania im satysfakcji w korzystaniu z usług bibliotecznych.

Sekcja Libraries for Children and Young Adults, obchodząca w tym roku jubileusz 60-lecia działalności, przedstawiła swoje działania i osiągnięcia w zakresie budowy dynamicznych i silnych bibliotek dla dzieci i młodzieży. Viviana Quiñones przybliżyła historię działalności Sekcji (*IFLA Section Libraries for Children and Young Adults: 60 Years Working for Stronger Library Services for Young People*). Zachęcano do aktywnego udziału w przygotowaniu nowej edycji *the Guidelines for Children's Library Services (Your Participation Needed! Preparing the New Edition of the Guidelines for Children's Library Services)*. Zaprezentowane zostały również programy zainicjowane i prowadzone przez Sekcję (Annie Everall, Ulla Pötsönen, Carolyn Rankin: *The Section's Programmes: Achievements and Perspectives. The New Edition of The World Through Picture Books and Professional Development Through Sister Libraries*), a także zmiany, jakie dokonały się na rynku literatury dla dzieci i młodzieży w Południowej Afryce (Jay Heale: *Yesterday into Tomorrow: The Exciting Progress of South African Literature for Young Readers*).

BIBLIOTEKARSTWO, ARCHIWIZACJA, DIGITALIZACJA, BIBLIOGRAFIA, EO, HISTORIA BIBLIOTEK, ETYKA

Podczas sesji zatytułowanej „IFLA Market – The WOW Factor! What makes a great public library?” zastanawiano się, jakie czynniki decydują o tym, że dana biblioteka jest wspaniałą placówką. Czy decyduje o tym jej budynek, lokalizacja, personel, świadczone usługi lub kombinacja tych wszystkich elementów? Zaprezentowano bibliotekę, która uzyskała nagrodę the *Systematic Public Library of the Year Award*. Tą biblioteką została Kista Public Library w Szwecji.

Sekcja Libraries for Children and Young Adults zwróciła uwagę na znaczenie współpracy między użytkownikami a bibliotekami w zakresie dostępu, rozwoju i przeobrażeń w bibliotekach dla młodych użytkowników. Przedstawiono relacje bibliotekarzy afrykańskich z RPA, Zambii, Nigerii i Burkina Faso na temat udziału bibliotek w pokonywaniu barier cywilizacyjnych i kulturowych i prowadzonych programów promujących edukację (m.in.: Carole Bloch: *Nal'ibali and Libraries: Activating Reading Together*; Ahiauzu Blessing: *Dynamic Partnerships: the Rainbow Book Club in Nigeria*).

Podkreślono niezbędność partnerstwa i współpracy bibliotek z innymi organizacjami, społecznościami lokalnymi i przedsiębiorstwami. Theresa Denton (*Partnerships: a Successful Strategy for Libraries*) w swoim referacie pokazała, jak partnerstwo może przyczynić się do sukcesu usług bibliotecznych, stanowiąc rozwiązanie dla różnych problemów, także finansowych. Referenci ze Stanów Zjednoczonych omówili projekty rozwoju bibliotek prowadzone na kontynencie afrykańskim: działającego od 10 lat „Lubuto Library Partners”, poprzednia nazwa „Lubuto Library” (Jane Meyers: *Vital Partnerships Fueling the Dynamic Development of Libraries for Young People in Zambia*) oraz „Friends of African Village Libraries” (Michael Kevane: *Partnership Experience with Community Libraries in Burkina Faso*).

Bibliotekarze fińscy z Espoo City Library (Pudi Kettunen, Riikka Pohjola i Marko Forstern (*It Takes a Shopping Center to Raise a Child – the Library at the Service Square*)) zaprezentowali realizację projektu przeniesienia dotychczasowej biblioteki dla dzieci i młodzieży Library Apple do nowego centrum handlowego Iso Omena w Matinkylä, w dynamicznie rozwijającej się części Espoo, które rozpocznie swoją działalność w lecie 2016 r. Usługi biblioteczne będą świadczone w tym centrum jako Service Square, obok innych usług dla ludności takich jak: ubezpieczenia społeczne, zdrowotne, poradnie i placówki opieki medycznej. Ponieważ już dotychczas Apple Library oferowała różnego rodzaju działalność informacyjną w zakresie wspierania rodzicielstwa i pomocy medycznej – usytuowanie nowej biblioteki w centrum w takim otoczeniu ma służyć wzmocnieniu realizacji głównych celów przyszłej biblioteki, związanych ze sprawami dotyczącymi zdrowia i opieki społecznej dla młodych użytkowników biblioteki.

W sekcji News Media i Africa zwrócono uwagę na problemy związane z nowymi mediami i rozwiązania podejmowane w tym zakresie przez biblioteki. Sporo uwagi poświęcono digitalizacji czasopism (m.in.: Londeka Dlamini: *News media digitisation at the National Library of South Africa*; Susanne Gellert: *Newspaper Conversion for Digital Applications*). Ulrich Hagenah w referacie *Newspapers in German Language – Progress in Digitisation and Accessibility* przybliżył zmiany zachodzące w federalnej polityce,

których skutkiem może być poprawa działań w odniesieniu do digitalizacji czasopism. Wspomniane zmiany to m.in.: zainicjowanie Europeana Newspapers Project w odniesieniu do czasopism niemieckich, przygotowanie pilotażowego projektu German Research Foundation obejmującego prototypowe projekty digitalizacyjne w 5 bibliotekach uwzględniające m.in. kompletną digitalizację czasopism niemieckich od XVII w. Krista Kiisa (*From historical newspaper to e-newspaper. Challenge for libraries*) ukazała wyzwania, jakie pojawiły się przed Narodową Biblioteką Estonii w związku z digitalizacją czasopism.

Olatundun Oluwatoyin, Gabriel O. Alegbeleye i Fehintola Nike Onifade z Nigerii (*Information Communication Technology (ICT) and its effect on Newspaper Utilisation in University Libraries in Nigeria*) zaprezentowali wyniki badań dotyczących wpływu technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) na wykorzystanie czasopism w bibliotekach uniwersyteckich w Nigerii. Natomiast James Simon ze Stanów Zjednoczonych (*Access to Print, Digitized, and Born-Digital Newspapers from Africa: The North American / Global Conundrum (virtual presentation)*) ukazał stan i wykorzystanie afrykańskiej prasy drukowanej i w postaci elektronicznej w bibliotekach na terenie USA.

Kopana Terry i Eric Weig (*Preserving Kentucky's Newspapers: Analogue Beginnings to Digital Frontier (virtual presentation)*) przedstawili program zabezpieczania czasopism w University of Kentucky Libraries (UKL), zainicjowany w latach 40. XX w. przez Thomasa D. Clarka (1904-2005) i Lawrence'a S. Thompsona (1916-1986).

Tonijala Penn, Robin Butterhof oraz Deborah Thomas z Biblioteki Kongresu (*Voices and Viewpoints: Uses of Historical News for Education and Outreach*) przedstawili ogromne, liczące ponad 10 mln. stron cyfrowe archiwum gromadzące historyczne czasopisma amerykańskie. Dzięki zawartości dostępnej poprzez Chronicling America: American Historic Newspapers historyczna prasa amerykańska jest ponownie wykorzystywana.

Swoimi doświadczeniami w zakresie archiwizacji zasobów internetowych podzielił się Roberto Aguirre Bello (*Archivo de la Web Chilena: Primeros Pasos [Web Archiving in Chile: Early Steps]*); Matjaz Kragelj i Mitja Kovacic (*First Crawling of the Slovenian National Web Domain *.si: Pitfalls, Obstacles and Challenges*); Karolina Holub i Ingeborg Rudomino (*A Decade of Web Archiving in National and University Library in Zagreb*); Steve Witt i Lynne M. Rudasill (*World Sustainable Development Web Archive: Preserving and Disseminating Knowledge for Sustainable Growth*) oraz Vinay Goel (*No Borders: New Approaches to Web Archive Collecting and Access*).

Committee on Copyright and other Legal Matters (CLM) oraz Committee on Freedom of Access to Information and Freedom to Expression (FAIFE) zajęły się problemami etyki w dostępie do zbiorów i informacji. Zwrócono uwagę na zagadnienia związane z prawem autorskim, licencjami i prywatnością w środowisku cyfrowym. Szczególną uwagę skierowano na wpływ postanowień zapisanych w Traktacie z Marakeszu na prawo autorskie oraz na rolę bibliotek w upowszechnianiu tych postanowień. Warto przypomnieć, że podpisany w czerwcu 2013 r. traktat w Marakeszu dotyczy ułatwienia, osobom niewidomym i niedowidzącym oraz osobom mającym trudności w odczytywaniu druku, dostępu do opublikowanych prac (Tobias Schonwetter, Colleen Cook, Peter Jaszi: *Marrakesh – Status of the Treaty; impact on national laws and obligations of libraries*).

Omawiano również problemy etyczne dostępu do zasobów elektronicznych oraz prywatności w sieci. Martyn Wade i Louise Cooke (*Privacy and Libraries*) podkreśliły,

że prywatność, jedno z praw człowieka, jest ważna w każdej kulturze. Jej brak może mieć znaczący wpływ zarówno na obywateli, jak i na całe społeczeństwa. Dlatego też szczególnie biblioteki i ośrodki informacji powinny przestrzegać prywatności, zapewniać obywatelom swobodę wypowiedzi i dostęp do informacji z poszanowaniem prywatności użytkowników. Prawo do ochrony danych osobowych i prawo do prywatności powinny być podstawowymi wartościami w kodeksach etyki zawodowej bibliotekarzy i pracowników informacji we wszystkich krajach.

Sekcja National Libraries zwróciła uwagę na nowe wyzwania stojące przed bibliotekami narodowymi, kładące nacisk na ich dynamizm i innowacyjność w zakresie budowania narodowej polityki informacyjno-bibliotecznej, uwzględniając różne aspekty w budowaniu społecznej spójności, m.in. wielokulturowość. Referaty zaprezentowali m.in. Guy Berthiaume (*The Twain Shall Meet: 10 Years of Evolution and Innovation at Library and Archives Canada*), Aslak Sira Myhre (*Being the National Library for Five Million People: Creating the Idea of the Library for the Whole Century*).

Jos Debeij (*New Legislation for Public Libraries in the Netherlands & the New Role for the Koninklijke Bibliotheek*) przedstawił nową ustawę biblioteczną w Holandii obowiązującą od jesieni 2014 r., obligującą biblioteki publiczne do zapewnienia wszystkim obywatelom dostępu do informacji i kultury, kierując się takimi zasadami jak: niezależność, wiarygodność, dostępność, pluralizm i prawdziwość oraz wynikającą z tego nową rolę dla holenderskiej biblioteki narodowej – Koninklijke Bibliotheek. O strategicznej roli National Library of South Africa w procesie przeobrażeń społecznych i politycznych mówił Rocky Ralebipi-Simela (*Strategic Positioning of the National Library of South Africa (NLSA) as a Change Agent in Social Cohesion and Nation Building*).

Sekcja Bibliography przedstawiła przemiany dokonujące się w bibliografiach narodowych, zwracając szczególną uwagę na sprawy związane z egzemplarzami obowiązkowymi zasobów elektronicznych. Zaprezentowano referaty: Denise Rosemary Nicholson (*Legal Deposit in South Africa*), Edity Lichtenbergovej (*The Czech National Bibliography: new step to completeness*), Stiny Degerstedt i Joakima Philipsona (*Ensuring metadata quality of e-legal deposit in an ever-changing environment*), Mathilde Koskas i Sophie Derrot (*Legal Deposit of E-books in France and its Bearings on Cataloguing and the National Bibliography*). Mówiono o modelowaniu informacji bibliograficznych dla potrzeb Web of Data. Przedstawiono m.in. referaty dotyczące FRBR, FRBROO i PRESSOO (Patrick Le Boeuf: *A Basic Introduction to FRBROO and PRESSOO*; Pat Riva, Maja Žumer: *Introducing the FRBR Library Reference Model*; Niels Ruppelt: *Towards an FRBR compliant catalogue: prospects for the City of Cape Town Public Library Management System*), a także nowego hiszpańskiego portalu *Datos.bne.es* (Ricardo Santos Muñoz, Daniel Vila-Suero, Ana Manchado: *Datos.bne.es: a LOD Service and a FRBR-modelled Access into the Library Collections*)².

W sekcji Law Libraries zastanawiano się nad przyszłością bibliotek prawniczych. Zwrócono uwagę na działania podejmowane w Australii (Kirsty McPhee: *Kom Saam Met My! Leading the Change from the Practice of Law to the Business of Law*), w bibliotekach afrykańskich (John Miller: *African Law Library*), kanadyjskich (Carole Aippersbach, Katy Moore: *Reaching the Diverse Public of Alberta, Canada: How Law Librarians Helped Fill a Gap in Legal Information Delivery and Access to Justice through an innovati-*

² Zob. relację G. Federowicz: Porządek rzeczy. Blog Pracowni Teorii i Organizacji Bibliografii BN. <http://porzadek-rzeczy.bn.org.pl>

ve and collaborative new website), chilijskich (Allen Guerra-Bustamante: *Coexistencia de Normas Vigentes y Derogadas: Un Problema a Resolver [Coexistence of Existing and Repealed Statutes: a Problem to be Resolved]*), Denisse Jimena Espinace Olguín, Carolina de los Ángeles, Salas Prussing: *Historia de la Ley al Alcance de Todos [The History of the Law for everyone]*) i indonezyjskich (Ali Irhamni, Yani Nurhadryani, Joko Santoso: *E-government Service on Law & Legal Libraries: Case Study In Indonesia Government Agencies*).

ORGANIZACJA BIBLIOTEK, ZARZĄDZANIE, STANDARYZACJA, EWALUACJA, STATYSTYKA, STOWARZYSZENIA

Podczas sesji: „IFLA Market – The New IFLA Strategic Plan: Getting Your Section Engaged” zaprezentowano nowy (od 2016 r.), sześćioletni plan strategiczny dla IFLA, zgodnie z którym nowo wybrani funkcjonariusze IFLA oraz wszystkie sekcje i grupy specjalne mają łączyć swoje działania dla realizacji priorytetów zawartych w tym planie.

Sekcje Library Theory and Research oraz Statistics and Evaluation przedstawiły problemy dotyczące pomiaru poziomu dostępu do informacji i rozwoju bibliotek. Zaproponowano nieograniczanie się jedynie do wskaźników ilościowych i zgodnie z Deklaracją Lyonską prowadzenie w większym stopniu badań o charakterze jakościowym, odnoszących się do wpływu bibliotek na rozwój społeczeństwa. Przedstawiono perspektywiczne plany IFLA w tym zakresie (Fiona Bradley (*Measuring Development and Access to Information: IFLA's Plans and Opportunities for Partnership*)).

Dwa wystąpienia (David Streatfield, Sharon Markless i Julia Cottrill: *Gathering and Using Systematic Evidence of Public Library Service Outcomes and of Public Perceptions of Libraries to Secure Sustainability: the Global Libraries Experience* oraz Tyler Schrag, Chris Mefford, Julia Cottrill, Jeremy Paley (*Building a Public Library Impact Data Hub: a Global Libraries "Data Atlas" for Storytelling, Strategy Development, and Collaboration*)) poświęcone były inicjatywie Global Libraries, Fundacji Billa i Melindy Gatesów. GL zapewnia dostęp do informacji za pośrednictwem technologii w bibliotekach publicznych na całym świecie – z naciskiem na programy krajowe w krajach rozwijających się i przekształcających. Fundowane z inicjatywy GL wieloletnie granty wspierały finansowo działania mające na celu zrozumienie potrzeb środowiska lokalnego, zakup komputerów i innego sprzętu dla bibliotek, co pozwoli sprostać tym potrzebom, szkolić pracowników bibliotek i pomóc bibliotekom budować publiczne wsparcie dla długoterminowego finansowania. Przedstawione zostały inicjatywy podejmowane przez Global Libraries, dotyczące m.in. wykorzystania metod opartych na dowodach w planowaniu i ocenie usług bibliotecznych. Ukazano zmiany, jakie się dokonały w podejściu Global Libraries do spraw planowania pomiaru wpływu. Przedstawiono system badawczy Common Impact Measurement System – CIMS (Zunifikowany System Pomiaru Wpływu) opracowany przez Fundację B. i M. Gatesów w celu przeprowadzenia badań oddziaływania programów, wspieranych przez fundację w różnych krajach, na życie mieszkańców. Następnie opisano cel i charakter CIMS i zaprezentowano obowiązkowe i opcjonalne wskaźniki w siedmiu kategoriach: integracja cyfrowa, zdrowie, edukacja, rozwój gospodarczy, komunikacja, kultura i rekreacja oraz rząd i zarządzanie.

Natomiast Karin de Jager z RPA (*Using a New ISO Standard to Measure the Impact of the Lyon Declaration*) zaprezentowała wykorzystanie nowego standardu ISO 16439 *Information and Documentation: methods and procedures for measuring the impact of libraries* do pomiaru i oceny wpływu Deklaracji Lyońskiej na dostępność do informacji i rozwój wśród studentów, którzy byli w sytuacji osób nieuprzywilejowanych.

Sprawami pomiaru wpływu dostępu do opublikowanych badań medycznych w krajach rozwijających się zajmował się Richard Gedye (*Measuring the Impact of Access to Published Medical Research in the Developing World*).

Najma Patel, Janusz Skarzynski i Mary Nassimbeni (*Improving People's Lives: Measuring Harare Public Library's Contribution to Individual and Community Wellbeing*) w swoim referacie zaprezentowali wyniki pomiaru dotyczące wpływu Biblioteki Publicznej w Harare na życie lokalnej społeczności i poprawę jakości jej życia. Podobnych treści dotyczyło wystąpienie referenta nigeryjskiego Nene Favour K. Obasi (*Indices of Access to Information in Nigerian Public Libraries and the Citizens' Political Participation*), który przedstawił wskaźniki dostępu do informacji w nigeryjskich bibliotekach publicznych i udziału obywateli w życiu politycznym.

W Sekcjach Management and Marketing, Academic and Research Libraries oraz E-Metrics Special Interest Group zastanawiano się nad tym, czym jest wartość w odniesieniu do bibliotek i świadczonych usług (m.in.: Ellen Ndeshi Namhila: *The Dilemma of Value as a Concept*; Caroline Brazier, Liz White: *National Libraries and Public Value*; Vivian Lewis: *Articulating Worth: Communicating the Library's Value Proposition*; Elliot Shore: *Measures for Our Time*).

Podczas obrad Committee on Standards zastanawiano się nad wpływem standaryzacji na międzynarodową społeczność bibliotekarską (Patrice Landry: *Overview of the Use and Impact of IFLA Standards*). Przybliżono historię powstawania standardów oraz ich stan obecny, a także wzajemne relacje między standardami IFLA, ISBD, UNIMARC i ISSN (Gaëlle Béquet, Louise Howlett, Mirna Willer: *Interaction between IFLA standards and other library standards: ISBD, RDA, UNIMARC and ISSN: a long-lasting relationship*). Zasygnalizowano zgodności w rozwiązaniach lokalnych z międzynarodowymi standardami (Mohammad-Karim Saberi, Fatemeh Pazooki: *A Comparison of the Conditions of Iran Public Libraries with the IFLA Standards*; Lars Svensson: *Our Standards vs Their Standards: Development and Re-Use of Non-Library Standards in the Cultural Heritage Domain*). Pie Agnese Galeffi (*The ISBD survey (2014) – a report*) zaprezentowała wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród bibliotek na świecie, których celem było zebranie uwag dotyczących użytkowania ISBD i przedstawienie problemów koniecznych do rozwiązania i wskazania kierunków dalszego rozwoju. Christine Oliver (*IFLA's Conceptual Models: Impact and Evolution*) przedstawiła konceptualne modele opracowania dokumentów (FRBR, FRAD, FRSAD) przygotowane przez IFLA, a także zmiany, jakie się tu dokonują.

GROMADZENIE, OPRACOWYWANIE, UDOSTĘPNIANIE, PRZECHOWYWANIE, KONSERWACJA, RODZAJE ZBIORÓW

W programie sekcji Preservation and Conservation oraz Information Technology zaprezentowano referaty dotyczące zmian, jakie dokonały się w ciągu ostatnich lat w zakresie gromadzenia, ochrony i dostępu do zasobów internetowych. Todd Su-

omela (*Growing a Web Archiving Program: A Case Study for Evolving an Organization-Management Plan*) przedstawił historię działań w zakresie archiwizacji zasobów internetowych prowadzonych w bibliotekach kanadyjskiego University of Alberta i ewolucję tych usług. Kosuke Murakami z japońskiej National Diet Library (*Lessons Learned from Twelve Years' Operation of the Web ARchiving Project (WARP)*) omówił założenia i historię WebARchiving Project – WARP, utworzonego w 2002 r. i zlokalizowanego w National Diet Library kompleksowego archiwum zasobów internetowych publikowanych przez instytucje publiczne w Japonii. Przybliżył jego cele, system użyty do wdrożenia oraz współczesne wyzwania pojawiające się przy realizacji tego projektu. W swoim wystąpieniu Joan S. Weeks z Library of Congress (*Timing the World "Wild" Web with Metadata for Everyone*) zwróciła uwagę, że wszyscy, a nie jedynie specjaliści od nowoczesnych technologii komputerowych, mogą być przydatni w przygotowywaniu metadanych dla zasobów internetowych. Pokazała, jak można szybko i w prosty sposób dodawać metadane do MS Word, PowerPoint, czy PDFs, a także jak przygotować wytyczne dotyczące najlepszych praktyk w zakresie dostępności.

Ingrid Parent, przewodnicząca the UNESCO PERSIST Content Task Force, przedstawiła referat: *The Guidelines for the Selection of Digital Content for Long Term Preservation: Aim and Purpose*. Podczas obrad zastanawiano się także, co oznaczają wytyczne w przypadku bibliotek (*What do the Guidelines Mean for Libraries*), archiwów (Diane Beattie (Library and Archives Canada): *What do the Guidelines Mean for Archives*) i muzeów (Susanne Nickel (CIDOC Digital Preservation Working Group) *What do the Guidelines Mean for Museums*).

W sekcji Document Delivery and Resource Sharing zajmowano się problemami wspólnego korzystania z zasobów w globalnym środowisku sieciowym. Przedstawiono rozwiązania stosowane w tym zakresie w Kenii (Judy S. Kasalu, Joseph B. Ojiambo: *Enhancing Access to Electronic Resources Through Collaboration and e-Document Delivery: Experiences of Selected University Libraries in Kenya*), w Indiach (B. Ramesha, A.Y. Asundi: *From Physical to Web-Enabled Delivery: the Odyssey of Document Delivery Services (DDS)*), w Chinach (Qiang Zhu, Xiaoxia Yao: *An Overview of Resource Sharing Activities in China*). Natomiast Candice Townsend przedstawiła zasadnicze zmiany, które czekają międzynarodowe wypożyczanie międzybiblioteczne (*Key Challenges Facing International Interlibrary Loan and Document Delivery*).

Sekcje Audiovisual and Multimedia oraz Acquisition and Collection Development przedstawiły zagadnienia związane z zarządzaniem kolekcjami oryginalnie cyfrowymi. Wiele uwagi poświęcono archiwizacji cyfrowej i problemom dotyczącym organizowania kolekcji zdjęć, fotografii, korespondencji, pamiątek, prywatnych filmów i innych dokumentów (Nancy Friedland: *Merrily We Stream Along!*, Sonia Gherdevich: *Digital Collection Stewardship*). Przedstawiono również wnioski z konferencji dotyczącej Personal Digital Archiving, która odbyła się wiosną 2015 r. (Howard Besser: *Personal Digital Archiving: Issues for Libraries and a Summary of the PDA Conference*). Siang Hock Kia, Adrian Chan, Peter Pak i Jasper Phang (*End-to-End Management of Audiovisual and Multimedia Content and Services – the NLB Experience*) przedstawili doświadczenia The National Library Board of Singapore (NLB), której podlega National Library, National Archives of Singapore (NAS) oraz Public Libraries in Singapore w zakresie zarządzania usługami oraz bogatymi zbiorami multimedialnymi i audiowizualnymi.

Współpracy w zakresie budowy i zabezpieczania dziedzictwa kultury afrykańskiej poświęcona była sesja zorganizowana przez Sekcję Rare Books and Special Collection, podczas której przybliżono m.in. sprawy związane z ochroną, zabezpieczeniem i konserwacją zabytkowych manuskryptów pochodzących z X w. z Timbuktu, starożytnego miasta na północy Mali (Maria Luisa Russo, Dmitry Bondarev: *The Project „Safeguarding the Manuscripts of Timbuktu”: a Synergic Approach to the Preservation of Written Cultural Heritage*, Mary Minicka: *Collaborative Possibilities and Lessons Learned in the Understanding and Conservation of Timbuktu’s Manuscripts*, Francis Garaba: *The Timbuktu Manuscripts: A Model for Preservation in Africa*).

BUDOWNICTWO BIBLIOTECZNE, „ZIELONE” BIBLIOTEKI

Powiązanie ekologii i bibliotekarstwa to jeden z popularniejszych tematów podejmowanych podczas kongresów IFLA. W tym roku również tym problemom poświęcono uwagę. W grupach specjalnych – Environmental Sustainability and Libraries oraz New Professionals zorganizowano warsztaty przybliżające wykorzystanie technologii i materiałów przyjaznych środowisku do budowy budynków bibliotecznych i wyposażenia ich wewnątrz.

W grupach specjalnych Environmental Sustainability and Libraries oraz New Professionals zajmowano się przeobrażeniami ekologicznymi służącymi zrównoważonemu rozwojowi. Przybliżono realizację projektu IFLA „Green Library”, przyjaznego naturalnemu środowisku, ograniczającego zużycie energii elektrycznej, wody czy papieru i upowszechniającego problematykę ochrony środowiska. Nathalie Bezerra Cardoso i Elisa Campos Machado (*Sustainable and Green Libraries in Brazil: Guidelines for Local Governments*) przedstawiły działania brazylijskich bibliotek publicznych, zwłaszcza the Biblioteca Parque do Estado w Rio de Janeiro na rzecz ochrony środowiska, potwierdzone uzyskaniem certyfikatu Gold LEED Environmental Certificate. Omówiły także projekt Ministerstwa Środowiska „Sala Verde”, w ramach którego przekazano do bibliotek publicznych zbiory książek na temat ochrony środowiska, zachęcając je do ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju w bibliotekach brazylijskich. Zaproponowano przyjęcie krajowych wytycznych dotyczących wdrażania ekologicznej, narodowej polityki w bibliotekach całego kraju.

Ivan Kraljevic i Petar Lukacic (*Project Green Library in Croatia*) omówili realizację Projektu Zielonej Biblioteki w Chorwacji, który z małego realizowanego lokalnie przeobraził się w przedsięwzięcie na skalę krajową. Projekt Green Library został zainicjowany w Chorwacji w 2011 r. przez Librarian Association of Istria z zamiarem edukowania społeczeństwa i budzenia świadomości na temat zrównoważonego rozwoju i konieczności ochrony środowiska. Od 2013 r. Public Library Fran Galović w Koprivnicy włączyła te idee i „zielone” tematy do programu regularnych działań. W 2014 r. podczas zjazdu Croatian Library Association Projekt Zielonej Biblioteki został rozszerzony na cały kraj i utworzono Grupę Roboczą dla spraw Zielonych Bibliotek (Working Group for Green Libraries). Jej celem jest utworzenie sieci bibliotek gotowych do włączenia się do projektu, partycypowanie w kształceniu społeczeństwa i budzenia świadomości odnośnie znaczenia zrównoważonego środowiska, jak również zachęcanie do tego za pośrednictwem bibliotek i stowarzyszeń bibliotekarskich.

Jane Achieng (*Preparedness of University Libraries as Drivers for Green Transformation and Sustainable Development: the Case of University of Nairobi Library, Kenya*) przedstawiła gotowość nigeryjskich bibliotek uniwersyteckich do przeprowadzania transformacji pod kątem ich przyjazności dla środowiska. Przeanalizowała stan przygotowania nigeryjskich bibliotek, umiejętności personelu, infrastrukturę, materiały pochodzące z Internetu, by wskazać ich znaczenie dla „zielonej transformacji”.

Petra Hauke (*How to become / How to identify a Green Library? Standards for Certification*) przedstawiła normy dotyczące certyfikacji bibliotek przyjaznych środowisku. Próbowała odpowiedzieć na pytanie, jak stać się zieloną biblioteką i jak rozpoznać bibliotekę, którą można określić tym mianem, nie tylko w odniesieniu do aspektów architektonicznych, ale szczególnie ze względu na świadczone usługi i systemy zarządzania. Przybliżyła także najlepsze praktyki w zakresie ekologicznego bibliotekarstwa (Northwestern University Library w Evanston, Illinois; The Clarksville Montgomery County Public Library w Tennessee; Green Library of the Neighbourhood w Berlinie, Niemcy).

W sekcji Library Buildings and Equipment zaprezentowano wizjonerskie projekty biblioteczne dotyczące tak budynków, jak i wyposażenia. Tracy Engel Lesneski ze Stanów Zjednoczonych (*Transforming Mid 20th-Century Libraries to Meet 21st-Century Needs*) w swoim wystąpieniu zwróciła uwagę na przekształcanie budynków bibliotecznych wznoszonych w połowie XX w. tak, by odpowiadały potrzebom współczesnych placówek gromadzących różnego rodzaju zbiory i prowadzących rozbudowaną działalność na rzecz użytkowników. Ukazała, że obiekty biblioteczne budowane w Stanach Zjednoczonych w latach 1950-1970, wykorzystujące w swoich konstrukcjach „brutalne” betonowe rozwiązania, przypominały bunkry z ograniczonym dostępem światła dziennego i bardzo często były projektowane w atmosferze lęków i obaw okresu zimnej wojny. Podejmowane są starania ich modernizacji, choć wiele z nich, mimo swojej wartości, wpisywanych jest na listę budynków przeznaczonych do rozbiórki, bowiem nie odpowiadają one potrzebom użytkowników XXI w. Nawiązała do tego referentka z RPA (Judy C. Henning: *Future Library Space: Renovations to Meet Client Needs*), która przedstawiła przekształcanie dotychczasowych budynków bibliotecznych (Mucleneuk Campus Library i Science Campus Library) i ich wyposażenia na terenie University's Colleges w Pretorii pod kątem ich dostosowania do możliwości zaspokajania bieżących i przyszłych potrzeb klientów bibliotek, ze szczególnym uwzględnieniem osób ze specjalnymi potrzebami. Z kolei J. Tuomas Harviainen i Harri Pikka (*Audio-Spatial Co-design of Library Spaces. Implications from Case: Vantaa*) przedstawili architektoniczne zmiany, jakich dokonano w czterech placówkach bibliotecznych wchodzących w skład Vantaa City Library w Finlandii, z których najstarsza w Hakunila została wybudowana w 1976 r. W efekcie prac architektonicznych, do których włączeni zostali pracownicy, użytkownicy i osoby niebędące użytkownikami, zaprojektowano nowe przestrzenie biblioteczne dogodne dla wszystkich zainteresowanych, ale również zmniejszone zostały koszty eksploatacji urządzeń i wykorzystanych powierzchni. Wystąpienie sugerowało, w jaki sposób biblioteki mogą wykorzystać swoje powierzchnie dla bardziej efektywnej realizacji usług w przyszłości. Jednakże niewiele spośród 320 tys. bibliotek publicznych na świecie może sobie pozwolić na kosztowne projekty architektoniczne, by dostosować swoje obiekty do potrzeb użytkowników.

W wystąpieniu Ariego Katza (*Library Design for the Rest of the World: How Beyond Access is Helping Librarians Rethink Space in Developing Countries*) ukazano, że moż-

liwe jest przeprojektowywanie istniejących placówek bez ogromnych nakładów finansowych, również w krajach rozwijających się. Przedstawiono program modernizacji bibliotek „Beyond Access”, kierowany przez IREX i finansowany przez Fundację Billa i Melindy Gatesów oraz opracowany dla potrzeb programu przewodnik i program szkoleń dla bibliotek, które zamierzają dokonać zmian w reorganizacji przestrzennej swoich placówek. Przedstawicielki the National Library Board z Singapuru: Lynn Koh, Lynette Kang i Felicia Chan (*Every Reader a Library, Every Library its Reader: Designing Responsive Libraries for our Communities*) zaprezentowały nowo otwartą bibliotekę publiczną – Sembawang Public Library – jako przykład projektowania budynków bibliotecznych zgodnych z wizją NLB nowoczesnej biblioteki przyszłości, kierującej swoje usługi do różnorodnych grup użytkowników i umożliwiającej im naukę, rozrywkę i rozwój zainteresowań.

KSZTAŁCENIE W ZAKRESIE LIS

Istotne z punktu widzenia przyszłości zawodu i roli, jaką biblioteki, bibliotekarze i pracownicy informacji mają pełnić w przeobrażaniu współczesnego świata i minimalizacji problemów, na które napotykać ludzie na początku XXI w., były obrady sekcji Education and Training, Library Theory & Research oraz Grupy Specjalnej LIS Education in Developing Countries. Tematem głównym było zapewnianie jakości w kształceniu bibliotekoznawczym w sytuacji dokonujących się zmian w otoczeniu bibliotek. Simon Edwards (*CILIP Accreditation: Ensuring students are prepared for professional practice*) zwrócił uwagę na konieczność uwzględniania w kształceniu z zakresu LIS zagadnień związanych m.in. z ograniczeniami finansowymi, nowymi obszarami, gdzie mogą być przydatni specjaliści w tym zakresie oraz przybliżył rolę brytyjskiego CILIP (The Chartered Institute of Library and Information Professionals) w procesie akredytacji. Zasygnalizował strategię przydatne dla realizacji tych tematów, wykorzystywane przez profesjonalne organizacje. W wystąpieniu została również przedstawiona nowa metodologia do akredytacji akademickich i zawodowych programów, przyjęta w 2013 r., oraz jej wpływ na akredytację.

Zwrócono uwagę na potrzebę uwzględniania w procesie kształcenia uwarunkowań regionalnych (m.in. krajów Azji Południowo-Wschodniej) i dostosowywanie się do międzynarodowych rozwiązań w krajach wysoko rozwiniętych (m.in.: Chutima Sacchanand: *Quality assurance of library and information science education in the ASEAN countries: Moving towards regionalisation and internationalisation*; Munyaradzi Shoko, Marceline Chikomo, Collence T. Chisita: *Towards a Southern African regional qualification framework: Enhancing quality through quality assurance in higher and tertiary LIS education programmes in Zimbabwe*; Nicole Johnston, Jassmin Mohammed Jirjess, Judith Mavodza: *Exploring the Extent to Which English LIS Masters Programs in the UAE and Qatar Meet the Skills and Knowledge Needs of Employers in the Library and Information Studies Field*).

Przedstawiono osiągnięcia i problemy formalnego kształcenia w zakresie LIS w ostatnim dziesięcioleciu w Republice Malawi (Winner Chawinga (*A decade of Formal Library and Information Science Education in Malawi: Successes, Opportunities and Challenges*)), ukazano kształcenie bibliotekoznawcze w Nigerii (Chinwe Veronica Anunobi: *Producing a New Brand of Library Educators through Collaborative Teaching: a Position from Developing Countries*), kształcenie zdalne w Tunezji (Tarek Ouerfelli: *Le*

Programme de Formation Continue à Distance des Professionnels de l'information en Tunisie), Nigerii (Ukoha O. Igwe, Edeama O. Onwuchekwa: *Creating a Virtual Library for Distance Learners in Nigeria*) i Botswanie (Priti Jain, Boemo Nlayidzi Jorosi: *LIS Education in Botswana: a Case of DLIS at the University of Botswana*).

Podczas sesji posterowej zaprezentowano 132 plakaty, a w wystawie tradycyjnie towarzyszącej Kongresowi wzięło udział 68 wystawców. W Kongresie i Konferencji udział wzięło 3190 osób ze 112 krajów. Największą grupę (1449) stanowili przedstawiciele Południowej Afryki. Oznacza to, że liczba osób uczestniczących była mniejsza niż w poprzednich Kongresach: o 782 w stosunku do Singapuru i o 699 w stosunku do Lyonu. Na miejsce 83. Kongresu, w 2017 r., wybrano Wrocław. Jest to ogromny sukces polskiego bibliotekarstwa, z Biblioteką Narodową na czele, która była inicjatorem starań o organizację kongresu w naszym kraju, oraz Wrocławia. Film prezentujący Wrocław i jego biblioteki wraz z interesującym i dowcipnym wystąpieniem Prezydenta Wrocławia – Rafała Dutkiewicza był bardzo gorąco przyjęty przez uczestników sesji zamykającej obrady i wiele osób już deklaroowało swój przyjazd na 83. Kongres IFLA.

W tym roku do zwiedzania zaproponowano kilkanaście bibliotek należących do różnych sieci, zarówno na terenie miasta, jak i poza jego obszarem, m.in. w Stellenbosch, Franschhoek i Paarl.

Kongres w Kapsztadzie zapoczątkował okres sprawowania funkcji przez Donnę Scheeder z Biblioteki Kongresu, nową przewodniczącą IFLA.

Elżbieta Barbara Zybert
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do Redakcji 19 września 2015 r.

„ZAKOCHAJ SIĘ W BIBLIOTECE”
X Jubileuszowe Forum Młodych Bibliotekarzy
(Warszawa, 17-18 września 2015 r.)

Pod hasłem „Zakochaj się w Bibliotece” w dniach 17-18 września 2015 r. odbyło się X Jubileuszowe Forum Młodych Bibliotekarzy w Warszawie. Organizatorami tegorocznego Forum byli: Zarząd Oddziału Warszawskiego i Biuro Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz cztery warszawskie biblioteki: Centralna Biblioteka Wojskowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Biblioteka Narodowa oraz Biblioteka Główna Politech-

niki Warszawskiej, w których odbywały się kolejne sesje. Patronat honorowy nad wydarzeniem objęła Małgorzata Omilanowska, minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Hanna Gronkiewicz-Waltz, prezydent m.st. Warszawy. Sponsorem głównym X FMB była firma MOL, a wśród sponsorów i partnerów znaleźli się także: IBUK libra, Aleph, Emerald, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, Polskie Towarzystwo Biblioterapeutyczne oraz Biuro Kultury Urzędu m.st. Warszawy.

Uroczyste otwarcie forum, które zgromadziło blisko 200 bibliotekarzy z całej Polski oraz zaproszonych gości, odbyło się w Centralnej Bibliotece Wojskowej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego. Podczas sesji otwierającej uczestnicy mieli okazję wysłuchać prezentacji Mai Kimnes z Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. C.K. Norwida w Zielonej Górze *Zaczęło się w Zielonej Górze. 10 lat Forum Młodych Bibliotekarzy*. .

Forum stało się także okazją do wręczenia nagród Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich za 2014 rok: Tygodnia Bibliotek, Bibliotekarza Roku oraz Nagrody Naukowej SBP im. A. Łysakowskiego. Tytuł Bibliotekarza Roku 2014 wręczono Witoldowi Gagackiemu – dyrektorowi Miejskiej Biblioteki Publicznej im. W. Kętrzyńskiego w Kętrzynie, zaś laureatami Nagrody Naukowej im. A. Łysakowskiego zostali: Alicja Matczuk i Sebastian Dawid Kotuła z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie oraz Magdalena Cyrklaf z Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu. Wręczono także wyróżnienia w konkursie fotograficznym *Zakochaj się w Bibliotece*, ogłoszonym z okazji X Forum. Wyróżnienia otrzymali: Elżbieta Stawska z Biblioteki Uniwersyteckiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie za zdjęcie *Podziel się szczęściem* oraz Urszula Ofanowska, z tej samej biblioteki, za zdjęcie *No, weź to, poczuj!*

Dla uczestników forum przygotowano 18 referatów, 7 warsztatów oraz 5 stolików eksperckich w kilku blokach tematycznych: S jak Studia, U jak Umiejętności, K jak Kontakty, C jak Codziennosc, E jak Energia oraz S jak Start. Referaty, warsztaty i stoliki przygotowali sami bibliotekarze, dzieląc się swoją wiedzą, umiejętnościami oraz doświadczeniami. Wśród tematów poruszanych podczas kolejnych sesji w Bibliotece Uniwersyteckiej oraz Bibliotece Narodowej znalazły się m.in. doskonalenie zawodowe, w tym udział w programie Erasmus+, wirtualizacja przestrzeni bibliotecznej, wykorzystanie w pracy bibliotekarza nowych technologii, jak e-learning, gamifikacja, social learning, ale także podejmowanie nowych wyzwań, jak biblioterapia i bajkoterapia.

Szczególnym zainteresowaniem cieszyły się warsztaty, m.in. prowadzony przez Martynę Czekałę i Aleksandrę Wieczorek z Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Jana Pawła II w Opolu warsztat *Najwyższe wieże i dzikie bestie, czyli o tym, że flash mob jest idealnym narzędziem promocji literatury i biblioteki*, podczas którego zaprezentowane zostały doświadczenia prowadzących w dziedzinie flash mobu. Prowadzące pokazały także świetne flash moby z różnych miast, zaprosiły bibliotekarzy do opracowania własnych działań, a także zorganizowania wspólnej akcji, przeprowadzonej w okolicach BUW. Bardzo inspirujący okazał się także warsztat *Coś z niczego – czyli jak przeprowadzić ciekawe warsztaty korzystając z tego, co mamy wokół siebie*, prowadzony przez Oliwię Dąbrowską i Angelinę Wójtowicz z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie, pokazujący jak wykorzystywać do pracy z dziećmi wiele elementów, które na pierwszy rzut oka wcale nie kojarzą się z biblioteką.

Dobrymi praktykami wykorzystywanymi w pracy bibliotekarza-pedagoga podzieliła się Paulina Knapik z Nowohuckiej Biblioteki Publicznej w Krakowie, która

podczas warsztatu *Książka receptą na szczęście – bajkoterapia jako warsztat pracy bibliotekarza-pedagoga*, przedstawiła m.in. podstawowe zagadnienia dotyczące biblioterapii i bajkoterapii, zaprezentowała warsztat pracy biblioterapeuty, pokazała jak bajki, poprzez dobór odpowiednich tekstów, mogą oddziaływać na dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.

Elżbieta Dydak i Katarzyna Morawska z Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informatycznego oraz Małgorzata Dąbrowska przeprowadziły dwa warsztaty: *Jak przeprowadzić dyskusję, żeby zaangażować uczestników?* oraz *Jak w dobrej atmosferze generować ciekawe pomysły?*, podczas których uczestnicy mogli dowiedzieć się m.in. jak zadawać pytania, jak angażować uczestników do wypowiedzenia się lub odwrotnie – jak zrównoważyć emocje, oraz jak zorganizować i przeprowadzić spotkanie za pomocą dwóch metod: burzy mózgów i World Cafe.

Forum towarzyszyła, zorganizowana w Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej, konferencja poświęcona tworzonej przez Bibliotekę Narodową oraz Politechnikę Warszawską, Zintegrowanej Platformie Polskich Czasopism Naukowych „Merkuriusz”. Więcej informacji na stronie X Forum Młodych Bibliotekarzy: <<http://10fmbssbp.wix.com/oddzialwarszawskisbp>>.

Forum było okazją do wymiany doświadczeń i zdobywania nowych umiejętności, do dzielenia się wiedzą i umiejętnościami, ale także do integracji środowiska bibliotekarskiego, do zdobywania poczucia przynależności do grupy ludzi aktywnych, kreatywnych, zorientowanych na nieustanny rozwój, ludzi bibliotekarskiego świata.

Mamy nadzieję, że uczestnicy wyjechali z Warszawy pełni energii, wspaniałych pomysłów, zmotywowani do nowych, kreatywnych działań w swoich bibliotekach, a także zainspirowani do zdobywania kolejnych szczebli bibliotekarskiej kariery. XI Forum Młodych Bibliotekarzy odbędzie się w Opolu.

Bożena Chlebicka-Abramowicz
Biblioteka Główna Wojskowej Akademii Technicznej
Zarząd Oddziału Warszawskiego SBP

SPROSTOWANIE

W „Przeglądzie Bibliotecznym” 2015 z. 3, w sprawozdaniu Katarzyny Janczulewicz: „Zarządzanie zasobami niematerialnymi biblioteki w społeczeństwie wiedzy” IX Baltycka Konferencja – Zarządzanie i Organizacja Bibliotek (Gdańsk, 14-15 maja 2015 r.), wkraść się błąd w nazwisku Pani dyrektor Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego Grażyny Jaśkowiak. Bardzo przepraszamy.

Redakcja

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2015 z. 4
PL ISSN 0033-202X



Bibliothekare zwischen Verwaltung und Wissenschaft. 200 Jahre Berufsbilddebatte. Hersg. von Irmgard Siebert und Thorsten Lemanski. Frankfurt a. M.: Klostermann, 2014, 278 s. (Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie, Sonderbände 111). ISBN: 978-3-465-04208-2

Publikacja *Bibliotekarze między zarządzaniem a nauką. 200 lat debaty na temat wizerunku zawodowego* stanowi kolejny, 111 specjalny tom najstarszego i ważnego w Niemczech czasopisma poświęconego bibliotekoznawstwu i bibliografii. Dotyczy ona tematu niezwykle kontrowersyjnego i ostro dyskutowanego w środowisku. Jest nim profil zawodowy bibliotekarzy, a ściśle mówiąc grupy najwyższej usytuowanej w hierarchii, czyli bibliotekarzy naukowych lub inaczej fachreferentów,

żeby skorzystać z przyjętej już w naszej literaturze przedmiotu kalki językowej. Aby zobrazować ich status i kompetencje zawodowe warto przypomnieć, że są to pracownicy naukowcy, którzy w trzystopniowej strukturze zatrudnienia stanowią służbę wyższą (Höherer Dienst). Niższe stanowiska zajmują bibliotekarze dyplomowani, będący absolwentami trzyletnich szkół wyższych w zakresie bibliotekoznawstwa, nauki o mediach i informacji oraz asystenci biblioteczni. Kwalifikacje fachreferentów są jednoznacznie określone, mają oni ukończone studia magisterskie z danej dziedziny wiedzy oraz zawodowe wykształcenie bibliotekarskie, tzw. Referendariat, który trwa dwa lata i kończy się egzaminem państwowym. Spośród nich rekrutują się dyrektorzy bibliotek i kierownicy kluczowych oddziałów. Fachreferenci realizują podstawowe zadania bibliotekarzy (specjalistów) dziedzinowych, takie jak gromadzenie zbiorów (w sensie doboru), opracowanie rzeczowe, specjalistyczna informacja naukowa, współpraca z pracownikami naukowymi (funkcja pomostu między biblioteką i uczelnią), zarządzanie i organizacja pracy. Założone w 1900 r. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Niemieckich (VDB – Verein Deutscher Bibliothekare) pozostaje do dziś związkiem zawodowym fachreferentów¹.

¹ Wiele aspektów działalności fachreferentów prezentują artykuły w materiałach pokonferencyjnych: *Bibliotekarz dziedziny w bibliotekach akademickich*. Oprac. Anna Bogłowska, Jolanta Szewczak, Toruń 2001.

Można przyjąć, że odpowiednikiem fachreferentów w polskich bibliotekach akademickich są bibliotekarze dyplomowani, którzy zgodnie z ustawą *Prawo o szkolnictwie wyższym* z 2005 r. są nauczycielami akademickimi, wykonują zadania naukowe, dydaktyczne i organizacyjne oraz podlegają okresowej ocenie. Analogia dotyczy prawnego statusu na uczelni, lecz różna jest praktyka codziennych czynności z powodu odmiennych rozwiązań strukturalnych w bibliotekach oraz braku u nas samodzielnych stanowisk bibliotekarzy dziedzinowych. Jednak w obydwu przypadkach mamy do czynienia z elitą bibliotekarstwa akademickiego, której istnienie i funkcjonowanie prowokuje od czasu do czasu pytania, czy jest ona w ogóle potrzebna, a jeśli tak, to w jakiej formie i z jakimi kompetencjami? Takie pytania wywołała u nas ostatnio ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów, wśród których znalazł się zawód bibliotekarza dyplomowanego.

Prowadzona w Niemczech debata toczy się wokół podstawowego pytania, czy praktyka zawodowa bibliotekarzy bliższa jest zarządzaniu (administrowaniu), czy jest działalnością naukową i twórczą? Prezentowany tom specjalny zawiera 13 artykułów napisanych przez wybitnych teoretyków i praktyków bibliotekarstwa, profesorów Wyższej Szkoły Zawodowej w Kolonii i Wyższej Szkoły Mediów w Stuttgarcie, dyrektorów znaczących bibliotek uniwersyteckich w Monachium, Marburgu, Bayreuth, Dreźnie, Paderborn, Düsseldorfie oraz zawodowo doświadczonych fachreferentów. Trzy z nich stanowią referaty wygłoszone na konferencji na temat „Fachreferat dzisiaj. W polu napięcia między nauką a zarządzaniem” (Düsseldorf 2012 r.), cztery pierwsze o charakterze historycznym są przedrukami, a pozostałe artykuły zostały napisane specjalnie do tej publikacji. Tom zamykają noty o autorach oraz bibliografia w wyborze dotycząca tematu debaty (s. 265-277).

Prezentowana publikacja poświęcona jest pamięci Paula Raabe (1927-2013), wieloletniego dyrektora (1968-1992) Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel, wybitnego literaturoznawcy i kustosa skarbów piśmiennictwa okresu średniowiecza i renesansu o światowym znaczeniu, który w swej bogatej działalności ma także polski akcent, bowiem w 1987 r. otrzymał tytuł doktora honorowego Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Artykuł Paula Raabe *Bibliotekarz i książki* (pierwodruk ukazał się ponad 40 lat temu) otwiera całość tomu i jednocześnie jego część historyczną, na którą składają się następujące teksty: Wilfried Enderle *Odpowiedzialna opieka nad zbiorami bibliotecznymi. O genezie i funkcjonowaniu naukowego fachreferatu w Niemczech w latach 1909-2011*; Sven Kutner *Spór Wieder-Buzàs 1959-1962. Kulisy dyskusji o wizerunku zawodowym w późnym okresie powojennym* oraz Dirk Barth, Ralf Bruggbauer *Między fachreferatem, zarządzaniem i technologią informacyjną. O rzeczywistości zawodowej bibliotekarzy naukowych w uniwersalnych systemach bibliotecznich*.

Prowadzona debata sięga początków XIX w., kiedy to w 1820 r. po raz pierwszy o wykształceniu bibliotekarza napisał Friedrich Adolf Ebert, sekretarz Królewskiej Biblioteki Publicznej w Dreźnie². Jego pisma są traktowane w literaturze przedmiotu jako początek dyskusji na temat zadań, wiedzy i umiejętności bibliotekarzy. Upłynęło wiele czasu, gdy na mocy pruskiego dekreту z 15 grudnia 1893 r. okreś-

² Ebert, Friedrich Adolf: *Die Bildung des Bibliothekars. Zweite umgearbeitete Ausgabe*. Leipzig: Steinaecker und Wagner, 1820. Dostępny w WWW: <<http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz>>.

lono kwalifikacje naukowej służby bibliotecznej w Królewskiej Bibliotece w Berlinie i w bibliotekach uniwersyteckich. Od tej pory zawodowi bibliotekarze zaczęli zastępować profesorów – bibliotekarzy. Ta zmiana nie nastąpiła od razu, początkowo wykonywali oni zadania przeważnie administracyjne, a gromadzenie zbiorów – późniejsza domena fachreferentów – pozostawało nadal w gestii dyrektora biblioteki uniwersyteckiej lub profesorów w bibliotekach poszczególnych katedr i seminariów.

Z historii debaty prowadzonej na omawiany temat warto wymienić jeszcze dwa ważne jej momenty. Jednym z nich była patetyczna polemika z lat 1959-1962, którą prowadził Joachim Wieder i Ladislaus Buzás na łamach międzynarodowego czasopisma „Libri”. Jedna strona sporu broniła tradycyjnego wizerunku bibliotekarza jako dobrze wykształconego humanisty i sprzeciwiała się sprowadzeniu jego warsztatu do sprawnie realizowanych usług bibliotecznych. Oponenti uważali natomiast taki model za staroświecki i bez perspektywy rozwoju.

Drugi moment debaty, bardzo głośny i nieodległy w czasie, stanowi dyskusja na łamach miesięcznika „Bibliotheksdienst” w 1998 r. na temat przyszłości i kierunku zmian zadań fachreferentów w związku z coraz większą obecnością mediów cyfrowych w informacji i komunikacji naukowej. Zdecydowane poglądy „za” i „przeciw” wymieniali między sobą żywo zaangażowani: Helmut Oehling, Uwe Jochum oraz Peter te Boekhorst i Klaus Ceynowa, zdanie wyważone przedstawiła Sabine Wefers. Padły wówczas pytania, czy stanowiska fachreferentów mają w ogóle przyszłość, czy podjęcie nowych zadań będzie dla nich ratunkiem³.

Odpowiedzią na te pytania jest druga część artykułów recenzowanego tomu, która prezentuje zadania aktualnie realizowane przez fachreferentów w konkretnych bibliotekach. Tę problematykę podejmują: Annette Klein: *Samoorganizacja, odpowiedzialność, rozwój organizacyjny. O roli bibliotekarza naukowego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Mannheim*; Inka Tappenbeck, Achim Osswald: *Specjalistyczne usługi informacyjne. Nowa perspektywa w pracy fachreferatu*; Michael Golsch: *Czy ekonomizacja biblioteki? Punkt wyjścia SLUB (Saksońskiej Biblioteki Krajowej i Uniwersyteckiej) w Dreźnie*”.

Wyraźnie akcentowana jest zmiana w zakresie zadań, metod i technik pracy fachreferentów. Gromadzenie zbiorów i opracowanie rzeczowe nie stanowią już ich domeny. Korzystanie z modelu stałych zamówień *approval-plans* i *patron driven acquisition* polega na przerzuceniu merytorycznego doboru tytułów z określonych dziedzin na dostawcę, czyli poza bibliotekę. Do tego dochodzi oszczędność, jaka wiąże się z bezpłatnym dostarczaniem książek wraz z gotowymi opisami bibliograficznymi. Również przystępowanie bibliotek do dużych umów konsorcyjnych pozostawia fachreferentom niewielkie pole do podejmowania decyzji o wyborze tytułów. Także opracowanie rzeczowe uległo redukcji z uwagi na przejmowanie (kopiowanie) opisów wraz z hasłami przedmiotowymi i symbolami klasyfikacji systematycznej.

W wyniku tych przemian jedynie zadanie udzielania specjalistycznej informacji radykalnie się rozszerzyło. Fachreferent odpowiedzialny za daną dziedzinę wie-

³K. Hudzik: Bibliotekarz dziedzinowy – doświadczenia niemieckie a polskie możliwości ich adaptacji. W: *Bibliotekarz dziedzinowy w bibliotekach akademickich*. Oprac. Anna Bogłowska, Jolanta Szewczak. Toruń 2001, s. 71-74 (przedstawia debatę prowadzoną w 1998 r.).

dzy musi posiadać znajomość jej aktualnych problemów badawczych i terminologii, aby jako partner pracowników naukowych i studentów, mógł formułować odpowiedzi na pytania o literaturę dostępną fizycznie w bibliotece, w sieci lokalnej i w rozległych sieciach naukowych. Nawigacja w sieci wymaga od niego krytycznej oceny informacji, jej opracowania w postaci hiperlinku, następnie dogodnego przygotowania do korzystania i bezpiecznego jej archiwizowania. Jakość tego rodzaju pracy polega na rozbudowie dziedzinowego archiwum tekstowego. Do fachreferenta należy także prowadzenie szkoleń w zakresie korzystania ze specjalistycznych baz danych oraz opracowanie materiałów szkoleniowych i instrukcji.

Ważne pozostają również zadania w obszarze kierowania i zarządzania. Poza tradycyjnymi stanowiskami kierowników podstawowych oddziałów są funkcje „przekrojowe”, dotyczące całej biblioteki, tzw. Stabsfunktionen. Należą do nich: kształcenie, *public relation*, planowanie i koordynacja automatyzacji biblioteki, kierowanie zespołem ds. projektów, zmiany organizacyjne, dopasowanie i reakcja na nowe zadania, integracja czynności (procesów), przepływ informacji, konceptualne współtworzenie polityki bibliotecznej.

Dziś można powiedzieć, że klasyczny fachreferat nie istnieje. W sytuacji nowych mediów cyfrowych oraz zmian określanymi słowami: *budżetowanie*, *odpowiedzialność ekonomiczna*, *rachunek kosztów*, *biblioteka zorientowana na usługi*, biblioteki potrzebują jako fachreferentów: bibliotekarzy-informatyków i bibliotekarzy-menedżerów.

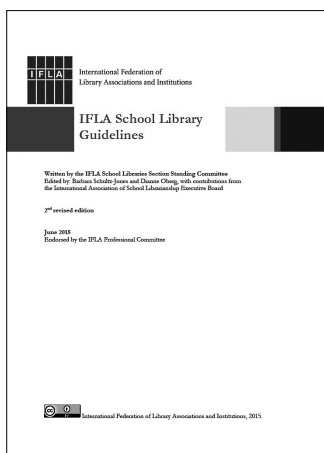
Pozostaje pytanie, czy opublikowany tom zakończy debatę, czy da impuls do dalszych refleksji? Widać, że mamy do czynienia z dwoma wyraźnie różnymi podejściami do zawodu bibliotekarza naukowego, jedno o nastawieniu humanistycznym, drugie ekonomiczno-menedżerskim. Taka polaryzacja stanowisk postrzegana jest dramatycznie, niektórzy mówią wręcz, że w dualizmie „nauka – zarządzanie” tkwi tragedia tego zawodu.

Dobrym zakończeniem niniejszej prezentacji może być pragmatyczny głos dra Renke Simsa, obecnego przewodniczącego Komisji ds. Pracy Fachreferatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Niemieckich⁴. Uważa on, że debaty na temat fachreferentów toczą się od początku powstania tego zawodu, pojawiają się cyklicznie i mimo nowych etykiet właściwie stale dotyczą tego samego pytania o to, jak *naukowy ma być bibliotekarz naukowy*. Praktyka pokazuje, że fachreferenci potrzebują naukowych kwalifikacji w swojej codziennej pracy, ponieważ wykonują usługi na rzecz nauki i wspierają naukowców i studentów. Naukowość fachreferentów potwierdzają dobrze przygotowane projekty i rozwój nowych usług bibliotecznych – a to wszystko jest możliwe tylko dzięki ich dobremu wykształceniu akademickiemu i specjalistycznym umiejętnościom. Naukowe kwalifikacje są potrzebne po to, aby biblioteki były rozwijane jako instytucje konkurencyjne na przyszłość i dobrze służące nauce.

Krystyna Hudzik
Biblioteka Główna UMCS w Lublinie

Tekst wpłynął do Redakcji 3 października 2015 r.

⁴R. Sims: *Berufsbilddebatten – wozu?* „VDB-Mitteilungen“ 2014, nr 1, s. 17.



IFLA School Library Guidelines [online]. Written by the IFLA School Libraries Section Standing Committee. Ed. by: Barbara Schultz-Jones and Dianne Oberg, with contributions from the International Association of School Librarianship Executive Board. 2nd rev. ed. June 2015. Endorsed by the IFLA Professional Committee. International Federation of Library Associations and Institutions, 2015. Dostępny w WWW: <<http://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf>>.

W lipcu 2015 r., tuż przed kongresem IFLA, ukazało się nowe, drugie wydanie wytycznych dla bibliotek szkolnych. W porównaniu z poprzednią edycją z 2002 r. (*The IFLA/UNESCO School Library Guidelines*, ed. by Tove Pommer Sætre, Glanys Willars¹) zestaw wytycznych jest nie tylko uaktualniony, ale również poszerzony o nowe treści. We wstępie, jak i przy poszczególnych rozdziałach, autorki odwołują się przede wszystkim do tekstu *Manifestu bibliotek szkolnych*, który został opublikowany przez IFLA/UNESCO w 1999 r. i przetłumaczony na wiele języków (*IFLA/UNESCO School Library Manifesto*). Cała idea wytycznych i ich zastosowania w praktyce została w tekście wstępnym opisana w dwu częściach: „myśl globalnie” i „działaj lokalnie”. Ta globalizacja, potraktowana nie jako efekt napięcia między biblioteczną lokalnością a globalnością, ale naturalny proces, polegający na odpowiednim implementowaniu międzynarodowych zaleceń, zgodnie z miejscowymi potrzebami i możliwościami, staje się *leitmotivem* najnowszych wytycznych. Zaznaczają się w nich nowe trendy w edukacji, które wykorzystują przede wszystkim współczesne technologie, m.in. digitalizację i dostęp do Internetu, efekt konwergencji mediów, zdobywanie wiedzy w systemie Web 2.0 i w warunkach *Open Access*, upowszechnianie się smartfonów, które mają również edukacyjne zastosowanie, itp. Szesnaście zwięzłych sformułowanych rekomendacji skierowanych do bibliotekarzy i decydentów odwołuje się do poszczególnych punktów wytycznych i obejmuje najistotniejsze obszary działania współczesnej biblioteki szkolnej. Jest ona pojmowana jako istotny, integralny element procesu dydaktycznego, powiązany instytucjonalnie i programowo ze szkołą, a współpracujący ze wszystkimi agendami szkolnymi i pozaszkolnymi oraz szeroko rozumianym środowiskiem zewnętrznym. Jego filarem jest profesjonalnie przygotowany personel biblioteczny, który posiada również kwalifikacje pedagogiczne, dzięki czemu jest pełnoprawną częścią zespołu nauczycieli, angażuje się w szkolne programy i inicjuje własne, nastawione na rozwój kompetencji czytelniczych, informacyjnych i medialnych.

Tekst wytycznych został podzielony na sześć rozdziałów. Pierwszy z nich dotyczy misji i celów działania biblioteki szkolnej, drugi opisuje prawne i finansowe ramy jej funkcjonowania (nowy), trzeci – charakteryzuje zasoby ludzkie. Czwarty rozdział dotyczy zbiorów tradycyjnych i zdigitalizowanych w pracy biblioteki

¹ Polska wersja: *Biblioteki szkolne. Wytyczne IFLA/UNESCO*. Tłum. E. B. Zyberty, M. Kisilowska. Warszawa, Wydaw. SBP, 2003.

szkolnej, traktowanych jako komplementarne części warsztatu jej pracy pedagogicznej i informacyjnej. Znacznie rozbudowany został rozdział poświęcony programom i działalności bibliotek szkolnych. Ukazuje on nowe wyzwania i przydatność bibliotek w szkołach, m.in. we wspomaganii czytania i promowaniu czytelnictwa, rozwijaniu kompetencji informacyjnych i medialnych, nauczaniu opartym na wyszukiwaniu informacji, heurystycznym, wdrażaniu w życie umiejętności wykorzystania technologii informacyjnych, wspieraniu rozwoju zawodowego nauczycieli, działalności instruktazowej. Szczególnie to ostatnie zadanie jest ciekawie opisane w wytycznych, rozróżnia się bowiem cztery rodzaje współdziałania nauczycieli przedmiotowych i nauczycieli bibliotekarzy, nazwanych tu łącznie instruktorami procesu dydaktycznego: wspomaganie (jedna osoba uczy, druga wspomaga – *supportive teaching*), nauczanie paralelne (dwóch lub więcej instruktorów pracuje z uczniami równolegle w różnych częściach klasy lub biblioteki szkolnej – *parallel teaching*), nauczanie komplementarne (instruktor doskonali i/lub rozszerza wiedzę i umiejętności zapoczątkowane przez kolegę – *complementary teaching*), nauczanie zespołowe (instruktorzy wspólnie planują, przeprowadzają zajęcia i oceniają je – *team teaching*).

Rozdział dotyczący promocji, który był w wytycznych z 2002 r., zastąpiła część poświęcona sposobom ewaluacji pracy biblioteki i zagadnieniom jej public relations. W poszczególnych rozdziałach można znaleźć przykłady dobrych praktyk, każdy z nich kończy się też wykazem przydatnych lektur, które rozszerzają wiedzę na poszczególne tematy. Bibliografię dzieł ogólniejszych zamieszczono na końcu. Szczególnie interesujące są materiały dodatkowe załączone do tego dokumentu. Pierwszym z nich jest słowniczek najważniejszych pojęć, wśród których warto zauważyć termin „biblioteka szkolna” rozumiany jako „fizyczna i digitalna przestrzeń do nauki”. Przywołano raz jeszcze tekst *Manifestu bibliotek szkolnych*, zamieszczono też plan budżetu biblioteki szkolnej, przykładową listę ewaluacyjną opracowaną przez bibliotekarzy kanadyjskich dla nauczycieli bibliotekarzy i także dla dyrektorów szkół, pochodzącą z USA. Czas pokaże, czy nowe wytyczne dla bibliotek otworzą nowy rozdział w ich współczesnej historii i czy nauczycielom bibliotekarzom uda się przekonać władze lokalne, oświatowe i rodziców uczniów o niezbędności i przydatności funkcjonowania bibliotek w szkołach, jako integralnych części nowoczesnego kształcenia opartego na wiedzy i informacji.

Bogumiła Staniów
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

Tekst wpłynął do Redakcji 22 września 2015 r.



Kolekcje w zbiorach bibliotek pedagogicznych. Pod red. nauk. Agnieszki Fludy-Krokos, Beaty Janik. Kraków: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2015, 159 [1] s., ISBN 978-83-7271-933-1

Biblioteki pedagogiczne obok bibliotek akademickich i innych bibliotek naukowych (w tym bibliotek publicznych, towarzystw naukowych) stanowią cenne ogniwo w budowaniu społeczeństwa wiedzy poprzez wspieranie doskonalenia nauczycieli i studentów kierunków pedagogicznych. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego wydało w połowie 2015 r. kolejny tom serii „Forum Bibliotek Pedagogicznych” (nr 2). Pierwszy ukazał się w 2014 r. i był zatytułowany *Miejsce biblioteki peda-*

gogicznej w zmieniającej się przestrzeni edukacji i informacji. Jego redakcją podjęły się: Agnieszka Fluda-Krokos, Wanda Dudek oraz Anna Piotrowska (Kraków 2014)¹.

W omawianym tomie skupiono się na kolekcjach specjalnych, w tym księgozbiorach historycznych przechowywanych w bibliotekach pedagogicznych oraz na ich permanentnym gromadzeniu i uzupełnianiu. Trzyście tekstów, w tym artykułów monograficznych, raportów z badań i komunikatów o ich rozpoczęciu zostało przygotowanych przez przedstawicieli bibliotek pedagogicznych (Gdańsk, Kalisz, Kraków, Łódź, Olsztyn, Siedlce, Skawina) oraz różnych ośrodków naukowych (instytutów informatologicznych i bibliologicznych przy UW, UJ, UŁ, UP oraz Instytutu Polonistyki i Kulturoznawstwa US), którzy ściśle współpracują z tego typu placówkami. Uzupełnieniem tej 160-stronnicowej pozycji jest indeks nazwisk, rzadko spotykany w pracach zbiorowych, zwłaszcza że w tekstach zostało przytoczonych wiele prac starodrukowych i XIX-wiecznych mniej znanych autorów.

W tematykę zgromadzonych artykułów wprowadza opracowanie Krzysztofa Walczaka (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, UW), gdzie została przybliżona istota kolekcji i księgozbiorów historycznych, przy czym są to terminy, które wymagają pogłębionej analizy teoretycznej, a przede wszystkim przypomnienia kryteriów lub ich poszerzenia, zwłaszcza w przypadku dokumentów po 1945 r. Kolejne artykuły przytaczają te zamieszczone w: *Podręcznym słowniku bibliotekarza*² czy nowej edycji *Bibliotekarstwa*³ oraz w innych opracowaniach szczegółowych.

Próby unaocznienia kondycji bibliotek pedagogicznych w dobie kryzysu mediów drukowanych (czasopism, gazet) podjął się Sławomir Iwasiów (Instytut Polonistyki i Kulturoznawstwa, US). Jednakże, jak zauważył sam autor, analiza w oparciu o sprawozdania jednej biblioteki pedagogicznej z ostatnich trzech lat nie pozwala na dalekosiężne wnioski. Pomimo tego została zaprezentowana ogólna tendencja w spadku wykorzystania wydawnictw periodycznych w ich tradycyjnej postaci na tle wzrastającej popularności internetowych kanałów informacyjnych.

¹ Pierwszy tom serii był omówiony w „Przeglądzie Bibliotecznym” 2014, z. 4, s. 625.

² *Podręczny słownik bibliotekarza.* Oprac. G. Czapińsk, Z. Gruszka, H. Tadeusiewicz. Warszawa, 2011, s. 378.

³ *Bibliotekarstwo.* Red. A. Tokarska. Warszawa, 2013, s. 143.

Bardzo ważny opis i kryteria gromadzenia kolekcji historycznych w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej w Gdańsku przedstawiła Maria Golly-Nowak. W tekście zostały poruszone ważne kwestie, jak: dary i ich selekcja przed włączeniem do zbiorów, ich merytoryczna ocena, opracowanie oraz dokumentacja całości zbioru z uwzględnieniem jego proveniencji. Na szczególną uwagę zasługują: stare druki, dawne opracowania naukowe z zakresu pedagogiki i psychologii, książki dla dzieci i młodzieży sprzed 1939 r. Do ciekawych należy zaliczyć także kolekcję podręczników i innych pomocy szkolnych z lat 1945-1950. Uzupełniają je książki i czasopisma harcerskie, jak również dotyczące gdańskiej „Solidarności”. Część z tych zbiorów jest wykorzystywana jako eksponaty w Muzeum Oświaty Pomorskiej.

Dalsze dwa opracowania zostały przygotowane w oparciu o zbiory Książnicy Pedagogicznej im. Alfonsa Parczewskiego w Kaliszu, której kolekcje specjalne oczekiwały się licznych publikacji zarówno monograficznych, jak i w postaci katalogów i innych zestawień bibliograficznych, w przeważającej liczbie przytoczonych w bibliografiach artykułów Ewy Andrysiak (Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, UŁ) i Bogumiły Celer. Pierwsza z autorek skupiła się na księgozbiorach historycznych, z kolei druga przybliżyła specyfikę kolekcji specjalnych książnicy kaliskiej z naciskiem na dotychczasowe ich wykorzystanie w dydaktyce oraz w badaniach regionalnych.

Skromną, lecz ciekawą kolekcję starych druków (129 poz. w 95 wol.) i księgozbiór Feliksa Wilhema Węzyka (1796-1963) zaprezentowali Justyna Chylak i Marcin Laskowski (Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. prof. T. Kotarbińskiego w Łodzi). Niestety, zabrakło odniesienia do wcześniejszych badań nad zbiorem mroczeńskim⁴. Omówiony zasób zapewne jest wykorzystywany w celach wystawienniczych lub dydaktycznych, zwłaszcza imponująca księga autorstwa Samuela Pufendorfa wraz z prawie dwumetrowym miedziorytem (łączonym z pojedynczych kart) z wyobrażeniem sztokholmskiej bitwy morskiej.

W kontekście omawianych artykułów zastanawia poprawność używania terminu *starodruk*, który pojawia się w licznych pracach, także w tym zbiorze. Należy tylko nadmienić, że Alodia Kawecka-Gryczowa w okresie powojennym, a za nią pracownicy Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, następnie Janusz Tondel, Zoja Jaroszewicz-Pierestawcew skłaniają się w kierunku używania wersji *stary druk*, która występuje w *Encyklopedii Wiedzy o Książce* (szp. 2225). Niestety, brakuje artykulacji stanowiska i analizy terminologicznej na łamach czasopism naukowych, które mogłoby to potwierdzić.

Dogłębnym badaniem księgozbioru Biblioteki Stowarzyszenia Nauczycielek w Krakowie zajęli się Karol Baranowski i Katarzyna Mojska (Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie). Zbiór 2837 pozycji został poddany wstępnej analizie chronologicznej, językowej i treściowej. Wątpliwości budzi ostatnia z wymienionych, gdzie zabrakło podstawowego podziału na literaturę naukową oraz popularnonaukową i beletrystyczną. Dokonano jedynie prezenta-

⁴ A. Jabłoński: *Książki i czasopisma XIX wieku z księgozbioru mroczeńskiego Feliksa Węzyka w zbiorach WiMBP w Łodzi*, „Studia i Materiały / Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Łodzi” 1, 2006, s. 9-59; J. Weinberg: *Księgozbiór Feliksa Węzyka z Mroczenia. W: Dwór polski w XIX wieku*. Red. T. Hrankowska, Warszawa, 1998, s. 99-110.

cji literatury pięknej, prawdopodobnie dominowała ona w tej bibliotece stowarzyszeniowej. W takim przypadku powinno odnieść się do klasyfikacji stosowanych w drugiej połowie XIX w. i pierwszej połowie XX w., a wtedy wypracować niezbędny kompromis. Należy założyć, że w dalszych badaniach nad tą interesującą kolekcją nie zabraknie materiałów i opracowań porównawczych.

Z kolei praca Agnieszki Fludy-Krokos (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, UP) dostarcza przeglądu badań, w których zostały wykorzystane sprawozdania szkolne przechowywane m.in. w bibliotekach pedagogicznych. Potencjał badawczy materiałów został ukazany poprzez krótkie omówienie wybranych przykładów z lat 1823, 1878, 1895, 1921 i 1937. Artykuł został uzupełniony o aneks, zawierający wykaz sprawozdań szkół krakowskich. Jednakże autorka pozostawia pewien niedosyt, który zostanie zapewne zaspokojony w przyszłym, szerszym opracowaniu tego typu wydawnictw. Wartościowy byłby również katalog w oparciu o ich imponującą kolekcję Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie.

Potwierdzeniem, że biblioteki pedagogiczne są skarbnicami cennych i rzadkich druków, jest również praca autorstwa Joanny Kacprzak i Hanny Tomaszewskiej-Reich, które przybliżyły zbiór 3,5 tys. druków z lat 1800-1945 r. zgromadzonych w Warmińsko-Mazurskiej Bibliotece Pedagogicznej im. Tadeusza Kotarbińskiego w Olsztynie. Podobny zasób, wydzielony w Bibliotece Pedagogicznej im. Heleny Radlińskiej w Siedlcach („Zbiory sprzed 1945 r.”), został omówiony przez Wandę Golec i Marię Wodzyńską. Należy pamiętać, że dysponujemy bibliografią druków XIX-wiecznych Estreicherów oraz *Bibliografią polską 1901-1939* opracowywaną przez wydzielony zakład Biblioteki Narodowej. Zastanawia wartość tych druków jako materiału uzupełniającego te zestawienia. Niestety, żaden z przygotowanych tekstów zbioru nie odniósł się do tych podstawowych źródeł.

Prezentacją specjalnej kolekcji w postaci literatury biblioterapeutycznej, która jest wykorzystywana w codziennej pracy Biblioteki Pedagogicznej w Skawinie, zajęła się Lidia Ippoldt. Założenia wydzielonej tematyki i jej promocję, chociażby przez zakładkę Centrum Literatury Terapeutycznej na stronie księżnicy, przyczyniają się do aktywniejszego wykorzystania kolekcji w pracach terapeutycznych.

Poza głównym nurtem prezentowanego zbioru artykułów znajduje się tekst Marka Nahotki (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, UJ), jednakże w kontekście postępującej digitalizacji zasobów bibliotek różnych typów, stał się on przestrzenią do sformułowania definicji „bibliotek cyfrowych” w oparciu o prace teoretyczne światowych badaczy. Można nadmienić, że przegląd dotychczasowych objaśnień tego terminu zawarła w swojej rozprawie doktorskiej Karolina Żernicka⁵.

Prezentowany tom prac, dotyczących znaczących kolekcji gromadzonych w bibliotekach, zamyka analiza stanu księżnic pedagogicznych na maj 2014 r. w wybranych województwach (warmińsko-mazurskim, podlaskim, mazowieckim, opolskim i dolnośląskim). Ten swoisty raport pozwolił Sylwii Czacharowskiej (Warmińsko-Mazurska Biblioteka Pedagogiczna im. prof. T. Kotarbińskiego) nakreślić dwa modele ich restrukturyzacji: likwidacja filii i włączenie ich zbiorów do lokalnych

⁵ K. Żernicka: *Jakość w polskich bibliotekach cyfrowych* [online]. Pod kierunkiem Ewy Głowackiej, Toruń 2014, s. 38-54. [dostęp: 5.11.2015]. Dostępny w WWW: <<https://repozytorium.umk.pl/handle/item/2384>>.

bibliotek publicznych bądź przejęcia większych księgozbiorów przez ośrodki doskonalenia nauczycieli. Jednakże w przypadku pierwszego rozwiązania nadal zbiory mają znamiona księgozbioru publicznego. Z kolei przejęcie przez wspomniane ośrodki spowoduje zamknięcie zbiorów dla szerszego grona odbiorców.

Publikacja uświadamia ogrom cennych dokumentów drukowanych, jak i rękopiśmiennych przechowywanych w bibliotekach pedagogicznych. Jednocześnie ukazuje ich rozproszenie na mapie Polski. Tym bardziej znaczenia nabiera informacja bibliograficzna dostępna w sieci (poprzez sukcesywne ich opracowanie) oraz ich digitalizacja i umieszczenie m.in. w Pedagogicznej Bibliotece Cyfrowej.

Należy podkreślić, że książka została przygotowana bardzo starannie, a niektóre teksty zostały wzbogacane o materiał ikonograficzny. Nie wszystkie z prezentowanych fotografii są wystarczająco czytelne, lecz nie wpływa to na ostateczny odbiór tego tomu.

Bernardeta Iwańska-Cieślik

Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Tekst wpłynął do Redakcji 8 listopada 2015 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Dwie interesujące pozycje ukazały się w serii „Bibliotheca Jagellonica. Fontes et studia”. W tomie 25. serii Jan W. Brzeski zaprezentował obszerny słownik biograficzny *Środowisko Biblioteki Jagiellońskiej 1775-1939* (Brzeski, 2014), w którym zostały zgromadzone biogramy pracowników i współpracowników biblioteki oraz osób mających wpływ na jej powstanie i rozwój. „W słowniku znalazły się biogramy wszystkich zidentyfikowanych osób tworzących środowisko dzisiejszej Biblioteki Jagiellońskiej na przestrzeni 165 lat, od momentu, gdy formowała się ona jako nowożytna instytucja, aż do współczesnych nam czasów” (s. 6). Biogramy, pogrupowane w trzech częściach: *Pracownicy, Darczyńcy, Urzędnicy i architekci*, mają charakter informacyjny, są skonstruowane zwięźle i opatrzone wykazem źródeł. Uwypuklone zostały informacje dotyczące związków danej osoby z Biblioteką Jagiellońską. Dociekliwość autora pozwoliła na przedstawienie w słowniku także mało znanych lub nieznanych dotąd postaci.

Tom 26. tej samej serii zawiera rozprawę Anny Kocot *Artyści „czarnej sztuki”. Typografia druków Floriana Unglera i Macieja Wirzbięty* (Kocot, 2015). Autorka zbadała zmiany, jakim ulegały wzorce opracowania typograficznego druków krakowskich w ciągu XVI wieku na przykładzie oficyn Floriana Unglera i Macieja Wirzbięty. Wśród zjawisk charakteryzujących owe przemiany wymienić można dążenie do odróżniania jezyków druku za pomocą środków typograficznych,

wypracowanie rozbudowanego systemu wyróżnień typograficznych, ustalanie wzorca budowy strony czy też wykształcenie się wzorców składu konkretnych grup tematycznych druków. „Nauczono się umiejętnie łączyć na stronie ilustrację i tekst. Zrezygnowano z rękopiśmiennej tradycji zdobienia marginesów ciężkimi klockami drzeworytowymi i wypełnionych po brzegi kart tytułowych, wprowadzono natomiast drobne, lekkie ornamenty. Ostatecznie uzyskano w postaci najbardziej udanych druków Wirzbiętowych edycje pełne światła, czytelne i estetyczne, swoją budową, formą typograficzną i opracowaniem edytorskim bliskie dzisiejszej książce” (s. 364).

Obszerna praca Dariusza Grygrowskiego *Biblioteki i pieniądze* (Grygrowski, 2015) oparta na zagranicznych i polskich badaniach, doświadczeniach i praktykach oraz badaniach własnych to odpowiedź na rosnące zainteresowania problematyką zarządzania bibliotekami, w tym, marginalnie jeszcze traktowanym w polskim piśmiennictwie bibliotekoznawczym, tematem bibliotecznych finansów. Według autora poczucie niedofinansowania zmusza bibliotekarzy do poszukiwania dodatkowych funduszy, a także powoli rośnie grupa osób uprawiających zawód bibliotekarza, których głównym zadaniem jest zdobywanie dodatkowych środków pozwalających na rozwój bibliotecznych placówek i podniesienie ich usług na wyższy poziom. W pięciu rozdziałach autor omówił problematykę opłat za usługi biblioteczne, zaprezentował zjawisko fundraisingu bibliotecznego, scharakteryzował fundusze dla bibliotek. Jeden z rozdziałów poświęcony został praktyce dokonywania analiz zwrotu nakładu z inwestowania w bibliotekę (ROI) i związanym z tym kontrowersjom. Piąty, ostatni rozdział dotyczy tantiem bibliotecznych, licencji bibliotecznych i prawa publicznego użyczenia. Jednym z wiodących nurtów rozważań autora było pytanie o spektrum płatnych usług, które świadczą biblioteki. Jego poszerzanie może prowadzić do utraty pozytywnego, ważnego kulturowo wizerunku biblioteki jako instytucji o charakterze egalitarnym i niekomercyjnym.

Problematyka związana z wywodzącą się z bibliotekoznawstwa i informacji naukowej działalnością infobrokerską i zawodem infobrokera stała się tematem dwóch książek: *Infobrokerstwo* oraz *Zawód infobroker*.

W publikacji *Infobrokerstwo. Idee, koncepcje, rozwiązania praktyczne* (Kowalska, Wojewódzki, red. 2015), w streszczeniu artykułu *Infobroker – definicja misji, zadania, kompetencje* Małgorzata Kowalska zamieściła następującą charakterystykę: „Infobroker jest pośrednikiem między zasobami informacji a ludźmi i instytucjami, którzy ich potrzebują. Służy pomocą w fachowym wyszukiwaniu informacji, wzbogaconym o analizę i opracowanie. Podstawowymi atutami brokera informacji są metody opracowania i stosowania strategii wyszukiwawczych, trafność doboru źródeł informacji i umiejętność oceny tych źródeł oraz wiedza dotycząca miejsc, z których informację tę można pozyskać” (s. 161). Książka składa się z trzech części. W pierwszej, zatytułowanej *Koncepcyjne podstawy infobrokerstwa* autorzy artykułów podejmują m.in. problematykę radzenia sobie z treściami jako fundamentem procesów komunikacyjnych (Tadeusz Wojewódzki *Komunikacja wiedzy*). Wśród artykułów części drugiej *Organizacyjno-prawne aspekty infobrokerstwa* wymienić można tekst Przemysława Krysińskiego *Ośrodki kształcenia infobrokerów w Polsce* i Igi Bałos *Komunikacja wiedzy a ochrona własności intelektualnej*. Część trzecia *Pragmatyka infobrokerska* zawiera m.in. artykuły *Warsztat pracy*

infobrokera (Przemysław Krysiński, Małgorzata Kowalska, Natalia Pamuła-Cieślak) i *Wykorzystanie techniki kwantowania wiedzy do realizacji zadań poznawczych i praktycznych* (Adam Wojewódzki, Tadeusz Wojewódzki).

Składająca się z piętnastu rozdziałów publikacja *Zawód infobroker. Polski rynek informacji* (Cisek, Januszko-Szakiel, red. 2015) zawiera obszernie i różnorodne ujęcie tytułowej problematyki. Jest pracą zbiorową, każdy z rozdziałów jest innego autorstwa. Publikację rozpoczyna rozdział *Wprowadzenie do infobrokeringu. Wybrane aspekty* (Sabina Cisek, Aneta Januszko-Szakiel, Iga Bałos). W pozostałych rozdziałach autorzy przedstawili zagadnienia etyczne, filozoficzne, prawne, edukacyjne, organizacyjne związane z profesją infobrokera. Część rozdziałów ma charakter praktyczny, poradnikowy, np. rozdział czwarty *Jak zostać brokerem informacji? Wybrane aspekty praktyczne* (Barbara Baczyńska, Katarzyna Grabarz, Sebastian Machlowski). Niektóre z rozdziałów, w całości bądź w części zostały poświęcone różnym aspektom infobrokerstwa systemowego, np. rozdział siódmy *Infobrokerstwo systemowe – kontekst niezbędności infobrokerskiej roboty* (Tadeusz Wojewódzki).

Zjawisko Ukrytego Internetu w aspekcie informacyjnym i edukacyjnym przedstawiła Natalia Pamuła-Cieślak w publikacji *Ukryty Internet jako przedmiot edukacji informacyjnej* (Pamuła-Cieślak, 2015). „Ukryty Internet jako przedmiot edukacji informacyjnej jest oderwany od zagadnień czysto technologicznych. Koncentruje się na poznawczych, edukacyjnych i naukowych walorach informacji. Jako taki jest przedmiotem szkolenia w zakresie *information literacy*” (s. 8). Podstawową częścią pracy jest projekt edukacyjny w zakresie Ukrytego Internetu, uwzględniający głównie potrzeby polskiego użytkownika sieci, przedstawiony w rozdziale trzecim publikacji. Część pierwsza rozdziału stanowi omówienie strategii i narzędzi wyszukiwawczych dotyczących wyszukiwania w Ukrytym Internecie, część druga prezentuje projekt edukacyjny dedykowany zasobom o charakterze naukowym. Książka zawiera także rozważania terminologiczne i opis istoty zjawiska Ukrytego Internetu w rozdziale pierwszym i omówienie zagadnień edukacji informacyjnej w zakresie wyszukiwania informacji w rozdziale drugim.

Powojenną historię ruchu księgarsko-wydawniczego na Kujawach i Pomorzu przedstawiła Wanda A. Ciszewska w książce *Skażone władzę. Ruch wydawniczo-księgarski na Kujawach i Pomorzu w latach 1945-1956* (Ciszewska, 2015). W opisywanym okresie, zanim doszło do centralizacji produkcji wydawniczej i likwidacji firm prywatnych, istniały pewne elementy swobody gospodarczej. Pozwalało to na odtworzenie przedwojennego modelu rynku książki, opartego m.in. na ścisłej współpracy pomiędzy wydawcą i księgarzem. Praca, oparta na szerokiej kwerendzie archiwalnej, bibliotecznej i bibliograficznej, składa się z pięciu rozdziałów, w których autorka przedstawiła tradycje wydawnicze i księgarskie z okresu międzywojennego, zaprezentowała działalność placówek wydawniczo-księgarskich w latach 1945-1950 w poszczególnych ośrodkach miejskich, scharakteryzowała firmy wydawniczo-księgarskie z tego okresu oraz przekształcenia lokalnych rynków książki. W rozdziale czwartym został omówiony rozmiar i charakter produkcji wydawniczej z terenu Kujaw i Pomorza z lat 1945-1956, a w piątym scharakteryzowana Ekspozytura Wojewódzka „Domu Książki” w Bydgoszczy i państwowy system dystrybucji książki.

W serii „Monografie” Instytutu Pamięci Narodowej ukazała się obszerna rozprawa Konrada Knocha z pogranicza historii idei i historii czasopiśmiennictwa

zatytułowana *Pisma liberalne drugiego obiegu w Polsce w latach 1979-1990* (Knoch, 2015). Nie tylko szeroko zakrojone badania archiwalne i bibliograficzne stały się podstawą monografii. Rozdział drugi *Narodziny drugiego obiegu* oraz trzeci *Kształtowanie się opozycyjnych środowisk liberalnych w Polsce po 1979 r. i ich tytuły prasowe* zostały także oparte na rozmowach przeprowadzonych przez autora z działaczami byłej opozycji demokratycznej. Problematyka redakcyjna, finansowa, kolportażowa, wydawnicza została szczegółowo przedstawiona w rozdziale *Problemy organizacyjno-wydawnicze prasy liberalnej w latach 1979-1990*. Z kolei analiza treści pism liberalnych i liberalno-konserwatywnych z badanego okresu pozwoliła autorowi na rekonstrukcję poglądów środowisk liberalnych w rozdziale *Główne nurty publicystyczne prasy liberalnej drugiego obiegu w latach 1979-1990*.

Czy opracowywanie bibliografii może być zajęciem pasjonującym, a także mieć charakter intelektualnej przygody? Udowodniła, że jest to możliwe, Ewa Dombek, autorka książki *Potyczki bibliografa czyli bibliografia od kuchni* (Dombek, 2015) współtwórczyni *Bibliografii polskiej 1901-1939*. Publikacja stanowi zbiór artykułów drukowanych w „Bibliotekarzu”, poprawionych i uzupełnionych. Napisane lekkim piórem, wyrastające z pracy bibliografa bibliografii retrospektywnej, pełne są odniesień do historii Polski, literatury, biografistyki, bibliofilstwa. W pięciu częściach autorka pomieściła teksty o autorach i historiach z nimi związanych (*Zagadki – o ludziach i ich talentach*), o zabawach i żartach związanych z poważną dziedziną bibliografii (*Przymrużmy oko*), o kłopotach z opracowaniem bibliograficznym odbitek, nadbitek czy jednodniówek (*Szczególne wydawnictwa*), specyfice serii wydawniczych (*O seriach*), o cenzurze i przyszłości bibliografii retrospektywnej (*Zamyślenia i nostalgie*).

Z przekonania o wartości i pożyteczności bibliografii wyrosła też publikacja Tadeusza Orackiego *Bibliografia scalonych spisów zawartości czasopism za lata 1966-2012. Tematyka humanistyczno-społeczna*. Autor nawiązuje do tradycji Czesława Gutrego. „Wśród autorów zajmujących się bibliografią czasopism szczególne miejsce zajmuje znakomity bibliograf, bibliotekarz i redaktor, Czesław Gutry (1901-1990), który jako pierwszy w Polsce stworzył koncepcję i zrealizował pomysł wydania bibliografii scalonych spisów zawartości czasopism” (s. 5). Prezentowana bibliografia jest, w założeniu autora, kontynuacją bibliografii Gutrego w zakresie tematyki humanistyczno-społecznej. I w tej roli powinna znaleźć miejsce m.in. w ośrodkach informacji bibliotek czy w księgozbiorach podręcznych. Warto zaznaczyć, że autor uzupełnił także bibliografię Gutrego w zakresie tematyki humanistyczno-społecznej o pozycje sprzed 1965 r., które z różnych powodów nie zostały uwzględnione w jego pracy.

Kolejną prezentację cennych zbiorów dokumentów życia społecznego wydanych przez organizacje żydowskie z okresu II Rzeczypospolitej, znajdujące się w Bibliotece Narodowej, zawiera publikacja *Afisze Żydów ze Lwowa, Drohobycza i Borysławia wydane w latach 1929-1939 w zbiorach Biblioteki Narodowej* (Łętocha, Jabłońska, red.). Książka zawiera opisy poszczególnych afiszy, także w tłumaczeniu na język angielski, w układzie chronologicznym, w obrębie trzech wymienionych w tytule miast. W części drugiej wydawnictwa *Ilustracje* znalazły się reprodukcje wszystkich opisanych afiszy. Publikacja zawiera także przedmowę autorki, noty biograficzne, indeksy.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Brzeski, Jan W. (2014). *Środowisko biblioteki Jagiellońskiej 1775-1939. Słownik biograficzny*. Kraków: Biblioteka Jagiellońska; Księgarnia Akademicka, 343 s. Bibliotheca Iagellonica. Fontes et Studia; t. 25. ISBN 978-83-7638-432-0.
- Cisek, Sabina; Januszko-Szakiel, Aneta, red. (2015). *Zawód infobroker. Polski rynek informacji*. Warszawa: Wolters Kluwer, 328 s., il. ISBN 978-83-264-8181-9.
- Ciszewska, Wanda A. (2015). *Skażone władzą. Ruch wydawniczo-księgarski na Kujawach i Pomorzu w latach 1945-1956*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 493 s., il. ISBN 978-83-231-3361-2.
- Dombek, Ewa (2015). *Potyczki bibliografa czyli bibliografia od kuchni*. Warszawa: Wydaw. SBP, 164 s, il. Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza; nr 25. ISBN 978-83-64203-49-7.
- Grygrowski, Dariusz (2015). *Biblioteki i pieniądze*. Warszawa: Wydaw. SBP, 371 s. ISBN 978-83-64203-44-2.
- Knoch, Konrad (2015). *Pisma liberalne drugiego obiegu w Polsce w latach 1979-1990*. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 437 s., il. Monografie – Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu; t. 97. ISBN 978-83-7629-684-5.
- Kocot, Anna (2015). *Artyści „czarnej sztuki”. Typografia druków Floriana Unglera i Macieja Wirzbięty*. Kraków: Biblioteka Jagiellońska; Księgarnia Akademicka, 413 s., [20] s. tabl., il. Bibliotheca Iagellonica. Fontes et Studia; t. 26.
- Kowalska, Małgorzata; Wojewódzki, Tadeusz, red. (2015). *Infobrokerstwo. Idee, koncepcje, rozwiązania praktyczne*. Gdańsk: Ateneum – Szkoła Wyższa, 384 s., il. ISBN 978-83-61079-32-3.
- Łętocha, Barbara; Jabłońska, Izabela (2015). *Afisze Żydów ze Lwowa, Drohobycza i Borysławia wydane w latach 1929-1939 w zbiorach Biblioteki Narodowej*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 81 s., tabl. il. ISBN 978-83-7009-732-5.
- Oracki, Tadeusz (2014). *Bibliografia scalonych spisów zawartości czasopism za lata 1966-2012. Tematyka humanistyczno-społeczna*. Gdańsk: Scientia et Veritas, 148 s. Scientia et Veritas; nr 2.
- Pamuła-Cieślak, Natalia (2015). *Ukryty Internet jako przedmiot edukacji informacyjnej*. Toruń: Wydaw. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 171 s, il. ISBN 978-83-231-3234-9.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 18 listopada 2015 r.

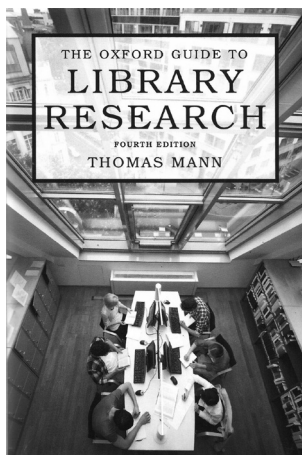
Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Wypowiedzi naukowe, rozproszone po sieci oraz po czasopismach drukowanych, siłą rzeczy fragmentaryczne, tworzą razem niespójną i zdawkową mozaikę treściową, która nawet mimo scalających przetworzeń w świadomości czytających, nie układa się jeszcze w żadne kreatywne kompendium wiedzy. A na tym przecież liczni poprzestają, oszukując w ten sposób przede wszystkim samych siebie.

Rozbudowane i pogłębione doniesienia w książkach wzbogacają już wiedzę w znacznym stopniu, oraz porządkują, ale dopiero rozwinięte i różnorodne ujęcia, sygnalizujące rozmaite perspektywy, przybliżają do tego, co można za wiedzę naukową uznać. Bo nauka to nie jest zabawa w chowanego, lecz ciężka harówka – bez gwarancji finalnego sukcesu. W tym też przeświadczeniu, młóć tu te omówienia, z niejaką nadzieją, że może komuś ułatwie poszerzenie horyzontu przeglądalności.

Z identycznego powodu mam satysfakcję, kiedy udaje mi się trafić na publikacje z niezauważanych zwykle, różnojęzycznych obszarów nauki – jak tym razem ukraińską oraz (z małym opóźnieniem) estońską. To bowiem bardzo ciekawe, żeby zobaczyć, jak inni widzą to samo: po części trochę podobnie, a jednak nieco inaczej. Z tego zaś bierze się poszerzona syntetyczna refleksja.

Jakkolwiek nie brakuje kłopotów. Znalezienie i sprowadzenie publikacji rzeczywiście wartościowych jest trudne, a i czytanie bywa czasem niełatwe, z reguły zaś jest wściekle czasochłonne. Niech nikogo nie zmyli sygnalizowana liczba stron. *Sprytni* wydawcy, dla karykaturalnie pojętych oszczędności (czytelników to oni mają w nosie), składają książki czcionką dla liliputów, toteż prawdziwa objętość bywa czterokrotnie większa, natomiast czytelność jest żadna. Uniwersytecki wydawca z Tartu pobił pod tym względem wszelkie rekordy: tekstu nie da się przeczytać bez mikroskopu.



APOLOGIA BIBLIOTEKARSTWA [*****]

Thomas Mann: *The Oxford guide to library research*. Ed. 4. New York: Oxford University Press, 2015, 359 s. ISBN 978-0-19-993106-4.

Natknąłem się na tę książkę już wcześniej, bo było (i jest) o niej głośno, lecz jednak za późno w stosunku do edycji, żeby ją tutaj zasygnalizować, unikam bowiem retrorecenzji nadmiernie spóźnionych. Ale teraz jest powód, ukazało się bowiem jej czwarte wydanie (poprzednie: 1987, 1995, 2005), starannie przepracowane, dopełnione i uaktualnione. Nikt nie uwierzyłby, że nie została napisana w tym roku.

Thomas Mann, wieloletni pracownik Biblioteki Kongresu, skonstruował modelowy podręcznik: jak mianowicie i gdzie wyszukiwać treści do prac naukowych, do studiów, a także do innych wariantów pozyskiwania i tworzenia wiedzy. Odnosił się do zasobów piśmienniczych oraz

digitalnych, ale również do rozległego bibliotecznego naddania, które w komunikacyjnej lawinie pełni produktywną rolę porządkującą, doradczą oraz wzbogacającą. Są tam wskazania, z czego, po co oraz jak korzystać – konkretne, szczegółowe i tak aktualne, jak tylko możliwe – przeznaczone dla szerokiej publiczności i dla każdego (jak sądzę) klarowne. Oraz są również podpowiedzi dla bibliotek, jak korzystanie z komunikacyjnej oferty uczynić wysoce produktywnym.

Jeżeli w tak niespolegliwych dla piśmiennictwa czasach, renomowane wydawnictwo decyduje się na czwarte wznowienie podręcznika, to musi być absolutnie niezwykle. I tak jest! Nawet gadulstwo (czy akurat ja mogę to komuś wytykać?) wydaje się tam frapujące. A – być może trochę pozaintencjonalnie – zawiera racjonalny obraz wszystkich zalet bibliotek jako nadrzędnego instrumentu informacyjnego w chaotycznym świecie komunikacyjnym. To jest więc apologia bibliotekarstwa, ale rzeczowa, rozumna i przekonująca. Która również przyszłość szkicuje w korzystnych barwach.

Autorską podpowiedzią wstępną jest sugestia, żeby w postępowaniu poznawczym nie ograniczać się do sieci, bo nie ma tam wszystkiego, co potrzebne, nie wszystko też daje się zdigitalizować. Otóż biblioteki zapewniają wgląd w całą podaż, piśmienniczą oraz digitalną, z ominięciem barier odpłatności oraz licencyjnych. I wprawdzie ich oferta nie zawsze jest natychmiastowa, jak w internecie, natomiast kompetentniejsza (wybór i doradztwo) i nieporównanie rozleglejsza. O czym nie każdy użytkownik, a tym bardziej nieużytkownik, wie.

Jak wielu innych znawców, Mann namawia do odróżniania danych – które figurują w sieci w stanie surowym – od przetworzonych informacji. Jednak dopiero indywidualnie skonfigurowane, składają się na czyjaś osobistą wiedzę, z niej zaś może (ale nie musi) generować się mądrość. Otóż biblioteki stwarzają po temu warunki najlepsze. A widać to już na etapie poszukiwania treści.

Zdaniem autora, wyszukiwarki internetowe są użyteczne tylko częściowo, wstępnie, ponieważ nie obejmują całej podaży, zaś kryteria wyszukiwawcze są mało wiarygodne lub żadne. Znacznie większe zaufanie budzą (recenzowane) encyklopedie elektroniczne, jednak z kolei są wąskozakresowe. Ale oczywiście bez sieci się nie obejdzicie, a zatem sieciowe przeszukiwania najlepiej zaczynać od *Reference Universe*.

Biblioteki natomiast dysponują najlepszym narzędziem wyszukiwawczym, mianowicie katalogami – ale unowocześnionymi, więc z optymalizacją deskryptorów i reguł opisu, m. in. za sprawą OPAC i z wzajemnym łączeniem się w rozległej skali – do wykorzystywania także online (*WorldCat*), jednak lepiej w bibliotece, bo z dodaniem bibliotecznego porady. A także (jeżeli na miejscu) z możliwością pełnotekstowego przeglądu zasobów pokrewnych, zlokalizowanych obok siebie na bibliotecznych regałach. Swoją drogą ciekawe, że do tego akurat nikt nie zachęca. Być może to relikwyt dawnego, pośredniego – tylko przez bibliotekarza – korzystania z bibliotecznych kolekcji.

Logika i dotychczasowe opisy w katalogach nie zawsze bywają dla użytkowników klarowne, w przeciwieństwie do naturalnych słów kluczowych. Tradycyjne deskryptory katalogowe są bowiem sztuczne, standaryzowane, natomiast tworzą spójny system (taksonomiczny), w którym można wszystko umieścić i znaleźć, jeśli wie się jak – i właśnie po to są bibliotekarze. Z kolei słowa kluczowe, same z siebie łatwo zrozumiałe, żadnego systemu nie generują: to zbiór chaotyczny

(folksonomiczny) i z trudem agregowany, daleki od kompletności oraz spójności, toteż może być użyteczny tylko częściowo. Ale **razem**, z dopełnieniem przez porady, tworzą efektywny instrument wyszukiwawczy.

Proponując możliwie optymalny przebieg postępowania naukowego i w ogóle poznawczego, Mann sugeruje taki oto model wyszukiwania źródeł, jako niezbędny dla inicjacji tych procesów. Inaczej – w jego mniemaniu – niczego wartościowego osiągnąć się nie da. Swoje sugestie formułuje w sposób konkretny i detaliczny, zamieszczając szczegółowe (także tytułowe) wskazówki, z czego warto korzystać. Kiedy to widzę, odnoszę wrażenie, że jest to człowiek z innej planety, mianowicie z orbity nauki prawdziwej. Ale czytając dużo publikacji naukowych, nie dostrzegam w nich zbieżności z tymi zaleceniami.

No więc żeby dobrze wystartować w procesie poznawczym, nie powtarzając tego co już wiadomo i nie popełniając błędów, trzeba najpierw dokonać przeglądów wyszukiwawczych. Możliwie licznych i różnorodnych. A czego?

Baz danych. Syntez z wyszukiwarek elektronicznych. Katalogów bibliotecznych. Bibliografii ogólnych i przedmiotowych. Różnych indeksów załącznikowych. Artykułów przeglądowych. Recenzji. Cytowań i innych przywołań. Rejestrów słów kluczowych. Oraz materiałów na bibliotecznych półkach, pomieszczonych obok siebie. Ale do tego wszystkiego musi się koniecznie dodać stosowne opinie oraz porady ekspertów, znawców, bibliotekarzy, a nieraz nawet zorientowanych entuzjastów. Czy ktoś tak rzeczywiście postępuje?

Mann uważa, że trzeba korzystać z rozmaitych źródeł, tak digitalnych jak i drukowanych, które potem wymagają wzajemnej konfiguracji. Na ogół bowiem tak jest, że książki serwują treści pogłębione i rozbudowane, internet zaś – sygnały krótkie, inicjacyjne. Razem więc komponuje się to zupełnie dobrze, a biblioteczne pośrednictwo niweluje ponadto ograniczenia, wynikające z praw autorskich, wydawniczych oraz licencyjnych.

Według niego, szczególnie mało zaradni są studenci. Ograniczają się bowiem do wyszukiwarek sieciowych, a w najlepszym przypadku jeszcze do *drzew* informacyjnych z danej dyscypliny i nie mają wglądu w całość zakresowych treści. Sposobem na to może i powinna być pomoc bibliotekarzy, którym nie jest obcy rozrzut rozmaitych źródeł informacji, potrafią więc wskazać przynajmniej te najważniejsze. Trzeba tylko takiego wsparcia chcieć.

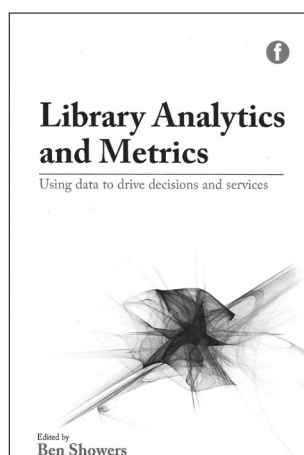
Źródła wymagają poza tym zweryfikowania rzetelności, a w tym biblioteki mogą być szczególnie pomocne. Oto niektóre przesłanki takiej oceny, preferowane przez autora. Tolerancyjna otwartość źródła i akceptacja swobodnego myślenia. Dostrzegalny obiektywizm. Możliwie mało lub brak bezdowodowych spekulacji. A także wyraźny dystans wobec (nadmiaru) formuł matematyzowanych – do których Mann odnosi się bardzo sceptycznie. Jego zdaniem, algorytmiczne metody porównań oraz przetworzeń, stosowane automatycznie przez elektroniczne urządzenia, nie są do takich sprawdzianów zdolne: żeby już nie odnosić się do niedostatku kreatywności lub do braku reguł etycznych. Otóż biblioteki nie są automatycznymi urządzeniami, a jeśli z nich korzystają, to produktywnie.

W ogóle zaś do idei postępowania naukowego wnosi Mann szereg własnych przemyśleń, w znacznym stopniu świeżych. Jego zdaniem badać, to znaczy: szukać informacji doniosłych lub co najmniej ważnych, możliwie wszystkich, a koniecznie różnorodnych, także dawniejszych i poddawać je głębokiej analizie,

żeby w końcu stworzyć treści rzeczywiście nowe. Nie poprzestając na bezkrytycznym powtarzaniu tego, co już wiadomo. Dlatego informacja szybka, ale powierzchowna nijak ma się do rzeczowej nauki.

Wypowiedzi Manna imponują mnogością i rozległością ujęć, mnóstwem informacji oraz sugestii szczegółowych – pełno tam wskazań tytułowych zestawień, bibliografii, baz danych i nawet stron www – jak też kompetentną argumentacją. Nie mam wątpliwości, że wszystko nie tylko przemyślał, ale też zweryfikował w praktyce.

Jego zdaniem biblioteki są i nadal będą niezwykle ważnym narzędziem kształtowania świadomości publicznej w ogóle, a także mają doniosłą rolę w ukonkretnieniu wiedzy naukowej, eksperckiej i profesjonalnej. To jest zatem apologia bibliotek, ale racjonalna, mądra i doskonale udokumentowana. Ma więc ogromną siłę przekonywania.



POMIARY I KONKLUZJE [****]

Library analytics and metrics. Using data to drive decisions and service. Ed. Ben Showers. London: Facet Publishing, 2015, 176 s., ISBN 978-1-85604-965-8.

Ben Showers, informatyk z dużym doświadczeniem i akademicką przeszłością, obecnie w kancelarii Premiera Rządu UK, z różnych doniesień badawczych złożył tom, sygnalizujący rozmaite możliwości wykorzystywania danych liczbowych (w powiązaniu z badaniami) w bibliotekarstwie. O którym pojęcie ma umiarkowane – zresztą nie udaje, że jest inaczej – ale nadrabia to wielką dla bibliotek sympatią i rewerencją, oraz dużym doświadczeniem w stosowaniu pomiarów wobec zjawisk i procesów społecznych, kulturalnych i edukacyjnych.

W tym tomie posłużył się sprawozdaniami z badań, realizowanych przez różne, angielskie, amerykańskie oraz australijskie biblioteki akademickie: przepisał je (z przywołaniem autorstwa) i opatrzył inteligentnymi komentarzami. Całość jest dobrze skomponowana, a w czytaniu wysoce klarowna – co przy takich opracowaniach ma miejsce nieczęsto. Kiedy bowiem wywód schodzi na operacje liczbowe, wielu autorów popada w niezrozumiałstwo.

Ciekawe chociaż zaskakujące są, przytoczone przez Showersa, wyniki analizy przeprowadzonej w grupie amerykańskich studentów Open University. Otóż aż 39% respondentów uznało uniwersyteckie rekomendacje lekturowe – teoretycznie: powiązane z programem studiów – za bezużyteczne(!), a 33% przyznało się do terminologicznych trudności w trakcie wyszukiwania informacji. Nie świadczy to dobrze o tym trybie studiowania, ani o wiedzy kształconych w ten sposób studentów. Natomiast interesujący i trafny jest sam pomysł przebadania takich relacji właśnie.

Z kolei uniwersytet w Huddersfield wziął pod obserwację 33 tys. studentów stacjonarnych z 8 angielskich uniwersytetów, porównując semestralne wyniki

studiowania z wykorzystaniem bibliotek swoich uczelni. Sprawdzano wypożyczenia materiałów drukowanych, klikanie e-zasobów, oraz same wejścia (bramki na indywidualne karty czipowe) do bibliotek. Skala przedsięwzięcia i pomysły realizacyjne były imponujące – niezależnie od pewnych uproszczeń, z których realizatorzy zdawali sobie sprawę. Otóż wyniki końcowe ujawniły wysoką korelację pomiędzy dobrymi efektami studiów i aktywnym używaniem bibliotek.

Natomiast nie podzielałam autorskiego entuzjazmu dla bilansowania biblioteczných nabytków tylko według aktualnych życzeń użytkowników. Wprawdzie w produkcji i w handlu istnieje metoda *just-in-time*, polegająca na ograniczaniu rezerw magazynowych przez dostosowanie produkcji do bezpośredniego zbytu. Ale to, co dobre w obrocie piwem lub samochodami, nie sprawdziłoby się w tworzeniu kolekcji biblioteczných. Przynajmniej w takim naiwnym ujęciu. Co zresztą autor – bezwiednie – przyznaje sam, referując inny projekt badawczy, realizowany przez uniwersyteckie biblioteki z Anglii oraz z Irlandii, zrzeszone we wspólnym konsorcjum. Utworzono tam mianowicie zespolony katalog zasobów wszystkich tych bibliotek. Ale rzeczywistą nowością (bo katalogów konsorcyjnych nie brakuje) było dopełnienie przez różnorodne deskryptory – słowa kluczowe i inne indeksy semantyczne, a także wmontowanie specjalnie wzbogaconych interfejsów. Sprawdzony efekt jest taki, że możliwości wyszukiwania i pozyskiwania materiałów, drukowanych oraz digitalnych, są nieporównanie bogatsze i dla użytkowników dostępnejsze. Ale jest to również narzędzie, efektywnie wspomagające dobór oraz selekcję zasobów w skali całego konsorcjum, co w dotychczasowej praktyce było i jest wysoce uciążliwe. Zaś dopiero w takim, pośrednim kontekście, można mówić o wpływie publiczności na dobór zasobów i na kształt kolekcji, lecz jednak z przeznaczeniem długotrwałym, a nie tylko *just-in-time*.

Takich badań jak w Huddersfield oraz podobnych było i jest więcej. Showers opisuje sondaże przeprowadzone w bibliotekach amerykańskiego uniwersytetu Twin Cities (Minneapolis oraz St. Paul). Prześlędzono tam studenckie wypożyczenia oraz korzystanie z biblioteczných komputerów, a także z instrukcji i z serwisów informacyjnych. Przez rejestrację loginów notowano digitalne wejścia: na biblioteczne strony www, do baz i do innych biblioteczných zasobów elektroniczných. W sumie zaś, również tym razem, semestralne wyniki w nauce studentów, korzystających z bibliotecznej oferty, były zdecydowanie lepsze, aniżeli biblioteczných abstynentów.

Z kolei biblioteka uniwersytecka w australijskim Wollongong przyjrzała się korzystaniu z bibliotecznej oferty digitalnej dociekając, ile czasu studenci spędzają przy komputerze po jednym zalogowaniu. A oto metodologia: czas oferty dobowej podzielono na 144 sesje dziesięciominutowe i potem zestawiono wielokrotność tych elementarných *cząstek* w odniesieniu do pojedynczego logowania właśnie – co można uznać za dyskusyjne. Szczegółowe wyniki pomiarów Showers referuje mało klarownie, natomiast z finalnego wyliczenia okazuje się, że tylko 0,5% użytkowników biblioteczných programów digitalnych nie zaliczyło semestru studiów, a nieużytkowników – aż 19%, czyli efekty były 40 razy gorsze. Co jednak ma raczej charakter ciekawostki, bo przebieg tej analizy nie budzi zaufania.

Ponadto autor przywołał dwa omówienia badań przeprowadzonych przez bibliotekę amerykańskiego uniwersytetu w Charlotte. Pierwsze, zrealizowane

wspólnie z OCLC, określało sposoby korzystania z bibliotecznej oferty przez studentów, w miarę trwania studiów.

Użytkowników podzielono na dwie kategorie. Wizytorów – którzy zgłaszają się do biblioteki (bezpośrednio i zdalnie) na krótko i zaraz znikają. Oraz rezydentów, instalujących się na dłużej i pozostających w trwałym kontakcie. Otóż okazało się, że z biegiem lat studiowania, zdecydowanie przybywa rezydentów, intensywniej wykorzystuje się biblioteczne bazy danych, a także wyraźnie liczniejsze bywają żądania weryfikowania serwowanych informacji. Rośnie też, aczkolwiek umiarkowanie, nastawienie na kontakty z bibliotekarzami, ale bezpośrednio; na zdalne natomiast nie.

Jednak z deklaracji ogólnych wynikają wnioski mało odkrywcze. Mianowicie studenci chcą, żeby zasoby były łatwo dostępne, a stosowane technologie użytkowe – maksymalnie proste. To akurat można odgadnąć bez żadnych badań.

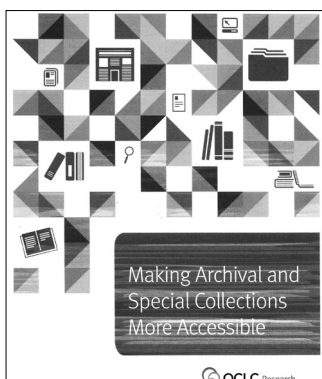
Ciekawe, a przy tym niestandardowe, było badanie drugie, przeprowadzone w tej samej bibliotece, ale już bez współudziału OCLC. Otóż w bibliotece głównej wygospodarowano przestrzeń, przeznaczoną dla studentów do nauki własnej, zarówno indywidualnej, jak i zespołowej – ze specjalnym wyposażeniem (komputery, ekrany, tablice) i umeblowaniem (stanowiska jednoosobowe oraz grupowe). Potem zaś przez dłuższy czas obserwowano, dokumentując graficznie, co oraz gdzie studenci tam robią.

Okazało się, że uczenie się nie kolidowało z rozmowami na tych samych stanowiskach, a nawet przeciwnie. Dobrze pamiętam, że jest taki stereotyp bibliotekarki, uciszającej wszystkich naokoło, więc w tych okolicznościach to on się nie broni. Natomiast zupełnie nie współgrało z jedzeniem (tak napisano), lokalizowanym w ściśle określonej części pomieszczenia. Niby drobiazg, ale dla funkcjonalności bardzo użyteczny sygnał. Pozwolił bowiem na optymalną konfigurację przestrzeni edukacyjno-konwersacyjnej i na wydzielenie obszaru dla celów konsumpcyjnych, ze stosowną aranżacją. W rezultacie realizacja tej oferty uległa usprawnieniu.

W sumie rejestr omówionych w tej książce badań wydał mi się oryginalny, zdecydowanie wykraczający poza profil analiz, praktykowanych w bibliotekach standardowo.

Poza tym ciekawe i trafne są realizacyjne uwagi Showersa na tle tych sygnalizowanych sondaży. W wielu przypadkach bowiem trzeba było łamać reguły anonimowości i realizować dociekania poprzez skonkretyzowane z imienia i nazwiska osoby, w odniesieniu do ich zachowań, postaw, opinii, a także wyników w nauce. I chociaż miało to miejsce za ich zgodą, autor ma rację, że materia tych badań była wyjątkowo delikatna.

Wprawdzie intencją rozpoznać była optymalizacja bibliotecznej obsługi studentów, czyli respondentów też. To jednak nie mogło uprawniać do nadmiernej ingerencji w prywatność, ani do zbyt rozległego wykorzystywania pozyskanych informacji. Owszem, w potocznej praktyce medialnej, szczególnie sieciowej, nikt nie przejmuje się zbyt naruszaniem reguł etyki, ale to nie znaczy, że w naukowym postępowaniu dozwolone jest wszystko. Showers bardzo mocno podkreśla potrzebę ostrożności oraz uczciwości w realizacji tak bardzo ingerencyjnych badań i trudno odmówić mu racji.



KOLEKCJE ARCHIWALNE [***]

Making archival and special collections more accessible.
Dublin [USA]: Online Computer Library Center, 2015, 143 s., ISBN 978-1-55653-493-5 (OCLC Research) [dokument elektroniczny].

OCLC to organizacja wysoce pożyteczna, natomiast nie zawsze ma szczęśliwą rękę do inicjowanych, firmowanych lub realizowanych bezpośrednio publikacji – zwłaszcza powiązanych z empirią. O ile bowiem wywoływana problematyka jest zazwyczaj ważna, to już z wykonawstwem analiz i tekstów (ogłędnie mówiąc) bywa rozmaicie.

Tym razem mowa o bibliotecznych kolekcjach archiwalnych oraz specjalnych – tak napisano w tytule, jednak bezpośrednio o (niedookreślonych) zbiorach specjalnych jest tam raptem jeden artykuł i w dodatku widać, że to pojęciowe rozróżnienie jest bardzo *cienkie*. Co zaś do archiwaliów, to wypowiedzi mają różną wartość. Są też mocno pomieszane, bez logicznego uporządkowania (nie zgodzę się, że w publikacji elektronicznej zbędnego), a na dodatek niektóre opinie i analizy już się mocno przeterminowały. Poza tym, przedstawionym sondażom trudno przypisać rzeczywistą reprezentatywność, nawet w odniesieniu tylko do USA: najwyraźniej takim warunkiem nikt nie zaprzętał sobie głowy.

Natomiast nie ulega wątpliwości, że w obecnych okolicznościach problem jest szczególnie ważny. Dlatego warto przywołać niektóre spostrzeżenia.

Sondaż na temat zbiorów specjalnych (trudno zgadnąć jakich) przeprowadzono w 82 bibliotekach amerykańskich. Mam wrażenie, że była to ta sama analiza, którą – już w kontekście archiwaliów – zreferowano w innym artykule. Niby nic, ale dobrze byłoby wiedzieć.

Wnioski z obserwacji są minorowe. Jakkolwiek bowiem popyt na materiały specjalne rośnie, to oferta absolutnie za nim nie nadąza. Mniej więcej 1/3 takich posiadanych zbiorów nie ujęto w katalogach. Digitalizacja przebiega opornie i nieporadnie, a w dodatku badane biblioteki z zasady nie godzą się na międzybiblioteczne udostępnianie materiałów, określanych jako specjalne.

Jedyną nową inicjatywą w tym zakresie są próby łączenia różnych odrębnych kolekcji specjalnych w jeden zasób scalony. Nie wiadomo jednak, co to za kolekcje i na czym polega łączenie. Są však takie zbiory, których połączyć z innymi w żaden sposób nie można. Niejasny jest także cel takiej komasacji. W sumie więc cały ten wywód przedstawia się bardzo mętnie.

Pozostałe teksty, warte uwagi (nie wszystkie są takie), traktują już jednoznacznie o zasobach archiwalnych. Pejzaż również nie jest budujący.

Oto opis sytuacji w 169 bibliotekach amerykańskich. Mniej więcej połowa kolekcji archiwalnych nie ma żadnej sygnalizacji online. Katalogi rejestrują 85% archiwaliów drukowanych, ale zaległości w opracowaniu rosną, bo brakuje odpowiednio wykwalifikowanego personelu. W rezultacie sporo bibliotek nie wie, czym dysponuje. A poza tym nie ma na ogół środków na nowe nabytki, więc

kolejne archiwalia pochodzą głównie z darów – i bywają obciążone wszystkimi możliwymi niedogodnościami z tytułu ofiarodawstwa.

Istnieją koncepcje uporządkowania i systematyzacji opracowania archiwaliów – *Archive Guide System* oraz *EAD: Encoded Archival System* – z czym wiąże się nadzieje na lepsze kontakty z potencjalnymi użytkownikami. Chodzi bowiem o wypracowanie takich form informacji o archiwaliach, które będą czytelne dla publiczności.

Z innego sondażu wynika zaś, że użytkownicy szukają dokumentów archiwalnych, w pierwszej kolejności przez tytuły kolekcji (99,9%) i nazwy repozytoriów (99,5%), a dopiero następnie przez zakresy przedmiotowe (72,9%), daty wytworzenia materiałów (72,6%), oraz przez ich odniesienia terytorialne (70,4%). Przywołane odsetki mają w tym wypadku charakter głównie hierarchizujący.

Według autorów opracowania, kłopoty w dystrybucji archiwaliów biorą się nierzadko z niedostosowania indeksacji do użytkowniczych nastawień. Publiczność oczekuje mianowicie takiej samej sygnalizacji materiałów archiwalnych, jak wszystkich innych, a to często jest niemożliwe. Ostatnio mnożą się życzenia deskrypcji przez słowa kluczowe, na co bibliotekarze patrzą krzywo, sami zaś preferują sygnały proveniencyjne. Jedno drugiemu nie przeszkadza, lecz wychodzi na to, że opracowanie należałoby w wielu wypadkach realizować od nowa i – co się podkreśla – tworzyć odrębne katalogi archiwaliów.

Natomiast z praktyki udostępniania przywołano sygnały stosowania kamer cyfrowych w czytelniach zasobów archiwalnych – z takim usytuowaniem, żeby to nie przeszkadzało innym korzystającym. Opinia jest taka, że to sposób wygodny, nieszkodliwy dla dokumentów (byle bez lamp błyskowych) i bardzo usprawniający korzystanie.

Prawo (amerykańskie) tego nie zabrania, jeśli użytkownik złoży deklarację pisemną o przestrzeganiu zasad dozwolonego użytku dokumentu i zachowa konieczne reguły cytowania przy ewentualnie dalszym wykorzystywaniu. W większości regulaminów zawarowane jest jednak prawo biblioteki do odmowy zgody na fotografowanie, oraz do limitowania ilości zdjęć. A w niektórych bibliotekach stosuje się opłaty za wykonywanie fotokopii.

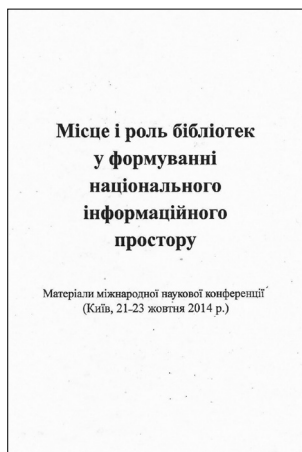
Tekst w tym zbiorze finalny ma też charakter ogólnie syntetyzujący. Stara się zrekonstruować aktualny obraz bibliotecznej praktyki w zakresie transmisji materiałów archiwalnych – a już inna sprawa, że w tytule znowu napisano, jakoby chodziło o kolekcje specjalne. To wszak nie to samo! Specjaliści od informacji nie rozróżniają? Pogląd jest zaś taki, że o ile dotychczas biblioteczne zasoby archiwalne ujawniały się głównie jako eksponaty wystawiennicze, to teraz publiczność coraz częściej żąda prawa do korzystania z nich w sposób bezpośredni. Tymczasem w ogólnej panoramie wygląda to tak, że tyle samo bibliotek wyraża zgodę, ile takiej zgody odmawia.

Przy obecnej technice reprodukcyjnej, na ogół – aczkolwiek nie zawsze – można sporządzać digitalne surogaty i biblioteki przeważnie na zamówienie oferują najprzód kopie, ale mniej więcej 2/3 zamawiających nalega na oryginały. Jednak nie każdy ma świadomość szczególnego charakteru żądanych dokumentów. Z kolei biblioteki, godząc się na udostępnianie archiwaliów, lub odmawiając, kierują się podobno następującymi przesłankami (w kolejności hierarchicznej): stan fizyczny dokumentu > stopień unikatowości > wartość materialna > wiek dokumentu > osoba zamawiającego i cel zamówienia.

W ograniczonym zakresie, materiały archiwalne trafiają też do obiegu międzybibliotecznego, chociaż zazwyczaj w formie surogatów właśnie: skanów albo fotokopii. Odmowa przesłania oryginału w tym trybie jest uzasadniana głównie ryzykiem utraty albo zniszczenia (70%), a czasem – pokretnie – potrzebą stałego wykorzystywania na miejscu (30%). Ostateczne decyzje w tym zakresie podejmują najczęściej kuratorzy zasobów (kierownicy działów), a w szczególnych przypadkach: zespoły eksperckie. Nie ma natomiast sygnałów, żeby takie prawo rezerwowały sobie biblioteczne dyrektory.

Dość ogólnikowa analiza, z 2010 r., praktyki w 88 dużych bibliotekach (z tego 82 w USA), ujawniła ogromną rozbieżność w udostępnianiu archiwaliów. Jedne biblioteki oferują wszystko, czym dysponują, a inne w ogóle nic. Odmienny sposób postępowania praktykuje się wobec archiwalnych dokumentów drukowanych, a inny – wobec niedrukowanych. Dowolność postępowania jest oczywista.

Wygląda to tak, jakby nie do końca wiadano, co z kolekcjami archiwalnymi robić teraz – i nie jest to konkluzja budująca. Chyba więc dobrze, że problem został przez OCLC zasygnalizowany.



WIADOMOŚCI Z UKRAINY [**]

Misce i rol bibliotek u formowaniu nacionalnogo informacijnogo prostoru. Red. I. Sarikowa. Kijiw: Nacionalna Biblioteka Ukraini imieni W. I. Wernadського, 2014, 544 s. ISBN 978-966-02-7337-5.

Uprawianie teraz nauki na Ukrainie, w kontekście dramatycznej wojny, gospodarczego i społecznego kryzysu, oraz intelektualnego zamieszania, wymaga wielkiego samozaparcia. W końcu nawet dostęp do zagranicznego piśmiennictwa naukowego jest katastrofalnie ograniczony, ponieważ brakuje środków, a w dodatku hrywna ma wartość mizerną. Jednak tamtejsi uczeni starają się nadal robić swoje i to budzi szacunek.

Także w obszarach nauk o bibliotekarstwie i o informacji, pracy naukowej ani publikacji nie poniechano. W równoległych intencjach utrzymania się w globalnym kursie tych nauk, oraz: oceny sytuacji i wypracowania programów na przyszłość w wymiarze krajowym. Temu też ma służyć gigantyczny tom, który tu sygnalizuję, będący pokłosiem konferencji.

Z tym, że słuszne zamiary i zapał to jednak za mało na solidny produkt naukowy. Nauka to nauka: nie znosi miążkości ani taryfy ulgowej. I w takim ujęciu, broni się zaledwie kilka wypowiedzi w tym zbiorze, natomiast całość jest niestety kiepska.

Pomieszczono tam bowiem mnóstwo tekstów banalnych, albo wręcz pustych, pozbawionych treści oraz sensu i kwalifikacja do druku była nieporozumieniem. To w znacznym procencie detaliczne wzmianki o drobiazgach i opisy czegoś, co nikogo nie może zainteresować. Rozmiary wystąpień pisemnych ograniczono zresztą do 3-4 stron, toteż już z natury rzeczy mogą mieć jedynie charakter sygnały,

bezanalityczny. Przed wszystkim jednak tom, w sensie edytorskim, został skonstruowany bez wyobraźni.

To jest zresztą *tomisko*, bo liczy – bagatela – 186 tekstów! Kto miałby to czytać i po co? Z grubsza niby je jakoś posegregowano, ale nieprzejrzyście; nie ma żadnych indeksów, a spis treści umieszczono (dla wygody wydawcy) na końcu, zamiast na początku. W tekstach z reguły brak jakichkolwiek przypisów (są wyjątki), autorom (w manierze rosyjskiej) zamiast imion przypisano tylko pierwszą literę, więc w takiej masie trudno kogokolwiek zidentyfikować, no i jest jeszcze koszmarowa lawina skrótów, dla osób spoza Ukrainy nieczytelnych. Oto wręcz podręcznikowy przykład, jak nie należy konstruować publikacji zbiorowych. Nie wyobrażam sobie, żeby ktoś miał to przeczytać bez szczególnego przymusu, bo to jest prawdziwa męczarnia.

Natomiast istotne, że wszystko jest po ukraińsku, podczas gdy jeszcze parę lat temu teksty naukowe pisywano tam przeważnie po rosyjsku. Do omówienia wybrałem z całości kilka rzeczywiście interesujących tekstów, autorów przeważnie z Biblioteki Narodowej w Kijowie.

I tak T. Granczak pisze o bibliotece narodowej jako o fundamencie narodowej pamięci oraz – centralnym w kraju ośrodku informacji. Ma być przede wszystkim jądrem całego systemu i funkcjonować w skali międzybibliotecznej. To jedna z kilku lansowanych na świecie opcji, jednak w ukraińskiej rzeczywistości – po uzyskaniu niepodległości – w znacznym stopniu nowa i obecnie wdrażana nie bez trudności. Czemu służą też dwa ogólnokrajowe programy digitalne, mianowicie *Naukowa biblioteka elektroniczna* oraz *Kultura Ukrainy*.

Rolą biblioteki narodowej, wyraźnie silniej tam podkreślaną niż obecnie za granicą (gdzie rozrząd centralny trafia się rzadziej), jest też obsługa i koordynacja wypożyczeń międzybibliotecznych. Jak relacjonuje W. Czuprina, odnotowano w tym obiegu znaczny postęp za sprawą wykorzystywania digitalistów oraz informacji z elektronicznego katalogu BN. Tam gdzie BN pośredniczy, mniej więcej 1/4 zleceń wymaga dopracowania lub istotnych uzupełnień, profilowo zaś 60% zgłoszeń odnosi się do nauk technicznych i przyrodniczych, a 40% do humanistyki. Dużą niedogodność stanowi natomiast utrudniony dostęp do źródeł zagranicznych.

Ciekawostką jest informacja I. Pawłuszy o istniejącej w kijowskiej BN od 1996 r. kolekcji *Zbiory Prezydentów Ukrainy* – kompletowanej sukcesywnie, poczynając od kadencji Krawczuka, potem zaś Kuczmy, Juszczenki i Janukowycza. Są tam dokumenty bardzo różne, utrwalone na rozmaitych nośnikach, w tym 2900 książek z dedykacjami od różnych oficjeli, a jest także kolekcja innych prezentów. Jednak o warunkach i możliwościach dostępu nie napisano nic.

Z kolei T. Dubas pisze o potrzebie działalności wydawniczej tamtejszych bibliotek naukowych – w tonacji zarówno postulatywnej, jak też relacyjnej. Biblioteki Narodowe w Kijowie oraz we Lwowie, a także 103 inne biblioteki akademickie już bowiem realizują to zadanie, tak w formie drukowanej, jak też digitalnej. Ale z tego co wiem, trudności są teraz ogromne.

Jak sygnalizują D. Sołowianienko i A. Kuzniecowa, od 5 lat na Ukrainie próbuje się wdrożyć oraz rozwinąć indeksację cytowań. Formuły zagraniczne są tam mało przydatne (częściowo ze względu na inny alfabet), bowiem *Web of Science* rejestruje raptem 17 ukraińskich czasopism naukowych, a *Sciverse Scopus* – 51. Od 2014 roku zaczął więc funkcjonować *Ukraiński Indeks Cytowań Naukowych* –

z zamierzeniem również importu danych zagranicznych, a także eksportu własnych. Uwzględniając okoliczności, w jakich ma to miejsce, przedsięwzięcie jest bardzo ambitne.

Natomiast ogólną praktykę czasopiśmienniczą na Ukrainie charakteryzuje I. Sokołowa. Otóż po uzyskaniu niepodległości, liczba czasopism dla Ukrainy centralnych z 19 wzrosła do 319, natomiast regionalnych oraz lokalnych nieco zmalała: z 1789 do 1664. Zmienił się też zasadniczo standard rozpowszechniania, bo wiele czasopism ma już mutacje elektroniczne obok drukowanych, a są zaś i takie, które funkcjonują tylko w internecie. BN pracuje nad nowym programem sieciowym dla bibliotek, który umożliwi sprawną transmisję periodyków online.

Z kolei O. Riabokoń ciekawie i kompetentnie odnosi się do drażliwej kwestii cenzurowania internetu, inspirowanego głównie przez względy polityczne. Powód wypowiedzi wydaje się oczywisty: w najświeższej praktyce ukraińskiej internet był i nadal jest ważnym narzędziem propagandy oraz walki politycznej, toteż niejeden chciał i chce nałożyć skuteczny knebel. Lecz nie tylko tam. Ale jednocześnie internet ma być też narzędziem (również bibliotecznym) nieograniczonego rozpowszechniania informacji. Jak więc to pogodzić?

Tekstowa opinia jest taka, że stosunek do internetu władz w różnych krajach bywał rozmaity i nadal jest zmienny. Chęć podporządkowania sobie nieraz brała górę i zakusy na filtrowanie wciąż mają charakter rozległy, jakkolwiek w relacjach globalnych nie jest to łatwe. W wielu krajach azjatyckich paternalizm państwowy generuje przeróżne zakazy oraz blokady, szczególnie w Syrii, Iranie i Uzbekistanie filtruje się wszystko, co zawiera choćby ślad opozycyjnych opinii, zaś na Bliskim Wschodzie oraz w krajach muzułmańskich cenzurę polityczną dopełnia wyznaniowa. W ogóle zaś w większości krajów istnieją bariery, chroniące prawa autorskie i licencyjne. Jako przykład praktyk liberalnych natomiast podaje się Japonię oraz USA (ale przecież uchwalono cenzorsko-inwigilacyjny Patriot Act), gdzie nie ma blokad z urzędu, natomiast bywają blokacyjne wystąpienia do sądów, z inspiracji osób prywatnych bądź organizacji.

Riabokoń sygnalizuje, że najczęściej likwidacji poddawane są opozycyjne treści polityczne oraz sprzeczne ze społecznymi normami (pojęcie bardzo rozciągliwe), a także zagrażające narodowemu bezpieczeństwu i naruszające interesy ekonomiczne. Ten obfity rejestr przesłanek *blokacji* stoi w rażącej opozycji wobec tak wychwalanej internetowej swobody: to jednak mit. Jakkolwiek nikt nie twierdzi, że wszystkie ingerencje są złe – istnieje wszak potrzeba obrony przed atakami hakerskimi i plagą hejterstwa.

O praktyce ukraińskiej w tym zakresie jest w tekście niewiele – poza stwierdzeniem, że tamtejsze prawo do internetu odnosi się tylko śladowo. Ale jakiś powód napisania tego tekstu musiał jednak być.

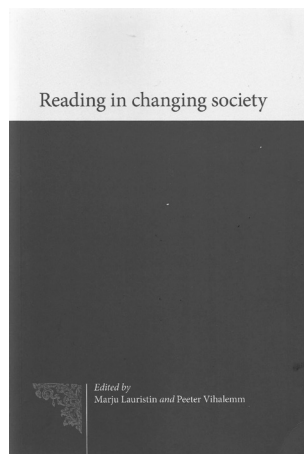
W interesującym opracowaniu O. Prigornicka zwróciła uwagę na rosnącą tam popularność blogów, które – przez łatwość tworzenia i rozległy zasięg – stały się wziętymi platformami dyskusyjnymi. Dlatego posłużyły się nimi również biblioteki, licząc na skuteczną promocję, szerokie audytorium i na rozmnożenie kontaktów. Jest na Ukrainie ponad 200 znaczących blogów bibliotecznym, a także skumulowany ukraińsko-rosyjski superblog *Miry bibliotek*. Stowarzyszenie bibliotekarzy ma własny, przy współudziale 944 bibliotek z całego kraju, natomiast w Kijowie wyspecjalizowane blogi dla dzieci prowadzi: BN, tamtejsza biblioteka

publiczna, oraz Centralna Biblioteka dla Dzieci. To jest zatem praktyka już całkiem niezłe rozwinięta. Są blogi tekstowe, fotoblogi i wideoblogi, już to autoryzowane instytucjonalnie przez biblioteki, albo tylko firmowane i wtedy prowadzą je wolontariusze.

Pani profesor W. Iganajewa z Akademii Kultury w Charkowie zwróciła uwagę na potrzebę pogłębionego przygotowania studentów inb w zakresie wiedzy o komunikacji społecznej i konkretnie medialnej. Obok więc zajęć podstawowych z bibliotekoznawstwa, księgoznawstwa i dokumentalistyki (informacji naukowej), zasygnalizowała też wprowadzenie do programu studiów wiedzy o (teorii i historii) komunikacji, a także o komunikacyjnych technologiach. Wśród przedmiotów specjalistycznych wymieniła zaś jeszcze dziennikarstwo oraz edytorstwo. Są zatem liczne podobieństwa do naszej praktyki, także w ogólnej koncepcji tego kształcenia: mianowicie na poziomie licencjackim przeważa podaż wiedzy podstawowej, ogólnej (oczywiście przedmiotowej), natomiast kurs magisterski opiera się głównie na specjalizacji.

Ponadto z dużym zainteresowaniem przeczytałem ciekawy artykuł historyczny o losach księgozbioru Flaviana. Jak pisze O. Zajac, Flavian (Mikołaj Gorodeckij) – od 1885 r. ortodoksyjny biskup lubelski, następnie arcybiskup warszawski, a od 1903 r. metropolita kijowski oraz halicki – za własne pieniądze utworzył kolekcję 20 tys. książek i od 1910 r. udostępnił ją publiczności. Po rewolucji władze sowieckie przejęły ją w całości, kierując część do zasobów miejscowego muzeum. To, co pozostało, hitlerowcy wywieźli w 1943 r. do Krakowa a potem do Niemiec. Z całej ogromnej kolekcji, w zbiorach kijowskiej BN zachowały się raptem 52 książki.

Najnowsza historia Europy nie jest li tylko wpisana w nieszczęścia milionów ludzi. Jej dramatyczne dzieje mają też swój ślad w dewastacji bibliotek i książkowych kolekcji wszędzie tam, gdzie wdzierala się przemoc. A gdzie się nie wdarła?



CZYTELNICTWO NAD BAŁTYKIEM [****]

Reading in changing society. Red. Marju Lauristin, Pester Vihalemm. Tartu: University of Tartu Press, 2014, 210 s., ISBN 978-9949-32-575-7.

Miasto Tartu ma taką właśnie estońską nazwę odkąd Estonia po raz pierwszy uzyskała niepodległość. Wcześniej z niemiecka nazywało się Dorpat (potem była jeszcze rosyjska nazwa Juriew) i było znanym w Europie ośrodkiem naukowym oraz intelektualnym. Z tamtejszym uniwersytetem związany był w pewnym okresie Tytus Chałubiński, a na studia aplikował Józef Piłsudski, jakkolwiek bez powodzenia.

W czasach sowieckich ten uniwersytet znów uzyskał szeroki rozgłos przez tartusko-moskiewską szkołę semiotyki (tak nazywano cały zespół koncepcji semiotycznych). Przewodził jej Jurij Łotman, uczony światowej sławy, który przeniósł się tam z Leningradu, w następstwie antysemickich wobec siebie ekscesów.

Obecnie uniwersytet funkcjonuje dobrze. Był organizatorem międzynarodowej konferencji na temat czytelnictwa (w niektórych krajach nadbałtyckich) i jako pokłósie, wydał tom referatów. Ponieważ jednak polityka wciska się wszędzie, napisano że udział wzięły kraje nordyckie, a to niekoniecznie prawda. Nie ma bowiem autorów z Danii, Islandii, Norwegii (że już pominię Grenlandię i Wyspy Owcze); są tylko z Finlandii oraz ze Szwecji, a to za mało na takie nazywanie. Z kolei są referenci z Estonii oraz z Łotwy, jednak te kraje do grupy nordyckiej nie należą – chociaż chciałoby zapewne – więc nazwa jest nieadekwatna.

Na tom składa się kilka tekstów znakomitych, więcej przeciętnych, lecz są również dwa beznadziejne. To jest zresztą stała przypadłość publikacji wieloautorskich, zwłaszcza postkonferencyjnych. W omówieniu ograniczę się więc do tych najlepszych – tym bardziej, że pozostałe powtarzają lub rozwijają te same bądź pokrewne wątki.

Całość jest w rzeczywistości opasła (liczba stron myli) i brak jakichkolwiek indeksów stanowi w korzystaniu istotne utrudnienie. Jednak prawdziwie skandaliczny jest rozmiar czcionki: grubo poniżej jakiegokolwiek czytelności. Mam zamiar wystąpić do wydawcy o zwrot kosztów mikroskopu, bez którego nie dałoby się przeczytać ani linijki.

Nawiązując do rozplenionych opinii o kryzysie czytelnictwa, Ilkka Mäkinen z Finlandii w świetnym szkicu retrospektywnym zauważył, że to nic nowego. Różne rozbraty, zawirowania, rozterki oraz redukcje miały w tym zakresie miejsce zawsze. Tak jak zawsze odróżniano czytanie edukacyjne od użytkowego, a jedno i drugie od przyjemnościowego (uważanego za gorsze), z ostrą licytacją wzajemnych zalet i mankamentów.

W średniowieczu studenci musieli czytać dla wiedzy, ale nie takiej, jak ją dzisiaj rozumiemy. Scholastyczna wiedza miała służyć do polemik na cytaty, zatem naukowo czytano i zapamiętywano jedynie fragmenty wypowiedzi klasyków – na stosowne okazje. W gruncie rzeczy tak samo, jak teraz przegląda się materiały z sieci: wróciło nowe! W całości natomiast czytano teksty z przyczyn intelektualnych, emocjonalnych i przyjemnościowych, ale mało kto umiał czytać w ten sposób oraz miał stosowne możliwości. Głównie zakonnicy, lecz kościelne władze były temu przeciwnie, zarówno wtedy, jak i dłużej później.

Druk, umasawiając produkcję książki, tego rozdwojenia jeszcze przez jakiś czas nie zmienił, chociaż poniechanie łaciny miało swoje znaczenie. Właściwie dopiero w XVIII wieku uznano czytanie za podstawowe narzędzie edukacyjne oraz za czynnik indywidualnego rozwoju osobowości. Zresztą też nie całe, bo jednocześnie piętnowano lektury rekreacyjne z powodu miałkości i oglupiających skutków. Pokłósie takich opinii można zauważyć wciąż jeszcze. Jakkolwiek zaczyna się już akceptować każde czytanie, dla dowolnych celów. Ostatecznie więc – według autora – to, co teraz widać, to wcale nie są znamiona żadnego upadku czytelnictwa, lecz świadectwa przeobrażeń. Podobnych do tych, które już były wcześniej. Zatem trzeba pocze-kać (bez krakania), co z nich wyniknie.

Również bardzo dobrym tekstem – na temat aktualnego czytelnictwa w Estonii – zaprezentował się współredaktor całego tomu, Peeter Vihalemm (oczywiście z estońskiego Tartu). Z jego wypowiedzią koresponduje jeszcze kilka innych wypowiedzi, także łotewska.

Otóż w latach 70. XX w. czytelnictwo w Estonii osiągało wysokie wskaźniki (za sięg książki: 75% populacji). W języku estońskim wydawano 8-9 tys. tytułów rocznie (teraz 1200), w nakładach 40-150 tys. egzemplarzy (obecnie 5-15 tys.), a ludzie

kupowali dużo i podaż często nie nadążała, książki były bowiem tanie (inaczej niż aktualnie). Przesłanką takich nastawień były racje narodowościowe oraz ochrona przed ideologiczną indoktrynacją, bo jednak literatura piękna miała swój margines swobody, a propagandówek nie czytał nikt, kto nie musiał. Dopowiem (o czym autor nie wspomniał), że ówczesna proza estońska osiągała poziom niezwykle wysoki, a powieściopisarz Jaan Kross był twórcą najwyższej światowej klasy.

Autor zasygnalizował ponadto, że inne grupy narodowościowe w Estonii czytały mniej intensywnie, aniżeli rdzenni Estończycy i nadal tak jest – ale zabrakło informacji na temat podaży. Nie można wszak czytać po estońsku, jeżeli nie zna się (bardzo trudnego) języka estońskiego, a taka jest dramatyczna przypadłość setek tysięcy mieszkających tam mniejszości etnicznych. Oraz fundamentalny problem polityczny, dotyczący głównie tamtejszych Rosjan.

Z powtórnyim uzyskaniem niepodległości, estoński rynek książki zalały publikacje, odkłamujące niedawną historię, lecz paradoksalnie – stan czytelnictwa (tak napisał Vihalemm) popsuł się gwałtownie, jakkolwiek ostatecznie to psucie zostało zahamowane. Nadal jednak rejestruje się znaczne obniżenie sprzedaży książek, no bo też ceny (tak jak u nas) wzrosły radykalnie.

Jednak mam wrażenie, że autor trochę pogubił się w swoich wywodach. Według bowiem badań *Eurobarometru* (które przecież przywołał), obecnie zasięgiem książka obejmuje 78% mieszkańców Estonii, zatem jest to wskaźnik nieco wyższy (a nie niższy) aniżeli kiedyś i jeden z najwyższych w UE. Skurczył się natomiast współczynnik korzystania z bibliotek, do 43% populacji, lecz i tak jest wyższy od naszego. Ale w środowiskach bibliotekarsko-bibliologicznych przyjęło się, że trzeba narzekać. I w tym też duchu autor zgłosił spadek zainteresowania w Estonii literaturą piękną: estońską z (kiedyś) 90% na 25% populacji, obcą zaś z 81% na 23%.

Łatwo zauważyć, że wszystkie przywołane odsetki nie zgadzają się wzajemnie. W sumie zresztą wcale nie są złe, zaś redukcja zainteresowań fabułą – przy mnogości fabularnych podaży medialnych – jest zjawiskiem ogólnym. Z drugiej strony: nie dostrzegam tam teraz aktywności prozaików tak wysokiej klasy, jak wspomniani Jaan Kross oraz Enn Vetemaa, Mati Unt, Aadu Hint, Anton Tammsaare, bądź Arvo Valton, mimo że niektórzy z nich żyją. To także ma swoje znaczenie.

O dziejach bibliotek estońskich pisze Asko Tamm, odnosząc się do ich roli w budzeniu narodowej świadomości, która nie była tam odwieczna. W takim ujęciu historia także jest krótka, bo sięga tylko drugiej połowy XIX wieku, kiedy biblioteki zaczęły powstawać liczniej, najpierw we wsiach, a potem w szkołach i w miastach. Początkowo władze carskie pilnowały zawartości, ogłaszając spisy książek dozwolonych. Trend narodowościowy zakiełkował dopiero, kiedy bibliotekami zainteresowała się organizacja *Młoda Estonia* od 1910 r. Która też zaczęła ogłaszać listy książek dla bibliotek, ale dobierane według kryterium właśnie narodowościowego. Aktywnie zajmował się wtedy bibliotekarstwem i jego koncepcjami Karl Einbund, późniejszy premier niepodległej Estonii.

Po pierwszym uzyskaniu niezawisłości, w politykę biblioteczną mocno zaangażowały się władze państwowe, również ogłaszając wykazy książek rekomendowanych. A ustawę o bibliotekach publicznych uchwalono tam już w 1924 r.

Z kolei o aktualnej polityce bibliotecznej w Estonii wypowiada się Krista Lepik – także przede wszystkim w kontekście odgórnych zaleceń doboru zasobów. Bo takie są tam również obecnie. Mianowicie od 2012 r. estońskie biblioteki muszą

w pierwszej kolejności kupować książki tamtejszych autorów, według centralnie narzuconej listy. Autorka zastanawia się, czy to nie jest naruszenie reguł demokracji, a także: czy biblioteka w ogóle ma prawo kierunkować czytelnicze gusty. Jej zdaniem jest to niemiecki (? raczej europejski) model uprawiania bibliotekarstwa, przeciwstawny do amerykańskiego, jednoznacznie liberalnego.

Myślę, że akurat ten problem jest sztuczny. Z chwilą, kiedy nie gromadzi się wszystkiego co jest, dobór nabytków zawsze ma charakter preselekcyjny. Jeśli zaś mogą o nim decydować bibliotekarze, oraz – niekiedy – użytkownicy, to nie da się odmówić takiego prawa instancjom, decydującym o polityce państwa. Pod warunkiem, że sugestie są zredukowane do minimum, mają charakter rekomendacyjny, a nie nakazowy i są odpowiednio uzasadnione, oraz pozostawiają pole dla innych nabytków.

Do przeszłości nawiązują również Mats Dolatkah oraz Ann Hampson Lundh ze Szwecji, upatrując źródeł obecnego stanu czytelnictwa tamże w zmianach programu nauki języka szwedzkiego w szkołach podstawowych, które wdrożono pod koniec lat 60. XX w. W zasadnym przekonaniu, że to jakość przysposobienia dzieci do czytania przesądza o stosunku do lektury na całe życie. Otóż zmieniono wtedy radykalnie program i metodykę nauczania, nastawiając całe postępowanie na poznawczą produktywność, kreatywne myślenie i ogólnie pojętą demokratyzację – także przez to, że program był odtąd jednolity w całym kraju. Istotną przesłanką dydaktyki stało się czytanie możliwie swobodne. Poniechano dotychczasowej, restrykcyjnej dyscypliny, preferując w nauczaniu indywidualizację oraz spontaniczność, jednocześnie mocno angażując rodziców w czytelnicze przygotowanie dzieci.

W programie nauki języka szwedzkiego dla klas początkowych – 30% całej nauki w tych klasach – znalazło się wtedy czytanie, pisanie oraz mówienie, a ponadto jeszcze nauka duńskiego i norweskiego. Stan czytelnictwa w Szwecji, obecnie bardzo wysoki, potwierdza skuteczność tak pomyślanego przysposobienia lekturowego, ale autorzy są zdania, że nie wszystko poszło i nadal nie przebiega najlepiej. Przeszkodą zasadniczą okazały się zbyt powolne zmiany umiejętności oraz mentalności nauczycieli.

Natomiast Juha Herkman oraz Eliisa Vainikka z Finlandii referują wyniki badań czytelnictwa studentów. Wprawdzie próba jest nędzna – 323 osoby, wyłącznie z okolic Tampere – ale warto rzucić okiem, ponieważ Finlandia to kraj o niezwykle wysokich standardach kształcenia oraz czytelnictwa, więc nawet taki ułomny ślad może być ciekawy. Z tym, że w korzystaniu z bibliotek odnotowano tam ostatnio regres.

Trochę dla dekoracji, bo mało produktywnie, autorzy powołują się na *New London Group* oraz jej (?) ideę *New Reading*, w myśl której czytanie to proces kreatywnej interpretacji treści. Otóż to *new* jest spóźnione o sto lat wobec teorii konkretyzacji Romana Ingardena, ogłoszonej w kilku językach. Widocznie więc w Anglii oraz w Finlandii też nie chce się czytać klasyków i byle co występuje w aureoli odkrycia. Oczywiście tym bardziej nikt nie wie o ustaleniach znakomitej polskiej socjologii literatury sprzed 70 lat. No cóż, tak bywa.

Jak wynika z sondażu, fińscy studenci deklarowali korzystanie raczej z lokalnych bibliotek publicznych (80% respondentów), aniżeli (40%) z uczelnianych. Czytanie przyjemnościowe, zresztą głównie z druku, oceniali wprawdzie bardzo wysoko, jednak przyznając zarazem, że na czas studiów... brali przeważnie rozbrat z literaturą piękną.

Podstawowym narzędziem komunikacyjnym okazał się wobec tego internet: 60% respondentów potwierdziło korzystanie z komputera online co najmniej przez godzinę dziennie. Głównie dla kontaktów z innymi (*co słyhać?*) oraz dla przeglądu wydarzeń dnia – ewidentnie preferując przekazy możliwie najkrótsze. Takie też były zresztą opinie, że całości dłuższe czyta się z monitora fatalnie, jak również (ale to już hipokryzja): że sam ten kanał jest wyjątkowo trywialny.

W konkluzji autorzy stwierdzili, że 90% studentów zachowuje się wobec sieci pasywnie: to oczywisty konsumptariat. Sami nie wprowadzają do obiegu właściwie żadnych produktywnych treści. Nie jest zatem prawdą, jakoby Net-Generation wykazywała się aktywnością. Nic takiego nie ma miejsca.

Na sam koniec odłożyłem zaś tekst Olgi Einasto (z Estonii), treści ogólniejszej, być może nie aż tak chybiony jak początkowo sądziłem. Ale zawsze, kiedy trafiam na postmodernistyczny bełkot, to dostaję czkawki. A to właśnie jest dość kuriozalna próba zestawienia obecnej sytuacji bibliotek z imputowanym (i dopisanym do niej) konfliktem pomiędzy założeniami modernizmu oraz postmodernizmu – z przywołaniem (jak w średniowieczu) argumentacji dokładnie tych koncepcjonistów, którzy kojarzą mi się źle. Ale mogą nie mieć racji.

Mówiąc w uproszczeniu i w skrócie, autorka twierdzi, co następuje. Postmodernizm lansuje pluralizm myślowy, zróżnicowanie poglądów, decentralizację (??), digitalizację czyli digimodernizm (czego to ludzie nie wymyślą), a także dopuszcza operowanie kopiami dokumentów zamiast oryginałów (to już supernonsens) i ogólnie biorąc akceptuje chaos. To mocno naiwna eksplikacja.

Biblioteki z kolei, zindoktrynowane przez modernizm, narzucają porządek, sterują zainteresowaniami (że niby wciskają kit?), lansują wartości narzucone z góry i powiadają arbitralnie, co jest dobre, a co jest złe. Oraz jeszcze: kurczowo preferują w obiegu materiały oryginalne. Zatem wygląda to na rejestr idei sprzecznych. No więc muszę wyrazić sceptycyzm. Bo nawet jeżeli w tym wszystkim jest jakaś cząstkowa prawda, to przecież te niby *modernistyczne* idee istniały na wiele stuleci przedtem, zanim ktoś powrzucał na ideologiczną patelnię pierwsze ziarna modernistycznej kaszy.

Autorka przedstawia nawet tabelaryczne zestawienie. Modernizmowi przypisuje narzucanie bibliotekom archiwizacji treści, ewaluacji, oraz organizacji całego systemu transmisji. Podczas gdy libertyński postmodernizm kojarzy z pluralizmem i różnorodnością treści, z zasadą partnerstwa w relacjach publicznych i z redukcją utrudnień w dostępie do publicznej komunikacji. Oraz – z preferencjami dla wirtualności. Na to wypada powiedzieć: hm.

Jednak z tych (według mnie: bełkotliwych) przesłanek, Einasto wyprowadza koncepcję wypracowania kompromisu, niekoniecznie nową, ale zawsze wartą zastanowienia. Gorzej, że nazywa to hybrydyzacją – tymczasem ten termin jest już używany w innym znaczeniu, określa mianowicie wielosemiotyczność, multijęzykowość komunikacji oraz bibliotekarstwa – i nawet jeszcze ambitniej nowym bibliotekarstwem. Chyba to nadmierna emfaza, bo kiedy w dalszych wywodach opowiada o tym niby nowym bibliotekarstwie i pozornie nowym bibliotecznym paradygmacie, to... ja już o tym czytałem i słyszałem setki razy, jak też wielokrotnie pisałem. To może i była nowość, ale wiele lat temu.

Mowa mianowicie – no właśnie! – o nastawieniu bibliotek nie na kolekcje, ale na gwarancję dostępu do treści, wielokierunkowego, w stylu maksymalnie użytko-

wym, z doradczym jakkolwiek partnerskim wsparciem. Brzmi znajomo, ponieważ pokrywa się z bieżącą praktyką, oraz z doraźnymi ideami, powtarzanymi w licznych publikacjach. Jednak dotychczas nie zauważyłem, żeby ktokolwiek wiązał to wszystko z dychotomią modernizmu i postmodernizmu.

Ale być może na tym polega nauka – o czym jeszcze nie wiem – żeby rzeczywistość przyporządkowywać ideom (a nie odwrotnie), nawet dość odległym oraz niekoniecznie aktualnym. W końcu bowiem nauka to nauka.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 4 sierpnia 2015 r.

POSIEDZENIE PREZYDIUM ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

(Warszawa, 28-29 września 2015 r.)

W dniu 28 września 2015 r. na posiedzeniu Prezydium Zarządu Głównego SBP obecni byli: Elżbieta Stefańczyk, Lena Bednarska, Sylwia Błaszczuk, Barbara Budyńska, Marian Butkiewicz, Mirosława Majewska, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Marzena Przybysz, Małgorzata Dargiel-Kowalska, Elżbieta Górka, Anna Grzecznowska, Jadwiga Konieczna, Marta Lach, Ewa Stachowska-Musiał. Podczas spotkania podsumowano działalność ZG SBP oraz wydawniczą w okresie czerwiec-wrzesień 2015 r. Zorganizowanych zostało łącznie 11 warsztatów, seminariów, konferencji; realizowano 4 konkursy SBP: „Tydzień Bibliotek 2015”, „Bibliotekarz Roku 2014”, „Mistrz Promocji Czytelnictwa 2014”, „Nagroda Naukowa SBP im. A. Łysakowskiego”. SBP opiniowało ponadto projekty rozporządzeń dot. Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa oraz zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych. Następnie przedstawiono plan pracy na okres wrzesień-grudzień 2015. SBP będzie organizowało kolejne warsztaty, ważnym tematem jest również realizacja grantów, m.in. „Bibliotekarzu zaprzyjaźnij się z osobą z autyzmem” (Fundacja Batorego), „ICT w upowszechnianiu dóbr kultury” (Narodowe Centrum Kultury), „Obserwatorium Bibliotek: Analiza Funkcjonowania Bibliotek” (MKiDN), „IV Salon Bibliotek” (Instytut Książki). Plan wydawniczy zakłada publikację 7 tytułów do końca 2015 r.

Kolejny punkt porządku obrad dotyczył realizacji projektu „Analiza Funkcjonowania Bibliotek”. Koordynatorka projektu, Elżbieta Górka, omówiła dokument ustalający zasady funkcjonowania projektu AFB wraz z załącznikami: Regulamin Rady Projektu AFB, Analiza Funkcjonowania Bibliotek Publicznych, Analiza Funkcjonowania Bibliotek Pedagogicznych, Analiza Funkcjonowania Bibliotek Naukowych. Przypomniała, że głównym zadaniem projektu jest pozyskiwanie danych statystycznych, opracowanie i prezentacja ich w serwisie AFB oraz organizacja szkoleń. Koordynatorami merytorycznymi zostali: Danuta Kaczmarek (biblioteki publiczne), Lidia Derfert-Wolf (biblioteki naukowe), Aldona Zawalkiewicz (biblioteki pedagogiczne). Prezydium zaakceptowało wymienione dokumenty, zostaną one przedstawione ZG do zatwierdzenia na grudniowym posiedzeniu. Więcej informacji o projekcie można znaleźć na stronie internetowej <http://afb.sbp.pl/>.

Podczas posiedzenia podsumowano konkurs na najciekawszą inicjatywę „Tygodnia Bibliotek 2015”. Dyplomy dla laureatów i wyróżnionych zostały wręczone podczas uroczystej inauguracji X Forum Młodych Bibliotekarzy w Warszawie.

Na spotkaniu zastanawiano się również nad formułą konkursu SBP „Bibliotekarz Roku”. Sekretarz konkursu, Ewa Stachowska-Musiał, podsumowała dotychczasowe edycje. Z analizy wynika, że konkurs zrealizował zakładane cele: wsparł promocję zawodu bibliotekarza i zaktywizował środowisko. Zdecydowana większość finalistów to przedstawiciele małych i średnich bibliotek publicznych. Najwięcej kontrowersji budzi sposób wyłaniania zwycięzcy, w związku z czym ZG zwrócił się do okręgów SBP z prośbą o opinie. Zaproponowano 2 rozwiązania – stworzenie ogólnopolskiej kapituły lub połączenie głosowania internetowego z głosowaniem Zarządów Okręgów. Większość opowiedziała się za drugą propozycją.

W dalszej części posiedzenia omówiono m.in.: sytuację finansową Stowarzyszenia, przygotowania do obchodów 100-lecia organizacji (wydanie monografii o SBP i kroniki za lata 2013-2017), projekt stworzenia kursu kwalifikacyjnego dla osób bez wykształcenia bibliotekoznawczego.

Na posiedzenie w dniu 29 września zaproszono przewodniczących okręgów SBP. Obecni byli członkowie Prezydium ZG SBP oraz: Joanna Golczyk (okręg dolnośląski), Elżbieta Nowacka (okręg kujawsko-pomorski), Małgorzata Pieczykolan (okręg lubelski), Dorota Kaczmarek (okręg lubuski), Elżbieta Grzelakowska (okręg łódzki), Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska (okręg mazowiecki), Elżbieta Kampa (okręg opolski), Małgorzata Sierżęga (okręg podkarpacki), Bożena Cyłko (okręg podlaski), Małgorzata Kłos (okręg pomorski), Sylwia Błaszczyk (okręg śląski), Jadwiga Zielińska (okręg świętokrzyski), Renata Pietrulewicz (okręg warmińsko-mazurski), Lena Bednarska (okręg wielkopolski), Cecylia Judek (okręg zachodniopomorski). Spotkanie odbyło się w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy w Dzielnicy Praga-Południe. Porządek obrad obejmował:

- omówienie realizacji *Strategii SBP* w okresie czerwiec 2013 – wrzesień 2015,
- nakreślenie kierunków działań w II połowie kadencji 2013-2017,
- prezentację działalności struktur SBP na portalu sbp.pl,
- zagadnienie porządkowania Bazy Członków SBP,
- omówienie zasad sporządzania okresowych sprawozdań merytorycznych i finansowych,
- przygotowania do obchodów jubileuszu 100-lecia SBP oraz organizacji Kongresu IFLA w 2017 r. we Wrocławiu.

Głos zabrali również przedstawiciele struktur terenowych SBP, informując o najważniejszych dokonaniach, zamierzeniach oraz problemach, z jakimi muszą się mierzyć w swojej pracy i działalności stowarzyszeniowej.

„FORUM MŁODYCH BIBLIOTEKARZY”¹

KONFERENCJA „JAK DBAĆ O KULTURĘ JĘZYKA WŚRÓD MŁODYCH”

Podczas II Festiwalu Książki dla Dzieci i Młodzieży „Czytajmy” odbywającego się w ramach projektu „Bibliomania”, SBP we współpracy z Warszawskim Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń (WCIES) zorganizowało 25 września 2015 r. konferencję „Jak dbać o kulturę języka wśród młodych”. W konferencji wzięło udział ponad 80 bibliotekarzy, nauczycieli bibliotekarzy, pedagogów, badaczy czytelnictwa dzieci i młodzieży, większość z Warszawy i województwa mazowieckiego. Konferencję prowadziła Ewa Gruda, kierująca Muzeum Książki Dziecięcej w Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy – Bibliotece Głównej Województwa Mazowieckiego. W imieniu organizatorów uczestników konferencji powitały: Joanna Sasinowska, reprezentująca Festiwal Książki dla Dzieci i Młodzieży „Czytajmy”, Małgorzata Bykowska z WCIES oraz Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, wiceprzewodnicząca ZG SBP. W programie konferencji znalazły się trzy referaty ukazujące różne aspekty literatury atrakcyjnej dla współczesnego młodego czytelnika, a także funkcje języka i książki jako formy komunikowania.

Weronika Kostecka z Pracowni Badań Literatury dla Dzieci i Młodzieży (Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego) w referacie „Poprawnie, ale czy prawdziwie?” przedstawiła charakterystyczne cechy współczesnego tekstu literackiego atrakcyjnego dla młodego czytelnika. Język powinien być wiarygodny i przystępny, umiejętnie łączący walory języka literackiego z językiem potocznym. Język kreowania świata i opisywania rzeczywistości powinien nawiązywać do popularnych wśród młodzieży sieciowych form komunikacji społecznej, jak portale społecznościowe, rzeczywistość wirtualna, gry komputerowe, itp. Na przykładzie trzech powieści Kostecka omówiła charakterystyczne cechy literatury dla młodego czytelnika.

Marcin Szczygielski w powieści *Omega* opowiada o historii dwunastoletniej dziewczynki, która dostaje e-mail z linkiem do gry komputerowej. Po jej zainstalowaniu, zmienia się otaczająca rzeczywistość, którą zaczynają rządzić nieznane jej reguły gry komputerowej. Autor powieści wplata do wirtualnej przestrzeni tematy młodzieżowej popkultury rysując portret współczesnych nastolatków, dla których granica między rzeczywistością a przestrzenią wirtualną staje się umowna.

Małgorzata Warda w powieści *5 sekund do IO* nawiązuje także do świata gier komputerowych, zwłaszcza skutków społecznych, jakie może powodować zaangażowanie się w ten świat, jak: uzależnienie od wirtualnej rzeczywistości i destrukcja osobowości, odosobnienie, samotność. W jej powieści młody człowiek strzela do młodzieży w szkole, przenosząc do realu reguły gry komputerowej. Mika, bohaterka powieści, pomaga policji rozwikłać zagadkę wchodząc w świat

¹ Szczegółowe informacje znajdują się na s. 614.

gry komputerowej opartej na technologiach pozwalających graczom wczuć się w grę wszystkimi zmysłami: czują ból, pragnienie, strach, itp. Iluzja przypomina rzeczywistość, a wirtualny księżyc IO ma pomóc dotrzeć do prawdy.

Charakterystyczne dla obu powieści jest równorzędne traktowanie obu przestrzeni – realnej i wirtualnej.

W powieści Pawła Beręsowicza *Wszystkie lajki Marczuka* głównym bohaterem jest Internet i jego możliwości kreowania nieistniejących bohaterów w przestrzeni wirtualnej. Poprzez hasło w Wikipedii, blog, konto na Facebooku z tysiącami „lajków”, wymyślony bohater lokalnej społeczności zaczyna żyć własnym życiem.

Omawiając przytoczone powieści autorka referatu zwróciła uwagę na autentyczność języka i strategie narracyjne. Autor nie jest wszystkowiedzącym i oceniającym mentorem, pozwala czytelnikowi obserwować działania i postawy bohaterów oraz samodzielnie wyciągać wnioski. W podsumowaniu, Kostecka stwierdza, że literatura nie powinna dostarczać jednoznacznych stwierdzeń i gotowych ocen, ale dawać przyjemność, której warunkiem jest język odbierany przez młodego czytelnika jako wiarygodny, zrozumiały dla niego, pozwalający zaufać autorowi i identyfikować się z bohaterami.

Grzegorz Leszczyński, profesor UW, kierujący Pracownią Badań Literatury dla Dzieci i Młodzieży w referacie *Poprawnie, ale czy naprawdę* przedstawił interesującą diagnozę współczesnej kultury na przykładzie funkcji języka. Cytując Fryderyka Schillera *Język układa słowa i myśli za Ciebie* Leszczyński stwierdził, że język jest narzędziem poznawania świata – tyle widzimy i rozumiemy, ile potrafimy nazwać. Obecną epokę dominacji cywilizacji obrazu i języka komputerowego nazwał światem milczenia. Kultura obrazkowa radzi sobie bez słowa, ale tworzy bariery między wyobcowanymi i samotnymi ludźmi, którzy nie słuchają, co mówią inni. Autor zwraca uwagę na coraz większą popularność bloga – nowej formy intymnego dziennika, która potwierdza znaczenie języka i form literackich dla poznania i opisanego samego siebie. Przypomina, jak ważną funkcję w poznaniu świata mają zabawy językowe dzieci. Komizm narracyjny i dialogowy można wyrazić najpełniej przez opowiadanie. Leszczyński ukazał też ograniczenia opisywania świata za pomocą słowa: język czasem upraszcza i zamyka rzeczywistość, niektórych sytuacji emocjonalnych nie można nazwać, a milczenie jako nienazywanie rzeczywistości może być formą pełniejszego przeżywania skomplikowanych sytuacji życiowych. Wykład Leszczyńskiego, odwołujący się do wielu zjawisk z zakresu językoznawstwa oraz historii kultury i literatury, był niezwykle inspirujący.

Michał Zajac z Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW w referacie *Aplikacje książkowe dla dzieci: między literaturą a grą komputerową* wyjaśnił różnice między książką tradycyjną drukowaną lub elektroniczną (e-booki) a książką elektroniczną z wielozadaniowymi aplikacjami nazywaną „bookapps” – aplikacją książkową. Appsy łączą tekst literacki, interaktywne zadania literackie oraz gry komputerowe, dają możliwość zmiany narracji, dopisania własnego tekstu, ilustracji lub gry, odtworzenia aplikacji w wersji audio lub wideo, nagrania własnego tekstu. Ta forma niby książki bardziej przypomina zabawę niż dzieło literackie, a nadmiar różnorodnych wrażeń powoduje, że – zdaniem badaczy – sama narracja jest gorzej zapamiętywana niż w przypadku tradycyjnej lektury.

W części informacyjnej konferencji Małgorzata Bykowska zaprezentowała ofertę edukacyjną Warszawskiego Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń

oraz ofertę współpracy bibliotek publicznych i szkolnych (www.wcies.edu.pl). Barbara Tomkiewicz, przewodnicząca Oddziału w Warszawie Towarzystwa Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich opowiedziała o działalności TNBSP, a zwłaszcza Oddziału Warszawskiego Towarzystwa.

Marta Lach, kierująca Wydawnictwem SBP, przedstawiła ofertę wydawniczą Stowarzyszenia, zwłaszcza dwie nowe serie poświęcone problemom czytelnictwa i literatury dla dzieci i młodzieży: „Biblioteki – Dzieci – Młodzież” pod patronatem prof. Joanny Papuzińskiej, inspirująca bibliotekarzy, nauczycieli oraz rodziców do rozwijania zainteresowań czytelniczych dzieci i młodzieży oraz „Literatura dla Dzieci i Młodzieży. Studia” wydawana we współpracy z Wydziałem Polonistyki UW. Referenci są autorami książek wydanych przez Wydawnictwo SBP.

WARSZTATY

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich kontynuuje organizację warsztatów doskonalących wiedzę i umiejętności bibliotekarzy oraz podnoszących ich kwalifikacje zawodowe. Tematyka warsztatów została dobrana na podstawie propozycji zgłoszonych przez bibliotekarzy. W okresie wrzesień-listopad 2015 r. odbyły się następujące warsztaty, w których uczestniczyli bibliotekarze z bibliotek publicznych, pedagogicznych, naukowych i akademickich:

- *Wordpress dla początkujących*, 7-25 września 2015 r. (szkolenie e-learningowe)

Celem szkolenia było podniesienie kompetencji informacyjnych bibliotekarzy w zakresie tworzenia i prowadzenia stron internetowych, jak również kształcenie umiejętności organizowania samokształcenia oraz sprawnego korzystania z platformy e-learningowej. Szkolenie prowadzone było na platformie e-learningowej SBP z wykorzystaniem platformy Moodle. Szkolenie prowadzili: Dariusz Kwiecień i Bożena Boryczka – pracownicy Ośrodka Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów w Warszawie.

- *Prezentacja kultury (narzędzia Web 2.0: PhotoStory 3 dla Windows i/lub Windows Movie Maker i Tack)*, 7-25 września 2015 r. oraz *Kultura w eksiążce i komiksie (narzędzia Web 2.0: StoryJumper, ToonDoo i/lub Bitstrips i/lub Make Beliefs Comix)*, 5-23 października 2015 r.

Oba szkolenia e-learningowe dotyczyły wykorzystania wybranych darmowych narzędzi Web 2.0 do kreatywnego tworzenia różnorodnych materiałów utrwalających i promujących kulturę najbliższego regionu w postaci: filmów, wirtualnych tablic, elektronicznych książeczek i komiksów. Kursy prowadzone były na platformie e-learningowej SBP przez specjalistów z Ośrodka Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów w Warszawie.

Po zakończeniu kursów utworzona została strona „Poznaj kulturę mojego regionu” (<http://www.sbp.pl/ict>), na której zamieszczane będą wzorcowe materiały multimedialne wypracowane przez uczestników kursów, rozpowszechnione na licencji Creative Commons.

Dofinansowano ze środków Narodowego Centrum Kultury w ramach programu Kultura – Interwencje 2015

[KULTURA DOSTĘPNA



NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

- *Grafika komputerowa dla niegrafików: jak zostać grafikiem, korzystając z darmowych narzędzi online?*, 25 września 2015 r., Gorzów Wielkopolski

Celem szkolenia było nabycie kompetencji w zakresie tworzenia i edycji różnych form grafiki komputerowej, którą można wykorzystywać w swojej pracy. Uczestnicy dowiedzieli się m.in: czym różnią się różne formy grafik i ich formaty, a także czym jest rozdzielczość i których narzędzi użyć w konkretnych sytuacjach; gdzie szukać zdjęć i grafik oraz jak wykorzystywać je zgodnie z prawem; jak edytować i poprawiać zdjęcia; jak stworzyć grafikę na bloga lub do mediów społecznościowych, infografikę, plakat, chmurę tagów, zaproszenie, wizytówkę, kartkę świąteczną, prezentację lub pokaz slajdów i inne formy graficzne itp. Zajęcia prowadził Tomasz Kasperczyk – grafik komputerowy i operator DTP, webmaster.

- *Autoprezentacja z elementami kreowania wizerunku*, 9 października 2015 r. w Warszawie

Celem zajęć było zapoznanie słuchaczy z procesem budowania wizerunku oraz przedstawienie funkcji, jaką pełni skuteczna autoprezentacja w kontekście osiągnięcia celów, takiej organizacji jak biblioteka publiczna. Warsztaty prowadził dr Rafał Bodarski, trener i konsultant w zakresie psychologicznego treningu grupowego, wykładowca Uniwersytetu Warszawskiego oraz Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej.

- *Aktywne formy pracy z czytelnikiem – Jak dyskutować o książkach?*, 15 października 2015 r., Warszawa

Celem zajęć było zapoznanie uczestników z wybranymi metodami organizowania dyskusji, szczególnie przydatnymi w pracy z książką i z czytelnikiem. Zaprezentowane metody i techniki, które sprzyjają ożywieniu kontaktów w grupie, inicjują wymianę opinii czytelników o książce, ułatwiają zbudowanie przestrzeni do mówienia o emocjach czytelniczych.

Wykorzystano następujące tematy do dyskusji: książki jako łącznik między pokoleniami; lektury szkolne – moje za i przeciw; jak zachęcić do czytania.

Warsztaty prowadziła dr Grażyna Walczewska-Klimczak – adiunkt w Instytucie Książki i Czytelnictwa BN.

- *Cykl warsztatów „Ochrona danych osobowych”, 22-23 października 2015 r. w Warszawie (kurs podstawowy i rozszerzony)*

Warsztaty w dniu 22 października skierowane były do osób wykonujących funkcje ABI oraz kandydatów do pełnienia tych funkcji w bibliotekach i innych instytucjach kultury. Uczestnicy poznali podstawowe pojęcia związane z ochroną danych osobowych; zasady zabezpieczeń danych zarówno w formie papierowej, jak i w systemach informatycznych; podstawowe obowiązki wynikające z przepisów; zmiany w przepisach ze szczególnym naciskiem na to, co nowego przepisy narzucają, a z czego zwalniają; metodologię zgłaszania zbiorów danych do rejestru GODO oraz tworzenia niezbędnej dokumentacji (polityki bezpieczeństwa i instrukcji zarządzania systemami informatycznymi).

W warsztatach w dniu 23 października wzięły udział osoby posiadające podstawową wiedzę na ten temat. Ich celem było omówienie obowiązków związanych z kontrolą bezpieczeństwa danych u Administratora Danych w praktycznym aspekcie. Uczestnicy poznali najważniejsze wymagania dot. przetwarzania danych w instytucjach kultury, obowiązki ABI wynikające z nowelizacji ustawy o ochronie danych osobowych, zasady rejestracji zbiorów, przygotowywania sprawozdań do GODO.

Wszyscy uczestnicy otrzymali wzory dokumentów potrzebne w codziennej pracy ABI, a także materiały zawierające instrukcje postępowania oraz komentarze do zadań ABI na podstawie ustawy i rozporządzeń. Warsztaty prowadziła Sylwia Czub-Kielczewska, pracownik działu strategii i rozwoju systemu MAK+ w warszawskim biurze Instytutu Książki, absolwentka studiów podyplomowych „Ochrona danych osobowych i informacji niejawnych” na Wydziale Prawa i Administracji UKSW, redaktor BIP-u Instytutu Książki i strony MAK+.

- *Prawo autorskie – co musi wiedzieć bibliotekarz: dozwolony użytek biblioteczny i związane z nim problemy interpretacyjne, 20 listopada 2015 r., Warszawa*

Szkolenie miało na celu przedstawienie zakresu dozwolonego użytku bibliotek; wskazanie tych aktywności, które się nie mieszczą w dozwolonym użytku bibliotecznym; wskazanie aktualnej wykładni prawa autorskiego w zakresie dozwolonego użytku; określenie ryzyka prawnego; omówienie prawnych aspektów współpracy z organizacjami zbiorowego zarządzania; przedstawienie zarysu zmian nowelizacji ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Warsztaty prowadziła Barbara Szczepańska – absolwentka bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na UMCS w Lublinie, studiów podyplomowych z zakresu prawa autorskiego, wydawniczego i prasowego w Międzyuczelnianym Instytucie Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej UJ oraz studiów podyplomowych komunikacji społecznej i mediów w Instytucie Badań Literackich PAN. Jest również absolwentką letniej szkoły międzynarodowego prawa autorskiego na Uniwersytecie w Amsterdamie. Od 2001 r. kieruje biblioteką i zasobami informacyjnymi w kancelarii prawnej Hogan Lovells.

W grudniu 2015 r. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich planuje organizację następujących warsztatów:

- *Podstawy grafiki rastrowej w programie PIXLR*, 23 listopada – 11 grudnia 2015 r. (kurs e-learningowy)

Szkolenie wprowadza w świat obróbki zdjęć. Kadrowanie, poprawa jakości, zmiana koloru wybranych fragmentów, retusz zdjęć oraz fotomontaże, to tylko niektóre z zadań. Aby je osiągnąć, w trakcie szkolenia prezentowane są narzędzia graficzne dostępne w programie PIXLR. Program PIXLR jest darmowym, polskojęzycznym narzędziem w chmurze, który nie wymaga instalacji. Można z niego korzystać z każdego komputera, a wyniki pracy zapisywać na zdalnym dysku. Szkolenie dedykowane jest osobom, które mają niewielkie lub żadne doświadczenie z obróbką grafiki komputerowej, a chciałyby poznać podstawy pracy z edytorem graficznym. Szkolenie prowadzone jest na platformie e-learningowej SBP z wykorzystaniem platformy Moodle. Szkolenie prowadzić będzie Dariusz Kwiecień – pracownik Ośrodka Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów w Warszawie.

- *Jak samodzielnie założyć i prowadzić stronę internetową biblioteki*, 4 grudnia 2015 r., Warszawa

Celem szkolenia jest nabycie kompetencji z zakresu prowadzenia i tworzenia stron internetowych za pomocą systemu CMS Wordpress. Na szkoleniu będzie się można dowiedzieć m.in.: jak powstają strony internetowe; jaki sposób stworzenia strony internetowej wybrać i jak ją założyć; na czym polega administracja stroną internetową; jak powinna wyglądać dobra strona internetowa; jak korzystać z grafiki w Internecie zgodnie z prawem. Zajęcia poprowadzi Tomasz Kasperczyk – grafik komputerowy i operator DTP, webmaster.

- *Zastosowanie bajki terapeutycznej w pracy z dziećmi*, 11 grudnia 2015 r., Warszawa

Warsztaty skierowane są do nauczycieli przedszkoli, klas 0-3, wychowawców świetlic, pedagogów, bibliotekarzy pracujących z dziećmi, studentów kierunków pedagogicznych. Celem warsztatów jest dostarczenie wiedzy teoretycznej i praktycznej z zakresu bajkoterapii. Warsztaty dostarczą pomysłów wykorzystania bajek terapeutycznych w pracy z dziećmi, mającymi trudności z właściwym wyrażaniem emocji, relacjami w grupie, adaptacją w niej.

Warsztaty poprowadzą: dr Agnieszka Chamera-Nowak – adiunkt w Zakładzie Wiedzy o Książce Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, współzałożycielka Polskiego Towarzystwa Biblioterapeutycznego oraz dr Lidia Ippoldt – wiceprezes Polskiego Towarzystwa Biblioterapeutycznego, nauczyciel bibliotekarz w Bibliotece Pedagogicznej w Skawinie, autorka publikacji z zakresu biblioterapii oraz bajek terapeutycznych.

NOWOŚCI WYDAWNICZE

- Anita Wolanin: *Twórczość Doroty Terakowskiej. Spotkanie z Nieznanym*

Sposób prezentacji tematu zawarty w powieściach Terakowskiej jest nieszablonowy, gdyż jej postaci ocierają się w swym życiu o metafizykę, co jako innym, od-

mieńcom, stwarza możliwość otwarcia się na doznania mistyczne. Stykają się z tym, co nadnaturalne i ponadświatowe, zarówno we własnym wnętrzu, jak i w otaczającej rzeczywistości, doświadczając „dotknięcia” Nieznanego. Zarówno bohaterowie bajek, baśni ludowych, jak i literackich stykają się z Nieznany, podejmując wędrówkę w daleki świat, podróżując w czasie i w przestrzeni, „podróżując” w głąb własnej jaźni, śniąc i odbywając ostatnią wędrówkę, jaką jest śmierć. Na wszystkich etapach tej wielkiej życiowej podróży stykają się z *numinosum* rozumianym jako niepoznane, nieodgadnione, tajemnica.

- Agnieszka Chamera-Nowak: *Biblioteka której nie ma... Andrzej Edward Koźmian i jego książki*

Podstawowa część publikacji poświęcona jest osobie Andrzeja Edwarda Koźmiana oraz omówieniu celów i zasad gromadzenia przez niego księgozbioru, a także ocenie jego zawartości; składa się z dwóch części. Część pierwsza zawiera dwa rozdziały. Pierwszy dotyczy osoby Koźmiana, jego działalności politycznej, dyplomatycznej, społecznej, twórczości literackiej, publicystycznej i pamiętnikarskiej oraz bibliofilskiej. Rozdział drugi poświęcony jest omówieniu jego biblioteki, polityki gromadzenia zbioru i sposobom oraz źródłom nabywania książek, jak też analizie samego księgozbioru pod kątem: stanu liczbowego, języków i formatów druków, chronologii wydań, układu, lokalu bibliotecznego i dalszych losów biblioteki.

Część drugą opracowania stanowi analiza kolekcji według podziału chronologicznego, wyodrębniającego druki wydane w XVI, XVII i XVIII stuleciu. Dopełnieniem części drugiej jest wykaz druków z kolekcji Koźmianowej znajdującej się w ZNiO (razem z literaturą, wykazem skrótów) oraz aneksy ze spisami ośrodków drukarskich i oficyn wydawniczych oraz wykazem proveniencji.

Całość zamyka podsumowanie, bibliografia załącznikowa, indeks osobowy (który nie obejmuje wykazu), spisy: ilustracji, tabel, wykresów, wykaz skrótów.

- Dorota Siwecka: *Światowy model informacji bibliograficznej*

Książka stanowi analizę zaleceń i wytycznych, jakie pojawiły się na arenie międzynarodowej w ostatnim sześćdziesięcioleciu (od lat 50. XX w. do pierwszego dziesięciolecia XXI w.), a które dotyczyły pośrednio lub bezpośrednio kształtowania modelu informacji bibliograficznej. Praca została podzielona na dziewięć rozdziałów dotyczących kształtowania się modelu informacji bibliograficznej. Omówiono w nich problemy ściśle powiązane z tą problematyką. Aby nakreślić całościowy obraz i kontekst, w jakim przejawiała się informacja bibliograficzna, przedstawiono także zagadnienia związane pośrednio z rejestracją bibliograficzną. Znalazły się więc w pracy fragmenty dotyczące problematyki opisu bibliograficznego, opisu formalnego, formatu wymiany danych czy zmian zachodzących w postaci bibliografii, a także odnoszące się do powiązań rejestracji bibliograficznej z udostępnianiem zbiorów (relacje między programami Universal Bibliographic Control oraz Universal Availability of Publications), oraz problematyki systemów identyfikacji dokumentów szeroko wykorzystywanych w działalności informacyjnej. Zaprezentowano też możliwe kierunki dalszego rozwoju informacji bibliograficznej. Pracę uzupełniono wykazem stosowanych skrótów, wykazem skrótów tytułów czasopism, bibliografią wykorzystanych źródeł, dokumentów normalizacyjnych, opracowań i wydawnictw informacyjnych oraz indeksem przedmiotowym,

uwzględniającym jednostkowe nazwy osobowe, nazwy organizacji i instytucji, nazwy systemów, programów.

- Marta Tyszkowska: *Jak korzystać z Web 2.0 w każdej bibliotece?*

Celem książki jest ukazanie znaczenia koncepcji Internetu Drugiej Generacji dla współczesnych bibliotek oraz ich użytkowników, co w dobie rosnącego zainteresowania narzędziami Web 2.0 i szerokiego ich wykorzystania staje się niezwykle istotne. Na przestrzeni ostatnich kilku lat zauważa się rosnącą uwagę środowiska bibliotekarskiego kierowaną ku tematyce Web 2.0 i możliwościom zastosowania założeń tej koncepcji w bibliotekach polskich. Praca składa się z czterech rozdziałów. Rozdział pierwszy poświęcony został koncepcji Internetu Drugiej Generacji. Rozdział drugi dotyczy obecności Internetu Drugiej Generacji w bibliotekach i wykorzystania koncepcji Biblioteki 2.0 na gruncie polskim. Trzecia część pracy obejmuje krytyczną analizę zjawiska Web 2.0 i próbę określenia konsekwencji jego rozwoju na szeroką skalę. Pod uwagę wzięto zarówno kulturowy, prawny, ekonomiczny jak i naukowy aspekt wykorzystania narzędzi i serwisów Internetu Drugiej Generacji. W ostatnim rozdziale omówione zostały poszczególne narzędzia Web 2.0, w szczególności serwisy społecznościowe i blogi, będące głównymi przykładami omawianego nurtu, a także zjawisko folksonomii i serwisy stosujące mechanizm wiki jako przykłady wykorzystania Internetu Drugiej Generacji w praktyce.

W przygotowaniu:

- Ewelina Rąbkowska: *Potrzeba początku: kategoria dzieciństwa w polskiej współczesnej prozie wspomnieniowej*

Ostatnia dekada XX w. w prozie polskiej minęła pod znakiem powrotów do przeszłości, niespełnionych tęsknot za utraconym czasem. Na początku XXI w. tendencja ta jeszcze przybrała na sile. Rozważania ustalające kategorię dzieciństwa w prozie wspomnieniowej przełomu wieków, aby były pełne i całościowe, muszą objąć następujące zagadnienia:

- sylwetka bohatera dziecięcego jako centrum, przedmiot narracji wspomnieniowej;
- szczególne wartości przypisywane dzieciństwu i typowe konteksty, w jakich pojawia się dziecko;
- otoczenie, tło, w którym porusza się bohater: rodzina, dom, miasto i inne przestrzenie;
- wreszcie przedmiotem refleksji będzie relacja: bohater-narrator, wspominany-wspominający oraz sam fakt wspomnienia i rekonstrukcji, ponieważ kategoria dzieciństwa ujawnia swe wartości właśnie jako przedmiot świadomej konstrukcji. Dlatego też autorka stara się zdemaskować wspomnienia i wykryć niedomogi pamięci oraz metody literackiego łątania jej luk.

Opracowały:

*Małgorzata Dargiel-Kowalska, Marta Lach,
Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Julita Saj*

Tekst wpłynął do Redakcji 13 listopada 2015 r.

Wanda Pindlowa
(1933-2015)

Prof. UJ dr hab. Wanda Pindlowa jest powszechnie uznana jako prekursor przemian informacji naukowej w Polsce oraz jako kreatywny i innowacyjny bibliotekarz oraz erudyta – nauczyciel akademicki, wychowawca wielu pokoleń nowoczesnych bibliotekarzy. Jej wielką zasługą na polu naukowym było odkrywczyste podejmowanie nowych tematów nurtujących społeczeństwo oraz rozwinięcie teorii informatologii, zwłaszcza prekursorskie badania w zakresie modelu kształcenia z informacji naukowej [dalej IN] studentów, w powiązaniu z rozwojem automatyzacji i wprowadzaniem technik elektronicznych. Jej zasługi były i są doceniane w kraju i za granicą, pozwalają ją uznać za wybitną postać w kręgach związanych z IN. Była przy tym osobą skromną, odpowiedzialną, nie afiszującą się swoimi osiągnięciami, ogólnie lubianą, otwartą, szczerą i prawdomówną „aż do bólu”. Zapamiętana została też jako kobieta elegancka, pełna godności i taktu, towarzyska, z dużym poczuciem humoru i z wrodzonym wdziękiem. Sama mówiła o sobie, że jest realistką, widzącą jasno świat z jego zaletami i nie przerażającą się wadami. Do otoczenia zawsze odnosiła się z empatią, co nie stało na przeszkodzie sprawiedliwej oceny poczyniń. Nie robiła w tym względzie różnicy między współpracownikami, studentami czy władzami oraz nie uchy-

łała się przed mniej wdzięcznymi zadaniami. Znakomicie oddaje te walory tytuł „Pierwsza Dama Informacji w Krakowie”, nadany w związku z jubileuszem 70-lecia urodzin¹.

Osobowość Wandy Pindlowej została ukształtowana w trudnych warunkach politycznych i finansowych, stąd tyle w niej zrozumienia dla słabości ludzkich i chęć niesienia pomocy. Urodziła się w Krakowie 13 lutego 1933 r. jako najstarsze dziecko w inteligentnej rodzinie (matka Helena z Kossowskich (1906-1992), ojciec Zygmunt Gembalski (1909-1943), młodsi bracia: Leszek (1934-1996) i Janusz (ur. 1942). Przed II wojną światową rodzina przeniósła się do Sosnowca. Przynależność ojca do AK spowodowała w 1942 r. zamknięcie go w obozie śledczym w Mysłowicach oraz internowanie matki z dziećmi w niemieckim obozie przejściowym w Czechowicach-Dziedzicach. Dzięki staraniom rodziny zostali wypuszczeni pod warunkiem przeniesienia do Generalnego Gubernatorstwa; osiedlili się w Kalwarii Zebrzydowskiej. Ojciec dołączył do rodziny w lutym 1943 r., na 6 tygodni przed śmiercią. Po jego śmierci nowym miejscem pobytu stało się Bielsko-Biała. Tu Wanda ukończyła Gimnazjum i Liceum im. Asnyka oraz równoległe średnią szkołę muzyczną. Wróciła do Krakowa na studia polonistyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim (1951-1955 magisterium), wyszła za mąż za Zygmunta Maćka Pindla (1930-1996) oraz urodziła jedynaka – Marka (7 listopada 1955 r.).

Pracę zawodową podjęła w kilka lat później w Bibliotece Głównej AGH w Oddziale Informacji (17.07.1961 – 30.09.1976), kierowanej wówczas przez światłego, znakomitego bibliotekarza dra Władysława Piaseckiego, twórcę nowego gmachu biblioteki o innowacyjnych, modularnych rozwiązaniach architektonicznych. Jemu i Helenie Jareckiej – kierownicze Działu Informacji, Wanda zawdzięcza zapal i permanentne podwyższanie kwalifikacji w zakresie IN oraz korzyści z rozwijania inspirującej współpracy w kraju i za granicą. Te 15 lat pracy bibliotekarskiej w BG AGH ukształtowało jej otwartość na nowe trendy, umiejętność pokonywania przeszkód oraz zainteresowania naukowe. Przeżyła wszystkie szczeble kariery zawodowej do kustosza – dyplomowanego pracownika dokumentacji (1972). W Oddziale IN BG AGH awansowała na kierownika sekcji dokumentacji (1968-1972). Pierwsze lata praktyki bibliotekarskiej były okresem intensywnego kształcenia w zawodzie: roczny kurs korespondencyjny informacji naukowo-technicznej (1962-1963); dwuletni cykl w języku rosyjskim kursów Ośrodka Dokumentacji i IN PAN w Warszawie (1968-1969); kurs z informacji w języku rosyjskim WLNITI i Akademii Nauk SSSR (1970-1971); kurs PAN i zdanie państwowego egzaminu na dyplomowanego pracownika dokumentacji naukowej (1972), nauka języka angielskiego na kursach AGH. Równoległe zaczęła uczestniczyć w modyfikacji organizacji IN w bibliotekach w Polsce. Zaczęło się od tłumaczeń z języków angielskiego i rosyjskiego najnowszej literatury profesjonalnej na użytek zebrań naukowych w BG AGH, udzielaniu odpowiedzi na wielojęzyczne, specjalistyczne kwerendy, pomocy w wykładach Heleny Jareckiej z wyszukiwania informacji dla studentów AGH na specjalizacji ceramika, rozszerzonych później na

¹ Dedykacja, przedmowa oraz inne teksty o W. Pindlowej. W: *Przestrzeń informacji i komunikacji społecznej*. Pod red. M. Kocójowej. Kraków 2004; Archiwum syna Marka Pindla: Album ofiarowany W. Pindlowej z okazji Jubileuszu; Archiwum UJteczki osobowe; Archiwum M. Kocójowej; Taż, Pindel (Pindlowa) Wanda. W: SPKP Supplement IV [w publik.].

inne kierunki (od roku akad. 1961/1962). Zadebiutowała prekursorskimi w Polsce tekstami: pierwszym podręcznikiem z informacji: *Biblioteka. Jak korzystać z biblioteki i informacji naukowej, wskazówki dla studentów studiów dla pracujących* (wspólnie z H. Jarecką) oraz *Z doświadczeń szkolenia użytkowników informacji naukowej* („Bibliotekarz” 1967 R. 34 nr 11). Opracowała też kilka biogramów do SPKP (1972) oraz teksty o bibliotekach w *Kronice Krakowa*, sukcesywnie wydawanej przez Wydawnictwo Literackie. W Krakowie w 1965 r. włączyła się w ogólnokrajowe prace organizacyjne wygłaszając referat: *Szkolenie użytkowników jako jedna z form pracy informacyjnej w bibliotece wyższej szkoły* dla uczestników pierwszego ogólnopolskiego kursu z IN przeznaczonego dla kierowników oddziałów informacji w bibliotekach. Powołano wówczas zespół ds. programów kształcenia, a Wanda Pindlowa została przedstawicielem krajowych bibliotek technicznych w zespole przygotowującym *Raport*. W 1966 r. zorganizowała w Janowicach konferencję nt. automatyzacji udostępniania zbiorów. Był to początek aktywnego uczestniczenia w naukowym ruchu konferencyjnym, ulubionym i kontynuowanym przez całe życie². Kolejny awans zawodowy był trudną próbą wiedzy i umiejętności, bowiem w Oddziale IN BG AGH została kierownikiem innowacyjnej Pracowni Automatyzacji Biblioteki AGH (1972-1976). Był to zespół informatyków, któremu musiała zaszcześcić podstawowe zasady bibliotekarstwa naukowego, przy okazji projektowania i realizacji działań związanych z automatyzacją procesów bibliotecznych i to, przy braku wówczas polskich doświadczeń w tym zakresie³. Dla sprostania nowym zadaniom Wanda Pindlowa ukończyła kolejne kursy jak: „Wybrane języki informacyjno-wyszukiwawcze”, kurs budowy tezaury (1974.) Zaczęła też uczestniczyć od 1972 r. jako wykładowca w kursach CIINTE, gdzie zasłużyła się przez kilkanaście lat jako doskonały wykładowca oraz sprawiedliwy egzaminator. Duża wiedza z zakresu informacji, zainteresowanie użytkowników praktycznymi korzyściami z przyswajanych umiejętności, swada wykładowcy, okraszanie zajęć erudycyjnymi wtrętami, przyczyniły się do wzrostu popularności Pindlowej jako znanego i cenionego specjalisty. Proszono ją o prowadzenia zajęć z IN w różnych kontekstach, przez wiele instytucji: na kursach PAN, NOT, CUKB, UJ (od 1972/1973 do 1974/1975 – Studium Wynalazczości); w Stowarzyszeniu Inżynierów i Techników Przemysłu Materiałów Budowlanych (od 1974); w bibliotekach różnego typu, branżowych ośrodkach informacji etc. Do SBP Okręgu Krakowskiego wstąpiła równoległe z zatrudnieniem w AGH w 1961; wygłaszała odczyty na zebraniach, rozwinęła działalność jako kilkakrotna przewodnicząca Okręgu, członek ZG w Warszawie, w Komisji Wydawniczej SBP oraz jako recenzent publikacji.

Postęp w karierze, nowe obowiązki i intensywny rozwój naukowy Wandy Pindlowej nabrały rozpędu z chwilą przeniesienia etatowego od 1 października

^{2 2} Świadectwo pracy W. Pindlowej w BG AGH, Archiwum UJ teczka osobowa nr 2; Bibliografia W: W. Pindlowa: *Kształcenie studentów jako użytkowników informacji naukowej*. Kraków 1984, s. 168-169; M. Czujowa: Początki działalności informacyjno-dydaktycznej w Bibliotece Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. W: *Przestrzeń informacji.....*, s. 3-7; J. Krawczyk, B. Janczak, M. Dudziak-Kowalska: *Bibliotekarze w dziewięćdziesięcioleciu Akademii Górniczo-Hutniczej*. Kraków, 2009, s. 31, 58, 66, 83.

³ A. Sitarska: *Systemowe badanie bibliotek. Studium metodologiczne*. Łódź 1990, wyd.2. Białystok 2005; J. B. Czermiński: *Cyfrowe środowisko współczesnej biblioteki*. Gdańsk 2002.

1976 r. z AGH do UJ (poprzedziła tę decyzję zajęciami w ramach prac zleconych w roku akademickim 1974/1975). Posiadanie rzadkich w tamtym czasie kompetencji i szerokie kontakty wśród specjalistów z obszaru IN oraz piętnastoletnia praktyka biblioteczna, pozwoliły W. Pindlowej – na 36 kolejnych lat – włączyć się bardzo aktywnie i z dużą korzyścią dla studentów i środowiska w kształtowanie nowego kierunku studiów bibliotekoznawstwo i informacja naukowa UJ (1976-2012)⁴. Ze względu na korzystniejsze warunki finansowe dla osoby z tytułem magistra została zatrudniona w Bibliotece Jagiellońskiej, ale oddelegowana na ponad 20 lat do Zakładu/Katedry/Instytutu BIN aż do 30 września 1997 (dokumentalista dyplomowany do 1978, następnie starszy dokumentalista dyplomowany). Po uzyskaniu stopni naukowych, od 1 października 1997 do 30 września 2000 r., czyli do osiągnięcia wieku emerytalnego, pracowała na stanowisku adiunkta hab., następnie na etacie profesora UJ (prace zlecone do 2012 r.).

Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowo-technicznej uzyskała 18 czerwca 1982 (dyplom 12.05.1983) w Instytucie Filologii Polskiej UJ, przy którym działały wówczas studia bin. Temat rozprawy doktorskiej pod kierunkiem prof. dr Marii Dembowskiej: *Kształcenie studentów IN* (maszynopis 1981, druk 1984 r., Nagroda Ministra), silnie podbudowany teoretycznie (pogranicze pedagogiki oraz IN) stanowił nowatorski krok w nowym kierunku badań. Miała ważny udział w dwóch wydaniach skryptu *Podstawy bibliotekoznawstwa i informacji naukowej* 1980 i 1982 (wspólnie z Krystyną Bednarską-Ruszajową i Marią Kocójową, Kraków: UJ, 1980 i 1982, Nagroda Ministra); oraz m.in. opracowała wydawnictwo *Metodyka kształcenia użytkowników IN pracujących zawodowo* (Warszawa: CINTe 1983), jak i kilkanaście artykułów w czasopiśmie specjalistycznych. Opracowania te ugruntowały pozycję Wandy Pindlowej jako eksperta w tym zakresie. Równolegle rozwijała działalność naukowo-organizacyjną i dydaktyczną w UJ. Była twórcą i pierwszym od 1984 r., długoletnim kierownikiem Studium Podyplomowego IN UJ, które zostało wyróżnione w latach 1994-1995 międzynarodowym grantem HESP z Fundacji Batorego i ministerstwa, jako pierwsze w Polsce przygotowujące do automatyzacji bibliotek (system VTLs). Prawdziwy rozkwit działalności nastąpił po awansowaniu w 1996 r. Katedry BIN IFP UJ na Instytut BIN/INiB na nowo utworzonym Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ. Wanda Pindlowa została wybrana pierwszym dyrektorem Instytutu (1996-1999), wicedyrektorem (1999-2002), pierwszym kierownikiem Zakładu IN (od 1996-2006) i przewodniczącą Komisji Dydaktycznej (1996-2004). Przez cały okres pracy w Instytucie była bardzo dbającym o interesy studentów i pracowników opiekunem współpracy krajowej i międzynarodowej z bibliotekami i szkołami wyższymi (wymiany, staże, wykłady, ERASMUS, SOKRATES, TEMPUS, opieka nad specjalizacją bibliotek szkolnych wspólnie z Instytutem Pedagogiki UJ oraz w Komisji ds. Nauczycielskich przy COSN WSP Kraków. Zasiadała w UJ w licznych komisjach

⁴ Archiwum UJteczki osobowe nr 1-2; Archiwum M. Kocójowej; Archiwum M. Pindla; Strona WWW INiB UJ: Spis prac mgr (1978-2009), Bibliografia W. Pindlowej (1976-2006); B. Stefaniak: Analiza bibliometryczna dorobku naukowego (Studium przypadku). W: *Przestrzeń informacji...*, s. 14-20; W. Pindlowa: Partnerzy w kraju i na świecie. W: *Biblioteka i informacja w komunikowaniu. Jubileusz 25-lecia studiów BIN w UJ*, Kraków 2000, s. 27-54.

uczelnianych oraz w Radzie Biblioteki Jagiellońskiej. Była członkiem ogólnopolskiej Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzania postępowania kwalifikacyjnego dla kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej (1983-2007) jako egzaminator, następnie sekretarz i wiceprzewodnicząca. Należała do Sekcji Komunikacji w Komitecie Naukoznawczym PAN w Warszawie. Jej zadaniem fundamentalnym były prowadzone z zamiłowaniem prace dydaktyczne, obciążenie zajęciami zawsze przekraczało znacznie ramy pensum. Układała i modyfikowała programy z IN, wzbogacając je o przykłady z doświadczeń zagranicznych oraz współpracy z INiSB UW. Prowadziła m.in. wykłady z teorii i praktyki IN, kształcenia użytkowników, mechanizacji i automatyzacji procesów informacyjnych, analizy systemowej bibliotek, roli informacji w UE oraz jedyny do dzisiaj w Polsce wykład z „Dydaktyki IN”. Jej seminaria przyciągały licznych uczestników: wykształciła ponad 300 magistrów bin UJ i kilkudziesięciu absolwentów Studium Podyplomowego IN UJ. Brała żywy udział w zagranicznym ruchu naukowym poprzez liczne wyjazdy studyjne, staże i konferencje w krajach postkomunistycznych, w uczelniach w Anglii (m.in. zainicjowanie długoletniej współpracy z Aberystwyth od 1982); podobnie w Niemczech (m.in. udział w międzynarodowych konferencjach bibliotekarzy (1983-1992) oraz w praktykach studentów w Bibliotece Uniwersyteckiej w Essen); kontrakty w USA (Alliance College 1985, UB University, Buffalo 1994) w Chinach (1986/1987). Należała do członków założycieli nowo utworzonych w III RP towarzystw: PTB Oddz. w Krakowie (od 1990-2011 skarbnik) i PTIN (od 1992) – uczestniczyła od początku w dorocznych forach Informacji Naukowej i ich Radzie oraz w Radzie Naukowej czasopisma „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej”.

Przyznanie Wandzie Pindlowej stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie bibliologii przez Radę Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego (książka *Informetria w nauce o informacji* – obrona 26.09.1995 r.) wprowadziło ją w sferę obowiązków samodzielnego pracownika naukowego i pogłębiło działalność jako eksperta IN, zwłaszcza w związku z adaptacją do nowoczesnych uwarunkowań oraz przekształceń społeczeństwa informacyjnego w UE. Te zjawiska stały się też osią tematów prowadzonych prac doktorskich. Wypromowała 9 doktorów, obecnie aktywnych bibliotekarzy i pracowników naukowo-dydaktycznych na stanowiskach kierowniczych. Uczestniczyła jako recenzent i superrecenzent w przewodach na stopnie naukowe (ekspert CK, KBN i in.), przewodniczyła w ocenach jakości studiów BIN w UKA oraz powołano ją na eksperta ds. informacji PKA. Wykładała informację naukową w Instytucie BIN UŚ (1997/78)⁵. Z całej Polski proszono ją o recenzje publikacji, ocenę projektów, programów, referatów na konferencje. W UJ opiekowała się stażystami i gośćmi zagranicznymi. W 1995 r. zorganizowała w UJ polsko-angielską konferencję bibliotekarzy na „gorący” wtedy temat: „Electronic Future of Academic Libraries” oraz zredagowała wydawnictwo pokonferencyjne w języku angielskim (1997). Prowadziła sekcje obrad oraz wygłaszała i publikowała referaty na aktualne tematy z IN na dorocznych międzynarodowych konferencjach INIB UJ, organizowanych przez Marię Kocójową (1995-2011). Współpracowała w zakre-

⁵I. Socha, E. Gondek Współpraca Katedr BIN UJ i UŚ. [w:] *Przestrzeń informacji...*, s. 12-13.

sie IN prawie z wszystkimi bibliotekami w Krakowie oraz kilkunastoma w Polsce, a także ze wszystkimi krajowymi ośrodkami akademickimi. Od 1999 r., jako ekspert Komisji Europejskiej w Brukseli, składała raporty m.in. na temat stanu digitalizacji zbiorów archiwalnych w Polsce, oceny włączenia/wyłączenia informacyjno-informatycznego społeczeństwa oraz kształcenia i potrzeb użytkowników bibliotek; reprezentowała Polskę w grantach europejskich m.in.: UNIQUE (2001); COINE (2001-2004); SEIN/ ECOTEC (2003); MINERVA (2005); EURIDICE eTEN (2005-2007). Zapoczątkowała przyjmowanie w Polsce cyklicznego, międzynarodowego studenckiego „Symposium on Library and information Science BOBCATSSS” (UJ 2000). W 2012 r. została zaproszona do Rady Naukowej „Studiów Podkarpackich” w Rzeszowie.

Wanda Pindłowa w swoich badaniach naukowych podejmowała różnorodne treści z zakresu IN. Opublikowała ponad 150 tekstów naukowych i popularnonaukowych, w tym 9 wydawnictw zwartych, kilka recenzji i tłumaczeń, redakcje książek. Brała udział w kilku audycjach telewizyjnych i radiowych. Zawsze podejmowała aktualne tematy, zmieniające obraz praktyki i teorii IN w kraju i na świecie. Była pionierką w identyfikowaniu i transmisji najnowszych zagranicznych doświadczeń i wyników naukowych na grunt polski. Rozpowszechniała te odkrycia na łamach najważniejszych czasopism krajowych podejmujących tematykę informacyjno-biblioteczną, jak: „Przegląd Biblioteczny”, „Zagadnienia Informacji Naukowej”, „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej”, „Zagadnienia Naukoznawstwa” oraz w wydawnictwach specjalistycznych m.in. CIINTE, w uczelnianych i bibliotecznych pracach zbiorowych. Promowała polskie badania i osiągnięcia z IN w renomowanych wydawnictwach zagranicznych.

Trzon jej własnych badań naukowych, często prekursorskich, nadal skupiał się wokół unowocześniania kształcenia użytkowników IN, zwłaszcza studentów i bibliotekarzy. Ten kontekst towarzyszył publikacjom na tematy: automatyzacja procesów informacyjnych (systemy ekspertowe i multimedialne), elektroniczne czasopisma i usługi, „szara literatura”, modyfikacja bibliotek, badania informetryczne/bibliometryczne/naukomeryczne, rozważania teoretyczne nad rozwojem nauki o IN (informetria) i nauki o komunikacji społecznej. Ważne aspekty wyników działalności Wandy Pindłowej podkreślił Rektor UJ, prof. dr hab. Franciszek Ziejka, w liście gratulacyjnym z okazji jubileuszu 40-lecia pracy: „...składałam podziękowanie za wszystkie te wybitne dokonania, które przyniosły naszej Alma Mater szerokie uznanie w nauce polskiej i światowej. Twórczy wkład pracy Pani Doktor w dziedzinie informacji i komunikacji naukowej z uwzględnieniem problematyki wykorzystywania nowoczesnych technik w przekazie informacji, jak i zagadnień teoretycznych informacji naukowej, nauk o komunikacji, jest trwale zapisany w kronikach Uczelni, a liczne rzesze wychowanków będą przez kontynuację Pani badań naukowych utrzymywać sylwetkę naukową Pani jako Mistrza potrafiącego skupić wokół siebie indywidualności [...] Wysiłki Pani Doktor i ponoszony trud znajdował zawsze powszechne uznanie w społeczności uniwersyteckiej...”⁶. Inspirowanie badań naukowych przez Wandę Pindłową znalazło namacalne potwierdzenie we wspomianej już jubileuszowej księdze z udziałem 65 autorów z kraju i z zagranicy. Osiągnięciom Prof. Pindłowej towarzyszyły: listy gratulacyjne, dyplomy,

⁶ Archiwum UJ,teczka osobowa nr 1.

kilkakrotne nagrody ministerialne oraz Rektorów AGH i UJ. Otrzymała Srebrny Krzyż Zasługi (1975), Złoty Krzyż Zasługi (1982), Odznakę „Zasłużony Pracownik Informacji Naukowo Technicznej” (CINTE 1989), Medal KEN (1997), Medal CUKB (1998), Medal z okazji 75-lecia SBP Oddz. Krak. (1999).

Ciężka choroba i operacja na wiosnę 2013 r. przerwała aktywność Wandy Pindlowej. Do końca życia interesowała się jednak światem informacji i cieszyła dokonaniami kolegów, wielką radością były dla niej spotkania w gronie pracowników INIB UJ. Zgasała po krótkim pobycie w szpitalu 6 maja 2015 r. W uroczystym pożegnaniu na cmentarzu na Batowicach w Krakowie w dniu 12 maja 2015 r. uczestniczyła elita bibliotekarzy i pracowników informacji z całej Polski i pokolenia wychowanków. W mowach Krzysztofa Migonia (UWr), Marii Próchnickiej i Remigiusza Sapy (UJ), Ireny Sochy (UŚ), Barbary Zybert (UW) obok upamiętnienia zasług silnie przebiły nuty osobiste, świadczące, że rozstajemy się nie tylko z wybitnym naukowcem, nauczycielem akademickim, działaczką społeczną, ale i serdecznym, sprawdzonym, życzliwym światu Przyjacielem, pełnym zrozumienia dla drugich.

W maju 2015 r. w Bibliotece WZIKS UJ została urządzona pośmiertna, bogato ilustrowana wystawa; w programie wrześniowego Forum IN 2015 zaplanowano specjalne „Pożegnanie”. Instytut INIB UJ zaprasza autorów do publikacji *Kreatywność w zarządzaniu IN*, teksty będą poświęcone innowacyjności na miarę dokonań Wandy Pindlowej.

Maria Kocójowa, em. prof. UJ

Tekst wpłynął do Redakcji 13.09.2015 r.

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów dobieranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej, na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. ZASADY OGÓLNE

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków), słowa kluczowe oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłanego do „PB” artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJSH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i *e-mail*. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa naukowe, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja

prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. ZASADY SZCZEGÓŁOWE OPRACOWANIA ARTYKUŁU

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły (dopasowany stopień pisma legendy danego rysunku czy wykresu [8 p. Arial]).

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisach dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii występującej, a w każdym z nich należy potworzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowa-

ne w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

KSIĄŻKA

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

PRACA ZBIOROWA

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

ARTYKUŁ W CZASOPISMIU

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

ARTYKUŁ W PRACY ZBIOROWEJ

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ARTYKUŁ W CZASOPIŚMIE ELEKTRONICZNYM

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOKUMENT Z WITRYNY INSTYTUCJI, ORGANIZACJI LUB OSOBY PRYWATNEJ

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (maks. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z Autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

GUIDELINES FOR AUTHORS

The editors of „Library Review“ accept only manuscripts that have not been published before and are not planned to be published in other journals or collective works.

Papers are reviewed through a double-blind peer review process. Each paper is reviewed with a standard review form filled in by two referees selected from professionals with expertise in appropriate domain. The reviewers use the following evaluation criteria: compatibility of the subject discussed with the journal profile, scientific merit, appropriate text arrangement and correct language use.

The editors of „Library Review“ kindly requests Authors to follow the journal guidelines while preparing and sending papers for publication.

1. GENERAL GUIDELINES

Papers should be submitted as RTF (Rich Text Format) files with maximum of 36,000 characters including spaces per paper and 14,000 characters including spaces per review, report, etc. Papers saved as RTF files should be sent by e-mail to: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl. Files saved on CD or DVD together with one printed copy of the paper may also be mailed to: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Each paper should be accompanied by keywords and an abstract maximum 100 words/1000 characters long **prepared by the author. The abstract should present a thesis/objective of the paper, research methods applied, most important results and conclusions.**

Wydawnictwo SBP (Polish Librarians Association Publishing House) and the editors of „Library Review“ have signed an agreement with the editors of „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities“ (CEJSH) concerning electronic publishing of abstracts of papers published in „Library Review“. This agreement is non-commercial and focused on the promotion of Polish scientific achievements. The Authors of papers sent to „Library Review“ who do not give their consent to the publication of their abstracts in CEJSH are kindly asked to express their view in written form.

Authors are expected to prepare a separate title page including the title of the paper, the Author's name, mailing and e-mail address. Furthermore, in compliance with the policy against ghostwriting and guest authorship Authors are requested to reveal names and affiliations of all persons who contributed to the paper and the extent of their contribution (the author of the concept, assumptions, methods, etc. used in the submitted manuscript; the percentage of the author's contribution to the research and the paper preparation). **Ghostwriting and guest authorship** are the mark of scientific dishonesty and all their occurrences have to be brought to public attention by the editors even if appropriate institutions need to be informed (institutions employing authors, scientific associations, associations of scientific editors, etc.) Authors are also requested to describe sources of funding that have supported the work and the financial involvement of research institutes, associations and other entities (financial disclosure).

First page of the submitted paper should include only the title and Authors' statement that the text presented to "Library Review" has neither been published nor considered for publication in any other journal. If the paper was presented at a scientific meeting, Authors should provide detailed information about the event and the conference proceedings. If the paper is planned as a part of a book, Authors should provide its metadata and planned publishing date. In order to ensure the anonymity of the review process, Authors are asked not to place any information in the text that could be used to identify the author.

2. DETAILED GUIDELINES FOR PAPER PREPARATION

The text should be organized into unnumbered subtitled sections. It should start with an introductory overview and end with conclusions and the summary of the discussion.

Titles of journals, exhibitions, conferences, programs, etc. should be put in double quotation marks; titles of publications (books, journal papers, etc.) should be italicized.

Illustrative content (tables, graphs, etc.) should be saved as greyscale or black-white pictures and their place within the text should be clearly marked; all illustrations should be numbered and entitled.

Footnotes should be placed at the bottom of appropriate pages and numbered with Arabic numerals; it is recommended to limit the number of footnotes to the most indispensable ones.

Bibliographic footnotes should be replaced with references to the end-of-work bibliography prepared according to APA Style; references within the body of the paper should be placed in brackets according to the rules provided below. General references to literature within the body of the paper should be formed as follows:

- the reference to one work: (Kowalski, 1990) or (*Biblioteki...*, 1976);
- the reference to several works: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) or (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

The references to the specified pages of publications cited in the text should be written as follows: (Iyer, 1995, p. 15) or (Taradejna & Taradejna, 2004, pp. 231-233).

Bibliographic descriptions of the sources cited in the paper should be placed in the end of the text as a bibliography ordered alphabetically by authors. Collective works should be ordered by the name of the editor. If the work lacks the name of the author or the editor, it should be ordered by title. The descriptions of foreign publications should include page numbering, numbers and abbreviations in the language of the text (e.g. "W" in Polish "In" in English, "s." in Polish "p." in English). The descriptions of several works by the same author should be ordered by the year of publication, ascending, and each of these descriptions should include the last and first name of the author. Several works of the same author published in the same year should be additionally marked with letters added to the year of publication, e.g. Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., etc. See below the examples of correct bibliographic descriptions.

BOOKS

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

COLLECTIVE WORKS

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

JOURNAL PAPERS

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

PAPERS IN COLLECTIVE WORKS

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ELECTRONIC JOURNAL PAPERS

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [accessed on: 11.12.2001]. Available on WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [accessed on: 11.03.2003]. Available on WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOCUMENT FROM THE WEBSITE OF AN INSTITUTION, ORGANIZATION OR INDIVIDUAL

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [accessed on: 25.01.1996]. Available on WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [accessed on: 25.11.1996]. Available on WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [accessed on: 14.12.2004]. Available on WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>>.

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

When the paper is accepted for publication, the Authors are asked to send in their high resolution photographs (by e-mail, as JPG or TIF files, or by regular mail, as high resolution printouts) and short biographical notes of maximum 70 words which should include the Authors' scientific/professional titles, current employers and positions occupied, scientific/professional specializations and most important publications (max. 3).

The editors do not accept texts which do not follow the guidelines listed above and stipulate the right to reduce texts and introduce changes accepted by the authors. The editors do not return materials sent to "Library Review".



OGÓLNOPOLSKI PORTAL BIBLIOTEKARSKI

WWW.SBP.PL

- najświeższe wiadomości,
- gorące dyskusje,
- Archiwum Cyfrowe,
- Katalog staży i praktyk,
- specjalistyczna księgarnia,
- porady prawne,
- scenariusze zajęć dla bibliotek,
- baza bibliotek.

Zapraszamy do współpracy i kontaktu z redakcją:



redakcja.portal@sbp.pl



22 608-28-25



[/StowarzyszenieBibliotekarzyPolskich](#)



[/SBP_pl](#)

Drodzy czytelnicy!

PORTAL SBP jest dla Was. Korzystajcie z niego AKTYWNIE!

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
02-086 Warszawa
Al. Niepodległości 213

- pocztą
- telefonicznie – tel. (22) 825-50-24, (22) 608-28-26
- faksem – (22) 825-53-49
- pocztą elektroniczną – e-mail: sprzedaz@sbp.pl

Sprzedaż odręczna (w godz. 9⁰⁰ – 15⁰⁰)

- w siedzibie SBP (Al. Niepodległości 213)
- w Wydawnictwie SBP (ul. Konopczyńskiego 5/7, 00-335 Warszawa
tel/fax (22) 827-52-96)

Nasze konto: Credit Agricole Bank Polska S.A. 46 1940 1076 3122 4176 0000 0000

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące; odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszytu) wraz z rachunkiem
- za gotówkę bezpośrednio w Dziale Sprzedaży Wydawnictwa SBP

Cena prenumeraty na 2016 r. – 184 zł

Wydawnictwo SBP. Warszawa 2015
Nakład 470 egz. Ark. wyd. 11,5. Ark. druk. 10,25.
Łamanie: Robert Lis
Druk i oprawa: Mazowieckie Centrum Poligrafii
ul. Piłsudskiego 2A, 05-270 Marki, www.c-p.com.pl
e-mail: biuro@c-p.com.pl, tel. (22) 497-66-55

